

Halkbilimi

Halk Sanatları Vakfı Yayınıdır

SAYI: 59

İÇİNDEKİLER

Okurlara	2	The Stamna Dance of Cyprus	
HASDER		Dr. Andreas Papandreu.....	91
Özkan Gürler arkadaşımızı kaybettik...		İki Havamızın Notalanma ve Çok Sesli	
Hasan Abohorlu	3	Düzenlenme Süreçleri	
Short Summary of Contest		Selçuk GARANTİ	100
Engin Anıl.....	4	BRT Çocuklararası Resim Yarışması	
2008 – 2010 Yılları Arasında Kıbrıs Genelinde Yeni		Nilgün TÜMERKAN.....	108
Saptanan Osmanlı - İslam Eserleri		Çocuklara Yönelik Etkinliklerde Vizyon ve Karşılaşılan	
Tuncer Bağışkan	6	Sorunlar	
Kıbrıs Türk Topografyası ve Coğrafi İsimlerinden		Ayşen ALİGÜLLÜ.....	111
Sözel Müziğimize Yansımalar		HASDER Çocuk Kulübü Misyonu ve Çocuklara	
Nilay AKYİĞİT	34	Yönelik Etkinliklerde Karşılaşılan Sorunlar	
Kıbrıs'taki Kırsal Nüfusun Müslümanlığa		Fatma Kükrer - Engin ANIL	114
En Son Geçışı		Kıbrıs Ağzıyınan Masallar	
Theodoros Papadopoulos (Çeviren: Ahmet AN).....	42	Akile EKİZOĞLU	118
Büyük Usta Kemal Özer'i Yitirdik		Leymosun	
Fatma KÜKRER.....	53	Turhan ZİHNİ.....	124
Küçük Oğlan ve Devler		Manilerle Köy Düğünlerimiz	
Fatma KÜKRER.....	57	Erdoğan SARACOĞLU	128
Bir Lefkoşa Hikâyesi!		Kıbrıs'ta Okula Başlama Törenleri	
Hüseyin KABA.....	59	Mahmut İSLAMOĞLU	134
Minallayalar...		Geleneksel Türk ve Rum Düğünlerinden Bazı Kesitler	
Nurperi ÖZGENER	67	<i>Episodes Of Traditional Turkish and Greek Cypriot</i>	
Helvacı Filozof'un Yaşamından Kesitler ve Değişen		<i>Weddings: Authentic Music, Singing, Dancing And</i>	
Tingridis Mahallesi'nin Esnafı		<i>Feasting</i>	
Altay SAYIL	72	Şevket ÖZNUR.....	137
Pantoflacı Garip Usta		Kıbrıs'ta Kerpiç Yapı Marka Olmalı	
Turhan ZİHNİ	77	Doç. Dr. Bilge IŞIK	156
Türkiye'den Gelen Ses Sanatçıları		Kıbrıs Mutfağına Genel Bir Bakış	
ve Tiyatro Grupları		Zekai ALTAN.....	179
Turhan ZİHNİ	79	Venice-Cyprus Joined By A Fork	
Intermarriages and Interethnic		Martin Gani.....	193
Love Stories in Cyprus		Eski Bayramlar	
Jan ASMUSSEN.....	81	GÜLAY KOMİLİ	190
21 Mayıs 1864 Çerkes (z) Sürgünü ve Kıbrıs'a		HASDER'den haberler	
Yansıması...		Ali Nebih	195
Muhittin ÖZSAĞLAM	89		

Okurlara

Geçtiğimiz yıl kaybettiğimiz arkadaşımız İlker'in ardından bu yıl da talihsiz bir ihmal-kaza sonrasında bir arkadaşımızı kaybettik.

Özkan Gürler...

Özkan Gürler, HASDER içerisinde her kademedeki görev yapmış çalışkan özverili arkadaşlarımızdan biriydi.

Yerini hiç bir zaman dolduramayacağımız sevgili arkadaşımızın anısı tüm HASDER'lilere rehber olacaktır.

Elinizde tuttuğunuz 57. Halkbilimi dergisini Özkan Gürler arkadaşımıza adıyoruz.

***

Ekonomik kriz nedeniyle başta birçok Avrupa ülkesi olmak üzere (Fransa Yunanistan, İngiltere gibi.) dünyanın birçok yerinde kamu maliyesi küçültülecek gerekçeyle çalışan halk kesimlerinin kazanılmış hakları budanmaya devam ediliyor.

Kapitalist ekonominin sıkıntılarını aşmak burjuvazinin daralan-azalan kârlarına kâr katmak amacıyla yeni liberal politikalar çerçevesinde düzenlemeler yapılıyor. Emeklilerin maaşlarından vergi, çalışanların maaşlarından kesinti, sosyal güvenlik, sağlık haklarından kısıtlama ve emeklilik yaşının yukarıya çekilmesi gibi insan yaşamını zorlaştıran uygulamalar, değişimler. Elbette uygulamalar halkların muhalefetine ve tepkisel eylemlerine rağmen devletin polis zoru ve kuvvetiyle hayata geçiriliyor.

Devlet çalışanları, emekliler, öğrenciler sokaklarda ve direniş örgütleniyor.

Ekonomik yıkım Türkiye'de olduğu gibi ülkemizde de TC hükümetlerinin paketleri (işbirliği protokolleri) ve baskısıyla yaşanmakta.

Kıbrıs Türk Halkı ciddi bir sınavdan geçmektedir. Ya insanca yaşamının koşullarını sağlamak için mücadeleye

devam edilecek ya da beyaz bayrağı çekip teslim olunacak memleket terkedilecek.

Toplum olarak birlikte, insanca yaşamının yollarını aramaya ve mücadeleye devam ederken, ekonomik saldırılara karşı olduğu gibi sosyo-kültürel saldırılara karşı da daha dirençli ve bilinçli bir şekilde safları sıklaştırmalı direnci artırmalıyız.

HASDER'in halkbilimi ve kültür sanat alanlarında yaptığı çalışmalar bu noktada daha da önem kazanmaktadır. Geçmiş yılların kültürel yapı taşlarının araştırılması, analiz edilmesi topluma yeniden kazandırılması - hatırlatılması ve insani duyguların güçlendirilmesi bizler için her zaman olduğu gibi bu gün de görev olmalı bu alanda çabalarımızı ortaya koymaya devam etmeliyiz.

"Halkbilimi"nin 57. sayısını bu duygularla hazırlarken derginin yayınlanması ve yaşatılmasının önemini vurgulamak istiyoruz.

30 yılı aşkın bir süredir sürdürdüğümüz kültür-sanat alanındaki halkımıza olan katkımız devam ediyor.

"Halkbilimi"nin 57. sayısı, her türlü ekonomik zorluklara rağmen toplumumuza katkılarımızı sürdürme kararlılığımızın bir örneği olarak algılanmasını arzulamaktayız.

HASDER yönetim kurulu ve dergi yayın ekibi olarak "Halkbilimi"nin elinizde tuttuğunuz bu sayısında, araştırma yazıları, değerlendirmeleri, incelemeleriyle katkı koyanları saygıyla selamlamaktayız...

HASDER

Özkan Gürler arkadaşımızı kaybettik...

Hasan ABOHORLU*

Özkan Gürler arkadaşımızın hiç beklenmedik bir zamanda ve acı bir kaza sonucu aramızdan ayrılması hepimizi olduğu gibi beni de derinden üzdü.

Özkan, 10 yıl kadar önce HASDER'e katılan bir grup gençten biriydi. Diğer arkadaşları zaman içerisinde HASDER'den ayrıldıkları halde Özkan kaldı. Bu süre

zarfında arkadaşları arasında kendini kabul ettirdi ve sevdirdi. Askere gidinceye kadar olan sürede her ne kadar deli dolu ve sürati seven yaşamıyla zaman zaman hepimizi endişelendirse de, pozitif yönlerinin baskın olması sonucunda ona hep hoşgörüyü baktık ve kabullendik. Askerden döndükten sonra daha olgun, sorumluluklarına daha çok sahip çıkan ve liderlik kabiliyetini geliştirmiş bir Özkan bulduk karşımızda. Bundan dolayı, önce Çocuk Kulübü'nde eğitimlik ardından da Halk Sanatları Vakfı Yönetim Kurulu üyeliği görevlerine hakederek sahip oldu. Ama onun her zaman takdir edilen özelliği yardımseverliği olmuştu. Ondan kim ne için yardım istese mutlaka koşardı. Emegini, zamanını, hatta sırasında parasını dahi acımadı.

Hani derler ya, birisini yakından tanımak için onunla birlikte mutlaka aynı mekanda 24 saat geçirmek gerek diye, işte ben Özkan'ı, gittiğimiz yurtdışı festivallerde daha yakından tanıma fırsatı buldum. Çoğu zaman aynı odada kaldığımız Özkan'ın, ne kadar uyumlu, yardımsever, saygılı ve paylaşımcı olduğunu ben o dönemlerde farkettim. Onunla birlikte çok güzel anları paylaştık. Onu kaybettiğimiz günlerde, onunla birlikte geçirdiğimiz o anlar bir film şeridi gibi bir bir gözümün

önünden geçti gitti. Ve o zaman farkettim ki meğer biz onunla ne kadar çok yerde ne kadar çok şeyi paylaşmışız. Evimin tavanına astığı avizeden tutun da Uludağ'da bindiğimiz kar motoruyla stresli maceramıza kadar, ikimize özel bir çok tatlı anımız şimdi hafızamın bir köşesinde yerini almakla kaldı. Nişan olduğu geceki mutluluğunu müzisyen arkadaşlarla ona eşlik ederek paylaştığımızda defalarca gidip gelip bize teşekkür ederken yüzündeki o güller açan denen gülümseme hala daha gözlerimin önündedir. Bir taraftan evlilik hazırlığı yaparken duyduğu heyecan diğer taraftan evini inşa edip bitirebilmek için yaşadığı stres ve sıkıntıların arasında yine de HASDER'de üstlendiği görev ve sorumluluklardan bir nebze bile geri durmamış, kendisinden istenilen her yardıma koşmaya zaman ayırabilmiş hatta daha fazlasını yapamadı diye bize kendini mahcup hissettiğini ve kendisini affetmemizi bile defalarca dile getirmişti. Onun işten korkmayan çalışkanlığı, teknik konulardaki pratik zekası ve genç arkadaşları örgütleyip toparlayabilmesi her zaman hepimiz için sahip olduğumuz en büyük avantajlardan biri olmuştu.

Özkan'ı kaybetmiş olmamızın üzüntüsünü kalbimizin bir köşesinde hala daha yaşıyorken, bundan sonra bize düşen görev, gerek rahmetli İlker Özova ile birlikte adını verdiğimiz Çocuk Şenliği vasıtasıyla, gerekse diğer etkinliklerde onu anmak ve adını HASDER camiasında yaşatmaya devam etmektir. Özkan'ım, seninle maalesef kısa da olsa hayatımızın bir bölümünü paylaşmış ve birbirimizi tanımış olmamızdan ben çok büyük mutluluk duyuyorum. Keşke daha çok güzel anı birlikte yaşayabilseydik. Bu satırları yazarken karşımda duran resminde bana gülen yüzüne bakarak sana söz veriyorum; senin adını yaşatacak her etkinlikte canla başla çalışacağım ve seni unutmayacağım, hep hatırlayacağım... Rahat uyu Özkan'ım...

Short Summary of the contest

Engin ANIL*

Dear Readers,

We apologize that it has taken so long to publish the new issue of our periodical. One can hardly ever find a reasonable excuse for such a delay, however we had to tackle some problems within the editorial board of Halkbilimi annual.

We are now back on our feet, and as the editor, I am proud to tell you that we have prepared an exciting and rich annual comprised of interesting articles, researches and collections on Cypriot and Turkish Cypriot Folklore.

Now, we would like to give you a brief overview of the contents of this annual.

On page 2 you will find the adress of the “Halkbilimi” editorial board to our readers.

Hasan Abohorlu, a member of the executive board of HASDER, writes his feelings and thoughts about the passing of a valuable friend of ours on page 3. This was the second sorrow we have had to endure in our foundation within the last two years. Two years ago we had lost a dear friend, İlker Özova, due to a heart attack. This year we lost another dear friend “Özkan Gürler”, who was a young member of the executive board of HASDER, due to a job related accident.

The first detailed research in the periodical is by Tuncer Bağışkan on page 4. The research is about the recently discovered Ottoman – Islamic monuments throughout Cyprus between the years 2008 and 2010.

Nilây Akyiğit, a programmer at Bayrak Radio, prepared an article on the topic of “Cyprus Turkish Topography and The Reflections of Geographical Names on Our Verbal Music Pieces” on page 34. In her article, Akyiğit gives extracts from some songs in which the names of geographical places are used.

A translation of an article is presented on page 42. The translation is by Dr. Ahmet Cavit and the article, titled “The Last Transition of the Urban Population to Islam” is

by Theodoros Papadopullo. This article was published in two sessions in the “Cyprus Today” periodical in July - December 1967 and January- March 1968 issues.

Fatma Kükreler has also contributed to our annual with two different articles. On page 53, she writes in the memory of a children’s books writer, Kemal Özer who died in 2009. Kemal Özer had been a guest of HASDER in 2002 and had attended the “8th Children’s Folk Tale Competition” as a writer as well as participating in several other activities organised for children. Kükreler’s other article, on page 57, is a folk tale called “The Youngest Son and the Giants”.

On Page 59, Hüseyin Kaba writes about the mystical atmosphere of old Nicosia. His article, entitled “A Nicosia Story” is about the 1950s when the Mevlevi Dervishes were still active. The article “The Minallayas” by Nurperi Özgencer is on page 67, where Özgencer talks about the traditional weather forecast methods of the Cypriot villagers using illustrations.

Altay Sayıl and Turhan Zihni’s articles are about some old popular Nicosian characters of early 20th Century. On page 72, Altay Sayıl writes about a man, who was referred to as the “Philosopher” by the local people. The philosopher, who lived in early nineties and died in 2003, was a street vendor of helva (semolina sweet) in wintertime and ice cream during the summers. Turhan Zihni’s article is about another popular character called “ Pantoflacı Garip Usta” (Shoe-Maker Master Garip). Pantofla is a shoe peculiar to the mid 20th century. During the times when there was severe poverty in Cyprus, and not many people could afford buying normal shoes, Master Garip (1898-1964) used to make these shoes which were called Pantofla and were quite cheap. You may read this article on page 77.

On page 77, Turhan Zihni contributes with another article, where he writes his memories of the artists and singers who had visited Cyprus to perform in 1940s.

When we move onto page 81, you will find that Jan Asmussen, who was a university tutor in the department of

---

History at the Eastern Mediterranean University until 2009, writes the results of his research on “Intermarriages and Interethnic Love Stories in Cyprus”. This interesting article talks about the cross-ethnic marriages among the Turkish Cypriots and Greek Cypriots.

On page 89, we have quoted an article from the Havadis Newspaper (issue date 15/6/2010) that we found worth publishing in our annual. The article is by Muhittin Özsağlam, an academician with Circassian roots, who wrote about his studies on his ancestry the Circassian Race. The topic of his article is “The 1821 Circassian Exile” and its effects in Cyprus.

We offer our sincerest gratitude to Dr Andreas Papan-dreau, who is a regular contributor to our annual. His research article is on the “Stamna Dance” (Water Pot Dance). This dance, peculiar to the Greek Cypriots, is about a girl that goes to the river to bring water, but drops the water jug and breaks it upon encountering her boyfriend at the river. This Stamna Dance is the first ever choreography made in Cyprus. It was composed by the Greek Cypriot researcher Gregoris Asshotis (page 91).

Selçuk Garanti has noted down the notes of two folk music pieces both in their raw form and after they had been re-organised for chorus singing. The article is on page 100 and the names of these folk songs are “Ay Dovar Ayan Ayan and Leymosun Atışması.”

We have got three presentations from the “Child and Folktale Symposium” organised by HASDER in 2008. Three organisations presented papers on their aims in organising events for the children and also talked about those that have been already realised. The first paper presented was by the representative of BRTK (Bayrak Radio and Television Organisation) Mrs Nilgün Tümerkan, who is organising a drawing and painting competition among the school children. The topic of her presentation is “BRT Painting Competition for Children” (p. 108). Gençlik Merkezi (Youth Center of Nicosia) representative Mrs Ayşe Aligüllü presented the second paper and the topic of her presentation was “Vision in Organising Activities for Children and the Problems Faced At The Activities” (p. 111). The third paper was presented by the representatives of HASDER (Folk Arts Foundation) Fatma Kükrer and Engin Anıl. They also talked about “The Activities of HAS-

DER Childrens’ Club and a general approach to the Problems Faced”. You also find this article on page 114.

Akile Ekizoğlu enabled us to publish the folk tales collected by her from older generations on page 118. The stories are published in their raw forms; i.e. as narrated in the local Turkish Cypriot Dialect and without any changes either grammatically or in organisation.

Turhan Zihnis’ third short article on page 124 is a nostalgic rejection. In his article “Leymosun” he quests and rejects why people call Leymosun – the original Cypriot Turkish dialect name of the city- as Limassol which is an English name.

Erdoğan Saraçoğlu, on page 134, presents samples of the 4 lined rhythmical poems called as “Manis” in which Village Wedding Ceremonies are described.

A ceremony used to be held for those children who were going to start elementary education in the 19th and in the beginning of the 20th centuries. Mahmut İslamoğlu makes a detailed research on this tradition on page 134, and describes it under the title of “School Starting Ceremonies in Cyprus” .

Şevket Öznur gives a long summary of his article in English as well. His article on page 137 is titled as “Episodes of Traditional Turkish and Greek Cypriot Weddings: Authentic Music, Singing, Dancing and Music”. You may find the long summary of his article within the same pages.

“Earthen Brick Construction Type Should be a Brand for Cyprus” is the title of Dr. Bilge Işıks’ article from the CIU (Cyprus International University). In her article, she writes about samples of the Earthen Brick Houses applied in many regions of Turey.

Gülay Komili on page 190 writes details of a traditional “Ramadan Bayramı” in Gomi village. She gives the details of preparation for the Bairam and also some applications related to it, as well as some examples of food prepared for the Bairam feast.

What connection might the Turkish Cypriots dialect have with the old Italian Language? Martin(Metin) Gani found out the same words which are used both in Turkish Cypriot dialect and in Italian. You may read his enjoyable article on page 193.

2008 – 2010 Yılları Arasında Kıbrıs Genelinde Yeni Saptanan Osmanlı - İslam Eserleri

Tuncer Bağışkan*

1980’li yılların başından beridir ada genelinde sürdürdüğüm Osmanlı-İslam eserlerini saptama çalışmaları fasıllarla devam etmektedir. Her geçen gün bilgime yeni gelen eski cami ve mescitler karşısında hayretten hayrete düşüyorum. 2002 - 2005 yılları arasında ada genelinde saptadığım 326 Osmanlı-İslam eserine 2005 yılında yayımlanan “Kıbrıs’ta Osmanlı-Türk Eserleri” adlı kitabımda yer vermiştim. Bunların dökümü ise 14 Tekke, 187 cami-mescit, 28 adak yeri, 8 mezarlık, 3 han, 17 hamam, 4 meydan-giriş kapısı, 1 kütüphane, 4 medrese, 1 bedesten, 18 konut, 1 zindan, 3 kale, 2 su sistemi, 1 köprü, 6 su kemeri/suyolu ve 28 adet sokak çeşmesi şeklindeydi.

2009 yılında genişletilmiş şekliyle yayımlanan aynı kitabın İngilizcesinde, tekke, han, hamam, meydan-giriş kapısı, kütüphane, medrese, bedesten, konut, zindan, kale, su sistemi, köprü ve su kemerlerinin sayıları aynı kalırken, cami-mescit sayısı 215, adak yeri sayısı 29, mezarlık sayısı 9 ve sokak çeşmesi sayısı 29’u bulmuş, böylece ada genelindeki Osmanlı-İslam eserlerinin sayısı 357’ye yükselmişti.

2008 – 2010 yılları arasında sürdürdüğüm çalışmalarda ise, iki ayrı kitabımda yer almayan bazı Osmanlı-İslam eserini de saptama olanağı bulmuştum. Ancak bunlara ait Evkaf arşiv dosyalarını zamanında inceleme olanağı sağlanmadığından ne yazık ki bunları İngilizce kitabıma dahil etmem mümkün olmadı. Bunlar Xerovounos Camisi, Pergama Camisi, Pile Camisi, Psomolophou Camisi, Artemi Camisine ait eksik bilgiler,

Beyköy Mescidi, Yukarı Girne Acemzade Mescidi, Dip Baf Akça Kale Mescidi, Piskobu Şehidasi, Akatu Şehidasi, Değirmenlik köyündeki bir ‘cami yeri’ne yapılan Archangelos Michael kilisesi, Girne Cafer Paşa Camisi yanındaki merdiven ayakları ve Dip Baf’taki Bizans dönemine ait Panagia Limeniotissa Kilisesinin “nartex”indeki bir minare veya kuleye ait olabileceği öne sürülen temel kalıntılarıdır.

Bu arada, arşiv belgelerinde yer alan ve kaderlerine terk edilen bazı köy camilerinin de gerek Rumlar, gerekse Türk idareciler tarafından yıkıldıklarını da öğrenme olanağı bulabiliyorum. Sözü edilen bu camilerle ilgili arşiv belgelerine zamanında ulaşma olanağı tanınmış olsaydı kitabımda onların da yayımlanması mümkün olabilecekti. Hatta Lefkoşa Mağusa Kapısı karşısındaki Eğlence köyündeki Cüzamlıların tedavi gördükleri Osmanlı-İngiliz dönemlerine ait Miskinler çiftliğine ilişkin saptamış olduğum Evkaf arşiv belgelerini yaklaşık bir yıl önce talep etmiş olmama karşın, halen dilekçeme yanıt alabilmiş değilim. Şu anda Evkaf İdaresi, zaman sürecinde yıkılan veya harabeye dönen güneydeki camilerin hesabını Rumlardan sorarken, 1974 yılından sonra kuzey Kıbrıs’ta yıkılan veya yıktırılmak suretiyle izleri silinen Şillura, Mitsada, Ayirini, Balikitire, Lefkonuk, Bilelye ve daha nice eski köy camileri ile harabeye dönen nice köy kiliselerinin hesabını vermeye hazır mıdır acaba? Ya da şu anda KKTC sınırları dahilindeki harabe durumunda olan Dükkanlarönü, Amadhies, Petra, Piroi, Atlılar, Maraş Bilal Ağa, Artemi, Paşaköy, Avgalida

Fig. 01: Psomolophou Camisi

(Kurtuluş) ve Boltaşlı (Lythrangomi) cami veya mescitlerinin hesabını verebilir mi? İki toplum liderinin görüştüğüleri “mülkiyet sürecinde” amaçlanan, İngiliz Sömürge döneminde yitirilen Abdullah Paşa, Lala Mustafa Paşa, Bilal Ağa ve Memiş Paşa Vakıflarıyla politika yapmak olmamalıdır diye düşünüyorum. Yıllardan beridir bu mallar için Vakıflar İdaresi'nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuracağını duyuyor olmamıza karşın bir türlü başvuruda bulunulmasının nedenini biliyor musunuz? Bilmeyenler için bir kez daha söylemiş olalım. Şu anda Evkaf malı olan Saray Hotel, İngiliz sömürge döneminde yitirilen veya yoksul kişilere dağıtılan Evkaf mallarına karşılık olarak Türk Cemaat Meclisi tarafın-

Fig. 02: Psomolophou Camisinin iç mekanı.

8 Halkbilimi

dan Büyük Britanya Hükümetine verilen resmi bir feragatname karşılığında onlardan alınan paraların bir kısmıyla inşa edilmiştir. Üstelik de buradaki vakıf malı olan tarihi Sarayönü hamamı yıkılarak!

Neyse biz politikayı, ortalıkta yeni türeyen ayrılıkçı politika meraklılarına bırakarak konumuza kaldığımız yerden devam edecek olursak, eski camileri şu veya bu şekillerde yıkılan yerleşim birimlerimiz arasında Şillura, Aredhion, Balikitire, Değirmenlik, Bilelye, Korakou, Linou, Trahona, Paleometochi, Ay. İrini, Ayios Epiktitos, Pileri, Angastina, Ayios Evstathion, Aysergi, Korovia, Lefkonuk, Mitsada, Pervolia, Pagna, Trakhoni, Yeroshibou, Koloni ve Akatou bulunmaktadır. Böylece, saptayabildiğimiz kadarıyla, ayakta duran veya durmayan Osmanlı-İslam eserlerinin bugün itibarıyla genel toplamı yaklaşık olarak 386'ya yükselmiş bulunmaktadır.

Bu yazımda, varlığını yeni saptadığım ayakta duran Osmanlı-İslam eserleri üzerinde duracağım. Bir başka yazımda ise, günümüze kadar gelmemiş olmakla birlikte arşivlerde kayıtları bulunan Osmanlı-İslam eserlerini anlatmaya çalışacağım.

01. Psmolophou / Somolof Camisi (Fig. 1 – 2)

Filelefteros gazetesinin 1/12/2009 tarihli haberinden, Lefkoşa kazasına bağlı Psmolophou köy camisinin €75.000 harcanmak suretiyle 2010 yılında restore edileceğini öğrenir öğrenmez, kadim dostum Gaston Neocleous ile köyün yolunu tutuyorum. Köy içindeki Agiou Nektariou sokağında bulunan cami, enine dikdörtgen planlı olup tek odadan ibaret küçük bir yapıdır. Basık kemerli giriş kapısı özel bir evin avlusuna açıldığından cephesinde bir “son cemaat yeri”nin bulunup bulunmadığını saptamam mümkün olamıyor.

Damı çökmüş, duvarları ise dışa doğru eğrilmiş olması nedeniyle, duvarların ahşap merteklerle desteklenmiş olduğunu görüyoruz. (Fig. 01)

Duvarlar iri dere taşlarından yapılmış olup, iri taşların araları yassı küçük taşlarla felliklenmiştir. Çatı kuzeydoğu- güneybatı yönüne uzanan tek bir kemerle taşınmaktadır. (Fig. 02) Güneydoğu duvarındaki basit mihrap, iki pencere arasında yer almaktadır. Güneybatı duvarlarında iki pencere ve kuzeydoğu ile güneybatı duvarlarında ise birer pencere bulunmaktadır. Cami hari-

minin kuzeybatı duvarında (ana giriş kapısının solunda) küçük bir duvar dolabı bulunmaktadır.

1891 yılı itibarıyla mevcut olan Psmolophou köy cami vakfı mallarının kayıtlarının yapılması için faaliyete geçildiği Evkaf arşiv belgelerinden öğrenilmektedir. Yazışmalarda cami vakfına ait olan malların mülhaka vakıf değil de İdare-i Vehide vakıf kapsamına girdiği kaydedilmektedir. 1890 yılından önce cami vakfı köylüler tarafından idare edilirken, 1889 yılında cami vakfı mütevelliliğine Asaf Bey getirilmiştir. O sırada cami vakfına ait 42 zeytin ağacı ile 25 dönüm arazi belirlenmiş olmasına karşın, bunların cami vakfına hangi yollarla geldiğinin belirlenmesi mümkün olmamıştır. 1891 yılı itibarıyla cami vakfı yeniden köylüler tarafından yönetilmeye başlanmıştır.(1)

2.12.1909 tarihinde Asaf Bey'in Evkaf İdaresine gönderdiği yazıdan, caminin 10 merteginin çürümüş olması nedeniyle damın yeniden yapılması gerektiği bilgileri edinilmektedir. Yapılan keşif metrajında damın yeniden yapılması için £ 11'ya ihtiyaç duyulduğu belirlenirken, yeniden yapım sırasında yerli kiremit kullanılacağı da kaydedilmiştir. Cami vakfının yeterli parası olması nedeniyle damın cami vakfı tarafından tamir edilmesi 5.1.1910 tarihinde Evkaf İdaresi tarafından onaylanmıştır.(2)

02. Piskobu Şehidası ve Saray Kalıntıları (Fig. 03 – 04)

Piskobu'nun saray mahallesindeki bulunan mezar 1974 yılından önce Hasan Kâhya ile Nadire Günalan'ın evlerinin yanında bulunmaktaydı. (Fig. 03) 1974 yılından çok önce yıkıldığında, kaynak kişilerimizden rahmetlik Havva Mehmet Reyhan'ın anneannesi Ebe Meryem hanım tarafından Şükrü isimli bir yapıcı ustasına tamir ettirilmişti. Mezarın, Arap akınları veya Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fethi sırasında şehit olan bir askere ait olduğuna inanılmaktadır. Bu şehidanın, bulunduğu evin aile bireylerine geceleri görüldüğü de günümüze gelen rivayetler arasında yer almaktadır.

Mezarda gömülü olan kişinin bir erkek olduğuna inanılmaktadır. Bir zamanlar mezarın baş taşı kavuk başlıklı olmasına karşı, şimdilerde gerek baş taşının, gerekse ayak taşının yerinde olmadığı gözlemlenmektedir.

Fig. 03: Piskobu'daki Saray kalıntılarının yanında bulunan Piskobu şehidası.

Mezar, iri kesme taşlarla yapılmış olup iki katlı kademeli prizma şeklindedir. Mezar yapımında kullanılan kesme taşların, yaklaşık 100 metre ilerisindeki Saray kalıntılarının taşlarıyla benzer olması, yapımı sırasında bu taşlardan yararlanılmış olabileceğine işaret etmektedir. Hastalık zamanlarında şehidaya adakta bulunulması adettendi. Hastalık geçince mezarın ayak taşının altındaki oyuk şeklindeki mumlukta yağ yakılırdı; küçük bir teneke içerisine dökülen zeytin yağına bir parça pamuk veya çaput konmak suretiyle ateşlenirdi.

Mezarın yaklaşık 100 metre ilerisindeki eski eser alanı Rumlar tarafından "Serayi", Türkler tarafından ise

"Saray" adıyla bilinmekteydi.(Fig. 04) Şu anda etrafı tellerle çevrilerek ziyarete kapatılan bu alandaki yapıların Lüzinyan, Venedik ve Osmanlı dönemlerinde şeker imathanesi olarak kullanıldığı bilgilerine rastlanmaktadır. Venedikliler döneminde Piskobu köyü İtalyan Katherina Cornaro ailesinin çiftliği idi. Türklerin ŞEKER-HANE Ovası dedikleri Piskobu ovasında, şeker kamışı üretimi yapılmaktaydı. Şeker kamışlarının öğütüldüğü değirmen taşları ile pişmiş toprak testiler halen Saray olarak bilinen harabelerde görülmektedir. Anlatıldığına göre bir zamanla Piskobu'da 7 tane şeker değirmeni vardı. 1974 yılına kadar değirmen binası olarak bilinen

Fig. 04: Piskobu Saray harabeleri.

bu harabeler rahmetli Hasan Kahya tarafından saman ambarı olarak kullanılmaktaydı. Saray harabelerinde gerçekleştirilen arkeolojik kazılar sonucu bir bazilika, iki büyük depo odası, bir sarnıç ve Katerina Kornaro ailesine ait olduğuna inanılan bir eve ait odalar açığa çıkarılmıştır.

M.S 653 yılında Curium kentinin Araplar tarafından tahrip edilmesinden sonra halkı Piskobu'ya göç etmiş, muhtemelen piskoposluk merkezi de buraya taşınmıştı. Bu nedenle buraya 'Piskoposun yeri' anlamına gelen Piskobu (Episkopi) adının verildiği tahmin edilmektedir. M.S 7'inci yüzyılın sonu veya 8'inci yüzyılın başlarında

Curium kentinden ayrılan insanlar, antik Curium kentindeki mozaikleri de alarak bunları Piskobu'daki Saray mahallesinde yeni inşa ettikleri bazilikaya koymuşlardır. Bu mozaikler ile bazilika'nın M.S 12'inci yüzyılda elden geçirildiği bilgileri edinilmektedir. Şu anda ziyarete kapalı olan bu alandaki arkeolojik kazılar 1977 - 1978 ile 1983 yıllarında Eski Eserler Dairesi adına A. Papageorghiou tarafından gerçekleştirilmiş ve gerçekleştirilen kazılarda Venedik dönemine ait iki büyük depo odası, şeker değirmeni ve Katerina Cornaro ailesine ait olduğuna inanılan ev kalıntıları açığa çıkartılmıştı. Bu kazılar sırasında ayrıca, Kukla'da olduğu gibi, şeker

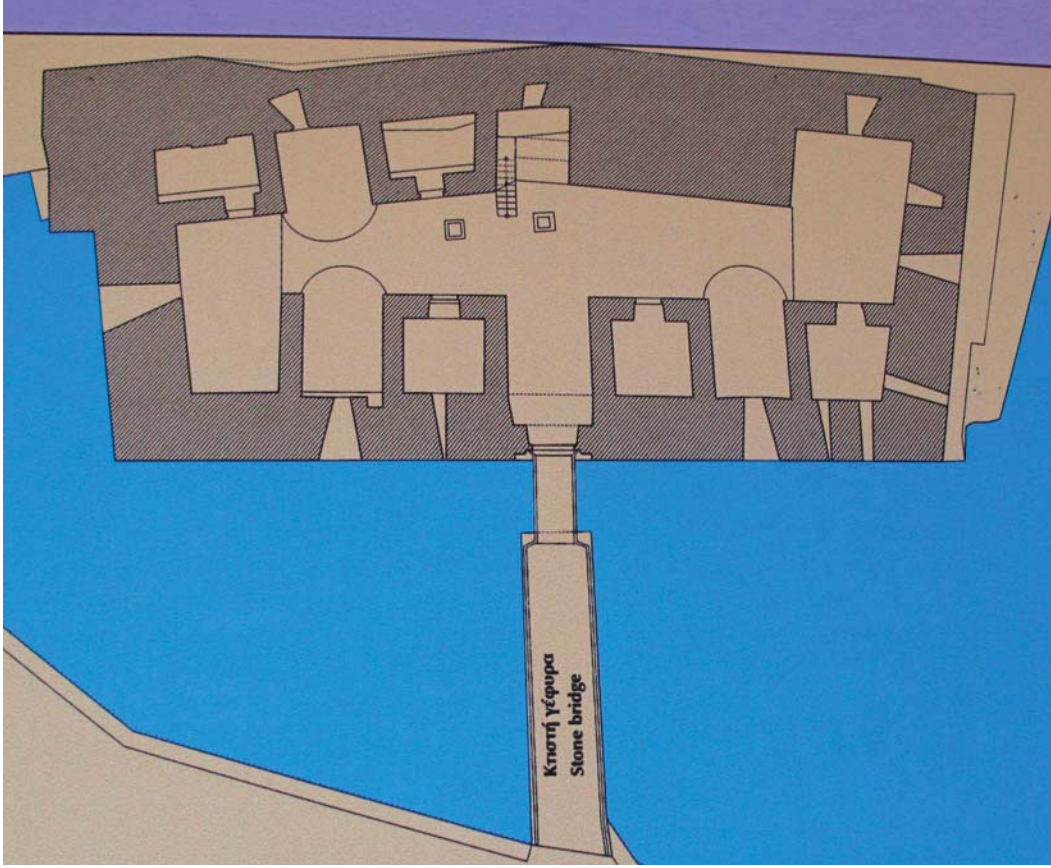
Fig. 05: Aşağı Baf'daki Panagia Limeniotissa Kilisesi'ne ek olarak yapılan ve kule veya minare olduğuna inanılan temel kalıntıları.

imalatında kullanılan ve uçlarında birer delik bulunan huni biçimli çömeleklere de yığınlar halinde rastlanmıştır.(3)

03. Arap akınları sırasında yıkılan veya camiye çevrilen kiliseler (Fig. 05)

M.S 647 veya 649 yıllarında başlayan Arap akınları sırasında ibadet amacıyla kullanılan sahil kenarındaki tonoz üst örtülü Bizans Kiliselerinin akıbetleri hakkında değişik kaynaklarda değişik görüşlere yer verilmiştir.(4) Nitekim Soli Bazilikasının arkeolojik kazısı sırasında bu-

lunan ve Güzelyurt doğa ve arkeoloji müzesinde sergilenen taş bir kitabe, Kıbrıs'a gerçekleştirilen Arap akınları hakkında bilgiler vermektedir.(5) Bazı kaynaklarda Arap akınları sırasında deniz kenarındaki Bizans kiliselerinin yakılıp yıkıldıkları veya kullanılmadıklarından dolayı zaman sürecinde harabe haline gelmiş olabilecekleri öne sürülmüştür. Bazı kaynaklarda yıkılma nedenleri yer sarsıntıları ile veba salgınına bağlanmıştır. Bazı kaynaklarda ise bu döneme ait çoğu kiliselerin camiye çevrilip kullanıldıkları üzerinde durulmuştur. Arap yazarlardan Al-Baladhuri ise, M.S 653 yılında Muaviye'nin Kıbrıs'a 12000 asker gönderdiğini ve buraya cami inşa edildiğini yaz-

Fig. 06: Baf Kalesinin zemin planı

mıştır.

Aşağı Baf'ta gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda açığa çıkan Panagia Limeniotissa Kilisesi ile Chrysopolitissa Kiliselerinin işyeri veya cami olarak kullanılmış olabilecekleri tahmininde bulunulurken, Panagia Limeniotissa kilisesi nartexine sonradan eklenen bir kuleye ait temellerin, gözetleme kulesi, fener kulesi veya minare olabileceği de öne sürülmüştür. (Fig. 05) Limeniotissa Bazilikası kazılarında 6 adet Arapça taş kitabe, Chrysopolitissa kilisesi kazılarında ise 4 adet Arapça taş kitabe ele geçirilmiştir.

04. Aşağı Baf Akça Kale ve Mescidi (Fig. 06 - 07)

Osmanlı-Türk eserleriyle ilgili olarak yazmış oldu-

ğum Türkçe ve İngilizce kitaplarda Dip Baf'taki Osmanlı kalesine yer vermiş olmama karşın, kaleyi son ziyaretim sırasında buradaki Osmanlı dönemine ait zindanlar ile üst kattaki bir mescit bilgime getirilmiştir. Bu bilgiler kaleye giriş kapısının yanındaki İngilizce olarak bilgi veren tanıtım levhasında da yer aldığından, levhadaki Osmanlı dönemiyle ilgili bilgilerin Türkçeye tercüme edilmesinin daha uygun olacağını düşündük.

“Yer katındaki merkezi holün iki yanında küçük odalar bulunmaktadır. Küçük odalar Osmanlı döneminde zindan olarak kullanılmaktaydı. Burada bulunan yeraltındaki iki küçük hücreye, uzun süreli hapse mahkûm olanlar hapsedilirlerdi. (Fig. 06) Üst kattaki odalarda küçük bir Türk garnizonu kalmakta, merkezi oda ise cami (mescit) (Fig. 07) olarak kullanılmaktaydı. (6) Kalenin en

Fig. 07: Baf Kalesinin en üst kısmındaki bina. İki kapı arasında kalan orta kısmın cami (mescit) olduğu kaydedilmiştir.

üst kısmında topların bulunduğu 12 mazgal bulunmaktadır. Bu toplar, adanın idaresinin İngilizlere teslim edildiği 1878 yılında Osmanlılar tarafından sökülüp başka yere taşınmışlardır. Bu kale İngiliz döneminin ilk yıllarından başlayarak Eski Eserler Yasası altında eski eser ilan edildiği 1935 yılına kadar tuz deposu olarak kullanılmıştır. Kale o günden sonra Eski Eserler Dairesi tarafından restore edilip korunmaktadır”

05. Beyköy Camisi ve Okulu (Fig. 08 – 10)

Şimdilerde UNDP-PFF’de çalışan Beyköylü Halil Bozkaya’nın köyünde bulunan eski caminin kitabına girmedeği konusunda bilgilendirmesi üzerine Beyköy’ün yolunu tutuyorum. Beyköy dendiğinde, Lefkoşa’daki Kıbrıs Cumhuriyeti müzesinde sergilenen Roma impa-

ratoru Lucius Septimius Severus’un çıplak heykelinin hatırıma geldiğini belirtmeden edemeyeceğim. (7) (Fig.08) Konumuza devam edecek olursak, daha önceki yıllarda da köyün camisini saptamak için birkaç kez Beyköy’e gitmiş olmama karşın, bana: “bu köyde cami yoktur” denmişti. Ancak bu sefer sayın Halil Bozkaya’nın yönlendirmesiyle köyün camisini buluyorum. (Fig. 09) Temmuz 1974 tarihinden sonra kullanılmadığından günümüze çok harap bir durumda geldiğini görüyoruz. Yapıldığı dönemin orijinal özelliklerini koruyan ender yapılardan biri olduğu rahatlıkla anlaşılmaktadır.

Yapılış tarihi ile ilgili olarak şimdilik herhangi bir arşiv belgesine rastlanmadığından, hakkındaki bilgilerimiz yaşlı köylülerin aktardıklarıyla sınırlı kalmaktadır. Anlatıldığına göre, adanın 1571 yılında Osmanlılar tarafından alınmasından sonra Karaman’dan gelen üç kar-

Fig. 08: 1928 yılında Beyköy veya Değirmenlik köyü arazisindeki Ayios Demetrianos mevkiinde bulunan Roma İmparatoru Lucius Septimius Severus'un tunç heykeli.(M. S 193 - 211)

deş köyü kurmuş. Üç kardeşten İbrahim adındaki bu köyde kalırken, bir süre sonra kardeşlerden biri Arapköy'e, diğeri ise Mora köyüne göç etmiş. Köyde oturanların bazıları ise zamanla Değirmenlik köyüne taşınmış.

Şimdiki cami Osmanlı döneminin sonu ile İngiliz sömürge döneminin başlarında imece yöntemiyle inşa edilmiş. Arazisi, kaynak kişilerimden Arif İbrahim Hakgüden'in 1890 doğumlu olan babası Çoban İbrahim Mehmet'in babası Mehmet tarafından bağış olarak verilmiş. Yapımı sırasında köydeki her aile reisinin inşaata 100'er eşek yükü malzeme, özellikle de taş taşınması zorunlu hale getirilmiş. Taşlar köyün yaklaşık 2 kilometre kuzeydoğusunda ve Beşparmak sıra dağlarının güney eteklerinde bulunan Hacı Gostanti tepesi ile yakın çevresinden sağlanmış. Eşeklerin sırtlarında 'yağır' olarak bilinen yaralar oluşmaması için sırtlarına yassı tahtalar konmakta, onların da üzerlerine araziden toplanan taşlar yığılmaktaydı. İri olan bu taşların bazıları "Kara Taş", bazıları "Kepir taşı", bazıları ise "Say taşı" adlarıyla bilinmekteydi. Caminin kuzeybatı cephesindeki avlunun etrafı bir duvarla çevrili olup, üzerinde sivri uçlu demirler bulunmaktaydı. Caminin cephesinde boydan boya bir veranda vardı. Verandanın ahşap iskeletinin üst kısmı oluk kiremitlerle örtülüydü. Camide ahşaptan yapılmış bir minber bulunduğu burda Cuma namazları da kılınmaktaydı. Yol seviyesinin zaman sürecinde yükselmesiyle caminin çukurda kaldığı ve bu nedenle yağmurlu günlerde cami hariminin sel baskınına uğradığı halen anımsanmaktadır.

Caminin en eski ve en uzun süreli imamı Hüdaverdi Mehmet idi.(Fig. 10) 1974 yılı askeri harekât sırasında şehit olunca, 46 yıl süreyle kesintisiz imamet ve hitabet hizmeti verdiği caminin kuzey bitişiğindeki araziye defnedildiği ve cami ile mezarının bulunduğu sokağa da kendi adının verildiği (Şehit Hüdaverdi Sokak No: 12) bilgimize getirilmiştir. Hüdaverdi Mehmet'in mezar taşında "Merhum Hoca Hüdaverdi Mehmet. 1892 – 26.7.1974'de şehit edildi. Ruhuna fatiha" kaydı bulunmaktadır.

1922 yılında çizilmiş olan köy içi tapu haritasındaki 180 numaralı parselde görülen ay ile nokta işareti, burada bir cami (ile bir okulun) bulunduğu işaret etmektedir. Dolayısıyla okul ile caminin tapu haritasının yapıldığı 1922 yılından önce inşa edilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Camiyle ilgili diğer bilgilerimiz Girne Milli Arşiv belgelerine dayanmaktadır.(8) 15.8.1930 tarihinde Evkaf Murahhaslığına bir yazı gönderen Beyköy muhtarı

Fig. 09: 1974 yılından beridir kaderine terk edilen Beyköy Camisi.

Hasan Mehmet, caminin cephesinde veranda bulunmadığını belirtip bu ihtiyacın karşılanmasını talep etmiştir. Köy muhtarının Evkaf Murahhaslığına yazdığı 1.Kasım.1930 tarihli yazıdan, başlatılan veranda inşaatının tamamlandığı öğrenilmektedir. Yine 1932 yılında caminin bazı kısımlarının tamir edilmesi ihtiyacı hasıl oluyor. Bunun üzerine usta Dimitro'nun yanında çalışan Nikoli'nin camiye tamir ettiği Evkaf Murahhaslığına yazılan 15.4.1932 tarihli yazıdan öğrenilmektedir. Köy muhtarı Hasan Mehmet, muhtar azalarından Mehmet Salih Hasan ile Hacı Mehmet'in Evkaf murahhaslığına yazdıkları 3.Eylül.1933 tarihli yazıdan, faal durumdaki okul duvarının yarıldığı ve okulun eğitim amacıyla faal durumda olması nedeniyle hemen tamir edilmesi gerektiği öğrenilmektedir. Zamanın Evkaf murahhası Sör

Münür ile evkaf memuru İbrahim Hakkı'nın 5.Eylül.1933 tarihindeki görüşleri ise, daha önceki yıllarda caminin tamir edilmesine ortaklaşa karar verdikleri, ancak gelinen son durumda okul ile caminin birlikte tamir edilmesinin zamanının geldiği ve bu amaçla bir ustaya keşif metrajı yaptırılması doğrultusunda olmuştur. Böylece 9.Kasım.1933 tarihinde cami ile okul tamir ediliyor. Şimdilerde okulun kuzeybatı duvarının içinde yatay olarak görülen gergi demirinin yarılan duvarı restore etmek amacıyla buraya konduğu izlenimi edinilmektedir.

Köy muhtarı Hasan Mehmet, muhtar azalarından Cemal Mehmet ve Halil İbrahim Hasan'ın imzalarını taşıyan 16.6.1935 tarihli yazıdan, caminin verandasının Vounili Hanasi(?) Hacı Nikola isimli yapıcı ustası tara-

Fig.10: Beyköyün 46 yıllık imamı Hüdaverdi Mehmet eşi ile birlikte.

findan tamir edildiği ve kendisine 12 şilin ödendiği öğrenilmektedir. Köylülerin anlattıklarına göre verandanın yıkılacağı sırada caminin önünde 12 yaşlarında bir çocuk oynamaktaymış. Verandanın aniden yıkılması üzerine caminin dış duvarına dikili sivri demirlerden biri çocuğun testis torbasının bir tarafından girip diğer tarafından çıkmış. O sırada köyün diğer muhtar azaları Mehmet Salih Hasan ile Ahmet İbrahim imiş. Daha sonraki yıllarda Ahmet İbrahim'in camide müezzin olarak görev yaptığı bilgileri de edinilmektedir.

Girne Milli Arşiv dosyadaki kayıtlardan, caminin bilinen en uzun süreli imamet ve hitabet görevlisinin Beyköylü Hüdaverdi Mehmet olduğu, ilk olarak 1928 yılında beş şilin aylık maaşla bu göreve başladığı ve aldığı maaşla beş çocuğunu geçindirmekte zorlandığı bilgileri edinilmektedir. İmamet ve hitabet görevini ölüm tarihi olan 26.7.1974 tarihine kadar kesintisiz olarak 46 yıl sürdürmüştür. Kayıtlarda sözü edilen beş çocuğunun büyükten küçüğe olmak üzere adlarının, İsmet, Kemal, Letife, Osman ve Nezihe olduğu bilgimize getirilirken, İkinci Dünya Savaşı sırasında Tuncay adında bir çocuğunun daha dünyaya geldiği de bilgimize getiriliyor. 1933 yılında caminin imamet ve hitabet görevinin yanı sıra, aylık 2 lira maaşla köyün destebanlık görevini de üstlendiği Girne Milli Arşiv belgelerinden öğrenilmektedir.

Bitişik nizamda yapılmış olan cami ile okul, güneydoğu – kuzeybatı yönüne uzanan enine dikdörtgen planlı bir yapıdır. Duvarları yer yer yarılmış, damı ise büyük oranda çökmüş durumdadır. Cephesi kuzeybatıya bakmaktadır. Çatısı sırasıyla, mertek, örgü hasır ve oluk kiremit üst örtülüdür. Çatının eğimi kuzey güney istikametindedir. Güneydoğudaki okul binası yaklaşık kare planlı küçük bir odadan ibarettir. Giriş kapısındaki kilit taşında kabartma olarak yapılmış ters ay ile yıldız motifi bulunmaktadır. Odanın kuzeybatı duvarında bir duvar dolabı bulunmaktadır. Yerler köy mermeri ile döşenmiştir. Oda, güney ile doğu duvarında bulunan birer pencere ile aydınlanmaktadır. Gerek okul ve gerekse caminin pencere ile kapı sövelerinde kesme taş kullanılmış olması, büyük bir olasılıkla İngiliz sömürge döneminde tamirat geçirdiğine işaret etmektedir. Cami harimine giriş kapısının kilit taşında da kabartma olarak yapılmış ters ay ile yıldız motifi bulunmaktadır, Cami odası yaklaşık boyuna dikdörtgen planlıdır. Güneydoğu duvarına niş şeklinde yapılmış olan mihrap, cami harimine doğru çıkıntı yapmaktadır. Mihrabın iki yanında birer pencere, batı duvarında ise üçüncü bir pencere bulunmaktadır.

06. Değirmenlik (Kythrea) Cami yeri ve Kilisesi (Fig. 11)

1899 yılı itibarıyla Osmanlı dönemine ait Değirmenlik camisinin bulunduğu alanda bir harabe bulunması ne-

Fig.11: Değirmenlikteki cami yerine inşa edilen Archangelo harabe kilisesi.

deniyle burası “Vakıf Yeri” adıyla bilinmekteydi. Ancak bu alan Değirmenlikli Rumlar tarafından “Archangelo ruined church” adıyla bilindiği iddiasıyla 1899 yılında buradaki eski temel kalıntılarının üzerine Arhangelo adıyla yeni bir kilise inşa edilmiştir.(9)

8.5.1899 tarihinde Kadastro Dairesi Müdürüne İngilizce bir yazı gönderen bir yetkili, buraya inşa edilen kilise ile ilgili olarak şu bilgileri vermiştir:

“R. General,

Bilginize getirmek isterim ki, son günlerde Değirmenliğe gittiğimde, Vakıf yeri olarak bilinip de içinde harabe durumda Archangelo kilisesinin bulunduğu

“Fuması” (?) diye bilinen alandan geçerken, buradaki eski kilisenin temellerinin üzerine tek odalı küçük bir kilisenin yapıldığı dikkatimi çekti.

Kilise, 29 Nisan (Rumların “İyi Cumartesi” günü) tamamlanmış ve inşa edilmesine 5 lira harcanmıştır. İMZA. Lefkoşa 8/5/1899”

Bu bilgilerin Evkaf İdaresine bildirilmesi üzerine gerekli araştırmalar yapılmış ve 15.5.1899 tarihinde bu yapıya ilişkin şu bilgiler sağlanmıştır: “Dönüm: 326; Köy: Değirmenlik; Mevkii: Ay Yorgi Bölgesi – Machera değirmeninin yolu; Kapı üzerindeki numara: 15; Emlakin türü: Camii Şerif vakıf belirlenemedi”.

Aynı dosyadaki diğer bilgilerden, harabe halindeki

18 Halkbilimi

binanın Ayios Yeoryios Bölgesindeki (Blok B) bir tepede üzerine bulunduğu, arazinin yarım dönüm olduğu ve buradaki kilisenin Arhangelos kilisesi adıyla bulunduğu öğrenilmektedir.(10)

Çok eskiden beri bu tepenin güney bitişiğindeki alçak alanın bir Türk mahallesi olduğu ve “Cami altı mevki” adıyla bulunduğu kaydedilmektedir. Şu anda tek mekânlı olan kerpiçten yapılmış küçük kilisenin harabe halinde olduğu ve üç ayrı yerinde tamirat izlerine işaret eden gergi demirlerinin bulunduğu gözlemlenmektedir. (Fig.11)

07. Xserovounos Camisi (Fig. 12 - 13)

Bir zamanlar tamamı Türk olan Lefkoşa kazasına bağlı Xserovounos (Yukarı Limnidi / Kurutepe) köy camisi hakkındaki bilgilerimiz, Evkaf arşiv belgeleri ile köy sakinlerinin anlattıklarına dayanmaktadır. Cami ile yanındaki okulun planı 1925 yılında çizilen tapu haritasında yer almaktadır.(11) (Fig.12)

Sulak bir alanda bulunan deniz kenarındaki şimdiki Limnidi köyü, 1963 yılında Xserovouno’dan gelen insanlar tarafından kurulmuş, o günden sonra da eski köy askeri yasak bölgede kalmıştır. Birkaç yıl öncesine kadar caminin sağlam durumda olduğu, ancak son yıllarda kirmitleri ile düzgün kesilmiş olan taşlarının sökülüp alınmak suretiyle harabe haline geldiği, 2009 yılı itibarıyla hem rehberim, hem de köyün muhtarı olan rahmetlik Göksel Kabaran tarafından bilgime getirilmişti.

Cami inşaatının çok uzun bir sürede tamamlandığına ilişkin detaylı bilgi ve belgeler Evkaf arşivinde yer almaktadır.(12)

29.2.1900 tarihinde Lefkoşa Komiserliğine bir yazı gönderen Xerovouno muhtarı ile ahalisi, inşa etmeye başladıkları yeni cami ile okulun tamamlanması için kendilerine mali yardımda bulunulmasını talep etmişlerdir. Bu yazı Lefkoşa Komiserliği tarafından Evkaf İdaresine iletilmiştir. Bu yazışma üzerine Lefkoşa Komiserliği görevlilerinden Tankerville Chamberlayne 25 Mart 1900 tarihinde köyü bizzat ziyaret etmiştir. Caminin o sırada sağlam bir şekilde köylüler tarafından taştan inşa edildiği ve duvarlarının ise neredeyse tamamlanmak üzere olduğu gözlemlenmiştir. Mihrabın yeri belirlenirken, camiye bir de minber yapılması düşünülmekteydi. Ancak

köylüler mertek ile tahta tedarik edemediklerinden başlattıkları cami inşaatını tamamlamaları mümkün olamıyordu. Tankerville Chamberlayne’nin Evkaf Delegesinden talebi, köylülere yardımcı olmasıydı. 1.6.1900 tarihinde talep edilen odun ile merteklerle ilgili ihtiyaç listesinde, 65 çatı mertegi, 70 kare mertek, 150 parça tahta, 40 ayak uzunluğunda bir mahya kirişi ve 15 ayak uzunluğunda 3 destek kirişi talep edildiği görülmektedir. Bu bilgi Orman Dairesine bildirilmiş olmasına karşın, o sırada Orman Dairesi’nin elinde bulunan merteklerin tamir edilmekte olan Girne kazasındaki Melandrina ile Panteleiomon manastırlarına verildikleri bilgileri edinilmektedir.(13)

Evkaf İdaresi’nin Lefkoşa komiserliğine yazdığı 20.11.1900 tarih ve E 24(900) sayılı yazıyla, caminin durumu hakkında bir rapor hazırlanması talep edilmiştir. Bu talep üzerine 30.11.1900 tarihinde Lefke nahiye müdürü Hacı Rassikh (Rasih) tarafından hazırlanan rapor Lefkoşa Komiserliğine gönderilmiştir. Bu rapora göre, köylüler £ 50 harcamak suretiyle köylerine taştan bir cami yapımına başlamışlardır. Ancak caminin çatısını kapatmak için Devlet Orman Dairesi’nden mertek almaları gerekmektedir. Gerek merteklerin, gerekse caminin diğer ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için £ 25-30’ya ihtiyaç duyulmaktaydı. Ancak köylülerin değil bu miktarı, £1 bile ödeyebilecek mali güçleri yoktu. Bu nedenle Evkaf İdaresinin köylülere bu konuda yardım etmesi gerekmektedir. Cami vakfı mütevellisi Osman Ahmed ile Köy komisyonunun başkanı Hüseyin Ahmed’in Rumca olarak İlgili makamlara gönderdikleri 21.12.1900 tarihli yazıyla, camilerinin kış yağmurlarından harap olmaması ve sürdürülen inşaatın tamamlanması için £15 yardım talep etmişlerdir. Talep edilen mali yardım 1.Ocak.1901 tarihinde Evkaf İdaresi tarafından karşılanmıştır. 18 Haziran 1901 tarihi itibarıyla cami inşaatı için gerekli olan malzemelerin sağlandığı, ancak duvarların alçı sıvanması ile yerlere mermer döşenmesi işlerinin hasat sonrasına kaldığı bilgileri edinilmektedir.(14)

15.2.1916 tarihine gelindiğinde caminin tamir edilmesi gerekmektedir. Bu tarihte Evkaf İdaresine bir dilekçe gönderen Cami Vakfı mütevellisi ile köy muhtarı, camilerinin tamir edilmesi gerektiğini ve köylülerin fakir olması nedeniyle inşaata sadece işçilik yardımında bulunabileceklerini bildirmişlerdir. Köylülerin yaptıkları

Fig.12: Xerovouno Cami ve okulunun kadastral plandaki yeri.

keşif metrajında tamirat için £39,10.00 (otuz dokuz lira, 10 şilin) gerektiği belirlenmiştir.(15)

Köylüler 26.11.1916 tarihinde £ 55 lira karşılığında camilerini İherkhasi Antoni adlı bir Rum ustaya tamir ettirme kararı almışlardır. Tamirat sırasında caminin cephesine bir de son cemaat yeri (veranda) yapılacaktır. Sonuç olarak Cami vakfı mütevellisi İbrahim Hasan ile usta İherkhasi Antoni'nin imzaladıkları 5.12.1917 tarihli sözleşmede, bu miktarın £10'sının köylüler tarafından karşılanırken, geriye kalan £45'nin ise Evkaf Dairesi tarafından karşılanması kuralına da yer verilmiştir. Ancak Evkaf İdaresi'nin yeterli bütçesi olmadığı gerekçesiyle, bu miktarın Köy Yollarının yapımı bütçesinden karşı-

lanması, 17 Ocak 1917 tarihli yazısıyla Lefkoşa Komiserliğinden talep edilmiştir. Cami mütevellisi ile ustanın imzalamış oldukları 5.12.1916 tarihli sözleşme şu kurları içermektedir(16): "Dama mertek ile çamur konacak ve üzerleri yerli kiremit ile kaplanacak; Veranda'ya 30 mertek, çelengi ve çamur konacak ve üzerleri yerli kiremit ile kaplanacak; Verandanın kenarları kesme taştan yapılacak ve kemerlerin içine düz forumlu taş konacak; Caminin içi ile veranda zemini mermerle döşenecek; Yıkıntılar müteahhit (constructor) tarafından temizlenecek; Eski kalaslar köylülere, eski keresteler ise ustaya verilecek. Dış kısmın sıvası için gerekli olan alçı köylüler tarafından sağlanacak; Keresteler cami vakfı tarafından

Fig.13: Xerovouno Camisi

karşılancak, usta ise bunları düzgün hale getirecek; Kiremitler dama Mayıs ayında konacak, ancak eğer yağmur erken yağar ve inşaata zarar verirse bunlar usta tarafından tamir edilecek; Cami yukarıdaki şekil ve şartlarda usta tarafından £ 55'ya tamir edilecektir. Bu miktarın £ 10'sı köylüler tarafından, geriye kalan £45 ise Evkaf tarafından iş tamamlanınca ustaya ödenecektir.”

Dillirga bölgesindeki Ayios Theodoros (Aytottoro) köylülerinin Evkaf murahhaslığına gönderdikleri 20.2.1918 tarihli yazıda, bir süre önce Evkaf İdaresinin Xerovounos köyüne bir cami yaptırdığı bilgileri yer almaktadır.(17) Bu bilgiye dayanılarak cami inşaatının

1917 yılının ilk aylarında tamamlandığı anlaşılmaktadır.

Cami, Loutros köyüne ulaşan yolun kuzeydoğusunda tek mekânlı ve enine dikdörtgen planlı minaresiz bir yapıdır.(Fig.13) Caminin güneybatı gerisinde yıkılmış durumda bir okul, kuzeydoğusunda ise 1931 tarihini taşıyan bir su deposu bulunmaktadır. Genellikle Türk köylerinde tek bir okulun bulunmasına karşın, bu köyde üç ayrı okulun bulunması dikkati çekmektedir. Yine de geçmiş yıllarda bu köyün Rum köylülerinin arasında bulunduğu, yaşlılarının ise sadece Rumca konuşup Rumca yazdıkları düşünülürse, 1950'li yıllardan başlayarak bu köydeki Türkçe eğitime ayrı bir önem verildiği anlaşılmaktadır.

Mevcut cami, köyün diğer evleri gibi, çevreden toplanan siyah taşlarla inşa edilmiş, taşların araları ise fellik taşlarla doldurulmuştur. Güneye doğru eğimli bir araziye inşa edildiğinden, caminin güneydoğu dış duvarı iki ayrı diresek tarafından desteklenmiştir. Kuzeybatı cephesinde son cemaat yeri, yani veranda bulunmaktadır. Kuzeybatı cephesi iki kemerli, kuzeydoğu yanı ise tek kemerlidir. Verandanın kemerleri ile cami harimindeki damı destekleyen iki ayrı kemer kesme sarı taş kullanılarak yapılmış olmasına karşın, 1974 yılından sonra bu taşlar sökülüp değişik amaçlarla kullanıldıklarından şu anda veranda ile cami harimi harabe durumundadır. Cami harimine girişi sağlayan kapının iki yanında birer pencere bulunmaktadır. İlk yapıldığı dönemde kapı ile pencere söveleri kesme sarı taşlarla yapılmış olmasına karşın şimdilerde bu taşların yerinde olmadığı belirlenmiştir. Cami harimi, kuzeybatı ile güneydoğu duvarında ikişerden ve doğu duvarında bir adet olmak üzere toplam beş adet pencere ile aydınlanmaktadır. Caminin tavanı, kuzeybatı – Güneydoğu yönüne uzanan iki kemerle taşınmaktaydı. Bu kemerler, yan duvarlardaki profilli kaideler üzerinde yükselmekteydi. İlk yapıldığı dönemde dam, cami harimindeki iki sütun tarafından desteklenmekteydi. Ancak 1916 yılında, caminin damının desteklenmesi amacıyla caminin içine kesme taş kullanılarak iki kemer inşa edilmiştir. Şu anda çökmüş durumda olan damın bir zamanlar kırmızı renkli ‘Leymosun’ kiremitleriyle örtülü olduğu, yerdeki kiremit kırıklarından anlaşılmaktadır. Bir zamanlar caminin kible duvarında kesme taştan yapılmış bir mihrap bulunmaktaydı. Ancak bu taşlar da daha sonra yerlerinden söküldüklerinden şimdilerde burada sadece bir niş görülebilmektedir. Mihrabın batısındaki duvarda herhangi kalıcı bir minber izine rastlanmadığından bir zamanlar camide yer alan minberin ahşaptan yapılmış olduğu anlaşılmaktadır.

1954 - 1955 yılına gelindiğinde caminin damı akıttığından tamir edilmesi gerekmektedir. O sıralarda Orman Dairesi müdürü olan İstaboli'nin izniyle ormandan kesilen çam mertekleri damın tamir edilmesinde kullanılmıştır. Damdaki Leymosun kiremitleri sağlam durumda olduklarından yeniden kullanıldıkları köyün eski muhtarı Yıldız Kabaran tarafından bilgimize getirilmiştir.

08. Acemzade Mescidi (Fig. 14)

Yukarı Girne’de Kamil Paşa sokağında yer almaktadır. Kıbrıs genelindeki camilerle ilgili olarak Müftülükte saptanan 1954 ile 1974 tarihli iki ayrı listede adı geçmektedir. Yapılış tarihiyle ilgili olarak şimdilik herhangi bir belge saptanamamış olmasına karşın, Osmanlı döneminin son yılları ile İngiliz Sömürge döneminin ilk yıllarında yapılmış olması olası görülmektedir. Nitekim eski mahalle sakinlerinin en yaşlılarının ifadelerinden, 1926 yılı itibarıyla mahallede var olduğu öğrenilmektedir.

Güneydoğu – Kuzeybatı yönüne uzanan boyuna dikdörtgen planlı küçük bir yapıdır. Yapımında moloz taşlar kullanılmıştır. Ancak kuzeybatıdaki giriş kapısı ile doğudaki iki büyük pencere sövelerinde düzgün kesilmiş sarı taşlar kullanılırken, doğudaki iki küçük pencerenin lentosu ile sövelerinde ahşap kullanılmıştır. Kıрма çatının orijinal üst örtüsü oluk kiremit iken, 2009 yılında gerçekleştirilen tamirat sırasında oluk kiremitlerin yerlerine kırmızı kiremitler konmuştur.

Ana mekâna kuzeydoğu’daki kapıdan girilmektedir. Mihrap basit bir şekilde yapılmış olup iç mekâna doğru çıkıntı yapmaktadır.

09. Artemi Camisi (Fig. 15)

Bu caminin inşa edilmesiyle ilgili belgelerin zamanında elimize ulaşması Vakıflar İdaresi tarafından engellendiğinden, 2009 yılında yayınlanan İngilizce kitabımızda caminin kesin tarihlemesini yapamamıştım. Bunun yerine 1915 yılında çizilen köy içi tapu haritasında köyün yeni okulu ile camisinin yer almamış olduğuna dayanarak, köyün yeni camisi ile okulunun 1915 yılından hemen sonra, veya 1920’li yıllarda yapılmış olabileceği tahmininde bulunmuştum. Şimdi ise arşiv belgelerine dayanarak köyün camisi ile okulunun kesin inşa ediliş tarihini bilgilerinize getirelim.

27.4.1908 tarihinde İngiliz Yüksek Komiserine yazılı başvuruda bulunan köy muhtarı Osman Hacı Mehmet ile diğer köy yetkilileri, köy camisinin harabe durumuna geldiğini, yeni bir cami yapılması için köylülerin taş topladıklarını, ancak çok fakir olduklarından camiye inşa edemediklerini belirterek bu konuda Yüksek Komiserin kendilerine yardımcı olmasını talep etmişlerdir. Yapılan

---

22 Halkbilimi

Fig.14: Yukarı Girne Acemzade Mescidi

teftişlerde, harabe durumda olan yapının cami ile okul olarak kullanıldığı, kerpiçten yapıldığı ve kerpiçlerin binadan düşmekte olduğu belirlenmiştir. Evkaf müdürü Musa İrfan beyin imzasını da taşıyan 5.6.1909 tarihli bir başka yazıda, yeni caminin inşa edildiğinin kanıtlanmasından sonra camiye £15 yardımda bulunmayı kabul edeceği kayıtlıdır. Ancak 1908 - 1909 yıllarında yapılan keşif metrajında yeni bir cami-okul yapılabilmesi için yaklaşık olarak £ 40 veya £ 46 gerektiği belirlenmiştir.(18) Köylüler, işçilik, mertek, taş temini ve yaklaşık £15 nakit para ödemeyi kabul etmişlerdi. Evkaf İdaresi de £15 yardımda bulunacaktı. Böylece inşaatın yaklaşık beş ayda tamamlanacağı hesaplanmıştır. Nitekim başla-

tılan inşaat 2.12.1909 tarihinde tamamlanmıştır.(19)

Artemi muhtarının Evkaf İdaresine gönderdiği 25.6.1915 tarihli yazıda, caminin 1914 yılında Evkaf İdaresi ile köylülerin yardımıyla tamir edildiği, ancak 1915 yılında caminin kemerleri çatladığından damını açtıkları ve bu nedenle 2000 kiremide ihtiyaçları olduğu belirtmiştir. Cami vakfının parası olmamasının yanı sıra köylüler de fakir olduklarından, kiremitlerin Evkaf İdaresi tarafından karşılanması talep edilmiştir. Köy muhtarı ile azalarının 12.4.1917 tarihli yazısından Evkaf İdaresinin damı tamir etmediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle köylüler kiremitleri satın alabilmek için Evkaf İdaresi'nden £15 yardım talebinde bulunmuşlardır.(20)

Fig.15: Harabe durumda olan Mağusa kazasındaki Artemi Camisi,

Cami ile okul yan yana inşa edilmişti. 1955 yılı itibarıyla cami ile okulun tamir edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle durum köy muhtarının 16.1.1955 tarihli yazısıyla Evkaf İdaresine bildirilmiştir. 3.2.1955 tarihinde Evkaf İdaresinin mahallinde yaptığı tetkiklerde, kapı ile pencerelerin tamir edilmesinin yanı sıra, iç ile dış kısımlarının az da olsa tamirine ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir. Konuya ilişkin olarak Evkaf arşivinde şimdilik başka herhangi bir belge saptanmamış olmakla birlikte, yazışmalardan ihaleye çıkılması hazırlığı yapıldığı anlaşılmaktadır.(21)

10. Pergama / Beyarmudu Camisi (Fig. 16 - 17)

1831 yılında Osmanlılar tarafından gerçekleştirilen nüfus sayımında, Mesarya kazasına bağlı "Pergamo" köyünde yaşayan 16 kişilik nüfusun tamamının Müslüman olduğu belirlenmiştir. Yine Vergi defteri olarak bilinen 1833 yılına ait Temettuat Defterinde köyün Müslüman nüfusuna ait 5 hane ev, 1 mandıra, 464 dönüm tarla, 8 dönüm bağ-bahçe, 2 adet değirmen-dolap-havuz-kuyu, 2 dönüm dut ağacı ve 43 adet zeytin ağacı bulunduğu kayıtlıdır.(22) 1960 yılı nüfus sayımında köyde 826 Kıbrıslı Türk bulunduğu belirlenmiştir.

Köydeki en eski caminin kesin inşa tarihi şimdilik bi-

Fig.16: Pergama / Beyarmudu Camisi

linmemektedir. Ancak XVIII. Yüzyılın başlarına kadar Rum olan köy nüfusunun köyü temelli olarak terk edip Xylotymbou'ya gittikleri,(23) onların yerine ise köye İslam nüfusunun gelip yerleştiği düşünülürse, köyün en eski camisinin o sırada inşa edilmiş olması olası görülmektedir.

Kadastro Dairesi'nin 1910 yılında çizmiş olduğu köy içi tapu haritasında, caminin 13 numaralı parselde inşa edilmiş olduğu görülmektedir. Bu haritada, şimdi olduğu gibi caminin cephesinde kemerli bir son cemaat yeri (veranda) bulunmasına karşın, o sıralarda minaresinin olmadığı görülmektedir.

Köyün en eski camisinin şekli ile mevcut caminin

tamir edilmesine ilişkin bilgilerimiz Evkaf arşiv belgelerine dayanmaktadır.(24) 1911 yılı itibarıyla köyde harap durumda olan çok küçük bir cami bulunmaktaydı. Buradan gelip geçen "Mesarga" köylüleri ibadetlerini bu camide yaparlardı. Köylüler camilerini tamir etmek ve onu genişletmek için kendi aralarında £ 14 toplamışlar, inşaat için gerekli olan taş ile toprağı caminin yanına taşımışlar ve iş gücünü karşılamayı da taahhüt etmişlerdi. Ancak fakir olmaları nedeniyle Evkaf İdaresinin de cami inşaatına mali katkı sağlaması arzusundaydılar.

23.3.1911 tarihinde Evkaf murahaslığına bir dilekçe gönderen köy muhtarı, Köy komisyonunun iki üyesi ve cami vakfı mütevellisi, tehlikeli durumda olan camileri-

Fig.17: Pergama / Beyarmudu Camisinin iç kısmı (cami harimi)

nin tamir edilmesini talep etmişlerdir. Ayrıca bu yazıda, ihtiyaç duyulan taşların sağlanması ile işgücünün köylüler tarafından üstlenileceği belirtilmiştir. Yine 9.5.1911 ile 4.8.1911 tarihlerinde Evkaf murahhaslığına iki ayrı yazı gönderen köylüler, caminin orta girişinin kırılmış olması nedeniyle dört aydan beridir yapının tehlikeli durumda olduğunu, caminin yeniden yapılması için yaklaşık olarak £ 40 gerektiğini ve inşaatın taş ile işçiliğinin kendileri tarafından karşılanacağını belirtilmişlerdir. Ancak 22.3.1912 tarihinde yapılan keşif metrajında, yeni bir caminin yapımı için £ 57, 19 şilin ve 4 kuruşa ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir. Evkaf Arşivindeki ilgili dosyanın kapağına kayıtlı olan Evkaf müdürü Musa İrfan

beyin 25.3.1912 tarihli bilgi notunda, köylüler tarafından sürdürülen çalışmaların tatmin edici bir şekilde tamamlanması halinde, caminin tamiratına £ 20 katkı sağlanması önerilmiştir. Tamirat çalışmaları tamamlanmış olacak ki, 16.4.1912 tarihinde köyün muhtarına Evkaf idaresi tarafından £ 20 verilmiştir.

Küçük olan eski cami hakkındaki bilgiler ile mevcut yeni cami karşılaştırıldığında, 1911 - 1912 yılları arasındaki tamiratlar sırasında eski caminin kuzey ile güney duvarlarının güneydoğuya doğru uzatılmak suretiyle cami hariminin genişletildiği, kuzey ile güneydeki duvarların desteklenmesi amacıyla iki yandaki duvarlarda bulunan ikişer pencere arasına birer diresek inşa edildiği

26 Halkbilimi

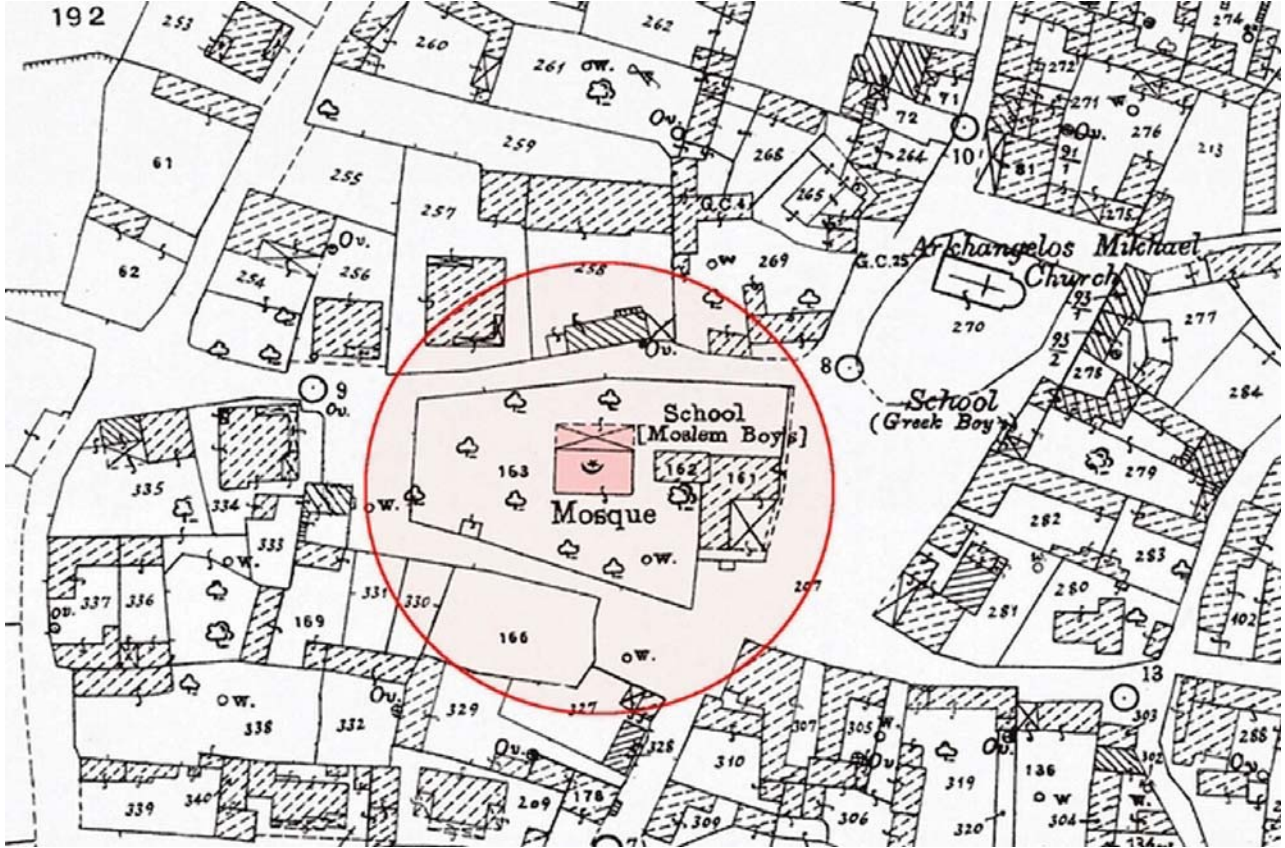

Fig.18: Pile camisinin kadastral haritadaki yeri.

ve orta kirişin yenilenmiş olduğu izlenimi edinilmektedir.

Cami, kuzeybatı-güneydoğu yönüne uzanan boyuna dikdörtgen planlı bir yapıdır.(Fig. 16) Kıırma çatı kırmızı kiremit üst örtülüdür. Kuzeybatı cephesinde kırmızı kiremit üst örtülü son cemaat yeri bulunmaktadır. Son cemaat yerinin cephesinde yuvarlak kemerli üç açıklık, iki yan kenarda ise birer açıklık vardır.

Cami harimine giriş kapısı yüksek ve yuvarlak kemerlidir. Kapının üst başında rölyef olarak yazılmış "Sene 1326" (1908) kaydı bulunmaktadır. Cami harimi, dört ayrı yöndeki duvarlarda bulunan ikişerden sekiz pencere ile aydınlanmaktadır. Kuzeydoğu ile güneybatı duvarları, iki pencere arasına yapılan birer payanda ile desteklenmektedir.

Kesme taştan yapılmış olan mihrap kemeri üç dilim-

lidir. Üst kısmı bir silme ile sınırlandırılmıştır. Silme ile mihrap kemeri arasındaki mihrap yazıtı 1318 (1900) tarihli dir. Mihrabın batı yanındaki minber alçıdan yapılmıştır.(Fig. 17)

Cami İlk yapıldığı dönemde minaresizdi. Mevcut minare 9.2.1987 - 7.9.1987 tarihleri arasında caminin kuzeybatı penceresinin önüne inşa edilmiş, buradaki pencere ise minareye girişi sağlayan kapı şeklinde tadil edilmiştir.

11. Pile/Pyla Camisi (Fig. 18 - 19)

Cami, 1915 yılında Kadastro Dairesi tarafından çizilen köy içi tapu haritasında 163 numaralı parselde yer almaktadır. (Fig. 18) Tapu haritasına göre caminin cephesinde son cemaat yeri bulunmasına karşın, şu anda

Fig.19: Pile Camisi

caminin gerisindeki dirsekler haritada yer almamaktadır. Yine tapu haritasında caminin doğu bitişiğinde tek odalı bir erkek okulu, güneydoğusunda ise iki ayrı yapı dik-kati çekmektedir. Bunlardan birinin kahvehane olduğu kaydedilmektedir.

Caminin geçirdiği inşaat süreçlerinin tarihçesi kesin olarak bilinmemekle birlikte, köyün eski camisinin yerine inşa edildiği anlaşılmaktadır. Gerek cami, gerekse cami için oluşturulan vakfa ilişkin bilgilerimiz Evkaf arşiv belgelerine dayanmaktadır.(25)

16.10.1897 tarihinde Evkaf idaresine yazılı başvuruda bulunan Pile Muhtarı Mustafa Şaban ile köy sakinlerinden 50 kişi, eski camilerini yeniden inşa etmek istediklerini, yaptırdıkları keşif metrajında inşaat için £ 65'ya ihtiyaç duyulduğunu, fakir olmalarına karşın bu miktarın yarısını karşılamaya hazır olduklarını ve cami

inşaatına iş gücü katkısı da sağlayacaklarını Evkaf İdaresine bildirmişlerdir. Ancak talepleri uygun görülmediğinden 1899 yılına kadar köyde herhangi bir caminin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle kendi aralarında £ 23.12.7 toplayan köy sakinleri, cami inşaatına yardım yapan kişilerin adları ile bağış yaptıkları miktarı 25.1.1899 tarihinde Evkaf İdaresine bildirmişler ve harap durumda olan camilerinin yerine Evkaf İdaresi tarafından yeni bir cami yapılmasını talep etmişlerdir. Cami inşaatı için Evkaf İdaresi tarafından Nazif Efendi'ye £ 17 ödenmiş olmasına karşın bu miktar köylüler tarafından kabul edilmediğinden başlatılan çalışmalar Kasım.1899 tarihinde iptal edilmiştir. 1.10.1899 tarihinde Larnaka Komiserine ve 6.10.1899 tarihinde ise Evkaf Delegatesi'ne iki ayrı yazı gönderen köy muhtarı Mustafa Şaban'ın yazılarında: köy camisinin birkaç yıl önce harabe duruma gelmesi nedeniyle köyde herhangi bir caminin bulunmadığı, Evkaf delegesine ilk yapılan başvuru üzerine Evkaf İdaresinin Müslüman delegesine olan Sadık Efendi'nin bir ustayla köye gittiği, ustanın yaptığı keşif metrajında maliyetin £ 70 olduğunun belirlendiği, ancak buna rağmen Evkaf tarafından sadece £ 17 lira verilmesi nedeniyle bu miktarın köylüler tarafından kabul edilmediği ve köylülerin taleplerinin cami inşaatının tamamlanması olduğu bilgileri edinilmektedir.(26) Bu konu ile ilgili şimdilik herhangi bir belge saptanamamış olmakla birlikte, yarım inşaat halindeki caminin bu tarihten sonra tamamlanmış olması olası görülmektedir.

Cami, kuzeydoğu – güneybatı yönüne uzanan enine dikdörtgen planlı bir yapıdır.(Resim 19) Normal camilerden daha geniş ebatlıdır. Kırmızı kiremit üst örtülü kırma çatı, doğu-batı yönüne uzanan cami harimindeki üç kemerle desteklenmektedir. Caminin kuzeybatı cephesinde son cemaat yeri bulunmaktadır. Son cemaat yerinin cephesinde yuvarlak kemerli üç açıklık, iki yan kenarda ise birer açıklık bulunmaktadır. Köşe kolonları dirseklerle desteklenmektedir.

Cami hariminin ana giriş kapısı üçgen alınlıklıdır. Kapı ile pencere söveleri kesme sarı taştan yapılmıştır. Caminin güneydoğu duvarındaki mihrap kesme sarı taşlarla yapılmış olup üst kısmı bir silme ile son bulmaktadır. Mihrabın batı yanında alçıdan yapılmış çok güzel bir minber yer almaktadır.

Son cemaat yerindeki duvara monte edilmiş durum-

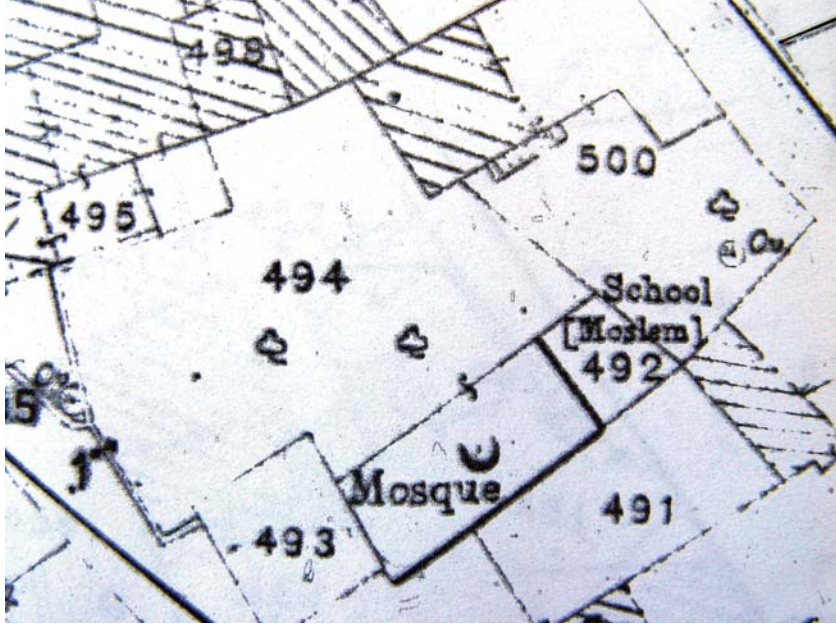

Fig. 20: Tamamen yıkılan Tathisu (Akato) camisinin kadastral haritadaki yeri.

daki metalik bir plakette caminin 30.8.2003 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti tarafından restore edildiği kayıtlı olmasına karşın, restorasyon çalışmalarına 2005 yılında başlandığı ve aynı yıl içinde çalışmaların tamamlandığı Evkaf arşiv belgelerinde yer almaktadır.(27) Caminin kuzeybatı köşesindeki minare 1991 yılında inşa edilmiş ve bu amaçla 88 milyon Türk Lirası harcanmıştır. Minarenin kapısı cami harimine açılmaktadır.

Cami, kuzeybatı güneydoğu yönüne doğru eğimli bir araziye inşa edildiğinden, güneydoğu dış duvarının iki köşesine birer fil ayağı ve bunların arasındaki kısımlara ise üç ayrı dirsek inşa edilmiştir. Yine de cami yakın geçmişimizde güneydoğuya doğru kayma tehlikesi geçirdiğinden, kuzeybatı ile güney doğu duvarlarının arasına 3 ayrı gergi demiri konmak suretiyle duvarların kayması önlenmiştir. Şu anda bile gergi demirleri cami hariminde görülmektedir.

12. Akatu Camisi Şehidası (Fig. 21)

Şu anda mevcut olmayan köyün eski camisi ile yanındaki okulun köy meydanındaki Sotiros Kilisesinin kuzeybatısında bulunduğu, Kasım 1917 tarihinde çizilen

köy içi tapu haritasında görülmektedir. Cami, enine dik-dörtgen planlı kuzeydoğu bitişiğinde okul küçüktür. İnşa edilişleriyle ilgili olarak herhangi bir arşiv belgesine şimdilik sahip değiliz.

Anlatıldığına göre önceleri burada Osmanlı dönemine ait bir cami ve bu caminin içerisinde ise adak amacıyla kullanılan bir mezar varmış. İlerleyen yıllarda caminin yıkılması üzerine buradaki mezar da tahrip olmuş. Evkaf Müdürü Münir Bey döneminde buraya köy çarşısı inşa edilmek üzere Rumlara satılmış. Ancak satış öncesinde, camiden geriye kalan bu mezarın korunması şartı koşulmuş. Böylece çarşı inşa edildikten sonra çarşının bir duvarına, adak amacıyla kullanılabilir olan iki katlı bir muhluk inşa edilmiş.(Fig. 21) Bu adak yeri halen çarşının güneydoğu duvarında bulunmaktadır. Çarşının civarında yapılan kazılar sırasında iki mezarın saptandığı bilgileri edinilmektedir. Mezardaki cesetlerden birinin yetişkin bir şahsa, diğerinin ise bir çocuğa ait olduğu bilgimize getirilmiştir. Dolayısıyla caminin çevresinde bir Müslüman mezarlığının bulunduğu da anlaşılmıştır. Nitekim İngiliz Genel Sekreterlik ofisinin Evkaf Delegatesine yazmış olduğu 18.10.1888 tarihli yazıda, 1887 yılı itibarıyla Akatou köyündeki me-

Fig. 21: Tathısu'daki eski 'Bandabulıya' içinde bulunan Akatou şehidası.

zarlık alanının köy evlerinin ortasında bulunduğu, bu mezarlığın dolduğu ve halkın da fakir olması nedeniyle Evkaf İdaresinin mali kaynaklarının kullanmak suretiyle başka bir mezarlık alanının satın alınması gerektiği bilgileri edinilmektedir.(28) İlerleyen yıllarda Müslüman mezarlığının köyün güneybatısındaki tepe üzerinde olduğu anlatılmaktadır.(29)

Artemili Halil Osman'ın Evkaf İdaresine Rumca olarak yazdığı 13.Mayıs.1912 tarihli yazıda, Akatu muhtarı ile Akatu cami mütevellisi olan İsmail Ahmet'in Rum köylülerle birlikte Akatu camisi içinde içki içtiklerini şikâyet etmiştir. Ancak Akatu köyünün Rum muhtarı Hacı Minas Antoniadis'in yazdığı 17.6.1912 ile 18.6.1912 ta-

rihli Rumca yazılarda, köyün Türk muhtarı İsmail Simeu Ahmet ile caminin bahçesinde (caminin giriş kapısının yanında) öğleyin yemek yemelerine karşın bir şişe suyun dışında herhangi bir içki (mastika) içmediklerini, Müslümanların camilerde içki içmediklerini bildiğini de belirtmiştir. Nitekim Artemili Halil Osman'ın Rumca olarak kaleme aldığı 16.6.1912 tarihli yazısında da, bu kişilerin caminin avlusunda yediklerini gördüğünü belirtmiş olmasına karşın, masada duran şişenin mastika olduğunu tahmin ettiğini belirtmiştir. Böyle bir tahminde bulunmasının nedeninin ise İsmail Ahmet'in şarap içtiğini bilmesi olduğuna yazısında yer vermiştir.(30)

Yine aynı dosyada Evkaf İdaresi'nin Mağusa Polis

Fig. 22: Girne Hasan Kavizade Hüseyin Efendi Çeşmesinin yanındaki basamaklar.

komutanına yazdığı 25.Mart.1913 tarihli şikayet yazısında, köy Müslümanlarının camiye kullanmalarının köy Hıristiyanları tarafından engellediği bilgileri yer almaktadır.

13. Girne Hasan Kavizade Hüseyin Efendi Çeşmesi yanındaki taştan yapılmış merdiven ayakları (Fig. 22)

Son Osmanlı Kaymakamı Cemal bey ile Girne'nin son Osmanlı Belediye başkanı Abdul Efendi'nin Girne'yi imar etmek faaliyetlerine giriştikleri bilgileri edinilmektedir.(31) Bu faaliyetler çerçevesinde, 16.Kasım.1841 tarihinde Cafer Paşa camisinin yanına Hasan Kavizade Hüseyin Efendi tarafından hayır amacıyla yaptırılan çeşmesinin batı bitişiğine taştan merdiven ayakları inşa edilmiştir. Namaz için camiye gelen-

lerin ayaklarını bu çeşmede yıkadıkları (veya daha doğru bir deyişle camide namaz kılacak olanlarının abdestlerini bu çeşmede aldıkları) kaydedilmektedir.

DİP NOTLAR

(1) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 48, Gömlek no: 1196 (E/154/91), Tarih: 9.12.1891, Konu: Psomolophou Camiinin mallarıyla ilgili - Properties of Psomolophou mosque.

(2) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 143, Gömlek no: 3364, Tarih: 1909, Konu: Psomolophou Camiinin tamirâtı – Repair of Psomoloph mosque.

(3) A.H.S. Megaw, “Excavations at the Episcopal Basilica of Kourion in Cyprus in 1974 and 1975, a preliminary report”, *DOP* 30 (1976), 345-371. A.H.S. Megaw, “The Episcopal precinct at Kourion and the evidence for re-location”, *Sweet Land*, 53-67. D. Michaelides, “Opus sectile in Cyprus”, *Sweet Land*, 69-113, εκκ.47, 48. M.L. von Wartburg, “Cane sugar production sites in Cyprus. Real and imagined” *RDAC* (2000), 381-401. S. Swiny and Ch. Mavromatis, “Land behind Kourion: Results of the 1997 Sotira Archaeological Project Survey”, *RDAC* (2000), s. 433-452.

(4) Hitti, P.K., *The Origins of the Islamic state*, Vol.I, (an English translation of al-Baladhuri, Futuh al-buldan), New York, 1916 (repr. Piscataway, NJ, 2002; Megaw, A.H.S., “Reflections on Byzantine Paphos” in *Καθηγητρια: Essays presented to Joan Hussey for her 80th Birthday* (Camberley, Parphyrogenitus), 1988, p.135-15; Megaw, A.H.S., “A Muslim Tombstone from Paphos”, *Journal of the Royal Asiatic Society*, 1950, p.108-109, plate.IX; Metcalf, D.M., *Byzantine Cyprus (491-1191)*, Cyprus Research Centre Texts and Studies in the History of Cyprus, LXII, Nicosia, 2009; Stewart, Charles Anthony, *Domes of Heaven: The Domed Basilicas of Cyprus*, Bloomington, June 2008; Schick, Robert, *The Christian Communities of Paletsine from Byzantine to Islamic Rule* (Studies in Late antiquity and early Islam 2) (Princeton, NJ, Darwin Pres), 1995; Dikigoropoulos, Andreas, “Cyprus ‘betwixt Greeks and Saracens’, A.D. 647-965”, unpublished D. Phil. Dissertation, Oxford University (Linkoln Collage) (MSS.D.Phil. d.2530-1),

1961; Papageorghiou, Athenasios, “Η Παλαιοχριστιανική και βυζαντινή αρχαιολογία και τέχνη εν Κυπρώ κατά το 1968”, *Αποστολος Βαρναβας*, 1969, 30:280-290; Papageorghiou, Athenasios, *Ιερα Μητροπολις Παφου, Ιστορία και τέχνη* (Nicosia, Imprinta), 1996; Papageorghiou, Athenasios, “I Kipros Kata tou Byzantinou chronou”, *Kypros, Istoria, Provlimata kai agones tou laou tis*, G. Tecekidis-G.Kzanidiotis (ed.), Athens, 2002, p. 17 – 78 (second edition); Ye’or, Bat. *The decline of Eastern Christianity under Islam: from Jihad to Dhimmitude* (Madison, NJ, Fairleigh Dickinson University Pres), 1996.

(5) Megaw, A.H.S., “Reflections on Byzantine Paphos” in *Καθηγητρια: Essays presented to Joan Hussey for her 80th Birthday* (Camberley, Parphyrogenitus), 1988, s..135-136.

(6) Bilgi notu: Üst kattaki yan yana üç odanın kilitli olması nedeniyle bunların açılıp açılmayacağını müze görevlisine sorduğum zaman, bu odaların yıllardan beridir kilitli oldukları, anahtarının ise kimde olduğunun bilinmediğini bilgime getirilmiştir.

(7) Beyköy, Roma ile Bizans dönemine ait eski eserleriyle ünlüdür. M.S 146 yılında Afrika’daki Leptis Mağna’da doğan Roma imparatoru Septimius Severus’un tunçtan heykelinin ayağı, 1928 yılında Beyköy arazisine bağlı Aymidrion (Ayios Demetrianos) mevkiinde kara sabanıyla çift süren ve Efe lakabıyla da bilinen Beyköylü Halil İbrahim’in sabanına takılıyor. İlkın, sabana takılan cismin ballura (çaltı) kökü olduğu sanılıyor. Orası Zumbak Ali ile “Hüda dede” adıyla bilinen köyün imamı Hüdaverdi Mehmet tarafından kazılınca Roma İmparatoru Septimius Severus’un tunçtan yapılmış çıplak heykeli açığa çıkıyor. Boş olan heykelin içinde altın olabileceği düşüncesiyle ayağı kırılıyor, ancak içinin boş olduğu görülüyor. Heykel Hüdaverdi Mehmet tarafından köye getirildikten sonra bir çarşafa konup sandıkta saklanıyor. Ancak bir süre sonra bu heykelin varlığı Hüda dede tarafından Eski Eserler Dairesine bildiriyor. Böylece heykel müzeye taşınıyor. M.S 193-211 yılları arasında Roma İmparatoru olan Lucius Septimius Severus’un, Değirmenlik suyunun Salamis’e taşınması için iki kent arasında

---

32 Halkbilimi

---

suyolu yapımını başlattığı ve Baf Afrodit tapınağı ile Soli Tiyatrosu'nun büyük bir olasılıkla onun döneminde yeniden inşa edildiği sanılmaktadır.

(8) Girne Milli Arşiv, Vakıf Dosyaları no: 1927 – 1938.Eski dosya Adı: “Beğköy Cami-i Şerifi”, Dosya no: 34, kutu no:2, Konu: Beyköy'ün cami şerif vakfı.

(9) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 347, Gömlek no: 7147(46),Tarih: 1899, Konu: Kythrea'daki cami yeri hk – Requires if there is any registration of mosque site at Kythrea.

(10) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 347, Gömlek no: 7147(46), Tarih: 11th April 1899, Konu: Kythrea'daki cami yeri hk – Requires if there is any registration of mosque site at Kythrea; 1971 tarihli tapu haritası, parsel:246.

(11) Harita: sheet XVIII, plan 62, Survey by Dept. Of Lands & Surveys 1925.

(12) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 92, Gömlek no: 2172(24), Tarih: 1900, Konu: Kerovono Camisi (Recommends grant for the rebuilding of Xerovouno Mosque); Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 154, Gömlek no: 3583(6), Tarih: 1916, Konu: Xerevono camiinin tamirâtı - Repairs of Xerovouno Mosque; *Evkaf İngiliz Sömürge dönemi dosyaları, dosya no: 157, Gömlek no: 3655(11), Tarih: 1918*); Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 159, Gömlek no: 3696(29), Tarih: 1919, Konu: Xsevouno kız okulunun yapımı - Building of Xerovouno Girls' School.

(13) *Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 92, Gömlek no: 2172 (24), Tarih: 1900, Konu: Kerovono Camisi - Recommends grant for the rebuilding of Xerovouno Mosque.*

(14) *Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 92, Gömlek no: 2172 (24), Tarih: 1900, Konu: Kerovono Camisi - Recommends grant for the rebuilding of Xerovouno Mosque.*

(15) *Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 154, Gömlek no: 3583(6), Tarih: 1916, Konu: Xerevono camiinin tamirâtı - Repairs of Xerovouno Mosque.*

(16) *Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 154, Gömlek no: 3583(6), Tarih: 1916, Konu: Xerevono camiinin tamirâtı - Repairs of Xerovouno Mosque.*

(17) *Evkaf İngiliz Sömürge dönemi dosyaları, dosya no: 157, Gömlek no: 3655(11), Tarih: 1918.*

(18) Artemi bir Türk köyü olup 1909 yılı itibarıyla nüfusu 120 kişi idi.

(19) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 139, Gömlek no: 3260(58), Tarih: 1908, Konu: Artemi camiinin tekrar inşasıyla ilgili – Rebuilding of Artemi Mosque.

(20) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 139, Gömlek no: 3260(58), Tarih: 1908, Konu: Artemi camiinin tekrar inşasıyla ilgili – Rebuilding of Artemi Mosque.

(21) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 139, Gömlek no: 3260(58), Tarih: 1908, Konu: Artemi camiinin tekrar inşasıyla ilgili – Rebuilding of Artemi Mosque.

(22) *Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını no.43, Ankara, 2000, s.194, 248.*

(23) Goodwin, Jack C., *An Historical Toponymy of Cyprus*, Vol. 2, Fourth Edition, Nicosia-Cyprus, 1984, s.1340-1341.

(24) Kıbrıs Evkaf Arşivi İngiliz Dönemi Dosyaları, Dosya no:147, Gömlek no:3429(15), Tarih:1911, Konu: Pergama Camisinin tamirâtıyla ilgili; Bağışkan, Tuncer,

---

“Beyarmudu ‘Pergama’ Camisinin Tarihi Geçmişi”, Beyarmudu Belediyesi Gazetesi, Sayı: 18-19, Haspolat-Lefkoşa, Kasım-Aralık 2009, s.10.

(25) Kıbrıs Evkaf Arşivi İngiliz Dönemi Dosyaları, Dosya no: 83, Gömlek no: 1971(75), Tarih: 1897, Konu: Pile Camisini yeniden inşa etmek için mali yardım talebi; 1908 yılında Pile’deki Osmanlı mezarlığının duvarla çevrilmesi köylüler tarafından talep edilmiş olmasına karşın, o sıralara ada genelindeki cami ile okul tamiratları Evkaf İdaresi için daha önemli olduğundan, köylülerin başvuruları onaylanmamıştır. Bak, Kıbrıs Evkaf Arşivi İngiliz Dönemi Dosyaları, Dosya no: 137, Gömlek no: 3212(10), Tarih: 1908, Konu: Pile mezarlığının etrafının çevrilmesiyle ilgili; Pile Camisi için oluşturulan vakıfa gelir sağlamak amacıyla caminin bitişiğinde bulunan bir kahvehanenin £ 80’ya satın alınmasına 29.1.1930 tarihinde Evkaf İdaresi tarafından karar verilmiştir. Bak, Kıbrıs Evkaf Arşivi İngiliz Dönemi Dosyaları, Dosya no: 220, Gömlek no: 4691(69), Tarih: 1929, Konu: Purchase of coffee house for Pyla Mosque.

(26) Kıbrıs Evkaf Arşivi İngiliz Dönemi Dosyaları, Dosya no: 83, Gömlek no: 1971(75), Tarih: 1897, Konu: Pile Camisini yeniden inşa etmek için mali yardım talebi.

(27) Evkaf arşivi cami dosyaları, Dosya no. 32/B/24-D, Evrak sıra no. 163, konu: Pile Camisi.

(28) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami dosyaları, Dosya no. 30, Gömlek no. 736 (E/163/88), Tarih: 23.10.1888, Konu: Moslem burying ground at Akanthou – Akanthou Müslüman mezarlığı.

(29) Kaynak Kişi: Künye no: 24, Adı-Soyadı: Mustafa Lefkeli, Doğum yeri: Girne, Yaşı: 1990 yılı itibarıyla 75 yaşında idi.

(30) Evkaf İdaresi İngiliz Sömürge dönemi Cami Dosyaları, Dosya no. 147, Gömlek no: 3449(15), Tarih: 1912, Konu: Akatu muhtarı ve cami mütevellisinin Akatu camii içerisinde içki içmesi - Muhtar drinking in Akant-

hou mosque.

(31) Castelli, Rina, Kyrenia, A Historical Study, Kyrenia, 1974, s.82-83, illustration. 37.

Araştırma...Araştırma...Araştırma...Araştırma...Araştırma...Araştırma...

Kıbrıs Türk Topografyası ve Coğrafi İsimlerinden Sözel Müziğimize Yansımalar

Nilay AKYİĞİT*

Kıbrıs Türklerinin müzik tarihine kaydedilmiş eserleri üzerine bir araştırma yapıldığı zaman, Kıbrıs adası topografyasında yer alan bazı coğrafi isimlerin sözel müziklerine kaynaklık ettiği ve bu eserlerin de belli bir müzikal yapı içerisinde yorumlanmasıyla birlikte coğrafi yer adlarına özellikle vurgu yapıldığı, dikkat çeker.

Ancak, bugüne değin müzik tarihimizle ilgili çok çeşitli araştırmalar yapılmasına karşın Kıbrıs Türk topografyası ve coğrafi isimlerinden sözel müziğimize yansımalar konusu ele alınmamış, bu eksende var olan eserlerimiz detaylandırılarak topluca değerlendirilmemiştir.

Müzik tarihimizde Özgün Söz (Güfte) Yazımı Ve Sözel Müziğimizde İlk Kez Coğrafi Bir İsmi Kullanılması:

Kıbrıs Türklerinin müzik tarihi içerisinde özgün söz (güfte) yazımı ilk kez, Nazım Ali İleri'nin eserlerinde görülür.

Araştırmacı yazar Dr. Servet Sami Dedeçay'ın¹ verdiği bilgilere göre, 1 Ocak 1924 günü Lefkoşa'da kurulan Darül Elhan'ın² kurucuları arasında yer alan ilk müzik sanatçılarımızdan Nazım Ali İleri³ o günlerde operetler, vodviller, piyesler ve Türk Sanat Musikisi formunda şarkılar yazmakta, bestelemekte idi.

Ancak; Nazım Ali İleri, eldeki yazılı kaynaklara göre

müzik tarihimizin ilk özgün söz (güfte) yazarı olmasına karşın, müzikal eserleri arasında topografyamızdan beslenen her hangi bir coğrafi yer ismi görülmez.

Nazım Ali İleri'den sonra söz yazarı olarak gördüğümüz ikinci imza, Dt. Adnan Hakkı Bey'e⁴ aittir. Klasik Türk müziği üzerinde yoğunlaşan eserleriyle bilinen Hakkı Bey'in görülebilen şarkı formundaki güfteleri (söz) arasında da ne Kıbrıs'ın ne de Kıbrıs'a ait bir başka yer adı dikkat çekmez.

Kıbrıs Türk coğrafi yer isimlerinden birini ilk kez bir eserinde kullandığı görülen müzik sanatçımız, sonraki yıllarda başka müzisyenlerimizin gelişmeleri yönünde de büyük emeği olan, Fikret Özgün'dür.⁵ Yukarıda adları geçen diğer sanatçılarımız gibi müzik tarihimize kazandırdığı çok değerli güfte (söz) ve besteleriyle - özellikle tangolarıyla - bilinen Özgün, bir güftesi içerisinde değilse de, enstrümental (sözsüz) bir eserine verdiği 'Limasol' (Limasol Geceleri) adıyla topografyamızdan aldığı coğrafi bir yer ismini müziğimize taşıyan ilk adımı oluşturur.

Sözel Müziğimizde 'Kıbrıs' Adı Ve Kâmran Aziz'in Topografyası:

Osmanlının 1571 tarihli fethine değin eski medeniyetlerden haritalara yansıyan 'Ada'nın, 24 farklı ismi olduğu yazılmaktadır. Ada'nın bugünkü 'Kıbrıs' adını alması ise, Osmanlının, tüm yazı ve söylemlerinde

bu coğrafyaya ‘Cezire-i Kıbrıs’ (Kıbrıs Adası) demesiyle bilinir, yaygınlaşır ve kullanılır.

Ne yazık ki, sözel müziğimize kazandırılan özgün güfte ve bestelerin - çoğunluğunun - hangi tarihlerde üretildikleri kayıtlara geçmediğinden, tarihsel bir kronolojiyi kesin olarak derleyebilmek mümkün değildir. Bu nedenle, sözel müzik tarihimiz içerisinde ‘Kıbrıs’ adını güftelerine taşıyanları kronolojik bir sıralamayla değil, güftelerinde yer verdikleri ‘Kıbrıs’ adı özeliyle anmak ve anımsatmak zorunda kalıyoruz.

Ada geneline yayılan coğrafi yer isimlerinden önce, bu yer isimlerinin tümünü gövdesinde toplayan ve Ada’yı da isimlendiren ‘Kıbrıs’ adını sözel (söz-güfte) olarak bir müzik eserinde kullanan ilk sanatçımız, bayan, Kâmran Aziz’dir.

Ülkemizin ilk söz yazarı ve besteci kadını unvanıyla da anılan Kâmran Aziz, 1958 yılında, söz ve müziği kendisine ait ‘Kıbrısım’ adlı eserini kültür arşivlerimize kazandırır.

Sonraki yıllarda dilden dile dolaşan, güncelliğini bugün de koruyan ve deyim yerindeyse Kıbrıs Türklerinin yediden yetmişe bildiği ortak bir ‘halk türküsü’ne dönüşen ‘Kıbrısım’ eseri, topografyamızı sözel müziğimize taşıyan ilk ve en önemli kilometre taşıdır.

Kâmran Aziz; bu eserinde yalnızca “Kıbrıs” adına değil, aynı zamanda güftenin (sözlerin) bütününe taşıdığı “Akdeniz”, “Lefkoşa”, “Mağusa”, “Girne”, “Baf”, “İskele” ve “Leymosun” yer adlarıyla da geniş bir harita çizer.

Topografyamızı en geniş şekliyle ele alan bu eserin sözleri, şöyledir:

KIBRISIM

Kıbrıs bir ada mıdır
Cennetten parça mıdır
Kıbrıs’ın güzel kızı
Yanakları kırmızı
Akdeniz’in yıldızı
Ah! Kıbrıs’ım Kıbrıs’ım...

Lefkoşa merkezidir
Kıbrıs’ın şerefidir
Lefkoşa’nın gençleri
Çeler hep gönülleri
Çeliktendir elleri
Ah! Kıbrıs’ım Kıbrıs’ım...

Kıbrıs’ın her kazası
Sanki altın parçası
Mağusa hisarları
Yeşil Girne Dağları
Baf’ın güzel kızları
Ah! Ne hoştur Kıbrıs’ım...

Kıbrıs’ı ben bırakamam
Gurbette yaşayamam
İskele sahiline
Leymosun içkisine
Kızların sevgisine
Vurgunum ben Kıbrıs’ım...

Notaya alınmış veya seslendirilmiş 70’in üzerinde bestesi bulunan Kâmran Aziz’in 5’i türkü, 2’si zeybek, 2’si ağıt, 4’ü Türkçe tango, 10’u marş ve diğerleri de hafif batı müziği türünde eserleri yanında başka sanatçılar tarafından beğenilip bestelenmiş 15 güftesi daha bulunmaktadır ⁶.

Kâmran Aziz’, “Kıbrıs” adına söz ve müziği kendisine ait şu eserlerinde de yer verir:

1) *Al Yemeni Mor Yemeni*
“Ah ne de edalı Kıbrıs’ın kızları
Elleri kınalı yar yar aman”

2) *Ah Benim Kıbrıslı Yârim*
“Kıbrıs’ta yağmur yağsa da
Ortalığı sel alsada”

“Ah benim Kıbrıslı yârim
Sensiz n’olur benim halim”

“Kıbrıs’ımın sağı solu
Rengârenk çiçeklerle dolu”

3) *Kıbrıs Zeybeği*

“Kıbrıs’ta zeybek var mıdır
Yoksa onlar masal mıdır?”

“Haydi de hoplar Kıbrıs zeybekleri
Pırıl pırıl yelekleri...”

4) *Kıbrıs’ın Yeşil Bağları*

(Söz: Kâmran Aziz - Müzik: Jale Derviş)
“Kıbrıs’ın yeşil bağları
Kar gibi akar suları”

5) *Kıbrıs Türk Alayı Marşı*

(Söz: Kâmran Aziz - Müzik: Jale Derviş)
“Kıbrıs’tan selam Kıbrıs’tan selam
Sevgi ve saygılarımız sana vatan”

6) *Kıbrıs Marşı*

(Söz: Kâmran Aziz - Müzik: Jale Derviş)
“Özgür ve bağımsız bugün
Kuzey Kıbrıs Türkleri”

(*Lefkoşa*)

1) *Lefkoşa’nın İçinde*

(Söz: Kâmran Aziz - Müzik: Jale Derviş)
“Lefkoşa’nın içinde
Her hudut köşesinde”

(*Girne*)

1) *Girne Tacı Dağlar*

(Söz: Kâmran Aziz - Müzik: Jale Derviş)
“Girne tacı dağlar
Yüreğim kan ağlar”

150’nin Üzerinde Söz ve Bülent Fevzioğlu:

Kıbrıs Türk topografyasını, Kâmran Aziz’den sonra söz yazarı olarak şarkı, türkü ve ağıt formundaki eserlerine en çok taşıyan ikinci imza, şair ve söz yazarı Bülent Fevzioğlu’na aittir.

Kıbrıs Türk kültürü üzerine yaptığı araştırmaları ve kitap çalışmaları yanında televizyon (BRTK) program

yapımcılığı ve sunuculuğuyla da bilinen Bülent Fevzioğlu, bu çalışmalarına ek olarak ülkemiz müziğine de 150’nin üzerinde söz kazandırdı.

Son dönem bestecilerimizin hemen hepsiyle ortak çalışmaları bulunan Bülent Fevzioğlu da Kâmran Aziz kadar Kıbrıs Türk topografyasını şarkı, türkü, ağıt ve marş formunda yazdığı müzikal sözlerine taşıyan bir isim.

Özellikle, halk müziğimizin duayeni Turgay Salim’le gerçekleştirilen ortak müzik albümlerine türkü ve ağıt formunda sözler yazan Fevzioğlu, bu sözleri içerisinde Kıbrıs Türk topografyasından coğrafi yer isimlerine geniş yer verir.

Turgay Salim - Bülent Fevzioğlu ortak çalışmalarında Kıbrıs Türk topografyası şu isimlerle yer alır:

(*Kıbrıs*)

1) *Sevmişim Kıbrıs’ı Ben Anam Kadar*

“Sevmişim Kıbrıs’ı ben anam kadar
Kalbimde ülkemin başka yeri var”

“Kıbrıs’ta doğmuşum yârim buralı
Ekmeğim buralı suyum buralı”

2) *Gönül Verdim Doğduğum Şu Kıbrıs’a*

“Gönül verdim doğduğum şu Kıbrıs’a
Dertlerini çektim nice acıyla”

3) *Ben Kıbrıs’tım a Canım*

Sen Beşparmak Dağı’mdın
“Alnımda ak yazımdın
Taze süzme balımdın
Ben Kıbrıs’tım a canım
Sen Beşparmak Dağı’mdın”

4) *Darbuka Kemaneyim*

“Kıbrıslıyım Kıbrıslı
Eskilere Sevdalı”

5) *Kıbrıs Geceleri*

(Söz: BF - Müzik: Faik Succeddinov)
“Sen ne de güzelsin Kıbrıs’ım benim
Sonsuz bir maviyle güler gözlerin”

“Kıbrıs geceleri aşkları demler
Yıldızlar dans eder ay şarkı söyler”

6) *Mehmetçik*

(Söz: BF - Müzik: Murat Garanti)

“Kıbrıs’ımın yakasında çiçeksin
Buğday gibi bereketli güzelsin”

“Kıbrıs’ımın şerefisin Mehmetçik
Çağdaş yaşam, temel ilken Mehmetçik)

(Mağusa)

1) *Mağusa Şehr-i Kal’a*

“Mağusa şehr-i kal’a
Koştum yorulduğum, aman
Yorula dinlene
Büyüdüm anam, babam büyüdüm

Uçurtmam yırtıldı
Eskidi topum
O çocuk günlerim
Kayboldu anam, babam kayboldu...

Mağusa şehr-i kal’a
Sevdalar çektim, aman
Doymadım gençliğe
Ezildim anam, babam ezildim...

Mağusa şehr-i kal’a
Yüksektir yüksek, aman
Zindandır kemale
Güzele anam, babam güzele...

2) *Sevmişim Kıbrıs’ı Ben Anam Kadar*

“Mağusa, Güzelyurt, Girne, Lefkoşa
Köyleri kentleri değer dünyaya”

“Kıbrıs geceleri aşkları demler
Yıldızlar dans eder ay şarkı söyler”

(Lefkoşa)

1) *Ey Lefkoşa Lefkoşa*

“Ey Lefkoşa Lefkoşa

Bak neler geldi başa”

“Ey Lefkoşa Lefkoşa
Derdin yamandır bana”

2) *Şht. Ecvet Yusuf Ağıdı*

“Duy beni Lefkoşa büyüktür öfkem
Mümkün mü unutmak 20 Temmuz’u”

3) *Sevmişim Kıbrıs’ı Ben Anam Kadar*

“Mağusa, Güzelyurt, Girne, Lefkoşa
Köyleri kentleri değer dünyaya”

(Erenköy)

1) *Sular Çekti Onları*

“İki sandal yan yana kürekler hisa hisa
Yol aldı Erenköy’den pusulası Türkiye”

“Sular çekti onları karıştılar maviye
Cevdet, Vehbi, Feridun döndüler Erenköy’e”

2) *Şht. Ali Hasip Ağıdı*

“Hasiplerden Ali’yim ben Erenköylü
Gövdemi attılar ateşe”

(Dillirga)

1) *Dillirga’nın Yolları*

“Dillirga’nın yolları ince ince kıvrılır
Çıtır çıtır bademi ağızlarda kırılır”

“Kişi sevda nedir bilmez görülmezse Dillirga
Dağ bir yanda, bir yanda mavi deniz yayılır”

“Her şey gitti, savruldu, masal oldu Dillirga
Ah havası, kızları, can evimde tüterler”

2) *Dillirga’ya Özlem*

“Dillirga’yı düşündükçe hüzünlenir yüreğim
Duman duman sisler basar, karalanır gözlerim”

“Kopar gider tütsülenir mevlidlenir seslerim
Dillirga’yı düşündükçe hüzünlenir yüreğim”

(Mesarya)

---

1) *Ben Kıbrıs'tım a Canım*
Sen Beşparmak Dağı'mdın
"Bana maraz düşeli
Mesarya'yım suyum yok"

(Karpaz)

1) *Entarisi Basmadan*
"Entarisi basmadan
Üzüm gözlüm Karpaz'dan"

2) *Sevmişim Kıbrıs'ı Ben Anam Kadar*
"Lefke'den Karpaz'a hep benim yurdum
Gezmeye doyamam bir uçtan uca"

3) *Mehmetçik*

(Söz: BF - Müzik: Murat Garanti)
"Geçmiş zaman bir köy idin Galatya
Şimdi Karpaz beldesinde bir kentsin"

(Mehmetçik)

1) *Mehmetçik*
"Kıbrıs'ımın şerefisin Mehmetçik
Çağdaş yaşam, temel ilken, Mehmetçik
Gelenekten geleceğe koşarsın;
Vizyonunla, rehber oldun, Mehmetçik".

(Beşparmak Dağı)

1) *Gönül Verdım Doğduğum Şu Kıbrıs'a*
"Giyinirdim Beşparmaklar Dağı'nı
Sürünürdüm toprağını taşıyı"

2) *Sevmişim Kıbrıs'ı Ben Anam Kadar*
"Beşparmak Dağlarım, Akdeniz'imle
Sevincim buralı öfkem buralı"

3) *Ben Kıbrıs'tım a Canım*
Sen Beşparmak Dağı'mdın
"Alnımda ak yazımdın
Taze süzme balımdın
Ben Kıbrıs'tım a canım
Sen Beşparmak Dağı'mdın"

4) *Aramızda İki Engel*
(Söz: BF - Müzik: Türkây Altay)

"Şu Beşparmak Dağlarını
Kaldırmalı yâr aradan"

"Aramızda iki engel
Beşparmaklar Toroslar var"

Başka Şair ve Söz Yazarlarımızdan Müziğimize Yansıyan 'Kıbrıs' ve Diğer Coğrafi İsimler:

Kâmran Aziz'le Bülent Fevzioglu'nun şiir ve şarkı sözleri dışında başka şairlerimizle söz yazarlarımızın da topografyamızdan etkilendikleri ve yine 'Kıbrıs' adı başta olmak üzere ada geneline yayılan farklı coğrafi isimleri sözel müziğimize taşıdıkları görülür.

(Kıbrıs)

1) *Kıbrıs Gelini*
(Söz-Müzik: Şevki Meteci)
"Al olur bal olur Kıbrıs gelini
Geline söyleyin benim halimi"

2) *Bahçelerde Altın Top*
(Söz-Müzik: Bekir Kara)
"Bütün Kıbrıs'ı gezdim
Bulamadım sen gibi"

3) *Vurgunum Sana Kıbrısım*
(Söz: Ayşen Dağlı - Müzik: Faik Succeddinov)
"Aşığım sana Kıbrısım
Vurgunum sana Kıbrısım"

4) *Sana Kıbrıs'ım*
(Söz: Dr. Arif Albayrak - Müzik: Faik Succeddinov)
"Yemyeşil ovalar yüzün
Sevdamız sana Kıbrıs'ım"

5) *Yaseminler*
(Söz: Dr. Arif Albayrak - Müzik: Faik Succeddinov)
"Her baharda sesini getirir kuşlar
Bir başka yaşanır Kıbrıs'ta aşklar"

6) *Vatanım Memleketim Benim*
(Söz-Müzik: Jale Derviş)

“Dünyayı gezip geldim
Yine Kıbrıs, Kıbrıs dedim”

(Mağusa)

1) *Arap Ali Ağıdı*

(Kaynak: Zehra İbrahim)

“Meyhaneden çıktım yan basa basa
Ölümüme sebep oldu Mağusa

2) *Mağusa Limanı Limandır Liman*

(Kaynak: Hasan S. Aşkar)

“Mağusa limanı limandır liman
Beni öldürende yoktur din iman”

“İskeleden çıktım yan basa basa
Mağusa’ya vardım gan kusa kusa”

“Mağusa limanından aldılar beni
Üç mil uzağına attılar beni”

3) *Mağusa*

(Söz: Dr. Arif Albayrak - Müzik: Faik Succeddinov)

“Mağusa ey şehr-i harika
Güzelliğın dillerde”

(Girne)

1) *Menekşelendi Girne Dağları*

(Söz-Müzik: Jale Derviş)

“Menekşelendi yine Girne Dağları
İçim hüznle doldu çöktü karanlıkları”

(İskele)

1) *Portakalın Sarısını*

(Söz: Dr. Arif Albayrak - Müzik: Faik Succeddinov)

“O kara bakışlı dilber yüreğim ezer
Akşam vakti İskele’de çapkınlar gezer”

2) *Zumbur Minare*

(Söz-Müzik: Ayhan Başkal)

“Bu şarkıyla andık
Pek çok İskeleliyi”

(Salamis)

1) *Salamis*

(Söz-Müzik: Cemal Özgürsel) ⁷

“Bir serin meltem eser eski çağlardan
Alır götürür sizi güzel Salamis’e”

“Ah Salamis Salamis güzel Salamis
Parlak bir tarih yaşandı
Ve bitti sende Salamis”

(Güzelyurt)

1) *Leblebi Koydum Tasa*

(Söz-Müzik: Bekir Kara)

“Güzelyurt’un içinde
Bir ufacak yârim var”

(Mesarya)

1) *Fatma Kızım*

(Söz-Müzik: Bekir Kara)

“Çıktım Beşparmak Dağı’na
Baktım Mesarya ovasına”

2) *Vurgunum Sana Kıbrısım*

(Söz: Ayşen Dağlı - Müzik: Faik Succeddinov)

“Yağar yağmurlar gelir baharlar
Uyanır nergisler Mesarya coşar”

(Gönyeli)

1) *Beşparmak Dağı Sıra*

(Söz-Müzik: Ekrem Yeşilada)

“Gönyeli’de çınar yok
Yaz kış akan pınar yok”

2) *Yazın Çiçeği Güldür*

(Söz-Müzik: Ekrem Yeşilada)

“Gönyeli yazı tatlı
Sevgili nazı tatlı”

(Beşparmak Dağı)

1) *Beşparmak Dağı Sıra*

(Söz-Müzik: Ekrem Yeşilada)

“Beşparmak Dağı sıra
Ot sarılmış mısıra”

2) *Beşparmaktan Su İndi*

(Kaynak: Mehmet Ali Tatlıyay)

“Beşparmaktan su indi
Soğuk soğuk Kırmı’ya”

3) *Seni Orakta Gördüm*
(Söz-Müzik: Kâmuran Aziz)
“Oğlan beni aldatır bırakırsan eğer
İnşallah Beşparmaklar başına çöker”

4) *Fatma Kızım*
(Söz-Müzik: Bekir Kara)
“Çıktım Beşparmak Dağı’na
Baktım Mesarya Ovasına”

(Dillirga)

1) *Dillirga*
(Söz: Cemal Özgürsel - Müzik: Anonim)
“Dillirga’dan gece geçtim suyundan içtim
Badem gözlü bir yar gördüm kendimden geçtim”

2) *Sırma Saçlım*
(Söz: Dr. Arif Albayrak - Müzik: Faik Succeddinov)
“Sırma saçlım Trodos kokuyor tenin
Sürme gözlüm Dillirga’dır meskenin”

(Lefkoşa)

1) *Lefkoşa’nın Kızları*
(Söz-Müzik: Yıldıran Taşçı)
“Lefkoşa’nın kızları
Bize çalım satarlar”

(Baf)

1) *Ben Baflıyım Güzelim*
(Söz-Müzik: Hüseyin İrkad)
“Ben Baflıyım güzelim
Kanmam seni cilvene”

(Leymosun)

1) *Leymosun Türküsü*
(Kaynak: Lefkoşalı, Mehmet Ratip Kâtipzade)
“Hayde da Leymosun dedikleri
Şeker gaymaktır yedikleri”

3) *Ya Muallim*

(Kaynak: Mahmut İslâmoğlu)
“Leymosundan yar sevmek
Demirden yüreg isder”

(Kaymaklı)

1) *Yavaş Yavaş Sek De Gel*
(Söz-Müzik: Bekir Kara)
“Gaymaklı’nın ovası
Su doldurur govası”

(Kanlı Dere)

1) *Gannı Dere Türküsü*
(Kaynak: Limasol’lu Zehra İbrahim)
“Agmasın da Gannı Dere agmasın
Yare vuran eller anam gmmasın”

Sonuç:

“Kıbrıs Türk Topografyası ve Coğrafi İsimlerinden Sözel Müziğimize Yansımalar” başlıklı bu çalışma, müzik tarihimize yeni ve farklı bir açıdan yaklaşımıyla bir ilk çalışma olmanın özelliğini taşımaktadır.

Kuşkusuz, topografyamızdan hareketle coğrafi isimleri sözel müziğimize taşıyan sanatçılarımızla eserleri, bir ilk çalışma olan bu araştırma yazısı içerisinde adı geçenlerle sınırlı ve kesin bir bilgiler toplamı değildir. Ancak, sonraki zamanlar içerisinde bu yönde yapılacak başka benzer çalışmalara kaynaklık edeceğine inanıldığı gibi, yine bu çalışmanın hazırlığı süresince ulaşılamayan ve boşlukta kalan bilgi noksanlıklarına da bu araştırma yazısının yayını sonrasında ulaşılacağı ve kayıp parçaların tamamlanacağı düşüncesini taşımaktayım.

Dipnotlar

¹ Dr. Servet Sami Dedeçay, Nazım Ali İleri: Hayatı ve Eserleri, Lefkoşa Özel Türk Üniversitesi Yayınları, 8, Gelişim Ofset, Lefkoşa 1991.

² Kıbrıs Türklerinde, batılı anlamda oluşturulan ilk kültür-sanat-müzik topluluğu.

³ d. 6 Eylül 1897 - ö. 4 Nisan 1977.

⁴ d.18 Eylül 1914 - ö. 14 Aralık 1995

⁵ d. 10 Kasım 1928 - 21 Temmuz 1993.

⁶ Kaynak: Ekrem Yeşilada, *Kıbrıs’ta Geleneksel Türk*

Müziği (Birinci Cilt), Sultan Ofset Matbaası, Lefkoşa 2001, s.89.

⁷ Öğretmen-Müzisyen Cemal Özgürsel'in GAZİ-SET grubuyla birlikte müzik arşivlerimize kazandırdıkları "Canım Kıbrısım" (1986) adlı müzik albümleri (kaset) bu yönde yapılması plânlanan bir başka araştırma yazısında ele alınarak, değerlendirilecektir.

Yararlanılan Kaynaklar:

- 1) A. Fatih Dölek - A. İlker Dölek, *Kıbrıs Türk Halk Müziği*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları: 23, Başbakanlık Basımevi, 1992.
  - 2) Yılmaz Taner - Mahmut İslâmoğlu, *Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları*, Lefkoşa 1979.
  - 3) *Sana Kıbrısım - Şarkılar -*, KTEV'nin Kültüre Katkılarıyla, İleri Basımevi, Lefkoşa 2002.
  - 4) *Jale Derviş, Müzik Dünyamızda Bir Değer*, Hazırlayan Arman Ratip, Pan Basın Yayın Ajansı, Lefkoşa 1997.
  - 5) *Kâmran Aziz, - Notalar -*, Dilhan Ofset, Lefkoşa, Nisan 1994.
-

Kıbrıs'taki Kırsal Nüfusun Müslümanlığa En Son Geçişi

Theodoros Papadopoulos*

Çeviren: Ahmet An

(Sunuş: Kıbrıslı Türkler hakkında yapılmış önemli bilimsel çalışmalar arasında yer alan C.F.Beckingham'ın makalelerini daha önce Türkçeye kazandırmış ve önce Yeni Kıbrıs dergisinde (1988 ve 1989) ve daha sonra da bazılarını Halk Bilimi dergisinde (Sayı:21,22 ve 23/1991) yayımlamıştık. Beckingham'ın da değindiği din değiştirmiş Müslüman köyleri konusunu, şimdi bir Kıbrıslı Rum tarihçinin araştırmalarından Türkçeye aktarıyoruz.

Cyprus Today dergisinin Temmuz-Aralık 1967 ve Ocak-Mart 1968 sayılı nüshalarında iki bölüm halinde yayımlanmış olan bu çalışma, o sıralarda Kıbrıs Araştırma Merkezi'nin Başkanı olan Theodoros Papadopoulos'a aittir. Papadopoulos'un ayrıca, 1965 yılında Lefkoşa'da İngilizce olarak yayımladığı "Nüfus Üzerine Sosyal ve Tarihsel Veriler (1570-1881)" adlı bir kitap çalışması daha vardır. –Ahmet An)

A. Kıbrıs Türk toplumunun kökeni sorunu

Kıbrıs'taki Kıbrıs Türk toplumun tarihi, şimdiye kadar yapılmış olan tarih araştırmalarında hiç bir önemli yer tutmamıştır. Hem Kıbrıslı Rum, hem de yabancı tarihçilerin dikkati, daha çok Kıbrıs nüfusunun ana bileşenini oluşturan Rumlar üzerinde odaklanmış veya yabancı unsurlar söz konusu olduğu zaman, adanın tarihinde önemli rol oynamış ve kültürlerinin izlerini hissedilebilir derecede geride bırakmış olan toplumlara odaklanmıştır. Frenk toplumunun izleri, bu anlamda bilinmektedir. Kıbrıs'ın tarihçileri, maddi ve entelektüel

kültür eseri olarak herhangi bir takdir edilebilir eser sunmamış olan ve Kıbrıs'ın kırsal nüfusu ile tamamıyla iç içe geçmiş bir halde ve bunlardan sadece din olarak bir fark göstererek, üç yüzyıldan fazla sosyal açıdan durgun bir durumda yaşamış görünen Türk toplumuna, genel olarak ya hiç veya çok az önem vermişlerdir.

Bu önem vermemenin gerisinde yatan nedenleri araştırarak olursak, Rumları kendileriyle yan yana yaşamış olan ulusal unsuru araştırmaktan ve onu tanımaktan alıkoyan şeyin, esasında psikolojik düşünceler olduğunu araştırmış olacağız. Bir halkın tarihinin veya sosyal yapısının herhangi bir araştırması, ona belli bir sempati duymayı, ilgili halka uygun belirli özelliklere ve becerilere karşı bir ilginin olmasını öngörür. Ne var ki, böylesi bir sempatik davranış, Rumlar arasında var olan ve onları Türklere karşı önyargılı davranmaya yol açan, çok iyi bilinen tarihsel nedenler yüzünden yoktu. Öte yandan, Avrupalı bilim adamları, uygar dünyanın ilgisini çekebilecek en başta kültürel ve tarihsel başarılarla, tabii ki ilgilenebileceklerdi ve böylece, Osmanlı İmparatorluğu içinde Doğu Avrupa'da yaşamakta olan halkların bütün özelliklerini göstermiş olan nüfusun bu kısmına karşı ilgisiz kaldılar. Bu nedenle, Avrupalı seyyahlar, sadece Türk toplumunun adından söz etmekte ve çoğu kez de onunla ilgili olumsuz bir yargıda bulunarak geçmekte iken, çağdaş tarihçiler de sırf tarihsel ve istatistiksel bulguların ötesine geçmemekte ve bir kural olarak bu toplumun iç tarihini ve ulusal yapısını araştırmayı ihmal etmektedirler.

Aynı şekilde karakteristik olan şudur ki, Türk tarih-

çiler bile, kendi kardeş toplumlarının iç tarihine geçmişte çok az ilgi göstermişlerdir. Böylece, savaş öncesine ait ve Kıbrıs Tarihi ile ilgili en önemli Türkçe ders kitabının yazarı, bir Kıbrıslı Türk öğretmen olan Fikret Alasya, Kıbrıs tarihinin Osmanlı dönemine ve Osmanlı yönetim sistemine ana ağırlığı vermiş olmasına karşın, Türk toplumunun kökeni ile ilgili çok az bilgi sunmaktadır. Türk tarih araştırmacılığı, sadece son dönemlerde bu sorunlara önem atfetmiştir, o da daha çok Kıbrıs siyasal sorununun bir sonucu olarak. Bu nedenle, Türk Tarih Kurumu tarafından derlenmekte olan Kıbrıs Tarihi'nin altı alt bölümünden üçü, Osmanlı dönemi Kıbrıs'ına ve adanın Türk toplumuna değinmektedir.

Yukarıda söylenmiş olanlara karşın, Kıbrıs Türk toplumu, önemsiz geçmiş ile, şimdiki tarihsel gelişmeler yüzünden öne çıkmış bulunmaktadır. Sorun, varlığı ile, adanın geleceğine yönelik olarak ortaya koyduğu tavır ile, önemli ve karmaşıktır. Aynı sorun, aynı zamanda, bu toplumun daha derin bir şekilde anlaşılması ihtiyacını da artırmış olmaktadır. Bununla birlikte, kural olan şudur ki, insan toplumlarının araştırılmasında, geçmişe başvurup araştırma yapmadan, bugünün açıklanması mümkün değildir. Herhangi bir etnolojik veya tarihsel araştırmada, köken sorunu, birincil öneme sahiptir. Öyleyse, Kıbrıs sorununun bugünkü karmaşık ağını anlamak istiyorsak, Kıbrıs'taki Türk toplumunun kökeni nedir sorusunu sormalı ve bu soruyla yüzleşmeliyiz.

Türk toplumunun tarihi, genelde, 1570-1571 yıllarında adanın Osmanlılar tarafından fethi ile bağlantılıdır. Bu toplumun yükselişi ile ilgili olan kabul edilmiş görüş, şu şekilde özetlenebilir: Kıbrıs'ın fethinden sonra, Osmanlı'nın savaşan yapısının büyük bir bölümü Kıbrıs'ta kaldı ve askerler ile subaylara, gösterdikleri askeri hizmetler için, bir ödül olarak toprak ve başka ayrıcalıklar bağışlandı. Kıbrıs'a yerleşmiş bulunan bunlar, daha sonra, Küçük Asya'dan yeni gelişlerle ve kısmen de Hıristiyanların İslam inancına dönmeleri ile güçlenip, kendiliğinden bir Müslüman toplumunu oluşturdular.

Bu, geniş olarak kabul edilmiş görüştür ve geniş anlamda da tarihsel kanıt ile desteklendiği derhal söylenmelidir. Bununla birlikte, tarihsel araştırma, şeyleri daha ayrıntılı ve dikkatlice araştırmaya, özellikle de toplumun ulusal kökenini belirlemeye karar verir vermez, kanıtlar, yetersiz ve belirsiz bir hale gelmektedir. Kabul

edilen görüşe göre, Kıbrıs'taki Türk toplumunun artışı yükselten ve buna katkıda bulunan üç demografik kaynak söz konusu olmaktadır.

1. Kıbrıs'a sefer düzenleyen Osmanlı gücü
2. Küçük Asya'dan nüfusun adaya göçü
3. Yerli Hıristiyanların din değiştirmesi

Bu üç kaynak, tarihsel olarak kesin biçimde kabul edilirse, bilim adamı, Türk toplumunun yükselişine bunlardan hangisinin ve ne oranda katkı yapmış olduğunu belirleme sorunu ile karşılaşmaktadır.

Bu soru yerindedir ve aynı zamanda büyük önem kazanmaktadır. Çünkü buna verilecek doğru yanıt, Kıbrıs Türk toplumunun etnolojik yapısı üzerine ışık tutacaktır.

Yukarıda sözü edilmiş olan demografik kaynaklardan her birinin görece önemini belirlemek için, her biri ile ilgili kanıtları incelememiz gerekmektedir. Kanıtların yapısı gibi, onların eleştirel irdelenmesi de, sonuçlar çıkarmamızda bize yardımcı olacaktır. Bu sonuçlar, her ne kadar matematiksel doğrular olmasa da, üç kaynağın her birinin görece önemi ile ilgili yeterli göstergeleri bize sağlayacaktır.

(A) Birinci demografik kaynak, yani Osmanlı'nın istila ordusu ile ilgili olarak, Kıbrıs'ta kalmış olan askerlerin sayısı hakkında güvenilir bir kanıtın olmadığını ileri sürebiliriz. Genel olarak kabul edilen ve Kıbrıs'ta 20.000 asker yerleşmiş olduğuna ilişkin görüş, herhangi bir Osmanlı belgesine dayanmamaktadır. Bu, sözlü bir söylentiye dayanan ve denetlenmemiş bir görüş olup, gelenek tarafından günümüze aktarılmıştır. Kural olarak kaynaklarını tam olarak araştıran (tarihçi) Hill, bu noktayı gözden kaçırmakta ve adada kalmış olan askerlerin sayısı olarak 20.000'i eleştirmeden doğru kabul etmektedir. Başka bir yerde, askerlerin adada yerleşmesi ile ilgili görüşü kanıtlayamadan, 16.000 askerden söz eden Gatto'nun sağladığı kanıtı ve Hill'e göre 22.000 sayısından söz eden Calepio'ya başvurmaktadır. Gerçek şudur ki, Calepio, adada sadece 2.000 asker kaldığını söylemektedir.

Bütün bunlarla ilgili hoş olmayan şey şudur ki, Hill'in bu denetlenmemiş görüşü eleştirmeden kabul etmesi, çağdaş bilimsel araştırmalarda olumsuz bir şekilde tekrarlanmasıdır. Bu, günümüzde Kıbrıs'ın etnopolitik ve sosyal sorunu ile ilgilenmiş olan ciddi bilim adamlarının bile, örneğin Amerikan Alexander Melamid ve

44 Halkbilimi

Fransız Etienne de Vaumas'ın, Kıbrıs sorunu hakkındaki antropolojik-coğrafik analizlerini bu rakamlara dayandırmış olmaları gerçeğinde ortaya çıkmaktadır.

Bu haksız varsayımın aksine, sorunu olumlu bir şekilde açıklayan bir kanıt sağlayabiliriz. Bu kanıt, belgesel verilerin üç ana kategorisine atıfta bulunabilir ve yapısı da en ciddi eleştiriye karşı durabilecek durumdadır.

(i) Türk tarihçisi Ahmet Refik tarafından Osmanlı arşivlerinden ortaya çıkarılan resmi belgelere göre, Sultan'ın hükümeti, Kıbrıs'ın demografik yoksunluğu hakkında endişe etmesi üzerine, adaya nüfus yerleştirme yoluyla bu boşluğu doldurmayı çeşitli defalar denemiştir. Kıbrıs'ın sömürgeleştirilmesini sağlayan ve Sultan'dan kaynaklanan bu emirlerin, 1577 yılına kadar yayımlandığı bilinmektedir. Bunlardan en önemlisi ve kısmen uygulanmış olan, Hicri 980 yılında (21 Eylül 1572) yayımlanmış olandır. Bu, Yahudi nüfusun Filistin'deki Safed kasabasından ayrılmasının (ama gerçekleşmemiştir) sosyal ve ekonomik tarihi konusunu işlemiş Türk uzman olan Ömer Lütfü Barkan tarafından yayımlanmıştır ve 1576 ile 1577 tarihlidir ve Türk tarihi konusunda uzman olan İngiliz Bernard Lewis tarafından İsrail Oriental Derneği yayınları dizisinde basılmıştır. Ada üzerinde 20.000 asker yerleşmiş olsaydı, adayı sömürgeleştirmek için bu kadar uzamış bir çabanın bir gerçek anlamı olmayacaktı diye konuyu bağlamak kolay olacaktı.

(ii) Kıbrıs'ta bırakılan Türk askeri birliği ile ilgili olduğu gibi, fetihten sonraki ilk yıllara ait nüfus ile ilgili kanıtlara sahibiz. Bütün durum için çok karakteristik olan iki tanıklıktan söz ediyorum. Biri, 1590 yılında, yani fetihten yirmi yıl sonra, Kıbrıs'taki Türk nüfusun 4,800 olduğunu belirten Mark Memmo tarafından verilirken, öteki de, 1572'de Mağusa sahilleri açıklarında bazı şüpheli gemilerin görülmesinin, Türkler arasında paniğe yol açtığını, çünkü, adayı savunmak için sadece 2,000 yeniçeri ile 800 süvarinin bulunmakta olduğunu belirten Calepio tarafından verilmektedir. (Kiprianos'un bu bilgiyi bu kaynaktan aldığı anlaşılmaktadır.) Bu olaydan sonra Türk makamları, İstanbul'dan takviye talep etmişti. Bunun üzerine, 500 Yeniçeri ve 4 kadirge (Calepio'ya göre ayrıca beş taşıma gemisi) adada bulunmaktayken, daha fazla bir askeri güç, ilk talepte toplanabilir ve bu

da, İstanbul'dan herhangi bir takviyeyi gereksiz kılabirdi.

(iii) Asker kökenli Türk nüfusu ile ilgili bilginin en önemli kaynağı, 1606 ile 1611 arasında, yani Kıbrıs'ın fethinden sonraki yaklaşık otuz yılla ilgili olarak, Sadrazam Murat Paşa'nın emri üzerine İmparatorluk Tapu Dairesi'nin Müdürü Avni Ali tarafından, 17. Yüzyılın ilk on yılında hazırlanmış olan, feodal araziler ve bağışlarla ilgili Osmanlı kayıtları (Ganun)'dır.

Bu kayıtların Fransızca bir çevirisi, ilk olarak 1870 yılında, Oryantalist M. Belin tarafından "Journal Asiatique"de yayımlanmıştır. Bu kayıtta, resmen tanınmış olan bütün tımarlar, numaralandırılmış ve ilgili yönetim bölgelerine göre verilmiş olan özel ayrıcalıklar ve sorumluluklar ile birlikte sınıflandırılmıştır.

Bu kayıta göre, Kıbrıs Vilayeti, sekiz Sancaktan, yani yönetim alt biriminden oluşmaktadır. Bunlardan dördü, adada yer alırken, geriye kalan dördü, Küçük Asya'da yer almaktadır. Vilayeteki bütün askeri nüfus, silah taşıyan 4.500 erkek olarak verilmiştir. Eğer, bundan hareketle, Sancaklardan sadece yarısının Kıbrıs'ta olduğunu düşünürsek, mantıken şu sonuca varmalıyız: Ada Sancaklarının, kıtada olanlardan daha küçük olmaları gerekir. Çünkü bunlarda, 9 Ziyamet ve 38 tımar varken, kıtadakilerde 40 ziyamet ve 1,224 tımar bulunmakta olduğu gerçeği göz önünde bulundurulursa, askeri gücün sadece yarısı, yani 2,250 sayısı, çok daha az miktarda olabilir. Kıbrıs Vilayetindeki askeri feodal bağışlardan da söz etmek gerekmektedir. 17. Yüzyılın başında, bunlara Kıbrıs'taki dört Sancak da dahildi, yani Girne, Baf, Mağusa ve Lefkoşa Sancakları. Sonucusuna Paşa'nın ikamet etmesi nedeniyle Paşa Sancağı diye anılmaktaydı. Ve Küçük Asya'daki dört Sancak, yani İçel, Sis, Alanya ve Tarsus Sancakları. Bu Sancaklarla ilgili feodal bağışlar şunlardı: 379 silahlı adamı ile 11 tane birinci sınıf olan (cebeli), 40 tane ikinci sınıf olan ve 1627 tane üçüncü sınıf tımar. Son iki sınıf bir arada, silahlı 2,833 adamı içermekteydi.

Eldeki kanıtlarla birlikte yukarıda sözü edilen bütün belgeler, bir olguyu mutlak surette açıklamaktadır, yani adada kalmış olan askerlerden oluşmuş nüfus, ihmal edilebilir kadardır. Adada yerleşmiş olduğu söylenen 20.000 askere ilişkin efsaneyi de, bir defada ve tamamıyla tuzla buz etmektedir. Böylece, hangi kaynağın en çok katkıda

bulduğunu belirleme çabamızda, Kıbrıslı Türklerin sayısının artması ve gelişmesini araştırmak için, gerçekten yukarıda sözü edilmiş olan ikinci ve üçüncü demografik kaynaklara atıfta bulunmamız gerekmektedir.

(B) İkinci demografik kaynağa ilişkin kanıtı inceleyen, tanıklığa göre kısmen uygulamaya konmuş ve mevcut bütün tanıklıkların en önemlisi olan, 21 Eylül 1572 tarihli, nüfus aktarımı ile ilgili Sultan Fermanı ile kendimizi sınırlayacağız. Yer değiştirecek olan adayların yerel makamlar tarafından hazırlanmış olan kayıtlarının en azından bir kısmını denetlemiş olan Barkan'ın kendisi, Emire (Ferman'a) sınırlı bir şekilde uyulmuş olduğunu itiraf etmektedir. Buna karşın, diğer bakımlardan özenle çalışan bilim adamı, sorunun en önemli yönlerinden birini gözden uzak tutmaktadır. Yani, göç eden nüfusun etnik bileşiminin ne olduğunu sormayı ihmal etmektedir. Bu noktayı, Osmanlı belgeleri aracılığı ile aydınlatmış bulunmaktayız. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun en büyük mimarı olan Mimar Sinan ile ilgili belgeler, bunu göstermiştir. Sinan, Hıristiyan kökenden geliyordu ve Küçük Asya'daki Caesarea (Kayseri) yakınındaki Ağırnas (SS Anargyroi) köyünde doğmuş ve çocukların zorla alınması yolu ile Müslümanlığa geçmişti. Ailesi, Hıristiyan olarak kalmış ve Fermanın çıkarıldığı yılda Kıbrıs'a zorla aktarılacakların listesine dahil edilmişti. Sinan, şimdi İmparatorluğun Baş Mimarı gibi yüksek bir mevkiye sahip olduğu bir sırada, Sultan'ın bir Ferman yayımlayarak, adları, kendi köylülerinin geriye kalanları ile birlikte belgede kaydedilmiş olan Sinan'ın "Hıristiyan akrabaları" için, "Bir önceki ferman ile Kayseri'nin Rum reayasının göç ettirilmesinden muaf tutulması gerektiğini" belirten bir Fermanın çıkarılmasını başarmıştı. Fermanda ayrıca, Sinan'ın akrabalarının, Kıbrıs'a gönderilmesi gereken kâfirler listesine dahil edilmiş olmasına karşın, onların da bu listelerden silinmesi gerektiği de belirtilmekteydi.

Böylece, bir Osmanlı resmi belgesi aracılığıyla kendiliğinden ortaya çıkmaktadır ki, Göç Fermanından etkilenmiş olan nüfus, en azından bu vakada, Hıristiyanı, özellikle Rumdu. Sinan ile ilgili Osmanlı resmi belgelerini derlemiş ve yayımlamış olan Türk tarihçi Ahmet Refik'in, bu özel belgeyi dahil etmeyi unutmaması önemlidir. Tahminimize göre bunu yapmasının nedeni, Türk tarihçilerin genellikle çekiştikleri bir konu

olan Sinan'ın Hıristiyan kökenine kanıt oluşturmuş olacağı idi. Bu belgenin varlığına, içeriğini 1938'de yayımlamış olan Rum Türkolog Abraham Papazoğlu tarafından işaret edilmişti.

Yer değiştirmiş olan nüfusun etnik bileşimi ne olursa olmuş olsun ve bu, en azından büyük ölçüde Hıristiyan ve hatta Rum idi, Kıbrıs'ın sömürgeleştirilmesi, Sultan'ın fermanında önerildiği ölçüde elde edilmemiştir. Fazla sayıda ailelerin taşınması ve yeniden iskan edilmesi, basitçe kolay bir görev değildi ve öte yandan Ferman, yerel yönetim makamları tarafından bir çok yönden yerine getirilmemişti. Buna ek olarak, böylesi fermanların, Sultan'ın kendisi tarafından çıkarılmış olmaları bile, uygulanmadıklarına ilişkin yeter sayıda ve resmi kanıtlarımız vardır.

Filistin'den Kıbrıs'a Yahudi nüfusun göçünü sağlayan Fermanlara değinmiş bulunmaktayız. Bu göçün, asla gerçekleşmemiş olduğu ve ayrıca Sultan Fermanlarının metnini yayımladığı zaman Bernard Lewis tarafından bilinmediği, resmi Osmanlı belgeleri tarafından bir kez daha kanıtlanmıştır. İlk belgeleri geçersiz kılan bu belgeler, onları, Filistin ile ilgili Osmanlı belgeleri derlemesine dahil etmiş olan ve Türk tarihi konusundaki İsrailli uzman Uriel Heyd tarafından gün ışığına çıkarılmıştır.

Kıbrıs Türk toplumunun ikinci demografik kaynağı ile ilgili görüşlerimize son verirken, şunu öne sürebiliriz ki, ne göç etmiş nüfusun etnik ve dinsel bileşimi, ne de sayısı, 16. Yüzyılın sonunda Kıbrıs'ta bulunan Türk toplumunun sayısını, önemli yerli bir unsur olarak onun daha sonraki gelişme ve pekişmesini doğrulamaktadır. Bu olgunun açıklanması için, Kıbrıs Türk toplumunun üçüncü demografik kaynağına, yani yerli Hıristiyanların Müslümanlığa geçişine başvurmamız gerekmektedir. Fetihten sonraki ilk onyıllar sırasında, büyük ölçüde din değiştirmeler olmuş ve daha sonra Kıbrıs nüfusunun etnik evriminde süregelen bir olgu karakterini kazanmıştır. Yönetici unsurun inancına geçmiş olan Hıristiyanların etnik asimilasyonu, Türk egemenliği sırasında Kıbrıs tarihinin en önemli olgusudur ve aynı zamanda şimdiye kadar en az araştırılmış olanıdır.

B. Kıbrıs Tarihinde Din Değişiklikleriyle İlgili Kanıtların Belirlenmesi

Kıbrıs Türk ulusal unsurunun ana demografik kaynağı olarak din değişikliklerinin önemini göstermek için, bu karanlık soruna bir anlık bir bakış bile sağlayabilecek olan, eldeki her türlü malzemenin kullanılması ile, konunun derin bir şekilde araştırılması gerekmektedir. Türk egemenliği sırasında Kıbrıs'ın nüfusu ile ilgili, yukarıda sözünü ettiğimiz araştırmamızda, çağdaş Türk ulusunun etnik bileşimi üzerindeki daha geniş tarihsel etkileri olan bu konunun önemini kısaca ortaya koymaya çalıştık. Aynı zamanda, bu malzeme kısa bir dönemi kapsamına karşın, kesin sonuçları desteklemek üzere arşivlerden orijinal olan ve son zamanlara kadar bilinmeyen malzemeyi gün ışığına çıkartmış olduk. Bununla beraber, şimdiki vakada, bu, genel sonuçlar çıkarmamızdan bizi alıkoymamaktadır. Çünkü, Türk yönetiminin belirli bir dönemi ile ilgili bulgularımızı kanıtlanacaksa, dış kanıtlar, daha önceki bir dönemde aynı özelliklerin varlığına işaret ettiği sürece, daha önceki bir dönem için varılan sonuçları, benzerlik yoluyla destekleyebilir.

Şimdiki çözümlememizde, kendimizi, Hıristiyanların din değişiklikleri olgusu, daha özel olarak da, Türk egemenliğinin son döneminde, özellikle 1825 ile 1832 arasında, Kıbrıslı Rum kırsal nüfusun din değişikliği ile sınırlandıracağız. Bunlar, görüşlerimizi dayandıracığımız kayıtlar tarafından kapsanan iki tarihtir.

1825, Hicri 1240 mali yılına karşılık gelmektedir ve o yılın kayıtları, Hıristiyanlar arasında Haraç diye bilinen verginin dağılımını içermekte olup, bizim tarafımızdan Kayıt No.VI olarak belirlenmiş olan Kıbrıs Başpiskoposluğu arşivlerinde korunmaktadır. Bu kayıтта, vergi, yönetim bölgeleri (Kadılık) tarafından konmuş olup, bu bölgelerin her biri, içine aldığı köylere karşılık gelen daha küçük alt birimlere ayrılmıştır. Her köy altında, Rum vergi ödeyenlerin adları liste halinde yer almaktadır ve her adın karşısında vermesi gereken vergi miktarı, Osmanlı kuruşu olarak yazılmıştır. Sayfanın kenarında, verilmesi gereken vergi miktarındaki herhangi bir değişiklik yazılmıştır. Böylece listede yazılmış olan toplam adların sayısı, vergi verebilen erişkinlerin toplamına karşılık gelmekteyken, kişisel katkıların toplamı da köyün vermesi gereken toplam vergiye karşılık gelmektedir.

Kayıdın eksiksiz (korunmuş bulunan malzeme, çok ender olarak eksiksizdir) olduğu görüldüğüne göre, köylerin verdiği vergiler, 1825 yılı için adanın Hıristiyan nüfusundaki erkek erişkinler hakkında net bir resim sunmaktadır. Karavas ve Lapithos köyleri, bunun tek istisnasıdır, çünkü bu iki köy, bulamadığımız nedenler yüzünden, o yıla ait vergi listesinden muaf tutulmuştu. Birçok Hıristiyan toplulukların, sıklıkla, her türlü ayrıcalıkları ve vergiden muafiyetleri, sürekli veya geçici olarak elde ettikleri olgusuna bakarak, bu iki köyün listede bulunmaması, bizi hayrete düşürmemektedir. Büyük bir olasılıkla, Lapithos ve Karavas, böylesi bir ayrıcalığı 1825'de veya o yıllarda yaşamaktaydı. Bununla birlikte, bu ayrıcalığı sürekli olarak yaşamadıklarını biliyoruz, çünkü eksik olan kayıt defterinde, VI numaralı kayıttan birkaç yıl daha uzakta olan V numaralı kayıtta, bu köylerin adının yer aldığını gördük.

VI numaralı kayıttın içeriğinin tam bir çözümlemesini, Kıbrıs'ın nüfusu ile ilgili çalışmamızda vermiş bulunuyoruz. (bkz. Theodore Papadopoulos, Social and Historical Data on Population (1570-1881), Nicosia 1965) O nedenle burada daha fazla açıklama yapmak gereksizdir. Ne var ki, aşağıdaki olgulara dikkat çekilmesi gerekmektedir:

1. 1825 yılında adada Hıristiyan olup da vergi ödeyenlerin sayısı, 13,141 erişkin erkek olup, 508 mahalle ve köye dağılmış olarak yaşamaktaydılar. Kadılık olarak bilinen on iki yönetim bölgesi ve bir kasaba, Lefkoşa altında toplanmışlardı. 1825'de Hıristiyanların yüklenmiş olduğu toplam vergi, 665,055.20 kuruştur ki bu, şimdiki çalışmanın konusu ile ilgili değildir.

2. Bu nüfusun Haraç diye bilinen bir vergiye tabi olduğu olgusu, kendiliğinden şu anlama gelmektedir: Bu vergi, Hıristiyanlara veya Ada hukukundaki teknik terimlere göre İslam dininden olmayanlara, yani "kâfir"lere uygulanmaktaydı. Nedeni basitti, çünkü adadaki yasaya göre, bu vergi fethedilmiş, ama din değiştirmemiş olanlara konmuştu. Onlara gösterilen hoşgörü karşılığında, hayatlarını devam ettirmeleri ve dinlerini korumaları bahşedilmiş oluyordu. Peygamberin dininden olan ailelerde doğanlar, bu vergiye asla tabi değillerken, anne-babalarının dininden feragat edenler ve Müslümanlığa geçenler, kendiliğinden bu vergiden muaf olurlardı. O nedenle 1825'de Haraç vergisine tabi olan

508 topluluk, Hıristiyandı. Bu durum, listelerdeki isimlerin Rumca olması olgusu ile de kanıtlanabilir. Bununla beraber şu da eklenmelidir ki, bu, bu toplulukların bazılarında Müslümanların da yaşamakta olduğu olasılığını dışlamamaktadır. Kayıtlarda Müslümanlara rastlanmamaktadır, çünkü onlar bu vergiyi vermemekteydiler.

1825 tarihi ile öne sürdüğümüz görüşlerin ilk kısmını bitiriyoruz. İkinci kısım, aynı kaynaktan, yani Kıbrıs Başpiskoposluğu arşivlerinden alınmış olan VII numaralı Kayıt içinde yer alan 1832 yılı ile ilgili verilere dayanmaktadır.

Bu kayıta, veriler farklı, ama benzer bir yapıdadır. Vergi toplanması ile hiç bir ilgisi yoktur, ama Lefkoşa ve Mağusa'daki merkezi depolara buğday ve arpa tedarikine atıfta bulunmaktadır. Daha önceki bir çalışmamızda buna değinmiş ve bu tedarikin aşar vergisine veya merkezi depoya tahıl satışına mı ilişkin olduğunu ortaya çıkarmaya çalışmış ve ikincisinin hemen hemen doğru olduğu sonucuna varmıştık. Fakat bunun, bizim iddiamızın amacı ile ilgisi yoktur. Burada sadece şunu söyleyebiliriz ki, adadaki tahıl üreten köyler, buğday ve arpanın belirli oranda saptanmış olan miktarlarını, bu merkezi bölgelerin gıdası için, Lefkoşa ve Mağusa kasabalarına satma yükümlülüğü altında idiler. Çünkü çoğu kez, üretilmiş olan buğday ihraç edilmekte ve kasabalarındaki nüfus açlık çekmekteydi. Öyle anlaşılıyor ki, Mağusa'da depolanan miktar, İmparatorluğun çeşitli bölgelerinden gelen gıda maddelerine bağımlı olan İstanbul'a gemilerle gönderilmekteydi.

Burada ilginç olan nokta, ister tamamıyla Hıristiyan, isterse tamamıyla Türk, ya da karışık köyler olsun, bütün tahıl üreten köyler, kendi üretim kapasitelerine göre, kasaba nüfusunun gıdası için buğday ve arpa sağlayarak katkıda bulunma yükümlülüğü altında idi. Kayıtta, Hicri 1245-1248 (1829-1832) yılları ile ilgili olarak, zorunlu buğday ve arpa sağlamaya ilişkin beş yıllık listeler yer almaktadır. Üç vakada, listelerde Hıristiyan ve Müslüman tedarikçiler arasında hiç bir ayırım yapılmamıştır. Ama liste eksiksiz değildir, çünkü kayıp sayfalar vardır. Ama son vakada, 1832 yılı ile ilgilidir, atanmış olan memur, düzenli yazım veya herhangi başka bir nedenle, Hıristiyanlar ve Müslümanlar için ayrı listeler çizmiştir. Şans eseri olarak bu yıla ait liste eksiksizdir. Liste, tahıl üreticilerinin dini temelinde bize çeşitli

ve değerli bilgiler vermektedir. Aşağıdaki bilgiler, bizim için özel öneme sahiptir.

Köyler ve yönetim bölgelerinin (bu durumda Kadılık diye değil, Kazalar diye adlandırılmaktadır) listesi dinsel duruma göre hazırlanmış olduğundan, 1832'de, hangi köylerin saf olarak Hıristiyan, saf olarak Müslüman veya karışık olduklarını belirlemek mümkündür. Böylece, bir köy, Müslüman listesinde değil de, Hıristiyan listesinde yer alıyorsa, o köyün saf Hıristiyan olduğu sonucuna varırız. Eğer bir köy, Hıristiyan listesinde değil de, Müslüman listesinde yer alıyorsa, o köyün Müslüman olduğu sonucuna varırız. Köy, her iki listede de yer alıyorsa, aşikardır ki bu köy karma bir köydür. Kural için belirli istisnalar olabileceğini derhal söylemek gerekir. Saf Hıristiyan olarak düşündüğümüz bir köyde, sadece buğday üreten toprağa sahip olmadığı için ve köylerinin, bu nedenle Müslüman listesinde adının yer almaması yüzünden, Müslüman listesinde yer almayan Müslüman sakinler olabilir. Aynı şekilde, sadece Müslüman listesinde yer alan köylere de bu uygulanabilir. Çünkü, bu köylerin Hıristiyan sakinleri, toprak sahibi olmayabilir ve bunun sonucunda köyleri Hıristiyan listesinde yer almayabilir. Bu itiraz, kesinlikle geçerlidir, ama bu vakaların kural için belli istisnaları oluşturduğu konusunda hemfikir olmalyız. Dahası, aşağıda verdiğimiz Müslümanlığa geçmiş olan köyler listesindeki iki veya üç köy, böylesi bir durumda olabilir. Bunların neden sadece kural için istisna olabileceğine ilişkin iki neden vardır:

(a) Karma bir köydeki Hıristiyanların bütün buğday üreten topraklara sahip olurken, Müslümanların hiç toprağının olmaması olasılığı çok düşüktür; bunun tersinin olması daha çok mümkündür.

(b) 1832'de saf Müslüman olan köylerin etnik ve dinsel bileşimi, büyük ölçüde bugünkü etnik ve dinsel karaktere uymaktadır.

Her ne olursa olsun, olası istisnalar, aşağıda değineceğimiz gerekli veriler üzerinde önemli bir etkide bulunamaz. Biz sadece, Hıristiyan, Müslüman veya karma olarak yer alan köylerin sayısını vermiş olduğumuzdan söz etmekteyiz ve listede tahıl üreten bu 462 köyden, 198 tanesi saf Hıristiyan, 92 tanesi Müslüman ve 172 tanesi de karma olarak yer almıştır.

1825 yılına ait vergi ödeyenlerin kayıtları ile 1832 yılına ait tahıl tedarik edenlerin kayıtları arasında bir kar-

---

şılaştırma yaparak sonucumuza varacağız.

Görmüş olduğumuz gibi, 1825’de Haraca tabi olan köyler, verginin yapısına göre, ya saf Hıristiyan veya karma idi. Yukarıda sözü edilen 1825 vergi listelerinde yer alan köylerin çoğu, tabii ki, 1832’nin tahıl tedarikçileri listesinde yer almaktadır. Çünkü ada köylerinin çoğu, az veya çok tahıl üretmekteydi. Aslında, 508 topluluğun (köyün) çoğu, her iki kayıttta da yer almaktadır ve 1832 kayıtlarında yer alanlar, saf Hıristiyan veya saf Müslüman diye seçilmekteyken, karma olanlar her iki listede de yer almaktadır. Bununla birlikte, belli vakalarda, 1825 yılında Haraca tabi olan bazı köyleri görmekteyiz ve o nedenle, ya saf Hıristiyan, ya da karma köydürler, fakat sadece 1835 yılında tahıl katkısında bulunan Müslüman köyleri listesinde yer almaktadırlar. 1825 ile 1832 yılları arasında Hıristiyanlıktan Müslümanlığa geçerek, dinsel statülerinde bir değişiklik olduğunu belirlediğimiz köyler, VII Kayıtlarından sıraya göre aşağıdakilerdir:

Morfu kazası	: Denya
Lefke kazası	: Flasu
Orini kazası	: Markin
Kitrea Kazası	: Palekitron
Larnaka kazası	: Givisilin
Mesarya kazası	: Melunda
Mesarya kazası	: Kukla
Mesarya kazası	: Sinda
Mesarya kazası	: Singrasi
Hrisohu kazası	: Skulli
Baf kazası ve Kukla	: Malunda
Baf kazası ve Kukla	: Prastiyo
Leymosun kazası	: Kantu
Kilani kazası	: Monyatis
Kilani kazası	: Monagrin
Karpaz kazası ve	
Mağusa	: Platanissos

İddiamızı aydınlatmak ve vardığımız sonucun olası kabulüne ek kanıt olarak aşağıdaki notlar gereklidir:

1. On altı köyden sekizi Müslümanlığa geçmiştir, yani %50’si, İslam inancını korumuştur ve böylece onları 1960 nüfus sayımında saf Türk köyleri olarak görmekteyiz. Bu köyler şunlardır: Markin, Givisilin, Baf’tan Prastiyo, Kantu ve Platanissos.

2. Bunlardan bir tanesi olan Melunda’nın 1825’den

önce din değiştirdiği sanılmaktadır. Çünkü o yıla ait Haraç listesinde yer almamaktadır. Bu vakada, vardığımız sonucu şu kaynağa dayandırmaktayız. 1825 yılı vergi listelerine ek olarak yayımlanmış olduğumuz Başpiskoposluğa bağlı piskoposlukta çalışan keşişlerin kaydında, Melunda köyünden Mahera Manastırına gelmiş olan belli bir keşişin adına rastlamaktayız. Bu da, bu köyde Hıristiyan sakinlerin olduğunu göstermektedir. Bu köyün Hıristiyan olduğu, ayrıca bugün bile orada, Aziz Yorgo’ya adanmış küçük bir Ortodoks manastırının olması olgusundan da çıkarılabilir. Bununla beraber köy bugün saf Türktür.

3. Beş köyün, yani %30’unun, 1960 nüfus sayımında Hıristiyan çoğunluk ile karma olduğu gösterilmiştir. Bunlar Denya, Flasu, Palekitron, Singrasi ve Monyat köyleridir.

4. İki köy, yani %13 kadarı, 1960 Nüfus Sayımına göre saf Rumdur. Bunlar Skulli ve Monagrin köyleridir.

Yukarıdaki 1 ve 2 numaralar ile ilgili olarak, Müslümanlığa geçiş, aşikardır ve bununla ilgili olarak herhangi ciddi bir kuşku olamaz. Burada bir şey daha söylenebilir: 1832 kayıtları var olmasaydı bile, biz bu köylerin yine de din değiştirdiklerini şu olgudan ortaya çıkarabiliriz: İlk sekiz köy, 1825’te Hıristiyandı, çünkü Haraç ödemekteydiler. Oysa bugün saf Türk köydürler. Şimdi saf Türk olan Melunda köyü ile ilgili olarak, 1825’den önceki belirlenmemiş bir zamanda, Hıristiyan veya karma olduğunu biliyoruz. Ne var ki, 1825 ve 1832 kayıtları, din değiştirmenin meydana geldiği zaman sınırlarını belirlememizde bize yardımcı olmaktadır. İlk veri, bize olaydan önceki zaman sınırını, ikincisi de olaydan sonraki zaman sınırını vermektedir.

Şimdi karma nüfusa sahip olan ve din değiştirmiş olan beş köye ilişkin not ile ilgili olarak, iki neden sunulabilir. İlk şudur: Bu köyler din değiştirmiş, ama bazı din değiştirenler “Linobambaki”, yani gizli Hıristiyanlar olarak yaşamlarını sürdürdüler ve zaman içinde, babalarının inancına geri döndüler. Bu süreç, Türk işgalinden sonra, karma nüfusun olduğu birçok vakada görülebilir. İkincisi şudur: Bu köyler, 1825 ve 1832’de karma köylerdi, ama 1832’deki Hıristiyan listesinde yer almadı. Çünkü Hıristiyan sakinleri, tahıl üreten herhangi bir toprağın sahibi değildiler. Bu düşünce çizgisini izlersek, onların durumunda din değiştirme meydana gelmemiştir

sonucuna varabiliriz. Oldukça hassas olan bu iddianın gücünü inkar etmeden, şunlar söylenmelidir:

(a) Bu karma köylerde, özellikle günümüzde bir Hıristiyan çoğunluğa sahip olanlarında, bir tek Hıristiyan tahıl üreticisi bile yoktu, diye hayal etmek zordur. Bir tek Hıristiyan tahıl üreticisi bile olmuş olsaydı, bir reaya olarak, Müslüman sakinlerin tabi olduğu buğday tedariki yükümlülüğünden muaf tutulmuş olamayacaktı.

(b) Şimdi ele alacağımız ve yukarıdaki dördüncü kategori ile ilgili olarak verilen aşağıdaki iddia, karma köyler için de iyi tutmaktadır.

Bu, sadece 1832 yılına ait Türk kayıtlarında görülmesine karşın, Skulli ve Monagrin köylerini ilgilendirmektedir ve bugün bunlar saf Rum köyleridir. Bu vakada da, buradaki kanıtımız, yukarıdakine ek olarak gelse de, onların Müslümanlığa geçişleri ile ilgili kesin kanıta sahibiz. Öteki köylerde, din değiştirmiş olmalarını, 1825’de Hıristiyan, ama 1832’de Müslüman olarak gördükleri olgusundan çıkarmış olmamıza karşın, bu iki köy vakasında, 1832’de saf Müslüman olmalarına karşın, bugün saf Rum köyü olmalarına ilişkin ek olgu yardımıyla, aynı sonuca varmaktayız. Bunun basitçe anlamı, Hıristiyanlığa geçtikleri şeklindedir. Köy sakinleri, koşulların zoruyla benimsemek zorunda kaldıkları bir dinsel inançtan vazgeçmeyecek ve babalarının inancına geri dönmeyecek olsalardı, Müslüman bir köyün Hıristiyanlığa geçmesinin ne anlamı olurdu? Aslında Müslüman nüfusun Türk egemenliğinin bitmesinden sonra azalması veya hatta tamamıyla yok olması, tarihsel olarak kanıtlanmış olan ve gizli olarak yaşamış olan gizli Hıristiyanlık, yani Ortodoksluk olgusu ile açıklanabilir. Bu, zaten, Müslüman egemenliği altına girmiş olan Hıristiyan ülkelerin çoğunda, özellikle Küçük Asya’da gözlemlenmiş olan daha da yaygın bir olgudur.

Genelde Kıbrıs Türk toplumu ile ilgili vakada olduğu gibi, tarihçiler ve Kıbrıs’ın siyasal ve kilise makamları tarafından, adanın gizli Hıristiyan nüfusuna, ne yazık ki ya hiç veya isteksiz bir biçimde dikkat edilmiştir. Bu ilgisizliğin sonuçlarının ne kadar acı olduğu, bu topluma ciddi bir biçimde ilgi gösteren tek örgüt olan Roman Propaganda Fide’nin, 1902’de, üyelerini Katolikliğe geçirmek için büyük çabalarda bulunduğu olgusu ile doğrulanabilir.

G.X. imzası altında bir Propaganda Fide muhabiri ta-

rafından hazırlanmış olan bir rapora göre, 1902 yılında Kıbrıs’taki gizli Hıristiyanların sayısı, 10,000 gibi yüksek bir sayıda olup, bütün Müslümanların sayısı ise 47,926 idi. Bununla beraber, aynı raporun çok dikkatli bir çözümlemesinden sonra, Britanya egemenliğinin başında, adadaki gizli Hıristiyanların sayısının çok daha fazla olduğunu söylemek isteriz. Leymosun’da otuz yıldan fazla bir süre yaşamış olan Peder Celestino de Nunzio de Casalvuovo’nun başında bulunduğu Katolik Misyonu tarafından, daha çok Kıbrısın güney bölgelerinde, özellikle Baf kazasında aktifti ve burada, adları aşağıda verilen ve tamamıyla veya kısmen gizli Hıristiyan köylerini Katolikliğe geçirme girişimi yapılmıştı: Yukarı Kivides, Aşağı Kivides, Polemidya, Amatunda, Mamonya, Stavrokomi (=Stavrokonnou), Marona (=Maronas), Yukarı Arhimandrita ve Monagrin.

Sonuncu köy, keşfettiğimiz gibi, 1832’den önce Skulli ile birlikte Müslümanlığa geçmişti. Propaganda Fide muhabiri tarafından hazırlanan bilgiye göre, Monagrin, yukarıda sözü edilen ve kilisenin yardımını isteyen on köyden biri olup, bu da din değiştirmiş olan nüfusun, başlangıçtaki inançlarına geri dönme sürecini kanıtlamaktadır.

Şimdiye kadar sunulmuş olan veriler göz önünde bulundurulursa, Türk egemenliği sırasında yer almış olan ve Britanya’nın işgali süresince de yer almayı sürdürmüş olan, Kıbrıs nüfusunun önemli bir kısmını etkilemiş, etnik ve dinsel değişiklikleri, aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi, üç etno-dinsel kategori ve beş tip tarihsel süreç altında özetleyebiliriz:

Bu son tip, Türk egemenliğinden sonra, kısmen din değiştirmiş ve sonunda saf Müslüman olan bir topluma değinmektedir. Bununla beraber, gerçek şudur ki, biz böyle bir vakaya rastlamadık ve bu nedenle, bunu, karşıtı kanıtlanmadığı sürece sadece teorik önemi bulunduğundan tablo dışında tuttuk.

Kıbrıs’taki İngiliz egemenliği sırasında bir kural olarak yer almış olan gizli Hıristiyanların Hıristiyanlığa tam veya kısmi geçişinin tam zamanı, İngiliz yönetiminin ilk elli yılında her on yılda bir yapılan nüfus sayımlarının karşılaştırması ile yaklaşık olarak belirlenebilirdi. Ama ne yazık ki, 1881’de yapılan ilk sayım, her köyün dinsel durumuna göre bir ayrımını yapmamaktadır. Böylece, araştırmamız için en ilginç ve değerli olan bir bil-

---

1. Orijinal etno-dinsel statü	2. Geçici etno-dinsel statü	3. Çağdaş etno-dinsel statü
1. Hıristiyan	İslam dinine toptan geçiş	Müslüman-Türk
2. Hıristiyan	İslam dinine toptan geçiş	Karma Rum ve Türk
3. Hıristiyan	İslam dinine toptan geçiş	Hıristiyan-Rum
4. Hıristiyan	İslam dinine kısmi geçiş	Karma Rum ve Türk
5. Hıristiyan	İslam dinine kısmi geçiş	Hıristiyan-Rum
<i>Altıncı tip bir tarihsel süreç olarak şunu da ekleyebiliriz:</i>		
6. Hıristiyan	İslam dinine kısmi geçiş	Müslüman-Türk

giden mahrum olmuş bulunmaktayız.

Belirtilmiş on altı köy, incelediğimiz dönem içinde, yani 1825-1832 arasında dinsel katılımların tek vakaları değildir. Belgesel kanıtların varlığı yüzünden, basit bir şekilde belirli sonuçlar çıkarabildiğimiz vakalardır. Sahip olduğumuz kanıtların doğası, din değiştirmelerin daha fazla araştırılmasına kısıtlamalar koymaktadır. Bu özellikle karma köyler için doğrudur. Böylece, örneğin, 1832 yılına ait kayıtlar, karma topluluklarla ilgili net bir resim sunmasına karşın, 1825 yılı kayıtları, sadece Hıristiyan nüfusu ele almaktadır ve Müslüman unsur ile ilgili olarak bize herhangi bir bilgi vermemektedir. Bu bilgi bize verilmiş olsaydı, 1825'deki her toplum için, Hıristiyanlar ile Müslümanların oranını saptayabilecek ve bunun sonucunda da, 1825'teki verilerin, 1832'deki verilerle karşılaştırılması, her toplum için yer alan yaklaşık değişimi gösterebilecektik. Müslümanlığa geçişlerin oranı, karma köylerde özellikle önemli olabilirdi. Çünkü tahıl tedarikçilerinin 1832'deki kayıtlarında yer alan toplam 462 tahıl üretici köyden 172 tanesi karma köydü. Bu %37.23'lük bir miktardır. Bunun yanında akılda tutmamız gereken, din değiştirme, sadece kayıtlarda yer alan o tahıl üreten köyleri etkilemiş değildir, ama ayrıca geriye kalan köyleri de etkilemiştir. Bu husus, Haraç vergisinden muafiyetlerle ilgili incelememiz ile kuşku götürmez bir şekilde kanıtlanmıştır. Bize verilmiş olan tablolarda, dinsel inancı reddetme yüzünden Haraç ödemekten muaf tutulmuş olan ve Kıbrıs'ın her yanından olan Hıristiyan taba ile ilgili, 29 vaka vardır. Böylesi vakalarda kullanılmış olan terim, "Türk-leşti", yani "Türklerin inancına geçti"dir.

Son olarak, tartışılmakta olan dönem içindeki din

değiştirmelerin rakamsal önemini de tahmin etmek gerekmektedir. Araştırmış olduğumuz on altı köy tablosunda bu konu ile ilgili yeterli aydınlatma yapılmış olup, bu makaleye eklenmiştir. Bu tabloda, 1825 kayıtlarında gösterildiği şekilde, 1825 yılında vergilendirilmiş olan nüfus listelenmiştir. Bu nüfusun, sakat, yaşlı ve din adamları dışında erkek yetişkinlerden oluşan bir nüfus olduğu bilinmektedir. Bu kurallara her zaman uyulmadığı doğrudur, ama aynı zamanda, rüşvet yoluyla mali muafiyetten yararlanmış olan insanlarla ilgili vakalarla da karşılaşılıyor. Yine de, bir vergi ödeyenin dört veya hatta beş başka tabayı temsil ettiği düşünülürse, bu, Orta Çağ Avrupa nüfusu için tahmin edilen orandır, şu sonuca varacağız ki, 1825'de on altı köyün toplam Hıristiyan nüfusu, yaklaşık olarak 520 ile 650 kişi arasındadır.

Bu rakamın önemi, sadece bu özel vakanın, bütün ada ve bütün Türk egemenliği dönemi ile ilgili olarak, doğru bir perspektifle görülürse takdir edilebilir. Bu bakış açısından, üç yüz yıldan fazla sürmüş olan Türk egemenliği sırasındaki din değiştirmelerin yaygınlığına ilişkin tahminlerimizi ilerletebiliriz. Bir başka deyişle, din değiştirme yaygınlığını Türk işgalinin sadece yedi yıl içinde ve sınırlı sayıda toplum içinde (saf Hıristiyan veya Müslüman olanlarda, ama karma olanları dışlayarak) bu kadar fazla ise, bütün ada üzerindeki din değiştirmenin yaygınlığı ve üç yüz yıllık bir dönem için ne kadar olur? Sorunun bu şekilde sorulması bile, din değiştirmelerin doğru sayısını belirlemede tamamen tatmin edici bir ölçüt sağlamamaktadır. Çünkü zamana ilişkin bakış açısından tam bir orantılı bir durum söz konusu değildir. Doğru sonuçlara varmak için, basitçe üç yüz yıla yedi yıl oranı, tatmin edici değildir. Çünkü yedi yıllık

dönem, Türk egemenliğinin son kısmına, hemen hemen son elli yılına aittir. Bu sırada Avrupalı güçler, esir alınmış Hıristiyanları korumaktaydı ve sosyal durumlarında önemli gelişmeler sağlanmıştı. Bu dönemde, Hıristiyanların hakları, belli bir dereceye kadar güvence altına alınmıştı ve siyasal ve ekonomik sömürden muaf olmayı güvenceye alma aracı olarak Müslümanlığa geçme, fethi izleyen ilk iki yüzyıllık döneme kıyasla, kendini daha az hissettirir duruma gelmişti. Zamanla, din değiştirme süreci ile ilgili eğri, aşağıya doğru inmiş ve böylece, fetihden sonraki ilk dönemlerde kitlesel ölçülerde yer alan din değiştirmeler olmasına karşın, Hıristiyan nüfusun demografik ve sosyal olarak inişe geçmesi ile yavaş yavaş sönmülmüştür. Türk egemenliğinin son dönemi sırasında, kitlesel olarak Müslümanlığa geçişler, nadir bir olgu idi ve karşılaşmış olduğumuz belli vakaların kitlesel din değiştirme özelliklerine sahip olması olgusu da, özellikle Osmanlı İmparatorluğunun siyasal prestijine ilk darbelerin vurulduğu Yunan Bağımsızlık Savaşı yıllarında, yönetici ulus arasında dinsel fanatizmin yeniden canlanması gibi özel nedenlere atfedilmelidir. Bununla birlikte bu, Türk işgalinin son yıllarında, ilk yıllarındakinden daha az oranda din değiştirmelerin olduğu iddiasını çok az etkilemektedir. Genel olarak, son dönemdeki sayısal verilerle ilgilenildiği zaman, eğer doğru sonuçlara varmak istiyorsak, din değiştirme oranının değiştiğini her zaman akılda tutmalıyız. Britanya'nın yönetimi devralmasından iki yıl sonra yapılmış olan ilk nüfus sayımına göre, sadece 45,448 kişi olan Türk toplumu gibi bir toplumun demografik kaynağı olarak din değiştirmenin önemi, soyut ve dolaylı kanıtlarla değil, sadece böylesi tarihsel açıklama ve kanıtlar ışığında tam olarak değerlendirilebilir. Üç tam yüz yıllık Türk egemenliğinden sonra, büyük bir kısmı, Müslüman inancı örtüsü altında Hıristiyan olan kökenlerini saklamaya devam eden Türk toplumunun sayısının sadece 45,458 kişi olması önemlidir.

---

52 Halkbilimi

EK

Müslümanlığa geçmiş olan köylerin tablosu

Kaza	Köy	Vergi ödeyen Hıristiyanlar (1825)(1)	Yaklaşık Hıristiyan Nüfus (1825)(2)	Çağdaş etnik- dinsel durum(3)
Morfu	Denya	2	8-10	Karma
Lefke	Flasu	29	116-145	Karma
Orini	Markin	5	20-25	Türk
Kitrea	Palekitron	23	92-115	Karma
Larnaka	Givisilin	3	12-15	Türk
Mesarya	Melunda	-	-	Türk
Mesarya	Kukla	9	36-45	Türk
Mesarya	Sinde	7	28-35	Türk
Mesarya	Singrasi	17	68-85	Karma
Hrisohu	Skulli	3	12-15	Rum
Baf ve Kukla	Malunda	1	4-5	Türk
Baf ve Kukla	Prastyo	6	24-30	Türk
Leymosun	Kandu	6	24-30	Türk
Kilanion	Monyat	5	20-25	Karma
Kilanion	Monagrın	7	28-35	Rum
Karpaz-Mağusa	Platanissos	7	28-35	Türk
—	—	130	520-650	

(1) 1825 vergi listelerine göre

(2) Katsayısı 4-5

(3) 1960 nüfus sayımına göre

Değerlendirme...Değerlendirme...Değerlendirme...Değerlendirme...

Büyük Usta Kemal Özer'i Yitirdik

Fatma KÜKRER*

2001 yılında, Çocuk ve Masal Şöleni'nde konuğumuz olan şair Kemal Özer'i yitirdik.

"HALKBİLİMİ"nin 2002 yılında yayımlanan 52. sayısında sizlerle özgeçmişini paylaştığımız Kemal Özer'i yeni okurlarımıza tanıtmak ve daha önce dergimizi takip eden okuyucularımıza kısa bir hatırlatma yapmak isterim.

Kemal Özer 1935 yılında İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okudu. Uzun yıllar Cumhuriyet gazetesinde düzeltmen olarak çalıştı. Kendi kuşağında Ülkü Tamer'le tema ve

söyleyiş ortaklıkları bulunan ilk şiirlerindeki benzetme ve çağrışım özellikleriyle İkinci Yeni'nin ikinci kuşağı diye nitelenebilecek şairler arasında yer alan Kemal Özer, bu şiirlerinde de ölçü ve uyağa verdiği önem, yapısal sağlamlılık konusunda özeni ile dikkati çekmiştir.

Yaşadığımız günlerin şiirleri, şiirin içeriğini temelinden değiştirerek toplumcu bir dünya görüşünü yansıtan şairler arasında yer alır.

Çocuk ve Masal Şöleni'nde neden Kemal Özer Toplumcu bir dünya görüşünü yansıtan şiirler yazarken, çocuklar ve gençler için öyküler yazmayı ihmal et-

Çocuk ve Masal Sempozyumunda bildirisini sunarken.

Kemal Özer Şehit Yalçın İlkokulu öğrencileriyle.

Çocuk ve Masal Sempozyumunda bildirisini sunarken.

memiştir. Çocuklar ve gençler için Türk dilinde yazdığı öyküleri eşinin yardımlarıyla İngilizceye çevirerek (Türkçe ve İngilizce sayfalar yan yana) yayımlamakla hem onları destansı bir anlatımla buluşturmuş hem de İngiliz dilini öğrenmelerinde katkı sağlamıştır.

Kemal Özer'in bu yönünü inceleyen Çocuk ve Masal Şöleni Komitesi onu şölenimize davet etme kararı aldı. Kemal Bey'e davetimizi yaptık. Bize hemen cevap verdi. Şölenimiz'de bizimle birlikte olacaktı. Program hazırlayıp ona gönderdik. Kemal Bey aramızdaydı, ilk günümüz çok yoğundu. İlk önce BRT Kurumuna gittik. Programa katıldık. Kemal Bey kitaplarını anlattı, biz de Şölenimizi. Program sonrası Şht. Yalçın İlkokulu ve Fazıl Plümer Anaokulunu ziyaret ettik. Kemal Bey orada çocuklarla buluştu. Çocuklar da Kemal Bey'i çiçeklerle karşıladılar. Onlarla sohbet etti. Akşam ise Ticaret Odası salonunda Çocuk ve Masal Sempozyumu vardı. Kemal Bey, diğer katılımcılarımızla birlikte bildirisini sundu.

İkinci gün Lefkoşa'da Kemal Bey'le ve çocuklarla Sarayönü'nde idik. Resim Şöleninde çocuklar resimlerini çizerken Kemal Bey de kitaplarını imzaladı.

Bir soluklanma anında, programımızı aldığı anda eşi "Kemal, sen ne kadar programlı ziyaretleri seversin, yıllardır aldığı davetlerde sana gönderilen ikinci program. Herhalde yola çok huzurlu çıkacaksın" dediğini anlattı. Sohbetlerimiz sırasında "Sizin davetinizden sonra, ben masalların ne kadar da içinde olduğumu farkettim" demişti. Yine başka bir anda, "İnsanların başlarına neler geliyor. Keşke konuştuklarımı kaydetsem" dediğini hatırlıyorum. Bu sözler Kemal Bey'in tedirginliğinin, çektiği acıların ipuçlarıydı. O gün verdiğimiz yemek molasında, Sivas'ta Madımak Otel'inde yitirdiği arkadaşlarını anlattı. Onların kaybindan duyduğu üzüntüyü dile getirdi, hüznünlendi. "Yarın çocukları dinleyeceğiz Kemal Bey. Kıbrıs Masalları da dinleyeceksiniz" diyerek hüznünlü havayı dağıtmaya çalıştık. Üçüncü gün "Çocuklar

arası Masal Anlatma Yarışması'nın finalindeydik. Kemal Bey jüri üyesiydi. Verilen aralarda yine kitaplarını imzaladı. Sahneden çocuklara seslendi. Artık program bitmişti. Bizlerle vedalaşırken elinde bizler için imzaladığı kitapları vardı. "Başka bir Şölende size dostlarımı göndereceğim" dedi ve ayrıldık. Ondan sonraki Masal Şöleni organizesini yaparken, Kemal Bey'in kartviziti hep yanımızda oldu.

Kemal Bey'i yitirdik sonra onun Sivas olaylarından ölümüne kadar neler yaşadığını düşündüm ve Kemal Bey'in kişisel sitesinde arkadaşları için söylediklerini okudum. Arkadaşlarını yitirdikten sonra Temmuz İçin Yaralı Sema/Yangın Şiirleri Kitabını yayınlamıştı. Kemal Bey toplumsal sorunları irdeleyen, sorunların üstüne üstüne giden bir şairdir. Çağın tanığıdır. Tarihi şiire dönüştürmüştür ve Temmuz İçin Yaralı Sema/Yangın Şiirleri susmayan bir tanığın haykırışıdır. Şiirleriyle Kemal Özer tarihe tanıklık etmiştir. Yaşanan acıyı estetik biçimde sanata yansıtmıştır.

2 Temmuz 1993 Madımak Hotel'inde 33 dostunu yitiren Kemal Özer, Sivas Buluşması adlı şiirleriyle Neden Sivasta'ydı sorusunu yanıtlar. Metin Altıok için "Adım Metin olsun" Asım Bezirci için "Neyimden tanırım, gülüşünden belki" dizeleriyle, Behçet Aysan'a "Seni ölüme yakıştırmak zor Behçet" diye seslenir. Yitirdiği dostları onun için ömrü kısa kelebeklerdir. Genç yaşta yitirdiklerinde seslenir zaman zaman Uğur Kaynar, Erdal Ayranacı'nın "Kitapları basılabilmeli, onların düşleri canlı tutulmalıdır" der. 1993 yılından ölümüne kadar geçen sürede yangının yol açtığı duyguları, tepkileri, acıları, dramları yaşar ve yaşatmak için durmadan şiirler yazar.

Yine temmuz gelmektedir, karanlık insanların haykırışları yine Kemal Bey'in kulaklarında çınlayacak, o duman gözlerini, boğazını, tenini yakacak neden diye soracak. O gün Madımak Hotel'inde olmadığı için kahrolacaktı. Kemal Bey'in kalbi bunları yaşamaya bir kez daha dayanamadı. O kocaman yürek 1 Temmuz 2009 da geçirdiği kalp krizi sonucu hayata veda etti. 2 Temmuz'da Sivas katliamı yıldönümünde toprağa verildi.

1993'den ölümüne kadar gözleri hep nemli olan Kemal Özer Altın Portakal ödüllü bir şairdi. Antalya Kültür ve Sanat Vakfı tarafından verilen 13. Altın Portakal şiir ödülünün sahibiydi. Nazım Hikmet Kültür Merkezi-

nin emekçisiydi. Şiir camiasının Kemal abisiydi ve birçok şairin de yetişmesinde katkıları vardı.

Sevgili Kemal Özer; iyi ki seni tanıdık, çocuklarımıza tanıttık. Seninle çoğaldık. Seninle şiire, sanata saygımız, bir o kadar daha arttı.

Kitapların hep bizimle olacak.

Küçük Oğlan ve Devler

Fatma KÜKRER*

Bir varmış, bir yokmuş. İnnallahdan kimsecikler yokmuş. Bir padişah varmış. Padişahın üç oğlu varmış. Bahcasında da bir elma ağacı varmış.

Ağaç her sene üç tane elma verirmiş. Elmalar olunca bir dev gelir, gecede elmalardan birini keser gidermiş. O sene padişahın oğulları garar vermişler gecede biri gidecek, elmaları beklesin. İlk gece büyük oğlan gitmiş. Beklemiş, beklemiş dayanamamış uyumuş. Dev gelmiş elmanın birini koparmış. Oğlan uyanmış, bir da bakmış ağaçta iki elma galmış. İkinci gece ortanca oğlan gitmiş nöbede. Beklemiş, beklemiş o da uyumuş. Dev gene gelmiş, ikinci elmayı da koparmış. Üçüncü gece en güçlük oğlan devi beklemeye gitmiş. Oğlan uyumamış. Dev gelmiş, oğlan hançeriynan deve vurmuş. Dev ölmemiş, yaralanmış. Dev geçmeye başlamış, oğlan da arkasından. Dev bir guyuya inmiş, oğlan da inmiş. Dev, oğlana bağırır, “Adamısan bana bir daha vur!”. Oğlan da “Anam beni bir defa doğurdu” demiş ve deve vurmamış. Oğlan guyunun içinde üç kızgardaş bulmuş. Kızlar devin esirmişler. Oğlan, kızları guyunun ağzında bekleyen ağabeylerle bir bir uzatmış. En küçük kız guyudan çıkmadan evvel oğlana bir ceviz, bir padem, bir fındık, üç dane da gıl vermiş. Kızları alan ağabeyleri, oğlanı guyudan çekmemişler. Guyunun ağzını kapatmışlar, oğlanı guyuda bırakmışlar. Burası aslında yer altında bir dünyaymış. Guyuda bir dev yaşarmış. Dev suları keser, insanları susuz bırakırmış. Her hafda halk deve bir gız verir, dev gızı yer, suyu bırakırmış. Halk da suları doldurmuş. Bir hafda sonra deve gene bir gız yollallar, dev gızı yer suları gene bırakırmış. Bu hep böyle devam edermiş.

O hafda sıra padişahın gızındaymış. Dev padişahın gızını yeycekmış. Kim ağlar kim dövünür, padişah. Oğlan “neçin ağlarsınız ama?” diye sormuş. İnsanlar da devi güçlük oğlana annatmışlar. Oğlan hançeriynan devi öldürmüş. O zaman padişah oğlana “Dile benden ne dilersan, hemen yapayım” demiş. Oğlan da “Dünya yüzüne çıkmak isterim” demiş. Padişah emretmiş, oğlana bir tulum su bir da bazlanmış goyun hazırlamışlar. Padişah bir da guş hazırlatmış. Oğlana demişler ki “Guş ‘grak’ dediğinde et, ‘gruk’ dediğinde da su verecen”. Oğlan guşa binmiş, yer yüzüne doğru çıkmaya başlamış. Guş ‘grak’ dediğinde bir parça et verir, ‘gruk’ dediğinde de su verirmiş. En sonunda guş ‘grak’ demiş ama et bitmiş. Oğlan napacak? Budundan bir parça kesmiş, guşa vermiş. Yeryüzüne çıkmışlar. Oğlan guşun üsdünden enmiş. Guş bir da bakmış oğlanın ayağı aksar. Guş “Noldu sana?” demiş oğlana. “Yok bişey” demiş oğlan. Guş zaten eti ağzına alınca goyun eti olmadığını annamış, eti ağzında dutuyormuş. Oğlanın etini ağzından çıkarmış, vermiş. Oğlan eti buduna yapışdırmış. Yürümeye başlamış. Yolda bir deri parçası bulmuş. Deriyi başına sarmış, güya kel olmuş. Gide gide bir terzi bulmuş. Yanında çırak olarak işe başlamış.

Bu arada ağabeyleri, guyudan çıkan kızlarlar evlenmek isderlermiş. Büyük ağabey, büyük gıza evlenme tekelif etmiş. O da “Evlenirim ama bir şartım var. Gelinliğim cevizden çıkacak, başga türlü evlenmem” demiş. Saraydan oğlanın usdasını çağırılmışlar. “Gelinlik dikecen ama gelinlik cevizden çıkacak ‘’ demişler. Terzi dönmüş dükkanına ağlar dövünür, gara gara düşünürmüş gelinlik nasıl çıkacak cevizden diye. Oğlan ‘Noldun usda söyle

demiş? Neçin ağlan” Terzi “Bırak be keloğlan beni rahat; saraydan beni çağırıldı bir gelinlik dikeyim. Ama gelinlik cevizden çıkacaktı. Ben nasıl dikerim” demiş. Oğlan “Amman usda buda bir şeydir? Hiç maraz etme sen bana bir önge ceviz bir önge da gonyak al sabaha gadar ben dikerim” demiş. Terzi inanmamış ama cevizi ve gonyağı almış. Oğlan cevizi, gonyağı alıp bir odaya kapanmış. Terzi gider gelir anahtar deliğinden bakarmış. Oğlan cevizleri yer, gonyağı içermiş. Usta bağırır “Napan be keloğlan. Ne vakit bitirecen?” “Ey usda, bırak beni da yanlış diyeceğim sonra şaşırma beni” demiş oğlan. Nihayet sabah olmuş. Oğlan cevizi çıkarmış ustaya vermiş. “Al usta gelinlik tamamdır” demiş. Usta saraya koşmuş cevizi vermiş. Cevizi gören kızlar oğlanın kurtulduğunu, dünyaya çıktığını anlamışlar.

Düğün günü gelmiş ustada düğüne gidecektmiş. “Hade be keloğlan galk gidelim saraya” demiş. Oğlan “yok usda ben gelemem. Ansızın bir aksilik olsunda kelciğime vursunlar” demiş. Usta düğüne gittikten sonra oğlan kızların verdiği gıllardan birini yakmış bir beyaz at ve güzel giyafetler gelmiş. Oğlan geyinmiş, guşanmış düğüne gitmiş. Herkes ona hayran olmuş. Atıyla bir aşağı bir yukarı gitmiş bir ok atmış damadı golundan yaralamış. Ustası dönmeden dükkana dönmüş. Usta gelmiş “Be Keloğlan gelmedin göresin bir güzel oğlan geldi düğüne, bir aşağı bir yukarı gitti; birda ok attı güveyinin golunu yaraladı” demiş. Oğlan “Gördün usta eyiki gitmedim. Bir ok da bana gelseydi kelciğimi yaralaysaydı napacaydım” demiş

Zaman geçmiş. Ortanca oğlan ortanca kızla evlenecek. Kız demiş “Evlenirim ama şartım gelinliğim pademden çıkacak” Hemen Terziyi saraya çağırılmışlar. Terzi başlamış gara gara düşünmeye aman dermiş ceviz daha büyükdü oğlan yavaş yavaş dikdi. Simdi pademden nasıl gelinlik çıkacak. Ağlaya ağlaya dükkana gitmiş. Terzinin halini gören oğlan “Noldun usda” demiş. “Ah be Keloğlan” demiş usda “Sen geleli başımın derdi bitmez oldu bu defada gelinlik pademden çıksın isteller” “Maraz etme usda yaparık” demiş Keloğlan. “Sen al bana bir önge padem bir önge da gonyak al da gorkma sabaha gadar dikerim” demiş. Terzi oğlanın istediklerini almış. Oğlanı anıhtar deliğinden izlemeye başlamış. Oğlan pademleri yer, gonyağı içermiş. Usta bağırır “Napan be keloğlan” Oğlan “Bırak be usda beni gendi

halimde yanlış kesmeyim şimdi gelinliği merak etme bitireyeceim sana” dermiş. Sabah olmuş oğlan pademi vermiş “Al be usda götür saraya tamamdır” demiş. Günü gelmiş düğün dernek kurulmuş. Terzi düğüne gidecek “Hade be keloğlan gidelim beraber” demiş. Oğlan “Bırak be usda beni başıma bir hal gelmesin. Sen git” demiş terzi gidince bir gıl yakmış at ve giysiler gelmiş. Oğlan geyinmiş guşanmış düğüne gitmiş. Bir aşağı bir yukarı gitmiş bir ok atmış ortanca ağabeyinin bacağundan yaralamış. Terzi dükkana dönünce olanları oğlana anlatmış “Görün usda eyiki bende gitmedim başıma bişey gelsin sonra” demiş oğlan.

Aradan bir süre geçmiş terziyi gene saraya çağırılmışlar. Bu defaki gelin gelinliğin fındıktan çıkmasını isdermiş. Terzi ağlar dövünürmüş. “Nasıl yapacağım hade cevizi anladık hade pademi da anladık ama fındık çok küçük. Nasıl çıkarayık gelinliği diye dövünürmüş. Oğlan “Ey usda maraz etme halledeceyik sen bana bir önge fındık bir öngeda gonyak al da gorkma” demiş. Terzi “olmaz be keloğlan bu defa demiş. Fındık çok güçükdür nasıl çıkaracan goca gelinliği?” demiş ama geneda oğlanın isdediklerini almış. Oğlan fındıkları yemiş gonyağı içmiş. Sabah cebinden fındığı çıkarıp terziye vermiş. “Al götür” demiş Terzi koşa koşa saraya gitmiş fındığı vermiş. Düğün günü “hade oğlum galk gidelim beraber” demiş terzi oğlana “yok usda ben gelmeyim sen yalnız git” demiş oğlan. Terzi gidince bir gıl yakmış at ve elbiseler gelmiş. Oğlan düğüne gitmiş bir de bakmış en küçük kız gelin olmuş oğlanın babası da güveyi. Oğlan bir aşağı bir yukarı gitmiş atınan bir ok atmış güveyinin gözünü çıkarmış. Yüzünü açmış “benim” demiş padişaha “güçük oğlum” gardaşlarına dönmüş “beni guyuda bıraktınız yetmedi bir da babam sevdiğim gıznan evlenecek ha” o vakit babası da gardaşlarında çok mahcup olmuşlar.

40 gün 40 gece düğün yapmışlar. Oğlanla kızı evlendirmişler. Padişah öldükten sonra yerini küçük oğlan almış. Onlar ermiş muradına biz çıkalım kerevetine.

Derleyen: Fatma Kükrer

Kaynak: Ayten Avni

Yaş: 1934

Doğum yeri: Kasaba, Baf

Bir Lefkoşa Hikâyesi

Hüseyin KABA

Şeyh Selim Dede Ve Dervişler bir Sema Öncesinde (1932 – 33) (Kadir Kaba fotoğraf arşivi)

Tarihi geçmişinde saklı derin bir kültür mirasına sahip bu güzelim yurdun merkezi Lefkoşa'nın daracık sokaklarından kimler geldi kimler geçti?

Güzelim şehir benim için her zaman bir karasevda, "malihülya" gibi olmuştur!

O' zamanla: şirazesi sökülmiş, şemse kabartması,

mihrabîye nakışları bozulmuş, yazıları okunmaz, fersude bir el yazması kitaba dönüşmüştür!

Biz fazla örselenmiş bu cilde; okunabilmesi için sayfa: alt ve kenar boşluklarına "derkenar," çıkma, post scriptum veya nota bene yazarak okunur hale getirmeye çalıştık...

Soldan sağı: 'Arap' Abdullah Hüseyin (Neyzen), Son şeyh Şeyh Hafız Şefik Efendi ve Salih Suphi (Saka/sucu) (1953) (Altay Sayıl fotoğraf arşivi)

Bir zamanlar dar ve kaldırımsız sokaklarında at arabalarının dolaştığını. Düşmemek ve ayakta kalabilmek için birbirine yaslanmış, sarılmış yaşlı evlerin ve renkli insanların olduğunu görmekteyiz bu kitapta...

Yine bu kitapta; benim de içinde olduğum oturduğumuz sokağın az ilerisinde daima merak ile izlediğim ihtiyar zenci adamcağız ile ilgili bir başka görüntüye rastlamaktayız. Bunlar kitaba okunabilmesi için eklemiş olduğumuz derkenar, çıkma ve post scriptum'lar...

Yıllar sonra bu Lefkoşa kitabına eklediğim ihtiyar zenci adamcağız ile ilgili "derkenar" (öykünün)' in bu kadar olumlu tepki ile karşılanacağını hiç beklememiştim!

Beni bu öyküyü yazmaya iten sebep, geçmiş kültürümüzün günümüze aktarılması ile ilgili düşüncelerimdi.

Toplumların ileriye taşınması; o toplumlar içinde var olan yaşanmış olayların birileri tarafından yazılması ile

yakından ilgilidir. Toplumların ileriye taşınması görevi Vakanüvis'ler kadar araştırmacılara da büyük görevler düşmektedir.

Ne sebeple olursa olsun, geçmişte yaşadıklarımı günümüze aktarmamda sokağımızdaki ilginç ve çocukluk yıllarımda belleğimde yer edebilmiş olan insanlara borçlu olduğumu daima hatırlayacağım!

***

Bir zamanlar Tekke bahçesini; kuzeyden güneye doğru uzanan oldukça büyük bir alan ve ortasına yakın bir yerde üç beş genç hurma ağacının yer aldığını hatırlıyorum. Biz çocuklar bu hurma ağaçlarından taş atarak düşürdüğümüz hurmaları toplar yerdik. Biriktirdiğimiz hurma çekirdeklerini toprağa açtığımız avuç ayası büyüklüğündeki üç, beş "med çanak" içine avuç dolusu atar, Hurma çekirdekleri daha yere varmadan "tek" veya "çift" derdik. Çanaklara isabet ettirdiklerimiz kadar kazanır veya kaybederdik. Bu çocuklar arasında bir çeşit bahis oyunu idi.

Mevlevi Dervışı Dede Mesrur ve bir derviş adayı (Muhip-Nevniyaz) (Kadir Kaba fotoğraf arşivi).

Bahçeye; Mevlevi Tekke sokağından doğu batı istikametinden gelindiğinde, yolun sonundan sol taraftaki her zaman açık durmakta olan kırık dökük kapıdan girilirdi.

Dört kanatlı kapının sol iki kanadından biri öne doğru çarpık vaziyette yerinde dururken diğer ikiz kanadı olması gereken yerden uzakta atılı duruyordu.

Açık biçimdeki sağ kanatları ise bahçe içindeki kerpiç evin giriş kapısına kadar uzanmış sol kanatlardan çok daha iyi bir konumda ayakta kalabilmek için direniyordu!

Bahçe sağ kapılarının uzantısının sona erdiği yerde doğuya kapısı olan bu kerpiç evin güney cenahında yüksekçe varil ve tahta kasalar üzerine çeşitli çiçekler; iki, üç dut ağacının serin gölgesine ustaca yerleştirilmişlerdi.

Alçı sıvaları düşmüş evin kerpiç aralıkları arasına yuvalanmış serçeler cıvıldaşarak; yerde su dolu eski bir çömlekten su içebilmek için fır fır inip kalkıyorlardı.

Bu dut ağaçları ve çiçeklerin bulunduğu yerin hemen batısında Mevlevi tekkesinin arka girişi bulunmaktaydı.

Bu arka giriş Mevlevi sema ayinlerine son verilmesiyle yakından alakalı olarak Mevlevihane'nin bazı doğu kısımları yıkılarak betonarme bir ev ve mutfak ilâve edilerek kimsesiz çocuklar yurduna dönüştürülmüştü!

Abdi Çavuş Sokağındaki evlerin tekke bahçesine bakan arka avlularının alçak duvarlarından sarkan mandarin ve portakallar çocuklara göz kırparak onları davet ederlerdi! Bazı bahçelerin yüksek sekili arka kapılarından girerek davete icabet eder henüz oluşmamış mandarin ve portakallardan kapışırçasına keserek yer ceplerimize doldururduk.

İleride Halkın Sesi gazetesinin güney doğu cenahında bulunan ve girişleri Fellahlar Sokağından olan evlerden birinin arkasındaki ulu gınnap (hünnap) ağacına yemişleri için tırmanır yetişemediklerimizi de taşıyarak yere düşürürdük...

Biz çocuklar; bir taraftan da bahçenin bu kel görünümünden yararlanarak top, lingiri, med çanak, Pirili, yakan top oynar terk edilmiş bir iki paslı arabanın dümenine kim oturacak yarışı içine girerdik.

Bu gün sadece hafızamızda kalmış olan bu eski Tekke Bahçesi; kuzeydeki eski girişinden bir yol ile sağlı sollu dükkânların yer aldığı güzergâhtan geçilerek Halkın Sesi tarihiyle doğuya Gime Caddesine çıkılmaktadır.

Bu bahçenin Celâliye Vakfına yani Mevlevihane'ye ait olduğunu ve Şeyh Mehmet Celâleddin Efendinin ölümünden sonra zamanın Evkaf Murahhasının marifeti ile varislerine verilmediği ve Evkaf'a kaldığı resmi kayıtlarda dolaylı bir şekilde rastlanmaktadır.

Bende Mevleviliğe karşı ilgi ve merak çocukluk yıllarımdan itibaren başlamış yıllarca devam etmiş ve halen de devam etmektedir! Çocukluğumda onlara has bu gizemli dünyada yaşayamadığım için çok hayıflanıp üzüldüm! Uzun yıllar; oturduğumuz ve çocukluğumun geçtiği az ilerideki Alparslan sokağında bir bahçe içine yapılmış küçücük odalardan birinde kalmakta olan ufak tefek, kara kuru, zenci bir adamcağız vardı.

Mahalleli büyüklerin yaşı başı hayli ilerlemiş adı Derviş Mesrur olan bu ufak tefek adamcağıza sohbetlerinde yönelttikleri sorulara ilginç yanıtlar vermesi; söylediklerine karşı bende daha da öğrenme arzusu uyandırmıştı. Kendini tasavvufa; cehaletten ilme, kötü huylardan güzel ahlâka, kulun fanî varlığından Hakk'ın varlığına yönelmesi denen "Seyr-i Sülûk" esnasında öğrendiklerini günlük yaşamın hay huyu içinde yeri geldikçe anlatırdı... Söylediklerinden birinin; sonradan öğrendiğim Hz. Mevlâna'nın yedi öğüdünün kendince bir açıklaması olmalıydı. Çünkü Mesrur'un söyledikleri az bir ağız farkı ile Mevlâna'nın yedi öğüdü ile örtüştüğünü hatırlar gibiyim. Ne idi Mevlâna'nın yedi öğüdü:

- 1-Cömertlik ve yardımda (etmede) akarsu gibi ol.
- 2-Şefkat ve Merhamette güneş gibi ol.
- 3-Başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol.
- 4-Hiddet ve Asabiyette ölü gibi ol.
- 5-Tevazu ve Alçak gönüllülükte toprak gibi ol.
- 6-Hoşgörülükte deniz gibi ol.
- 7-Ya olduğun gibi görün, ya görüdüğün gibi ol.

İdi...

(Mesrur: için dışın bir olacak, için başka dışın başka olmayacak derdi.)

***

Derkenar:
"Mesrur!"

Habeş sözcüğünü öğrendiğim yıllar ortaokula gidiyordum. Oturduğumuz sokağın sakinleri arasında çok iyi tanıdığım ilginç simalardan biriydi Mesrur Arap. Adı Derviş Mesrur idi ama biz ona hep kulağa daha hoş geliyor diye "Mesrurarap" derdik. Belki de annesi ona hayatı boyunca: gülebilsin diye Osmanlıcada sevinmiş, sevinçli, güleç anlamına gelen Mesrur adını koymuştu.

Bizim oturduğumuz sokağın doğu tarafındaki evlerde bekârlara kiralananan odaların birinde tek başına yaşardı. Kimi kimsesi yoktu, nerden nasıl geldiğini kimse bilmezdi.

Mesrur Arap, samimi, sevecen, sevecen olduğu kadar da dürüstlüğü ile bilinirdi. Oldukça kısa boylu, inadına zayıf, adeta kemik torbasını andıran bir görüntüsü vardı.

Başından hiç eksik etmediği kulaklarına kadar inen tozdan topraktan ağarmış, kırmızı olduğuna bin bir şahit gerektiren fesinin onu biraz olsun uzun gösterdiğine inanır, ama başına oranla kulaklarının büyüklüğüne aldırılmazdı!

Ağızdaki eksik dişlerinden, içe göçük avurtları konuşmasını etkilerdi. Onu iyi tanımayanlar söylediklerini anlamakta zorlanırdı.

Bazen bunu kendi de fark eder merakını anlatmak için söylediklerini tekrarlardı. Kırmızı dışa sarkık alt dudağını sürekli olarak parmakları ile siler dururdu. Özellikle bunu konuştuğu zaman çok yapardı. Bazen de cebinden çıkardığı buruşuk mendili ile silerdi alt dudağını!

Konuşurken karşısındakini rahatsız etmesin diye elini ağzına yakın tutar öyle konuşurdu saygısından. Sayılacak seyreklikteki kırçıl keçisakalı kıvrık kıvrıktı. Bir çocuğunki kadar ince boynu, kocaman kafasını nasıl taşır diye görenleri hayrete düşürürdü.

İyi bir terzi bacağındaki pantolonu onun gibi iki kişiye gayet rahatlıkla uydururdu. O da belini önce bir kayış kemerle büzer sarkan ucunu arkasına dolar yine kemerin altına gelecek şekilde yerleştirir sonra üstüne de Trablus kuşak sarardı.

Boynundan beline kadar sarkan sahtiyanın ucuna bağlı olan meşinden yapılmış cüzdanını sol tarafına gelecek şekilde mintan gömleği ile Trablus kuşak arasına itina ile yerleştirir "Allah rast getire!" der, evden çıkar yola revan olurdu.

İş görürken belindeki kayış kemerin ucu Trablus

kuşağın altından dizine yakın bir yere kadar sarkar, eli vardıkça tekrar geri yerine kuşağın altına beceriksizce yerleştirirken sözcüğün üstüne basa, basa “gene düştü bu beytambal!" diye de kendi kendine mırıldanırdı.

Bazen yalın ayak, bazen çarıklı dolaşır, kışın da başkalarının verdiği galoşu giyerdi ayakkabı üstüne. Geçimini hamallık yaparak sağlardı. Taşıdığı yükün en hafifi "bandabuliya" dan bakkallara taşıdığı zerzevat' tı.

İthalatçı tüccardan torbalar halinde taşıdığı şeker, pirinç, tuz en ağırılarını oluştururdu yükünün. Yükün ağırlığına göre gideceği menzili üçe dörde böler buralarda durur fesini çıkarır; terini siler, soluk alır tekrar bir sonraki durakta soluklanmak üzere hareket ederdi.

Yoruldu mu?" diye soranlara: “Neçün da den bubam! Eskiden işimiz çoğudu! Amma yorulmazdık, şimdik yoruluruk, Çünkü hamluştık!" diye yanıtlardı.

İşinin çok olduğunu söylediği yıllarda taşımacılık sadece hamal arabaları ve katır arabaları ile yapılırdı.

Sonraları hafif yükler için özel yük bisikletleri, ağır yükler için de van arabalar devreye girince hamallıkta eklemek kalmamıştı.

Bu olay karşısında “tüfek icat oldu mertlik bozuldu!" anlamında sadece "Köroğlu – Köroğlu!" deyip, sonra anlamlı, anlamlı yük bisikletlerine bir şey söylemeden bakmayı yeğlerdi...

İspirto ve alkol getiren tüccar çırağı yük bisikletini kapı eşiğine dayayıp bakkal Hasan amcanın siparişi olan renkli ispirto damacanasını içeri yere bıraktığı bir sırada muzip bakkal orada deminden beri sohbet ettiği Mesrur Araba: "bu gün işler nasıldı ya?!" Diye sorar.

Mesrur Arap anlamlı bir şekilde altın altın gülerken bir taraftan da kapı eşiğinde dayalı duran yük bisikletine kafasını bir sağa bir sola sallayarak bir şey söylemeden bakıyordu. İstedliğini elde edemeyen bakkal ısrarla: "ne var?! Ne gülemler? Söyle da biz da gülelim!" demeye kalmaz, Arapçık katıla katıla gülmeye eliyle de peugeot (aslan) marka yük bisikletini ve aslan ağzına benzettiği önündeki yüklüğü göstererek "aha eklemek aslanın ağzında görmem be Hasan!" diyerek hem gülüyor hem de bu konudaki düşüncesini dile getirmenin mutluluğunu yaşıyordu.

Genellikle akşam paydosunda tek yıldızlı otuz beşliğini, halk arasında "gabsula, hacı pavlo" diye bilinen konyağını bazen veresiye bazen peşin ev güzergâhı üz-

erindeki mahalle bakkalı Hasan amcadan alır evine öyle geçerdi. Akşamcıydı yani mesrur Arap.

Zenci ve ufak tefek oluşundan kendi dâhil herkes ona Arap tanımlaması yanında Arapçık da derdi. Ben onu daha çok Habeş'lere benzetirdim.

Sokak ortasında top oynayan çocuklara hep "gözet dedem, gözet Arapçık vurmasın saa!" diye uyarırdı.

Nereli olduğunu merak edip soranlara tek bildiği büyük dedesinin Anadolu'dan geldiğini söyleyip kakhaha ile gülmesi idi!.

Konuşurken her cümlesinden sonra muhakkak güler, anlattıklarına espri katardı. Konuşmasını bitirince "kafagnızı şişirdim afedesiniz bubam" derdi kibarca...

İki tekerlekli hamal arabasını iterken zorlanırdı. Asla verilen ücrete şikâyet etmez "bing - bing bereket versin" diye de şükrederdi.

Genellikle yükü ağır olduğu zamanlar hamal arabasını yalmayak kullanır soranlara da gülerken şöyle derdi: “Böyle daha iyidir, guvvatlı kattırırım arabayı bubam!"

Hamal arabasını kullanırken uyarı babından sürekli olarak "varda!. vardaa!.. Vardaaa!.. Varda meros!" diye avazınca bağırır yol ortasındaki insanların çekilmesini sağlardı. Buna halk arasında varda çekmek denirdi.

Arabası gereğinden fazla yüklü olduğu hallerde zorlanır o zaman da "fissa.. Fissaaa" derdi. Biz çocuklar varda ve fissa kavramcıklarının ne anlama geldiğini bilmediğimiz halde varda'larda yoldan çekilmesini gerektiğini. Fissa'larda da arabayı itmekte zorlandığını anlardık Arapçığımı!..

Arapçık Alparslan sokağından Turgut reis sapağına yöneldiğinde ilk fissa sesini duyan çocuk büyük ve uzunca bir “fissaaa” diye bağırır diğerlerini uyarır, orda bulunanlar onun yardımına koşar, arabayı itmesine yardımcı olurduk.

Akşamları hangisinin kimin çocuğu olduğunu bilmeden mahalle büyüklerine çocukların yardımlarından dolayı teşekkür etmeyi ihmal etmez hayır dualar ederdi.

Yine bir gün bir fissa'ya mahalleden kalabalık bir ekip katılmış, büyük bir coşku ve heyecanla fissa'lar arasında torba yüklü arabayı bir solukta yokuşun tepesine çıkarmıştık...

Geri dönerken derviş Dedeyi yardımına koştuğumuz yerde kakhahalar içinde üstünü başını silerken bulduk.

---

64 Halkbilimi

Meğer biz arabayı itme hercümerci içindeyken farkına varmadan Arapçığı daha o anda yere düşürmüştük!

Unutamadığım bu son fissa'nın akşamı mahalle büyüklerine Hasan amcanın bakkaliyesinde teşekkür eden Mesrur Araba muzip bakkal karşıdan gelen komşu gardiyan Hasan'ı; işaret ederek biraz emrivaki ile "buna da teşekkür et!" Der...

Mesrur Arap kendinden emin bir şekilde "etmeyecem bubam?! Edecem tabiiim!" der. İçeri giren Gardiyan Hasan'a selam kelamdan sonra Mesrur Arap "maşşallah senin oğlan güçlü guvvatlı bir deliganni, bu gün bagna yardım eddi. Hayır, duam beraber olsun bubam. Agnalı bubalı böyüsün!" der ve görevini yerine getirmiş olan takdir bekleyen insanlar gibi bakkal Hasan efendiye göz ucuyla bakmaya başlar!

Gardiyan Hasan hayretler içinde diğerlerinin şaşkın bakışları arasında biraz mahcup, biraz çekingen! "ne oğlanı ne yardımı? Be Mesrur Efendi, hangisi benim oğlan?!" Diye kibarca sorar.

O, biraz şaşkın, biraz çekingen, yapmış olduğu tarife uygun olsun diye de, dışarıdaki çocukların en boylu boslu olanını gösterir ve "işde o, haddam o gadar guvvatlıdır ki kaddırncam beni bilem düşürdü böyün!!" der.

Mesrur'un bu sözleri üstüne orada bulunanlar katıla katıla gülüyor yerlerde tepeleniyorlardı. Şaşkın bakışlar arasında neden sonra büyük gaf yaptığını ve bakkalın gazabına uğradığını anlamıştı Mesrur Arap. Ama iş isten geçmişti. Çünkü teşekkür ettiği adam daha yeni evliydi; çocuğu da henüz yoktu!! Gardiyan Hasan'dan özür dilemişti ama...

Neden sonra herkes susmuş, gülme sırası ona gelmişti. Hem gülüyor hem de ara sıra bir bakkal Hasan'a, bir de teşekkür ettiği Gardiyan Hasan'a bakıyor ve başını sağa sola sallayarak "ah Hasaaan, ah Hasanıııı!" diye, diye iç çekiyordu. Diğer taraftan da buruşuk mendili ile hem gözlerinden akan yaşları, hem de devamlı ıslanan dudaklarını siliyordu.

Mesrur Arap akşamları Hasan amcanın bakkaliyesinde toplanan bu üç beş müdavim kadroyla yaptığı sohbetlerde gençliğinde zaman, zaman kayıkla Anadolu'ya gidip geldiğini, bazen de "Arapların en uzak memleketlerine Cenup'a" gittiğini anlatırdı!..

Bir yaz akşamı yine böyle bir sohbette Mesrur Arabın

sözünü keserek Habeşistan'a da gittin mi Derviş dede? Diye sordum. Küçük kahverengi gözlerini bana çevirip ta yüreğimin derinliklerinde hissettiğim bir bakıştan sonra derin bir nefes alarak: "Dedelerimi ondan taa cenup'tan Arapların en uzak memleketlerinden satın aldılardı da!.. Ondankerlim Anadolu'ya padişaha mııı, vezir'e mi, kime sattılardı bilmem?! Dedem.. Bilemem, çünkü ben daha o zaman doğmadıydım.. Baa da öyle annaddıydı bir başka halayık! Ben da ondan öğrendim bu yalanı! Onun yalançısıyım. Annang bubam!" diyerek gülmüştü.

"Yani Habeş misin dede?" diye ısrar edince: "vallahi dedem bilmem amma! İlder "Derviş" Mesrur, isder Arap Mesrur, isder Arapçık, isder Habeş Mesrur de; aha hepisi da benim... Beni seven mi dedem? Severisan bu baa kâfi?!"... "kafanızı genem şişirdim. Bağışlayıng, hade Allaha emanet olung... Hepinize da iyi akşamlar!" diyerek sallana sallana evine doğru yol aldı.

... Uzaktan taa derinden "varda sesleri geliyordu! Sonra da "Bakmıyor çeşmi siyah feryadeeee" diye bir şarkının bir iki mısra'ını mırıldanıyordu. Bu onun evine çok yakın, karanlık bir yerden geçtiği anlamına geliyordu!

Başka bir gün meraktan gece karanlığında neden varda çektiğini soran birisine "gamer yok, şafk da yok, isdeng garannıkta birini basayım dedem? Da össün oraşda!" demişti. Muziplik olsun diye de bazen "gece garannıg ben garannıg onun üçün varda çekerim beni basmasınnar" dediğini de işitmiştim.

****

Tekke bahçesindeki Mevlevi dergâhında her yıl düzenlenen dervişlerin sema gösterilerini hiç kaçırmazdık. Kudum, ud, tef, nısfıye ve ney eşliğindeki tasavvuf müziğinin ritmine uygun dervişlerin dönüşlerini büyüklerin arasından heyecanla seyrederken Mesrur Arabı tüm dervişlerin içinden rengi ve boyu' nun ufaklığı sayesinde ayırt etmek kolay olurdu.

Giydiği beyaz tören elbisesi, tennuresi ile mevzun; siyah beyazın en güzel örneğini oluştururdu. Biz çocuklar Mesrur Arabın mahallemizden birisi olması ayrıcalığına sahip olmamızdan dolayı onunla gurur duyardık! Kendi aramızda biz de bir gün Mevlevi Derviş olacağımıza dair ant içerdik!!!

Tören sona erdiğinde yerine getirmiş olduğu ulvî ve kutsî görevinin manevi huzuru içinde önce mahalleye

uğrar, sonra nargile içmek için tekrar geri Tekke; Dergâh karşısında köşe üstündeki Söğüdün kahvesinde toplanmış diğer dervişlere katılırdı.

Gelip gittiği bu güzergâh üzerinde beyaz ayin elbisesi üzerine giydiği incecik tennuresi yolda yürürken uçuşur onu arkadan takip ederdi! Bu görüntüsü ve tennure'nin uçuşması içimde tarifi imkânsız fırtınalar estirir, ulvî duygular ve kutsî değerlerle büyük bir haz uyandırır!

O gün hali tavrı bir başkaydı. Ciddiydi ama gözlerinin içi gülerdi. O gün, büyük bir iş başarmış olmanın haklı gururunu yaşardı. Bütün bir yıl boyunca hamallıktan yorgun düşen yaşlı vücudu yeniden doğmuş gibi zinde ve dipdiri idi. Sanki yeni ruha sahip, yeni bir insan gibiydi. Bu günü yaşamak için belki de koca bir yılı iple çekerdi!..

Ben Mesrur dedeye vaktiyle merak saikiyle sormuş olduğum sorudan dolayı rahatsız olmuş, onu bilmeden ve istemeden kırdığımı uzun yıllar düşünüp durmuştum! Daha sonra haksız olduğumu ve boşuna böyle yersiz bir düşünceye saplanıp kaldığımı anladım!

Çünkü o espri yeteneğine sahip olan, ince düşünen ve sorulardaki samimiyeti gayet rahatlıkla algılayabilen, paylaşımcı ve en önemlisi “Vahdet-i Vücût” varlık birliğine inanan, yaratılandan dolayı yaratana seven, bağışlayıcı felsefesi olan bir Mevlevi dervişi idi!

Ben onu sema ayininden sonra sırtında Tennure'si başında uzun keçeden mamul derviş kisvesi ile siyah beyazın en güzel örneğini oluşturan bu küçücük Mevlevi dervişi Mesrur Arabı, Alparslan sokağında aradan bunca yıl geçmiş olmasına rağmen tarihte yer almış ağıp giden bir yıldız gibi hatırlamaktayım.

Biz; şirazesi sökülmiş, şemse kabartması, mihrabiye nakışları bozulmuş, yazıları okunmaz, fersude el yazması bu son derece değerli Lefkoşa kitabına düştüğümüz bir derkenar ile onu günümüze okunacak bir şekilde taşımayı başardığımızı inanıyorum!

Daha sonraki yıllarda Mevlana ve Mevlevilik hakkındaki bilgilerimi artırdıkça Derviş dedeye eskisinden daha çok saygı duyar olmuştum! Onu hâlâ adı ile müsemma bir “Derviş,” Mevlevi dervişi, halk insanı, olarak hatırlıyor hatırası önünde saygıyla eğiliyor ve gönülden Huuu!!! Diyorum.

Belki de o da vaktiyle başkaları gibi Mevlevi

Şeyhinden el Alıp, “Şeyhim İzin verin Soyunacağım.” diyerek Mevleviliğe intisap etmişti. Şeyh de ona yaptığı konuşmasında aşktan ve sevgiliden bahsedip şöyle de demiş olabilir:

“Peygamberlerden filozoflara, Budizm'den tasavvufa varasıya kadar, Batlamyus'un da Aristo'nun da Guathama Buda'nın, Geylânî ile Anadolulu Mevlânâ'mızın da aradığı hep işte yegâne bu Âşk, bu Sevgilidir.

Tekkemizdeki her şey bu geri yolculuğun nasıl yapılacağını kurallara bağlamıştır. Şimdi bilgilenerik ilerleyeceksin ve çilehanede nefsinin tamamen öldürdüğün gün gerçek sevgili yolunda ilk adımı atacaksın. Çünkü sevgiliye aşk ile gönül ile ulaşılr.

Aşk ile mest ol da sonra ister Hallacı Mansur gibi ‘Enel Hak’ ben ‘Allah’ım’ diye haykır, ister Nesimi gibi ‘cübbenin altında Allah’tan başkası yoktur!’ de fark etmez!”

Kenz-i Mahfi yani “Tanrının evreni yaratmadan önceki durum” ki buna Âlem-i Kidman, Sır Evreni de denmektedir tasavvufta. O zaman Ruhlarımız orada bir araya toplanıp onlara soruldu: ‘Elestü bi-Rabbiküm?’ bu ‘Ben sizin Rabbiniz değil miyim?’ demektir ve ruhlar hep bir ağızdan ‘Kalû belâ’ yani ‘Evet, sen bizim Rab-bimizsin!’ Ruhlarımız böylece söz verince o güzellik karşısında sarhoş olup daldılar.

Sonra o nurdan Allahın tecellisi olarak galaksiler ve kâinat yaratıldı. Dokuz kat gök ve içindeki gezegenler ile yıldızlar hep bir dönüş ile var oldular.

Birbirini çevreleyen veya kovalayan bu dönüşü anlamak için bizim tekkedeki dervişlerin dönüşlerini izlemek yeterlidir.” Şeyhin bu konuşması ve izni ile intisap etmiş de olabilir Mesrur Dede Mevleviliğe!

Mevlevilik tarikatına girmek isteyen: Şeyhin karşısına çıkarılır ve Şeyhe Mevlevilik ve tasavvuf dilinde dergâhımıza girmek isterim. Bir hırka, bir lokma ekmek, bir tas çorba ve yatacak sıcak bir yer’e razıyım demek anlamına gelen “Şeyhim izin verin soyunayım!” der. Şeyh “soyunmak kolay da seni önce bir doyuralım, gerisi kolay” derse onay vermiş demek olurdu!

Mevleviliğe intisap eden kişi Mevleviliğin ilk aşaması olan tekke'nin Hurde-i Tarikat geleneğine uygun olarak en ufak ve önemsiz işleri öğretilirdi. Sonra çile başlardı. İbrikçilik, Mutbah-ı Amire’de ve ya, ocakçılık ve diğer sayıları 18 olan getir götür işlerinde sırayla 1001

---

gün çalıştırılırdı.

Çile çıkarmayı kabul eden Muhip'e Âşık, Nevniyaz denir. (Seyr-i Sülûk) âşık önce "mutbak" kapısından içeri alınır solda bulunan saka postuna dizleri üzerine çöker ve üç gün sessizce oturur buna "murâkaba" denir. Kendi kendine düşünecek ve bir karara varacaktır. İsteğinde kararlıysa üç gün sonra kendisine bir tennûre giydirilir, beline eliflâmet (alf-i namâd) elif harfi gibi ince uzun bir kuşak bağlanır.

Sırtına tennûre'nin üstüne Destegül, kollu ve kısa hırka, başına da bir sikke giydirilir. Mevlevi terminolojisinde bu kılığa soyunmak denir.

Artık çileye girmiştir ve mutbaha gerekenleri taşımak için pazarcılık hizmetine başlayacaktır. 3 yıla yakın bir süre 1001 gün sırasıyla meydancılık, çamaşırcılık, şerbetçilik, bulaşıkçılık, sumatçılık, (sofracılık) içeri meydancılığı, kahvecilik (tahmisçilik), kandilcilik, türbedarlık, gibi Mevlevîliğin kutsal sayısı olan 18 kadar işte çalıştırılacaktır. Teslim edildiği günden beri onu mutfaktan sorumlu olan ve önemli bir makam olan Ateşbaz Veli murakabe eder ve onu Derviş olabilmesi için onar.

Seyr-i Sülûk için gerekli eğitimden geçirilip gerçek bir "Derviş olur Semâ dönmeyi, ney çalmayı, ilâhi okumayı öğrenir, Mevlevi törenlerinde bulundurulur, bir Dedenin hizmetine verilir tarikat eğitimi görüp yetiştirilir çile çıkardıktan sonra dede ya da derviş, şeyh olunurdu. Başına da mensubu olduğu tarikatı belli edecek sayıda taçlarının üst kısmına dilim, terk dolama destarı sarar.

Bütün bunları yıllar sonra öğrendiğimde; erdem, fazilet sahibi ve bilge kişiliği; onun da bu yoldan geçtiği inancı yaratmıştı bende...

"Vakti şerifleriniz hayrolsun."

"Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen,

Merdüm-i dide-i ekvân olan Âdemsin sen."

(Kendine hoşça bak; sen alemin özü varlıkların göz bebeği olan insansın!!! "Şeyh Galip Dede.")

Lefkoşa Mevlevihane kubbesi altından gelmiş geçmiş ve Mevlevihane'nin Hâmûşân'ında sırlanmış tüm Şeyhler ve Mevlevihane kubbesi dışında nereye sırlandıkları bilinmeyen, son Şeyh Hafız Şefik Efendi ve diğer tüm suskun Mevlevi dervişleri ile Mudrib, âyinhan ve sazende Dervişlerin ruhları için HUUU!!!

Gayret bizden, Tevfik Allahtan'dır İllâ Hûûû Daim Hûûû...

"Bişnev ez ney çün hikâyet minüked

En cüdaiba şikâyet minüked"

"Dinle! Ayrılıklardan nasıl şikâyet etmede ney nasıl

Anlatmada ayrılıkları, dinle:

Erkek ve kadın herkes ağlayıp inliyor feryadımdan;

Ağlayıp inliyor herkes beni kamışlıktan kestikleri gün başladığım feryadımdan..."

"Gel, gel, ne olursan ol yine gel,

İster kâfir, ister Mecusi, ister putperest ol yine gel,

Bizim dergâhımız, ümitsizlik dergâhı değildir,

Yüz kere tövbeni bozmuş olsan da yine gel!"

"Huuu..." Ya Hazreti Mevlânâ.

Kaynakça:

Hüseyin Kaba: Lefkoşa'lı hikâyeler 1-Mesrûr.

İskender Pala: Babil'de Ölüm İstanbul'da aşk.

İskender Pala: Kadre-i Matem.

İskender Pala: Mevlâna

Mevlevî kültür dergisi Âsitâne: www.asitaneder-gisi.com/

Orhan Hançerlioğlu: "Mevlevilik" İslâm İnançları sözlüğü.

Teoman Ergül: Nurbanu

86 yaşındaki Mehmet Fidanboylu büyüklerinin ona anlatıklarıyla ve kendisinin edindiği bilgilerle bu günlerin içinde gökte bulut çıkarsa bu aylarda yağış var anlamındadır. Ağustos ayında, toprakta soğan şeklinde yumrusu ve çiçekli bir bitki, onların yağışlar konusunda bilgi edinmelerini sağlıyor. Sürgüsündeki çiçeklerin dolgunluğu veya azlığı fikir edinmelerine yeterli. Çünkü bu bitki nemi toprak altında iyi tuttuğu için çiçekler başından sonuna kadar çiçek açmakta. Sürgüdeki çiçekler tam açmıyorsa nemin yetersiz olduğunu anlıyorlarmış.. Bu da yağışlar konusunda bilgi edinmelerini sağlıyormuş.

Eski Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı emekli Teftiş Dairesi Müdürlerinden öğretmenlik yaptığı dönemlerde, ayrıca benim de ilkokul beşinci sınıfta öğretmenim olan Hasan Gürdallı, yağmur olayını o da nem olayına bağlıyor. Mesarya bölgesinde öğretmenlik yaptığı dönemlerde çiftçi olan köylünün Ağustos ayında belirledikleri günlerde, yağmur aylarını belirlemek için dışarıya tuz koyarlarmış. Tuz neme karşı hassas bir madde olduğu için hangi günde veya günlerde nem tutmuşsa o güne denk gelen ayın yağmurlu olacağını anlarmış.

Araştırmalar göstermiştir ki, Kıbrısın geneli bu metodu ortak kullanmakta. Bu yöntem gayet iyi de işliyorumuş. Bu medodu anlayıp uygulamak için atalarımızın uzun bir süreçten geçtiği kesin. Birkaç yılda olabilecek bir gözlem değil. Hatta gün içinde belli saatlerde mutlaka gözlemleri sürüyor. İster gündüz ister gece mutlaka havayı gözlemliyorlar. Ayrıca doğayla iç içe, ona karşı saygıyı yitirmeden doğanın dilini yavaş yavaş çözmüşler. Doğa insana nimetlerinden yararlanmasını sağlamış, sırlarını öğrenmek isteyenlere fısıldamış. Atalarımız bu sırrı iyi değerlendirip kendilerine bir yol çizmiş.

Yağışları belirlerken, yağmur olup olmadığını kendi tahminlerini belli bir metoda koymuşlar, inceleme ve gözlemlerini yaratarak hava durumunu oluşturmuşlar. Rüzgâr çok olduğunda, hava bulutlu dahi olsa o güne denk gelen ayda yağmur yokmuş. Kuru kuru esen bir rüzgar yağmura işaret edilmiş.

Mehmetçik köyünün yaşlı insanlarından en az 80 yaşında olan Ayşe teyze, yağmurun yağacağını Mağusa Gargaları ‘yuro’ döndüğünde, yani çember çizdiğinde anlarmış. Arkasından ortalık deniz derya olurmuş.

Mehmetçik Köyü bağlarıyla tanımlanır. Ayşe teyze komşularıyla birlikte bağ budama günlerinde bağa gittikleri bir gün kargaları gökyüzünde görmüş. Ayşe teyze yanındakilere ‘Yağmur yağacak’ demiş. Yanındakiler de dudak büküp ‘Sen nereden bilecen?’ demişler. ‘Göreceksiniz’ demiş. Gargaların çember çizerek gökyüzüne uzandığını göstermiş. Hiç kimse orali olmamış. Birkaç saat sonra ver allahım ver, etraf yağmurdan göz gözü görmez olmuş. O kadar çok yağmış ki, sular köyün köprüsünün üzerinden taşmaya başlamış.

Mehmetçik Belediye Başkanı Beyazıt Adalier’in babalarının dedelerinden hatırladığı kadarıyla doğudan esen rüzgâr kaç gün sürerse, durduğu gün itibarıyla o kadar da yağmur yağarmış. Kantara tarafından yani köyün batı tarafından bulut yükselirse ‘Çöz çiftini yoksa öküzlerin ovada kalır’ diye bir de deyim söyleyerek ne kadar yağmur yağacağını belirleyen söz yaratmışlar aralarında. Havaya ve çevreye baktıklarında belli nişanları varmış kendilerine göre... Mehmetçik Köyünden Mağusa’ya giderken Boğaz’da denizdeki dalga yola vurursa bir gün sonra yağmur yağarmış.

Ve yine bir başka çiftçi, Yedikonuklu 71 yaşındaki Mehmet Erdoğan Kafaoğulları, hava durumu konusunda bir uzman. Civar köyler onu, Mehmet Ruso olarak tanınıyor. Atalarından edindiği bilgilerle hava durumu konusunda kendi gözlemlerini de ekleyerek yanılma payının yüzde birden daha az olduğunu söylerken onun bu konuda hala tuttuğu günlük bizlere bir belge oluyor. Gözlemleyip not ettiği hava şartlarını hala günümüzde izlemeye devam ediyor. 2009 yılının ve 2010 yılının yağışlarını ajandaya tuttuğu notlarla doğruluyor. Doğadan uzaklaşıp teknolojiye bağılılığımız, biz yeni nesli, onların ilkel metodlarıyla bir değer olarak şaşırtıyor bizleri..

Yedikonuk köyünden ‘Ruso’ lakaplı Mehmet dayı hala hava durumunu atalarının belirlediği şekliyle notlara geçiriyor.. Elinde bulunan ajandasına 2009 yılının ve 2010 yılının tahmini hava durumunu kaydetmiş. Meteoroloji bazen yanılıya düşmüş ama kendisinin uyguladığı metot hiç şaşmamış. Ve hatta o kadar tercübe sahibi olmuş ki, içgüdülerini de kullanarak yüzyılım küresel ısınmadan doğan mevsim değişikliğine bile eski metodu karşı yeni bir sağlama yaratmış.

Mehmet Ruso’nun anlattıklarından ve ajandasından kendi kalemimle aldığım notlar ilginç. Nemli günleri baz

---

alarak yağmuru ve özellikle yağış alan ayları tesbit etmek gibi bir gözlem bu. Ruso, geçmişin mirasını zihninden atmayarak sürdürmeye devam ediyor.

2010 yılı gözlemlerinde Ocak ayı içinde çok yağmurun olacağını belirlemiş. Çiftçiler başta olmak üzere herkese Ekim ayında ekinlerini ekmemesini önermiş. Çünkü bu ayda ekinlerin büyümesine olanak sağlayacak yağışların pek de yeterli olmayacağını vurgulamış. “Sadece toprak ıslanacak” demiş. Kasım ayında ise çok az yerlerde yağmur olacağını ve ona göre hazırlık yapmalarını söylemiş.

2010 Yılında ajandasına günlük tuttuğu kayıtlar şöyle:

2 Ağustos ağustos ayını belirleyen gündür.

3 Ağustos nem oranı az, Eylül ayında yağmur çok az

4 Ağustos hafiften bir meltem ve çığlı Ekim ayında az yağmur

5 Ağustos çok çığlı Kasım ayı yağmurlu

6 Ağustos çok çığlı Aralık ayı yağmurlu

7 Ağustos çok çığlı Ocak ayı yağmurlu

8 Ağustos çok çığlı Şubat ayı yağmurlu

9 Ağustos çok çığlı Mart ayı yağmurlu

10 Ağustos çok çığlı Nisan ayı yağmurlu

11 Ağustos çok çığlı Mayıs ayı yağmurlu

12 Ağustos çok çığlı Haziran ayı yağmurlu

13 Ağustos çok çığlı Temmuz ayı yağmurlu

Bir de gökteki ayın şekli çok önemli. Ayın şeklini baz alarak yağmurun durumunu anlayabiliyor. İçinde bulunulan ayda, ay oturur şeklinde doğduğunda, yani uçları yukarı doğru baktığında bu çok yağmura işaretmiş. Ay sola doğru baktığında, yağmur yağma olasılığı çok düşükmüş. Ayın ondördü onbeşleyince yağmur olmazmış. Gökteki ayın onsekiz ve yirmiikisinde yağmur yağarmış. Onsekiz yirmiikisinden sonra yağmur ayları geçermiş.

Gökdeki ay bittiğinde ve yeni ay doğduğunda yağmur yağacak anlamındaymış. Eğer o gün yağmur yağmazsa bir hafta sonra kesin yağarmış. Eskiden bir bulut görünür görünmez deniz deryaydı her yer. Şimdi havalar patlatılan nükleer füzeler nedeniyle bozulmuş. Tahminlerinin biraz şaşırmasına neden olmuş ama onun da çözümlerini bulmuş.. Mehmet Ruso son zamanlarda küresel

ısınmanın iklimler üzerindeki etkisi nedeniyle 3 Ağustos’tan 13 Ağustos’a kadar olan gözlemlerine ek olarak 13 Ağustostan sonraki tarihlerle gözlem yaparak ajandasına ayların durumunu belirlemek için not tutuyor. Ve her iki tarihleri de kaydederek kendine göre bir gözlem yapıp kayıt altına almış.

13 Ağustostan itibaren 2010 için yağışları şöyle açıklıyor:

13 Ağustos çok çığlı Eylül Ayı yağmurlu

14 Ağustos çok çığlı Ekim Ayı yağmurlu

15 Ağustos çok çığlı Kasım Ayı yağmurlu

16 Ağustos çok çığlı Aralık Ayı yağmurlu

17 Ağustos çok çığlı Ocak Ayı yağmurlu

18 Ağustos çok çığlı Şubat Ayı yağmurlu

19 Ağustos çok çığlı Mart Ayı yağmurlu

20 Ağustos çok çığlı Nisan Ayı yağmurlu

Gözlemlerine şöyle devam ediyor: Mehmetçik ve Yedikonuk civarında bulunan ‘Yudi’ taraflarına dış ülkelerden gelen kalabalık bir grupla gezi yapılacaktı. Mehmet Ruso gitmemelerini, gezilerini başka güne bırakmalarını, çünkü o gün yağmur yağacağını söylemiş. Pek de dinleyen olmamış onu ama geriye ıslak dönmüşler. İçlerinden Mehmet Ruso’ya yakın biri ‘Sen allahmı-sın yahu!’ diye de hayretini gizleyememiş.

Mehmet Ruso yağmurların ocak ayında başlayacağını ve çok yağmurun yağacağını anlattı bizlere. Her sene alışkanlık olarak yağmur ayları kurak geçermiş. Oysa bu sene Ocak ayından Nisan ayına kadar çok yağmur olacağını söylüyor. Hatta Mayıs ve Haziran’ın bile yağmurlu olacağını ve çok dolu düşeceğini ekliyor gözlemlerine.

Turnalar Eylül ayında Kıbrıs’a geldiğinde yağmur çok az olmuştur.

Mayıs ayında dolu tehlikesi olacağından bahsediyor. Dolunun yumurta büyüklüğünde olacağını söyleyen Mehmet Ruso uyarıyor ama doğal afetler karşısında da insanı doğanın gücü karşısında çaresizlikle boyun eğceğini ekliyor sözlerine.

Bu sene dolunun çok olacağını şöyle açıklıyor: Eylül, Ekim, Kasım, Aralık aylarında yağmurun az olduğunu ve bulutların boşalmaması nedeniyle Mart ayın-

---

70 Halkbilimi

dan itibaren yağışın doluya dönüşeceğinden çok emin. Çünkü bulutlar boşalmadığı için bulutlarda donan su yaz aylarına doğru dolu şeklinde toprağa düşermiş.. Yağmayan yağmur havada kalır ve donar. Dört ay yağmayan yağmur kaybolmayıp havada durur. Mayıs ve Haziran aylarına doğru dolu sağanakları ne var ne yok herşeyi ezecekmiş.

Eskiden Eylül ve Ekim ayında yağmur yağdığı için hava boşalıp rahatları. Bu nedenle doluya ender rastlanırdı. Şimdi gökyüzünü kaplayan yağmur bulutları bir şekilde boşalmadan kristalleşip dağılıyor. Suyun hiç bir yere kaybolmadığını, sürekli bir dönüşüm içinde olduğunu, bulutlarda duran suyun, ister yağmur şeklinde ister dolu şeklinde mutlaka bir zaman sonra yeryüzüne ineceğini söyleyip, önümüzdeki Mayıs ve Haziran aylarının tehlikeli olabileceğine vurgu yapıyor.

Mehmet Ruso çiftçi atalarının yanı sıra kendisi de usta bir çiftçi. Yani çok tecrübeli. Dönümlerce ekin ekip biçiyordu onbeş yıl öncesine kadar. On beş yıl önce çiftçiliğin geri gittiğinden bahsediyor. En büyük etken de kuraklık... Hava durumunu iyi tahmin ettiği için tercübelerine dayanarak, yaşının da ilerlemesiyle şu anda ekip biçmeyi bırakmış.

55 yaşında olan Kalavaç Muhtarı Ömer Meraklı, yağmuru günlük hava hareketlerinden ve hayvanların davranış biçimlerinden anlıyor. Sabahleyin gökyüzündeki bulutlar bomba patlamış gibi gökyüzünde belirirse, bu durum o gün yağmura işaretmiş. Bir gece önce baykuş farklı bir tonda öterse ertesi gün yağmur yağarmış.

Yine Kalavaçlı Ömer Cangül, Beşparmaklarda çiğ bulutları aşağıya inerse ve ılık rüzgar eserse yağmur yağacağı kesinmiş. Şubat ayında ipekler (hava boşluğunda uçuşan beyaz yıldız benzer bir bitkinin çiçeği) uçuşursa yağmur vardır. Sonbaharda karıncalar toplu giderse yağmur vardır. Yem toplamaya giderlerse yağmur yağmazmış...

Ömer Cangül, 15 Mart sonrası için 'Mart sabahları dondurur, öğleden sonra kokutur' diye bir sözünü ekleyip gözlemlerini kısaca anlatıyor.

Araştırmalarımız sırasında hava durumunu belirleyenlerin en genç 38 yaşındaki Paşaköylü Alpay Binboğa, birçok yaşlı çiftçinin mirasını, ilgisinden dolayı kendisinde biriktirmiş. Nerede bir yaşlı varsa ve bu konuda tercübe sahibi olan kim varsa sormuş soruşturmuş zengin

bir bilgiye sahip olmuş. Yaklaşık 1500 dönüm civarında ekin eken Alpay Binboğa yağışların ne zaman olacağını çok iyi bilenlerden. Yanılma payı çok az olan bu tercübeyle iyi sonuçlar alıyormuş.

Paşaköylü Alpay Binboğa, eskilerin metodunu kullanarak, yani Ağustos ayının 3. gününden başlayarak 14.cü gününe kadar belirgin nişanları kayıt altına alarak tarlasını ve ekinini hazır hale getiriyor.

Gözlemleri ise, "karıncalar sıralı bir şekilde kuzeye doğru gittiğinde yağmur yağacağı kesindir. Güney ve doğudan bulut gelirse yağmur yağacaktır. Ovalarda 'Gonoro'lar bol ve dolu olduğunda sene çok iyi geçecekmiş" diyerek araştırmalarımıza katkı koyuyor.

Erenköylü Fikret Keleş... Bölgenin ve atalarının yağmurları belirleyip ekinlerini ekip ekmeme konusunda Minallayaları uygulamak onun da ortak yöntemi... Birkaç farklılıkla kendilerini kış aylarında ekime hazırlıyorlarmış.

Erenköylü Fikret Aydener (Keleş) atalarının ve kendisinin metodunu şöyle aktarıyor:

1 Ağustos ve 3 Ağustos Ağustos'undur.
Ağustosun 4'ü Eylül'dür.
Ağustosun 5'i Ekim'dir.
Ağustosun 6'sı Kasım'dır.

Ağustosun 7'si hastalıklar günüdür. Bu gün aylara dahil edilip hesaplanmıyormuş. Bu günde hiç kimse ağaca çıkmaz çıkan olursa da ağaçtan düşermiş. Onların da inançlarını ve gözlemlerini bu şekilde aktarıyor bize. Özellikle incir bölgesi olan Erenköy'de, bu tarihte, incirlere kimse el sürmez, yemezmiş. Çünkü incirler bu tarihte kurtlanırmış.

Ağustosun 8'i Aralık'tır.
Ağustosun 9'u Ocak'tır.
Ağustosun 10'u Şubat'tır.
Ağustosun 11'i Mart'tır.

12-13 Ağustos Haftaları ve günleri belirliyorlar
12 Ağustos;
Sabah saat 06.00'dan 12.00'ye kadar haftalar belirlebilir.

Bir saat arası saat 6 -7 arasındaki her bir ÇEYREK Eylül ayındaki haftaları belirler.

Saat 06.00-12.00 arasında;
06.00-07.00 Ağustos ayının haftaları.
07.00-08.00 Eylül ayının haftaları.
08.00-09.00 Ekim ayının haftaları.
09.00-10.00 Kasım ayının haftaları.
10.00-11.00 Aralık ayının haftaları.
11.00-12.00 Ocak ayının haftaları

Saat 13 Ağustos
Saat 06.00-12.00 arasında;

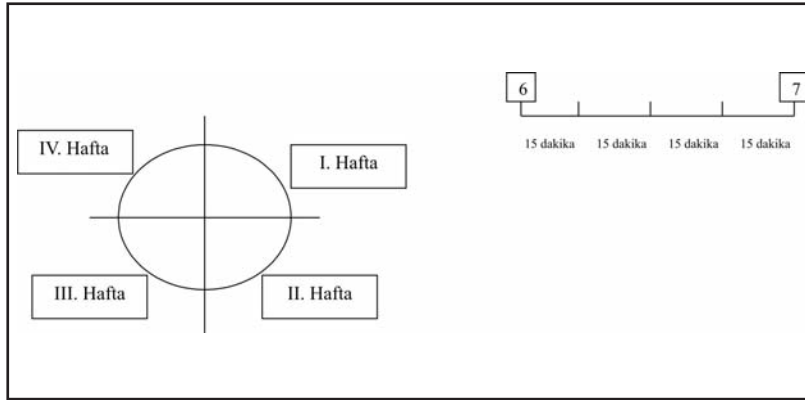
06.00-07.00 Şubat ayının haftaları.
07.00-08.00 Mart ayının haftaları.
08.00-09.00 Nisan ayının haftaları.
09.00-10.00 Mayıs ayının haftaları.
10.00-11.00 Haziran ayının haftaları.
11.00-12.00 Temmuz ayının haftaları.

mur vardır.

Bir de kendi araştırmalarından, Karpaz'daki Rumlar Ağustos ayındaki günlerde akşamdan iki incir yaprağını üstüste dışarıya koyup nem oranını ölçer ve yağmur hakkında bilgi edinirlermiş.. Çiğ oranına göre az veya çok yağmurun yağacağını bu yöntemle anlıyorlarmış.

Rahmetli babası bu gözlemlerle yüzde yüz sonuç alıyormuş. Meteoroloji bazan yanlışlığa düşse de babasında hiçbir zaman yanlış olmazmış. Erenköy bölgesine ait Fikret Amcadan edindiğim bilgiler ve gözlemler söylediği gibi araştırmalarım geçiyor.

Hava durumunu ölçmek için ilkel metodlar ilginç gelse de, bunlar modern meteorolojinin bugünkü durumuna gelmesinde büyük pay sahibi olmuştur..

Sabahları kalktığımızda güneşin doğduğu yer olan doğu tarafından bulutlar sepet sepet görünüyorsa hava mutlaka yağmurludur. Bulutlar dağılık hareket ediyorsa o gün hava rüzgarlıdır.

Ağustos'un 12'sinde sabah kalkıp baktığımızda hangi haftaya yağmur yağacağını belirleyebiliriz. Bu kontrol mutlaka havanın durumunu belli eder. Örneğin Ağustos ayında saat altının ilk çeyreğinde bulutlar dağılıksa, Eylül ayının ilk haftası rüzgarlıdır. İkinci çeyreğinde bulutlar doğudan sepet sepet kalkarsa, Eylül ayının ikinci haftası yağmurludur. Veya o hafta içinde mutlaka yağ-

KAYNAK KİŞİLER

1. Mehmet Fidanboylu, Yeşilköy, 1924
2. Hasan Gürdalı (Teftiş Dairesi Emekli Müdürü) Vadili, 1939
3. Ayşe Devlet, Mehmetçik, Yaş: 82
4. Beyazıt Adalier (Belediye Başkanı), Mehmetçik, 1949
5. Mehmet Erdoğan Kofaoğulları, Yedikonuk, 1938
6. Ömer Meraklı, (Kalavaç muhtarı), Kalavaç, 1955
7. Ömer Cangül, Kalavaç, 1945
8. Alpay Binboğa, Paşaköy, 1971
9. Fikret Aydener (Keleş), Erenköy, 1937

Helvacı Filozof'un Yaşamından Kesitler ve Değişen Tingridis Mahallesi'nin Esnafı

Filozof

Altay SAYIL*

Lefkoşa'nın, Köşklüçiftlik Bölgesi'nde 1965-71 yılları arasında, mücahitlik hizmetindeydim. Mevzilerde nöbet tuttuğumuz sırada sabahları satıcı esnaf; kimi bisikletiyle, motosikletiyle, el arabasıyla ve kimi de yaya olarak sınır mevzilerini dolaşıp seyyar satıcılık yapıyorlardı. Seyyar satıcılar arasında, gazete satıcılığı, lahmacun, bulgur köftesi, simit helvası, dondurma ve çörek gibi diğer pişmiş unlu yiyecek satışı yapanlar, başta gelmekteydi. Buradaki araştırmamda 15-16 yaşında mücahitken tanıdığım, ilginç kişiliği olan seyyar helva ve dondurma satıcısı 'Filozof' takma adlı Hasan Nazım'dan söz edeceğim. Mesleği gereği, kışları simit helvası ve yazları da, dondurma satıcılığı yapan Hasan Nazım önceleri yüklüğü olan bisikletiyle ve işleri iyiye gidince de satışlarını, motosikletiyle yürütüyordu.

Filozof, Baf'ın Kavaklı (Ayyorgi) köyünden, köy öğretmeni ve imamı olan Nazım Efendi'nin oğluydu. Gençliğinde bıyıklarını uzatıp, uçlarını yukarıya doğru büktüğünden ötürü kendisine lâkap olarak "Pala" da denmekteydi. Filozof Lefkoşa'dan ayrı olarak, Lefkoşa varoşlarını da dolaşarak helvasını satardı.

Lefkoşa çarşı bölgesinde Hürriyet Sokak'ta (eski Tingridis Sokak), 2000 yılından önce oto döşemeciliği yapan, Cengiz Çolakoğlu'ndan, Helvacı Filozof'u aktarıyoruz:

"Lefkoşa surlar içerisinde bulunan Hürriyet Sokak 1940'larda henüz bahçe şeklinde ve etrafında birkaç ev ile işyeri olan Türk mahallelerinin ortasında kalan, köhne bir bölge olduğunu mahallenin eski sakinlerinden dinledim. Birbirine paralel olan sokak, Asmaaltı ile Mecidiye sokakları arasında bir alandı. Rumların geçmişten beri, Türklerin taşınmaz mallarını satın alma girişimi plâ-

nında, Türklerden satın alınan bölgelerden biriydi. Tingiridis isimli Rum, bölgeyi satın alıp, şimdiki Hürriyet Sokağı'ni imara açmış ve sokağa karşılıklı ve sıralı aynı tip dükkânlar yapmıştı. Babam Hasan Çolakoğlu'nun 40 yıl çalıştığı, otomobil döşeme atölyesinde 14 yaşında iş hayatıma başladım. Otomobil döşemeciliği yaptığım yıllarda sokağımızda değişik meslek alanlarında, onlarca küçük sanatkârın işyerleri vardı. Meslekler arasında radyatör tamircisi, iki tane mobilyacı, camcı, kuru temizleyici, kuru kahveci, lokantacı, kebabçı, fırıncı dükkânları da vardı. Mahallemizdeki ilginç tiplerden biri de her gün Mobicet marka motosikletiyle gelip, mahallede simit helvası satışı yapan Filozof'tu. Hürriyet Sokak'ta, her sabah Filozof'un yolunu bekleyen müşterileri vardı. Filozof, iş günlerinde sabahları, döşemeci dükkânımın önünde kırmızı mobiletliyle durup mahalle esnafına mevsimine göre yazları dondurma, kışları helva(1) sattığını dün gibi hatırlamaktayım. Satış sırasında, 'var, yeycek bu dondurmadan/helvadan bu maldan!' diye devamlı bağırdı."

Filozof, Kıbrıs'ın her yerine mobilet marka motosikletiyle giderdi. Çoğu kez Filozof'u, Lefkoşa Girne ana-yolunda, motosikletiyle, gözlerinde, çerçevesi hakî renkli bezden ve camları jelâtinden olan, oldukça büyük, uçak pilotlarının gözlüklerinki gibi olan benzeyen gözlüklerle Girne'ye giderken görülürdü. Filozof, her zaman uzun seyahatlerde, yolda birkaç kez durur ve mobiletini dinlendirirdi. Kendisi durak yerinde ayrıca yemek molası vermiş olurdu.

Filozof'un köyündeki çocukluk yıllarının nasıl geçtiğini saptayamadık. Ancak, Filozof, 1939-45 harbinde gönüllü olarak, Kıbrıs Alayı'nda (Cyprus Voluntary Force) asker yazılmıştı ve beş yıllık askerlik süresinde Filistin, Mısır ve İtalya'da görev yapmıştı. Savaş anılarını anlatırken bir defasında üç katırı iplerinden bağlı olarak, çekerek götürürken havan topunun hayvanların üzerine düşmesi ile bazılarının arka ayaklarından koparak yok olduğu ve geriye de Filozof'a elindeki iple hayvanların yarından yukarısı kalmıştır. Filozof, o günkü havan topu mermisinin uzun ıslık sesi ile geldiğini satış sırasında taklit eder ve merminin patlamasını ise düştüğünde "hafff" diye bir ses çıkardığını söylerdi.

Filozof, İstiklal Savaşı yıllarında Atatürk'ün Kocatepe'ye çıkarken yaptığı duruşu taklit etmektedir.

Filozof'un devamlı sohbet ettiği kişilerden Ressam Salih Bayraktar'a evlenme düşüncesini de şöyle anlatmıştı: "Filozof, 17 yaşındayken, İngiliz askeri yazılmanın evlenmesi için avantaj olacağına inanıyordu. Bunu da Filozof Hasan Nazım'dan, duyduğu şu sözlerle ifade etmişti; "Ben askere gidince ölürsem de, kalırsam da karıma aylığım kalacak, onun için evlendim. İlk eşim Naime Hanım'dı ve 1963 öncesinde bu dünyadan göçtü." Filozof eşinin ölümünden sonra uzun yıllar evlenmedi. Evlenmemesini de şu sözlerle savundu; "Hanımım cennete gitti, oradadır ve cennet kapısında beni

1- Helvayı keserken özel yapılmış bir çeşit metal spatula kullanırdı. Spatulanın 10-15 cm ağız genişliği ve 6-7 cm yüksekliği vardı. Spatula filozof için aynı zamanda bir ölçü niteliğinde olup helvanın her dilimini aynı fiyata satardı.

beklemektedir. Ona ihanet edemem". Hoş sohbetleri arkadaşlarının sevgisini kazanıp, çoğu kişi tarafından tanınmasına neden oldu. İkinci Dünya Savaşı sona erdiği zaman askerden terhis olan Filozof, bu kez seyyar satıcılığa başlayınca, ilk müşterileri arasında, fırıncılık yapan Bayhan Birsnel de vardı. O da geçmişte yediği, 'Filozof Helvaları'nın hep tazeliğini ve tatlarını söylerken, Filozof'la devamlı şakalaştıklarını anlatmaktadır. Filozof bir defasında yine Hürriyet sokaktaki helva satışı sırasında, tepside kalan simit helvasının yenmesi konusunda mahalle esnaftıyla iddiaya girip, müşterilerinin, helvanın parasını ödemesiyle, tepsideki bir kilodan fazla simit helvasını soluksuz bir oturmada yemişti. Filozof'un helvanın tümünü yeme olayı yıllarca hatırdan çıkmam helva yeme olayının tanıkları, Işıl ve Cengiz Çolakoğlu kardeşler ile fırıncı Bayhan Birsnel, Mehmet ve Londralı Mustafa olarak bilinen radyatörcü kardeşler, kuru temizleyici Cemal Usta ve çırağları, her zaman sohbetlerinde söz açılınca, Filozof'un birbuçuk kilo simit helvasını bir defada yemesini esprili şekilde başkalarına da anlatırlardı.

Filozof her öğünde çok yemek yedi. Bu durumu, Filozof'un yukarıda değindiğimiz Hürriyet Sokak'taki bir tepsi helvayı yeme olayında anlatmıştık. Filozof'un yemek olaylarının bir örneğini de, mahalledeki komşusu Ayfer - Salih Yalçın çiftinden aktarıyoruz; "Filozof çoğu kez mücahit birliklerine helva satışı için gittiğinde mücahitler, kendisine karavanadan yemek verirlerdi. Filozof da mücahitlerin ikramı olan karavanayı yedikten sonra şöyle derdi;

-“ Yemek buldum yerim-bulamadığımda aç yatırım. Çocuk değilim ya da ağlaycam.”

- Bazen de mücahitlere şaka olarak "Bu karavana yemeğini önüme korlar, yeyim da doyayım değil, yeyim da gebereyim-gamış gibi ortamdan çatlayayım" derdi... Ve sonuçta kendine özgü sesiyle şakalar, esprili sözler birbirini takip eder ve her şeyi güzel sözlerle bitirirdi.

Filozof'un yaşamının ilginç saptamalarını öğretmen-ressam Salih Bayraktar ile Filozof'un yıllarca kapı komşusu olan Salih ile Ayfer Yalçın çiftinden sağlanmıştı.

Filozof'un, İtalya'da askerlik yıllarında öğrendiği bazı İtalyanca şarkılar da vardı ki; Helva satışı sırasında isteyenlere bu şarkıları okurdu. Hatta müşterileri Filozof'a önce İtalyanca Mama (anne) şarkısını söyletir ve

ondan sonra helvasını yedi. Belleklerde kalan İtalyanca şarkıların adları ve hatırlanan sözleri şunlardı:

- Mama son tanto felice mamma... Mama son tanto felice mamma, der ve devam ederdi.

(Anne ben askerliğimi bitirdim)

Son tanto: askerlik, Felice: bitti, demektir.

Mamma'dan ayrı olarak 'Perché' diye yine İtalyanca söylediği bir şarkısı daha vardı. Ancak mahallenin eski çalışanlarından günümüzde Hürriyet Sokakta, 20 yıl öncesinde iş yapan esnaftan kimse kalmadığından, ne şarkılarının tam sözlerini, ne de Filozof'u hatırlayan kalmıştır. Filozof'un İtalyanca başka şarkılar da söylediği olurdu.

Filozof, satış sırasında, soran müşterilerine Alman Harbi'ndeki anılarını da anlatırdı. Çoğu kez şaka yollu, motorunun durumunu soranlara, "Ben bu motorla, Leymosun ve Baf'a da giderim" derdi. Avrupa görmüş, savaş sırasında birçok ülkeden geçmişti. Filozof'un yaşam kültürü ve genel bilgisi yüksekti. Güngörmüş olduğundan, çok gezen çok bilmiş misali, konuşmaları bilhassa Kıbrıs dışına çıkmayan lise tahsili olmayanlar tarafından merakla dinlenirdi.

Filozof, insanların alınına bakar ve yaşını söylerdi. "Ben annenizden gaderinizi okurum" derdi. Saptamaları bazen doğru olurdu. Doğru olmadığı zaman "Hepsini bilirsam, Amerika beni alır" diyerek kendini savunurdu. 50 yaşındaki kişiye Filozof 40 derse ve az söyledi diye itiraz olursa, Filozof hade 45 olsun der ve böylece şahsın esas yaşının 50 olduğu söylenince, tamam denirdi. Filozof, dilbazlığıyla "Gördün, gene ben bildim" derdi. Filozof'un bazen "Ben kaç yaşındayım?" diye soranlara biraz düşünüp başını sağa sola sallar, düşünür gibi yapar ve bir rastlantı olsa gerek, tam doğru tarihi söylerdi. Doğru yaşını bulduğu kişi de Filozof'a "Nereden bilin?" dediğinde cevap olarak "Ta bulayım aklım duruyordu" diyerek Yanıt için çok düşündüğünü ve beyninin yorulduğunu ima ederdi.

- Kaynak kişiler, Filozof'un, bazı kişilere de tahmini ömür belirlediğini ve ne kadar yaşayacağını söylediğini anlattılar. Genellikle "Sen 89-90 yaşına kadar yaşayacaksın" derdi. Sevdiği kişileri, en sevdiği yemek olan 'etli kuru fasulyeye' benzetir, sevmediği kişiler için ise "Sen etsiz bulgur pilâvısın" benzetmesini yapardı.

-“ Amerika'da mı yaşamak isten, yoksa Rusya'da

mi?” sorusuna: “Rusya’da yaşayıp da her gün bulgur pilavı yeyeceğime ve gumre sığacağıma; Amerika’da öleym ağzımda et” diye cevap verirdi.

-Yine Filozof simit helvası sattığı müşterilerine de yorumda bulunup “Genç ölürsen cennetlik-çok yaşarsan cehennemlik” der ve şöyle açıklamada bulunurdu. “Sen çok yaşaycan. Çünkü fena adamsın. Allah canını kolay almayacak. Zarıncaycan ve çok çekecen. Kendine göre diğer grup için de “Genç ölecece, çünkü eyi adamsın. Allah sevdiği kullarının canını tez alır” dediğini Sn. Salih Bayraktar anlatmıştır.

- Filozof sattığı simit helvasını evde kendisi pişirirdi. Dondurmasını ise, yine evde, kendi hazırlar ve sıvı karışımı dondurmak için tanıdığı tatlıcılara götürüp dondurur ve hemen satışa çıkardı. Dondurmayı aynı günde bitirirdi. Filozof, öldüğünde yaşı 90’a yaklaşmıştı ve saçları simsiyahtı. Beyazları, çok az almış, saçlarının sadece alın kısmında olanlar dökülmüştü. Komşularından Ayfer-Salih Yalçın çiftinin anlattığına göre Filozof saçlarını toz deterjan ile yıkardı. Kermiya’da 1963 sonrası Yalçın ailesiyle aynı evi paylaştığı göçmenlik günlerinde, bazı yaz akşamlarında çeşmeye takılmış su lâstiği altında ürpereyerek yıkanır, bir kalıp develi yeşil sabunu yıkanırken bir defada tükettiği olurdu.

Filozof’un ilginç kahve falı bakması da vardı. Fala önce esprili konuşmalarla başlar ve ardından fala bakardı. Ayfer Yalçın Hanım’ın, bir defasında tanık olduğu Elmas adlı kişiye fal bakma olayını da şöyle anlatır; “Elmas adlı kişi Filozof’a adını söylediğinde Filozof önce “bu ismi nerede buldular da sana koydular. Senden ne bakır, ne de teneke olur, yok elmas” dedikten sonra fala başladı.”

Filozof, 1974’den önce Rum tarafına da geçer, mevsimine göre dondurma ve helva satıcılığı yapardı. Lefkoşa’daki sabah satışlarında, Kadınlar Pazarı Sokak’ta, Singer dikiş makinelerinin satış yeri ve acentesi olan, yıllardan beri tanıdığı, Ergin Birinci’ye mutlaka uğrardı. Birinci’nin Filozof’la ilgili olarak anlattıkları arasında; “Filozof’un mobileti ile Dip Baf’tan, Karpaz’a kadar gittiği de, olurdu” denmekteydi. Mobiletini satın almasına da, Ergin Birinci yardım etmişti.

Yalçın ailesinin kızlarından Semra Bayhanlı’dan edinilen bilgide; Filozof paydostan sonra evde ilk yaptığı iş, bisikletini veya motosikletini boşaltıp ardından günlük

hasılatı saymaktı. Genellikle toplanan para, yarım şilin, bir şilin ve dönemin bakır kuruşlarıydı. Filozof avuçla masaya koyduğu madeni parayı üst üste dizer ve satış yaptığı miktarı toplardı. Sonra, o gün için kullandığı un-yağ-şeker, süt, boya, esans ve vanilyayı hesaplar ve günlük kârını bulurdu. Filozof’un okuma yazması yoktu ve yurtdışından gelen mektupları okutacağında yine komşularına başvururdu. Yalçın ailesinin kızlarından Serpil Yalçın’ın anlatısına göre ise Filozof elektronik eşyalardan pilli radyo ile su geçirmez saat kullanımına da meraklıydı. Aldığı radyoları açıkta bırakmaz dinledikten sonra odadaki bir valizde saklardı. Filozof’a valizde eşya saklama huyu ya askerlik yıllarından ya da yeniden göçmenlik durumu olursa ilk alacağı eşya valizi düşünce-sinden kalmıştı.

Filozof, yaşlanıp iş yapamaz hale gelince, Minareli-köy’den, önce Ankara’daki kızının himayesinde yaşamaya gitti. Fakat kendisine yabancı ve çok büyük bir kent olan Ankara’da altı ay bile kalamadan geri Kıbrıs’a döndü. Ergin Birinci sohbetlerimizde, Filozof’un Kıbrıs özlemine dayanamayıp geri döndüğünü anlatırdı. Aslında Filozof doğru bildiğini söylediği için ve Kıbrıslı Türk şivesiyle konuştuğu için Ankara’da oturan, hemşire kızı kendisini devamlı ikaz ederdi.

Filozof, başından bir de aşk olayı geçmişti. Salih Yalçın ile Salih Bayraktar’ın anlatısıyla, bazılarının yeni aşık olduğu kadını, kendisine uygun görmeyenlere Filozof; “Çıkarayım bu gözlerimi da, vereyim sana, sen dak da bak bakayım gözlerinin yerine, bu kadını nasıl görecece” diye yanıt verirmiş.

Filozof, Lâpta Huzurevi’ndeki güçsüzler yurdunda yaşamaya başladıktan sonra orada anlaştığı kendisi gibi huzurevinde yaşayan Zehra adlı bir kadınla evlenip, Yılmazköy’de (Şillura) köy muhtarı merhum Hasan Hacı Ali’nin gösterdiği bir evde yaşamaya başlamışlardı. Filozof, ikinci evliliği için dostlarına “Alaman’ın süngüsü gurguramda (gırtlak) dururdu - Öleceğim aklıma gelirdi ama aşık olacağım aklıma gelmezdi” derdi. Ancak Filozof’un son eşi Zehra’nın gözleri görür, kulakları iyi duyar -Filozof’un ise gözleri iyi görür, kulakları iyi duymazdı. Fakat kötü talih, Filozof’un peşini bırakmamış ve ikinci eşini de kaybedince tekrar Güçsüzler Yurdu’na sığınmıştı.

Filozof yaşlanınca, kadim dostlarından Ressam Salih

---

76 Halkbilimi

Bayraktar'a konuşmasını ve taklidini yapması için 45 TL. karşılığında icazet vermişti. Salih Hoca da zaman zaman Filozof'tan farksız olarak konuşmalarını taklit ederdi. O kadar ki Salih Hoca'dan Filozof'un konuşmalarını dinlerken, gözlerinizi kapatırsanız orada Filozof'un konuştuğunu sanırdınız.

1960'lı yıllarda, Lefkoşa'da iki Filozof vardı ve Hasan Nazım'a (Helvacı filozof) sorduklarında, yine şaka yüklü sözleriyle, 'esas filozof benim, öbürü ("Shakespeare" okulunun kurucusu ve başöğretmeni (Necmi Sağıp Bodamyalızade'yi kastederek), "sahte filozof"tur" derdi.

Filozof'un yaşamından bugün yayınlanan fotoğraflar anı olarak kalmıştır. Filozof, sakın iş yaşamı, popülerliğiyle, bir dönemin Kıbrıs insanı olarak anılarda yer almaktadır.

Mamma

Beniamino Gigli

C. A.Bixio - B.Cherubini (1940)

Mamma, son tanto felice
perché ritorno da te.

La mia canzone ti dice
ch'è il più bel sogno per me!

Mamma son tanto felice...

Viver lontano perché?

Mamma, solo per te la mia canzone vola,
mamma, sarai con me, tu non sarai più sola!

Quanto ti voglio bene!

Queste parole d'amore che ti sospira il mio cuore
forse non s'usano più,
mamma!,

ma la canzone mia più bella sei tu!

Sei tu la vita

e per la vita non ti lascio mai più!

Sento la mano tua stanca:

cerca i miei riccioli d'or.

Sento, e la voce ti manca,

la ninna nanna d'allor.

Oggi la testa tua bianca

io voglio stringere al cuor.

Mamma, solo per te la mia canzone vola,

mamma, sarai con me, tu non sarai più sola!

Quanto ti voglio bene!

**Shaekspeare Okulunun kurucusu ve başöğretmeni
Necmi Sağıp Bodamyalızade-Nazif Bozatlı arşivi**

Queste parole d'amore che ti sospira il mio cuore
forse non s'usano più,

mamma!,

ma la canzone mia più bella sei tu!

Sei tu la vita

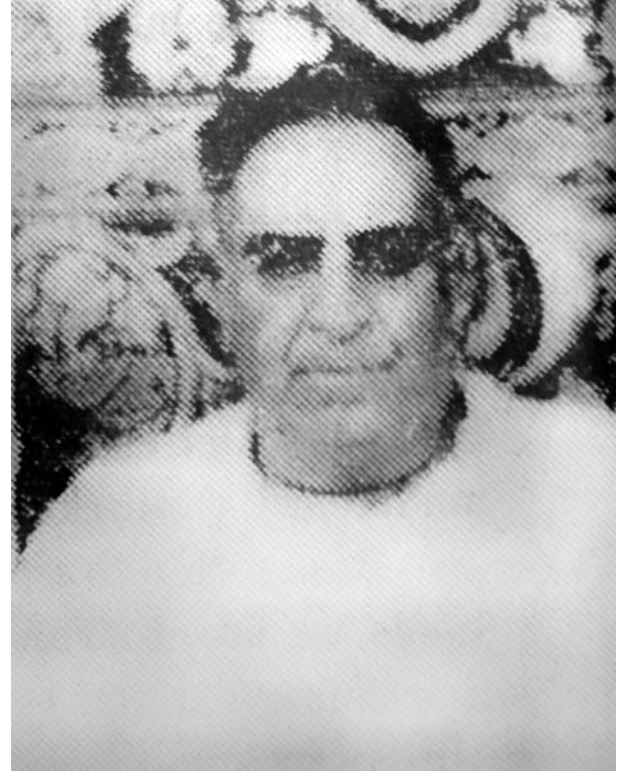
e per la vita non ti lascio mai più!

Mamma... mai più!

Altri interpreti: Claudio Villa; Luciano Tajoli; Nunzio Gallo

*Lefkoşa Arasta'dan Bir Portre**Pantoflacı Garip Usta***Turhan Zihni***

Hayalimde canlanan kişilerden biri de, Pantoflacı Mustafa Ali Garip'dir (Pantoflacı Garip Usta). Öğrencilik yıllarımda Asmaaltı'ndan Büyük Han'a ilerliyoruz. Hanı geçince köşedeki dükkân, 1930'dan 1960'lara kadar saatçilik yapmış olan Konedra'lı saat ustası M. Uluhan'ın dükkânı idi. Zamanının iyi ve saat işlerinde tercih edilen bir ustası idi. Saatçi dükkânını sağa dönünce Arasta çarşısına girilir. O eski yıllarda Arasta'da pantoflacı, Ayakkabıcı ve saraçlar çoğunlukta idi. Saraçlar iş hayvanları için çeşitli kolanlar ve atlar için eyerler yapar, veya tamir ederdi. Eyer; atın üzerine oturmak için konulan oturmalktır. Arasta'da yolun sağ tarafında Pantoflacı Garip Usta'nın dükkânı vardı. Ömür boyu burada ayakkabı ve pantofla imalât ve satışı yapmıştır. 1930-40 seneleri ekonomik durumun kötü olduğu zamandı. Bu kötü günlerde herşeyde olduğu gibi ayakkabı alımlarında da halk zorlanıyordu. Nice aileler vardı ki, anne, baba ve çocukları için senede ancak birer çift ayakkabı alabiliyordu. Çok zorlanarak, başka harcamalardan keserek onlar da en çok iki çift ayakkabı alabilirdi. Çok iyi hatırlıyorum bazı aileler çocuklarının ayakkabıları ile oyun, futbol oynamasına müsaade etmezdi. Yine hatırlıyorum ayakkabılarımızın erken yıpranmaması için tabanlarına başlı çiviler, burun ve ökçe kenarlarına (arka kısımlara, topuğuna) nalcık denilen ay şeklinde demir parçacıkları çakılırdı. Ayakkabıların ömrünü uzatmak için ucuz olan pantoflalar çok rağbet görmüştü. Ayakkabı ve pantofla imalâtında çok tanınmış olan Garip usta izah ettiğimiz bu durumu çok iyi değerlendirip Usta, imalâtını pantoflacılığa yönlendirmişti. Hem kendi yanında çalışanlara

yaptırıyor, hem de başka kunduracılara siparişler veriyordu.

Pantoflalar genellikle rengârenk kadife kumaştan ve tabanları ayakkabı işine yaramayan ince köseleden yapılırdı. Yine o yıllarda çok iyi hatırladığım daha ucuz olması için bazı pantoflaların tabanları suya dayanıksız kunduracı malzemesi olan, kalın kartondan yapılırdı. Ev

içerisinde giyilen pantoflalar kadınlar ve kız çocukları tarafından komşulara giderken de giyiliyordu. Pantoflalar kalitesine göre çifti, bir/buçuk, iki şiline satılırdı. Garip ustanın dükkânı pantoflalarla dolu, müşterisi de çoktu. Pantofla imalâtlarını devamlı olarak başka kasabalardaki satıcılara toptan gönderiyordu.

Garip usta hayalimde orta boylu, biraz tıknazca, sevecen, babacan, hoşsohbet, giyimine, temizlik ve tertibine dikkat eden, namuslu ve mert bir kişi olarak canlanıyor.

O günlerin yaşantısı nedeniyle, çarşafli hanımlar erkekler arasında alış verişe pek gitmezlerdi. Ancak Garip usta terbiyeli davranışlarıyla bayan müşterilerin de güvenini kazandığından çarşafli hanımlar da dükkâna gider, pantoflalarını ayağına, dener ve pazarlık yaparak alacağını alırdı. Garip usta dükkânına gelenleri güler yüzle karşılar, usanmadan, yorulmadan gelen müşterilerine birçok çift pantoflayı denetirdi. İş olmadığına dükkân kapısı içine koyduğu sandalyeye oturur, komşuları ve oradan geçen tanıdıklarıyla sohbet eder, şakalaşır.

Garip usta pantofla işinden çok para kazanmıştı. Ailesiyle rahat bir hayat yaşamış ve Köşklüçiftlik'te bir apartman satın almıştı. Apartmanı, bugün Girne yolunda, hala sapaşğlam ayakta duruyor. Altı dükkân, üstü iki katlı olan apartman, Bedreddin Demirel Caddesi'nde, Ortaköy istikâmetinde sağ tarafta cadde üzerinde olup yaşlılar burayı halen Garip ustanın apartmanı olarak biliyor.

Bir zamanlar, halkın büyük beğeni ve ilgi gösterdiği eski pantoflalar iz kalmamıştır. Pantoflaları kullandığımız o günlerin hatıraları şekil ve çeşitleri ile imalât ve satıcılardan biri olan Garip usta, hayatta olan eski nesillerin zihinlerinde unutulmaz bir hayat parçası olarak yaşamaktadır.

Sayın Altay Sayıl kardeşimden öğrendiğime göre Garip ustanın Ermenilerden satın aldığı, apartmanının altında bulunan dükkânlar bir bütün ve birleştirilmiş olarak 1950-60 yıllarında Lefkoşa'nın bar, restoran ve içkili eğlence yeri olarak hizmet vermiş ve işletmecisi bu yere ASPAVA ismini vermişti. ASPAVA'nın açılımı da "Allah Sihat, Para Versin Amin" daha sonraki yıllarda, bir süre burayı işadamı Tekin Birinci'nin, ticarethane olarak kullandığını hatırlıyorum.

Yazımda 1930-40 yıllarının kötü ekonomik durumundan, sadece halkın ayakkabı sıkıntısını anlattım. Bu, çekilen acıların bir damlası. Tarım işlerinin kötü, kıtlığın, işsizliğin diz boyu olduğu, bazı ailelerin kızlarını Araplara satıldığı, işsizlikten bekâr ve evli erkeklerin devam eden İkinci Dünya Savaşı'na asker (katırcı) yazıldığı, borçların ödenemediği, vekâlette olan tarla, arsa, ev ve dükkânların satılması ve daha niceleri.. Orta ve lise yıllarımda o günleri yaşamış bir insan olarak çok iyi hatırlıyorum.

15 Ocak 1964 tarihli, Halkın Sesi Gazetesi'nin 4. sayfasından Lefkoşalılar Garip ustanın ölüm haberini, ölüm ilânı ile öğreniyordu. "Çarşımızın hamiyetperver esnafından Mustafa Ali Garip (Kunduracı Garip Usta) geçirdiği bir kalp krizi neticesinde dün gece 66 yaşında olduğu halde hakkın rahmetine kavuşmuştur....

Yardımseverliği ile halkın sevgisini kazanan merhuma Tanrı'dan rahmet, yaşlı ailesine başsağlığı dileriz" diye yazmıştı!

Anlatı...Anlatı...Anlatı...Anlatı...Anlatı...Anlatı...Anlatı...Anlatı...Anlatı...

Türkiye'den Gelen Ses Sanatçıları ve Tiyatro Grupları

Turhan Zihni*

Ortaokul ve lise yıllarımda (1940'lar) Kıbrıs'a gelecek konser veren erkek ve kadın ses sanatçılarını hatırlıyorum. Aklımda kalan Münür Nurettin Selçuk, Abdullah Yüce, Safiye Ayla, Bedia Akartürk sahneye çıkmadan önce salonda sigara içilmemesini şart koşuyordu; Hatta Leymosun'da mı? Lefkoşa'da mı? Bir olay olmuştu. Sa-

natçı sahnede şarkı söylerken sigara dumanından rahatsız olmuş ve sahneyi terk etmişti. Sonra tekrar gelmişti. Bu olayı ben arkadaşlardan duymuştum. Gerek Münür Nurettin Selçuk gerekse Abdullah Yüce şarkılarını söylerken halk çok duygulu ve heyecanla dinliyordu. Ab-

Abdullah Yüce

Münür Nurettin Selçuk

*Emekli İlkokul Müdürü

Müzeyyen Senar

dullah Yüce'nin "Bu Ne Sevgi Ah, Bu Ne İztırap" şarkısını halk beraber söyleyerek şarkıyı tekrarlamıştı. Bazen de "Allah Allah..." diye coşmaların sesleri salonu titretiyordu.

Tiyatroda Halide Pişkin, Bedia Muvahhit, hatta İsmail Dümbüllü'nün arkadaşları da gelerek Lefkoşa, Leymosun ve Baf'ta sahneledikleri oyunlar unutulacak olaylar ve görüntüler değildir, hala daha hayallerimizde yaşıyor. Tiyatro olsun, ses sanatçıları olsun bütün oyunlar ve konserler çok büyük ilgi görmüştü. Sinema salonları dolup taşıyor, dinleyiciler ve seyirciler yer bulmak için kavgaya çıkarıyorlardı. Salonda oturanlar, ayakta duranlar, sahne önünde çömelmiş olanlar etrafı doldurur "İğne atsan, yere düşmez" derler ya işte böyle bir ilgi.

Tiyatro ve konserlerden önce oyuncular ve ses sanatçıları kârlarını görmek, onlarla konuşmak, hatta onlarla fotoğraf çektirmek için insanlarda bir coşku ve istek vardı. Bazıları onları yalnız bırakmaz gittikleri yerlere beraber giderlerdi. Misafirperverliğimiz son derece güzeldi.

Onlar gelip gittikten sonra kahvehanelerde günlerce onlar anlatılırdı. Onlarla konuşanlar, onlarla resim çektirenler çok gururlanırdı, övünürlerdi.

Bütün bunlar nereden kaynaklanıyor? Hasrettik. Anavatan'a, Anavatandaki kardeşlerimize ve onları temsilen Kıbrıs'a gelenlere. Bu sevgi ve bağlılığımız da herşeye rağmen sonsuza kadar devam edecektir. Bir de halkımızın o zamanlar müziğe ve tiyatroya olan özlemleri.

Suzan Yakar

XXV. Halkbili Sempozyumu***Intermarriages and interethnic love stories in Cyprus*****Jan ASMUSSEN***

The existence of intermarriages across religious, linguistic and cultural boundaries constitutes perhaps the most striking and most extensive feature of interethnic symbiosis. Close cohabitation of different ethnic or religious communities may obviously result in the occurrence of love affairs, but in a strictly ordered rural village society intermarriages require social acceptance by all communities. Until the 1970s marriages in Cyprus were almost exclusively arranged by the families and thus the outcome of negotiations. Love marriages were - especially in the countryside - the exception.

There are quite a few reports by Western European travelers indicating the existence of intermarriages in Cyprus. Richard Pococke observed on a journey of Cyprus in 1738:

“[...] the Mahometan men very often marry with the Christian women, and keep the fasts with their wives.”³

William Tuner gave a similar account. On the occasion of his 1815 trip to the island he wrote:

“They frequently marry the Greek women of the island, as their religion permits a Turkish man to marry an infidel woman, though to guard against an abandonment of Mahometanism, it forbids a Turkish woman to marry an infidel.”⁴

Sir Samuel White Baker came across mixed marriage near the monastery Trooditissa in 1879:

“The goat-herd at our mountain had been a Turkish servant (shepherd) of a Greek family, and had captured the heart of his masters daughter, who he was allowed to marry after overcoming many obstacles.”

The legal conditions for the closing of mixed marriages were quite simple: only a Muslim man could marry a Christian woman. Neither the marriage of a Muslim woman with a Christian man nor that of a Christian man with a Muslim woman was permitted. The Orthodox Church did not allow any marriage between Christians and Muslims. Thus intermarriages before an Orthodox priest were impossible. In contrast, however, Islam allows the marriage of a Muslim male with a Christian or a Jewish woman, because it ensures that the children resulting from the marriage will be educated in the Islamic faith. However, marriage between a Turkish Muslim woman with a non-Muslim was an offence that might result in the killing or at least heavy beating of the couple. In contrast, however, Muslim woman belonging to the upper-class could marry a Christian if they would then permanently stay within his family.⁵

In the romantic Ottoman novels of the 19th Century, which were read by the Turkish elite and the urban middle class has Istanbul, the Turkish youngster who goes out to explore the world often has his first sexual expe-

---

*Senior Research Associate at the European Centre for Minority Issues in Flensburg, Germany.

rience with a Greek girl in Galata.

“I have questioned several middle class Turkish men, who seem blushing to admit that they would expect a Greek girl to be “easier“ than a Turkish girl.”⁶

A popular theme in the folk tales of the Middle East is the love story between a Christian princess and a Muslim warrior. The love of the princess helps the warrior to conquer a Christian city under siege. In Christian myth of the Balkans the same stories are told in reverse. There are many Cypriot folk songs about mixed love stories. However, most of them are sad stories, which usually end with the death of one or both parties. Therefore, it seems that their purpose was rather to solidify the boundaries between the ethnic groups, rather than being an invitation to engage in interethnic affairs. A well-known Cypriot ballad is that of “*O Christofis tzi Emine*”,⁷ that was sung in many versions. It is about a love story from the early 17th Century. The Greek Cypriot nobleman Christofis from Famagusta tries to win the favor of the Turkish Cypriot girl Emine from Nicosia. As their affair is discovered in Nicosia, Christofis is arrested, tried and executed.⁸

The Christian (Orthodox) Church regarded the baptism of the two future spouses as a prerequisite for the “holy sacrament of marriage”. Civil marriages were therefore not recognized. It is not prepared to sanction intermarriages, as well. Only if a Muslim was prepared to be baptized and thus to renounce Islam, was a religious marriage possible. Conversions on the grounds of intermarriages were very rare and “dual religious memberships“ legally impossible.⁹

In Cyprus all other forms of intermarriage were banned as there was no statutory scheme for civil marriage, which was only to be not introduced to the Republic of Cyprus in 1993. During British rule the traditional Ottoman family law, that left marriage procedures in the hands of the religious communities, remained in place. The British civil marriage, that could be concluded elsewhere in the Empire, was not introduced. In 1921 for example, the attempt of an Englishman and a Cypriot Muslim woman to marry in the British Consulate in Thessaloniki failed on that grounds.¹⁰

More difficult was the question of mixed civil marriage for the colonial authorities, as on 10 March 1935 M. Salahi, Chief Clerk, Land Registration and Surveys, Nicosia requested a marriage in the British consulate in Athens under the Foreign Marriage Act of 1892. Salahi was a Turkish Cypriot, his Greek Cypriot bride a school teacher in the service of the British colonial government.¹¹ As this was the first case of this kind, the consulate wrote to the Foreign Office, and this one turned again to the Colonial Office. Upon request from the Colonial Office whether such a marriage was legal under Cypriot law, the governor of Cyprus, wrote on 5 June 1935:

“I am advised that marriages of members of the Greek Orthodox Church in Cyprus are governed by the Canon law of that Church which does not permit of marriage between a Greek Orthodox and a Moslem. Moslem marriages on the other hand are governed by Mohammedan law which permits of marriage between a Moslem and a Christian woman. [...] In the view of the foregoing I am advised that it would seem that the only form of marriage which the parties referred to in the Foreign Office Letter accompanying your dispatch under reply can contact in Cyprus is a Mohammedan marriage.”¹²

The Foreign Office took a contrary view arguing that the Foreign Marriage Act was a law to regulate marriages within the British Empire, with the exception of Britain. Thus, a civil marriage conducted under that act should be legal in the colonies and had to be recognized by the courts there.¹³ The marriage finally took place in July 1935 in a “Registry Office” in England. The colonial administration in Cyprus continued to voice substantial doubts about the legality of that marriage in Cyprus. The administration decided to wait and see how the local courts would decide.¹⁴ The files of the “Secretarial Archives” do not indicate whether or not this case was ever heard before a Cypriot court. The affair resulted in some discussions within the Colonial Office on the introduction of civil marriage in Cyprus. However, in light of the “traditional conditions on the island” the office refrained from further action on this matter.¹⁵

In 1926 the Turkish Republic abolished the Sheri

---

law and replaced it with a civil law, which was modeled after the Swiss civil code. Civil marriages were introduced on 1 September 1926. As a result, women and men were given equal legal rights in marriages and divorces. The decision on the religious affiliation of the children was attributed to both parents, and religious regulations were declared invalid.¹⁶

In Cyprus, civil marriage was considered only for the Turkish population. However, disputes between traditionalists and Kemalists on this issue prevented its introduction in 1945.¹⁷ It was not until 1951 that the civil marriage for Muslims was introduced. Nevertheless, even then, it followed the Muslim tradition and excluded the option of Muslim woman marrying non-Muslim men. In cases of intermarriages the law attributed the choice of religion for the children to the Muslim family:

“A marriage is prohibited [...] between a moslem woman and a non-moslem man.[...] The religious education of the child shall be determined by the father or, in his absence or death, by the mother: Provided that, if the mother is not a moslem, the Court [Turkish Family Court] shall entrust the religious education to the nearest relation of the child on the fathers side.”¹⁸

The strict regulations for intermarriages could sometimes be bypassed by conversion to another religion. However, these cases were very rare exceptions. In the course of this study only two cases could be identified. In one instance a Muslim woman got baptized in order to get married. The other is that of a Greek Cypriot who converted to Islam.

“There was a mixed marriage in Dali. A Greek [boy] had married a Muslim [girl]. Judging by the age of the children, the marriage was concluded around 1940. The woman, however, has been baptized, and all children have Christian names. Even the woman was called “Maria”, even if her brother was called “Hassan.” The Turkish family has accepted the marriage well. This is the only mixed marriage I can remember.” (Greek Cypriot, age 46 [1963 = 13], Dali) “Two men were married to Greek women. But I do

not remember. But in Magoşa, a Turkish girl was married to a Greek man! I don’t want to tell his name. He became a Muslim, but if he was passing the church he crossed himself every time. Maybe in order to say ‘Sorry!’“(Turkish Cypriot, age 58, Galatia)¹⁹

It is hardly possible to determine the exact number of mixed marriages in Cyprus. The files of the Sheri courts in which the Muslim divorces are recorded, do indicate the existence of intermarriages, but not their actual number.²⁰ British census data, however, has a class that includes the mixed marriages. Each census until 1946 included the question about the mother tongue spoken. A proportion of Muslim community specified “Greek” as their mother tongue.

Table 1: Cypriot Muslims with Greek mother tongue²¹

Year of Census	1881	1891	1901	1911	1921	1931	1946
Number	1298	1 384	2278	1 191	1793	1631	1080

In 1946 0.29% of the Cypriot population with Greek mother tongue were Muslims. Conversely, 0.32% of the Orthodox Christians indicated Turkish as their native language.²² Since the only legal form of intermarriage was that of a Christian woman with a Muslim it is prudent to assume that those who were legally intermarried are included in the value of 0.29%. From this number one needs to subtract the so far unknown number of Cypriots that belong to the traditional Muslims group of the so-called *Linobambaki*. This group consisted of Muslims that spoke Greek only. Thus, the actual number of intermarriages in 1946 was well below 0.2% of the entire Cypriot population. Thus, intermarriages in mid-20th century Cyprus were small in number and constituted the exception from the general rule. The decrease in the number of Muslims with Greek mother tongue may be attributed to increasing pressure that they were exposed to forcing them to choose one ethnicity and language. One can also assume that increased nationalism in the years 1931-1946 resulted in less intermarriage.

Loizos cites as the main structural reason for the low number of mixed marriages in Cyprus, the different directions in which wedding gifts were distributed. Greek

women gave their husbands a dowry, which represented an advance payment of their heritage and could be the subject of tough negotiations. Turkish men gave their brides a gift (the so-called *mahr*) in recognition of exclusive sexual rights and to compensate for the burdens of the discharge of the children.²³ This gift could be given in the form of money but could also consist of a house or two. The basic problem was obvious: The Greek groom was expecting a plot of land and money from his bride. Should he marry a Muslim, they would expect the same from him. However for a Muslim groom the benefits of an intermarriage are obvious. Instead of paying a large sum of money he and his family paid nothing and received a house or property as well as the dowry. Nothing changed for Greek bride since this form of payment corresponded to her tradition.²⁴

On the other hand, intermarriage could free the Christians from the burden of the dowry when it was associated with a contractual concubineship, called *Kepia*.²⁵ In this case, the wife would convert to Islam. After a divorce those women who were married to Muslims could later return to Christianity.²⁶ In Orthodox marriages the bride's father was not only to give a dowry, but also a direct gift to the groom, known as *trachoma*. When his daughter married a Turkish Cypriots, however, he was released from the burden and received a bride price from the Muslim groom.²⁷

As stated earlier, the exact number of mixed marriages in Cyprus can not be determined. One reason for this is the reluctance, particularly on behalf of Greek Cypriots, to report this phenomenon. In the late 1960s Loizos described his experience with this question:

“Most of my informants when first asked said “It never happens“ by which they clearly meant, it ought never to happen. After some more talk they had amended this to rarely happens. And after further investigation it turned out they knew someone who had done it personally, sometimes even a kinsman. This should not be taken to suggest the actual rate is high, since those incidents most likely to be remembered would be just such marriages. The same mixed marriage could be vividly remembered by a large number of people.”²⁸

It can be assumed that given the tense political situation on the island nobody was prepared to report an intermarriage that occurred among his acquaintances or even within his family. Given the deep social friction between Greek Cypriots and Turkish Cypriots since the 1960s (in many cases the 1950s) intermarriages were hardly possible.²⁹ To most Cypriots intermarriages were no longer acceptable and regarded as “betrayal” of their own ethnic group. This attitude toward intermarriages hardly changed over the ensuing years. In the early 1990s, the Greek Cypriot anthropologist Yannis Papadakis asked an old Greek Cypriot lady why, in spite of her alleged excellent relations with the Turks no intermarriages had occurred. Her answer was:

“Who would want to marry those Gypsies (*kkilintzirus*)?”³⁰

There has been no investigation on Turkish Cypriot attitudes on this issue during the 1960's, but it seems logical to presume that there was a great deal of rejection of such intense social contacts in those days, too.

In the interviews conducted for this present study (1995-1997) a greater willingness among the Turkish Cypriots to report on mixed marriages could generally be found:

“Mixed Marriages happened a lot!” (Turkish Cypriot, age 55, Potamia³¹)

This also applies to cases from the own family:

“My great uncles' wife was Greek. A lot of intermarriages occurred.” (Turkish Cypriot, 46 Jahre, Eylenja³²)

Greek Cypriots were quite often ready to follow the patterns described by Loizos:

“There was no intermarriage and no love affair. There was mutual respect, but separate relations.” [Question] “But everywhere I went in Cyprus I heard of at least one Intermarriage or one [love] story!” “There

---

was one in Xeros. But, we are not sure about it!“
(Five elderly Greek Cypriot ladies from Lefka)

A Turkish Cypriot, neighbor of the Greek Cypriot ladies, remembered the story more precisely:

“It happened! The boy was from Lefke, his name was Orhan Güzeloğlu. The girl was from Xeros, her father worked at CMC. He was calm but not genius. His friends forced him to kidnap her. They went to Nicosia. Later she lived three years in Lefke and went to London afterwards.“ (Turkish Cypriot, age 68, Lefke)

The following statement indicates a certain reluctance amongst Greek Cypriots to admit the existence of intermarriage. It can be seen as attempt to downplay their number or to defer them to the last century:

“There were no intermarriages. Some few exceptions. Some Turks call Greeks as their cousins. One grandmother, or grand grandmother was presumably intermarried in Turkish times.“ (Greek Cypriot, age 85, Lefkoniko)³³

It is interesting to note that Cypriots from both communities were considered as family members, although they originated from Turkish or Greek families.

In the few cases in which Turkish Cypriots after 1974 have remained with their wives in the South, the memory of the Greek Cypriots is obviously more present:

“A shepherd named Çukros remained in Akurosos [after 1974] and his sons married Greek women. I know of nothing else. “[Question:]” And before 1964? “” In Androliko a Turkish man (Hassan) married a Greek. There were no love stories, because the religion was always in the heads. It meant that it was a priori impossible [that more came out of it]. In addition, most marriages were not concluded because of love[i.e. they were arranged]. If we had mixed marriages, there would be no problem [the Cyprus conflict] “(Greek Cypriot, 75 years, Mil-

iou)

This story was verified by Turkish Cypriots:

“Before, there were many stories of mixed marriages. I remember that it did not happen in Akursos, but on Androliko, there are several such cases. Such things occurred more frequently in earlier times.“(Turkish Cypriot lady, age 80, Loukrounou / Polis / Arodhes; Güzelyurt)

The opinion that more intermarriage could have prevented interethnic strife was frequently expressed by members of both communities. Unfortunately, this argument proved illusionary in the case of the civil war in Bosnia, where the bloodiest inter-ethnic conflict in Europe since the Second World War developed, despite the fact that 30 percent of the population was engaged in intermarriages.³⁴

The claim that there had been no love marriages is not entirely true. The lack of social acceptance of interethnic romantic relationships with high risk of exclusion from ones own ethnic group resulted in some cases in couples going against all odds exactly because they were in love.

“A Turkish teenager in Angomi always ran to the Greek baker because he liked his daughter too much. One day, she fled to the Turkish part and lived with his family, who accepted her. She had many children. But the Greeks rejected her and never talked to her again. “(Turkish Cypriot, age 45, Lythrangomi / Famagusta)

Others were not prepared to risk conflict with their own ethnic group:

“In the neighbouring villages there were some intermarriages. [Question:] “Did you ever fall in love yourself with a Greek girl?“ [Answer: (is turning red)] “I used to be very fond of the tailor’s daughter and she of me, but we didn’t go any further. It was socially unacceptable!“ (Turkish Cypriot, age 42, Argaki/Akçay)

In some cases there was no intention of converting a love affair into a marriage:

“I joint EOKA in 1955 fought fanatically for Enosis. [...] But I had nothing against the Turks. On the contrary, I had always had Turkish friends, and in Famagusta, I’ve been in love with a Turkish woman for a long time. However, I have never thought of marriage. “(Greek Cypriot, age 60, Nicosia)

In extreme cases intermarriage could result in the complete change of the ethno-political preference of a person:

“In my village there were only four Greek families. I went to the police school in Nicosia and was personally trained by Robins. Robins was born a police officer (Niazi also). My older brother was also in the police, but 63 he went to the Turkish police force. My family is in the north, and I have visited them a few times in the Ledra Palace. My family has always accepted that I have opted for the “other side”. I am married to a Greek. 1963 all Turks from the C.B.C. resigned and went to Radio Bayrak. Therefore, they asked me, if I could take over the newsroom for the Turkish program and to present the program. That’s what I did for 15 years. “(Turkish Cypriot, age 70, Agios Nikolaos / Paphos)

The following statement by a Turkish Cypriot shepherd who in 1974 remained in the area of Polis in order to be with his Greek Cypriot wife, exemplifies the huge difficulties that a interethnic family has to endure to this day:

“My father was poor and a bit strange. He took me out of school. He had eight goats and three rams. He sent me to the Greeks as a day laborer. Since I was fifteen years. She [pointing to his wife], I would have loved and married, if she were my own sister (...) As I took her and brought here, oh, the police were after us. That

was in 61/62. Mama Mia - ‘What have you done? ‘, They have whispered. ‘Turks and Christians will kill themselves for your sake!’ I said: ‘People, she is a grown woman, not a young girl more.’ But they continued to maintain that there are problems and that it would end badly. ‘I did not steal,’ I said. ‘She loves me still and I her!’ Oh, they wanted to eat us. First came the relatives and brought them back. But I followed her and took her back with me. For the love you are doing anything and accept all suffering. The others only wanted to led us marry, if she would change her faith. But you don’t change your faith. You stay with what you believe in deep in your heart. But what else could we have done. We wanted to bring no bastard to the world. The fault lies with the Hoca and the priest. (...) They should led marry anybody and let them believe what they want. Then we would be all relatives. There would be no dispute and no war, and everything would be good. (...) That I stayed, was perhaps a mistake. My children are angry with me and accuse me because of that: ‘You have ruined us, prevented us from learning our language. We have changed our faith. We have married foreigners.’ Yes, it’s my fault, I admit it. (...) (...) But my wife is a Christian! (...) Her relatives told her, ‘Stay here! Don’t go to the North! There will be a solution and then all will return’. And I thought, well, if the Turks come back again ... The children are still small, it is not all that bad. For three and a half years that’s no problem. How was I to know, however, that the whole thing would take eighteen years and who knows how long more. I had not expected that. By Allah! Never!³⁵

Even if some evidence exists that there was a larger number of intermarriages in Ottoman times when compared to the British period this form of marriage remained the exception in Cyprus. The dowry regulations were incompatible and procedures inflexible. Given these imbalances, the negotiations about marriage

---

arrangements, which were an important element of social fabric for Greek and Turkish Cypriot families, could not be conducted easily. It was hard to convince families to accept intermarriages. Couples who lived in a mixed marriage, which had been approved by the families, however, did not have to sustain grave disadvantages. Nevertheless, it appears that Christian families especially since the 1940s preferred that Greek Cypriot brides went to the Muslim village of the groom, and thus disappeared from their own family units. Therefore, it is not surprising that in most cases those engaged in intermarriages did not come from the same village, but rather from other villages. By the same token, while love affairs occurred in mixed villages, the number of intermarriages was rather small. Thus village life in Greek-Turkish mixed villages was not burdened with a possible interethnic conflict.

Endnotes

- ¹ This article is a updated translation from a chapter in: Jan Asmussen, "Wir waren wie Brüder". Zusammenleben und Konfliktentstehung in ethnisch gemischten Dörfern auf Zypern [„We were like brothers.“ Coexistence and development of conflict in ethnically mixed villages in Cyprus]. Lit-Verlag, Hamburg 2001. The author wishes to thank ECMI's librarian, William McKinney, for style editing the translation.
- ² Richard Pococke, *Description of the East and some other Countries*, 2 vol. London 1743-45, vol. 2, 209-235, cited in Claude Dalaval Cobham, *Excerpta Cyprica. Materials for a History of Cyprus. With an Appendix on the Bibliography of Cyprus*. Cambridge 1908. Reprint Nicosia 1969, 251-270, 269.
- ³ William Tuner, *Journal of a Tour in the Levant*, London 1829, cited in: Cobham, op. cit., 424-450, 449.
- ⁴ Sir Samuel White Baker, *Cyprern im Jahre 1879 Aus dem Englischen von Richard Oberländer*, Leipzig 1880, 270.
- ⁵ For legal and social position of Christians (and Jews) under Ottoman rule see Benjamin Braude and Bernhard Lewis (eds.), *Christians and Jews in the Ottoman Empire*, 2 vol. London 1982.
- ⁶ Peter Loizos, *Intermarriage, Greek-Turkish Intermarriage*, unpublished manuscript, London School of Economics and Political Science (LSE), November 1967, 2. See as well Peter Loizos, *The Greek Gift: Politics in a Cypriot Village*, St. Martin's Press, New York 1975; Peter Loizos, *Iron in the Soul: Displacement, Livelihood and Health in Cyprus*. Berghahn Books: Oxford and New York 2008.
- ⁷ Christofis und Emine are popular Christian and Muslim forenames in Cyprus.
- ⁸ Theodore Papadopoulos (ed.), *Dimosi Kypriaka Asmata ex anekdoton syllogon tou I Th' aionas* [Prophane cypriot songs from unedited 18. Century, Dimosievmata tou Kentrou Epistiminikon Erevnon [Publications of the Centre for Scientific Studies], vol. 5, Nicosia 1975, 217-6; K. Giagkoullis, 'O Christofis tzi Emine [Christofis and Emine]', *Laografiki Kypros* [Cypriote Folklore] 12 (1972), 15-21.
- ⁹ Peter Loizos upon asking an orthodox priest on the possibilities of being Muslim and Christian at the same time received the following answer: „But when a Muslim wishes to be baptised, not too many questions are asked, and there is no follow-up to make sure he isn't slipping into the mosque occasionally.“ Loizos, *Intermarriage*, op. cit., 3.
- ¹⁰ SA1/791/1921 Marriage of an Englishman to a Moslem girl in Cyprus; the British consulate in Saloniki inquired if the consulate could carry out such a marriage under Cypriot law, since such a marriage would be illegal in Greece; H.M. Minister, Athens, an High Commissioner, Nicosia, 12.4.1921. The answer was that the British colonial administration „would not be willing to celebrate such a marriage“, since it would be illegal; High Commissioner, Nicosia, to H.M. Minister, Athens, 14.4.1921.
- ¹¹ CO 67/262/9 Marriage of a Cypriot British Subject Abroad (1935); M. Salahi, Nicosia to British Consulate, Athens 10.3.1935.
- ¹² CO 67/262/9, Governor to Sir Philip Cunliffe-Lister Sec. of St. for the Colonies, 5.6.1935.
- ¹³ CO 67/262/9 Under Secretary of State FO to Under Secretary of State CO, 4.7.1935.
- ¹⁴ "The Solicitor-General has been informed by Hon. Munir Bey that Salahi Bey was married in a Registry Office in England in July. [...] In view of this it is presumed that Salahi Bey will not wish to proceed with his application under the Foreign Marriage Act, in which case the point raised by the Foreign Office becomes of academic interest. [...] "It was emphasized that the question as to how the Foreign Marriage Act was applicable in Cyprus had been discussed earlier in Sir Malcolm Stevenson's Despatch, No. 142 of 25. April 1922, as well as in the related answer in Mr. Churchill's Despatch No. 124 vom 31. Mai 1922, in which the Secretary of State was advised "that any Cyprus Court would, if the question came before it, be bound to hold that the marriage, if prima facie valid under the Foreign Marriage Act, and if parties were not under an in-

capacity to intermarry under the laws of their respective domiciles, was valid in Cyprus, although it might not be valid according to the requirements other than those relating to capacity, of the Greek Orthodox Canon Law.“ It was reasoned that “Applying that opinion to the present case, the question would arise as to whether the parties are under incapacity to intermarry under the law of their respective domiciles. So far as the lady is concerned I am inclined to think she is, as the Canon Law of the Greek-Orthodox Church is, with regard to the capacity of its members to marry, recognised as part of the law of Cyprus. Salahi Bey, on the other hand, is not under Moslem Law (which is the marriage law applicable to him in this Colony) incapacitated from marrying a Christian. Their case is distinguishable in this respect from *Sottomayor v. De Barros* (1877 3 P.D. (C.A) 1) in which it was held that where a marriage is celebrated in England between parties both of whom are by the law of their country of domicile under a personal disability to contract marriage, such marriage ought to be declared null and void. If therefore the question of the validity of Salahi Bey’s marriage should ever come before the Courts in Cyprus matters of considerable nicety would have to be determined.“ SA1/808/1935 Intended marriage of Mr. M. Salahi, a Cypriot British subject professing the Mohammedan faith, and another Cypriot British subject who is a member of the Greek Orthodox Church, H.W. Blackall, Attorney-General to C.S., 29.8.1935; a similar letter was dispatched to London; W.D. Battershill, Acting Governor to Malcom Macdonald, Secretary of State for the Colonies, 11.9.1935.

¹⁵ “There is also the question as to whether a civil marriage should be allowed where one party is a Moslem and the other a non-Moslem. [...] The present position is that the marriage law does not apply to any marriage in which either of the parties is a non-Moslem (section 35).“ CO 67/270/2 Marriage (Validation and Amendment) Law 1936, Memorandum Colonial Office (signed J.F.G. oder J.F.C.?), 10.6.36.

¹⁶ Stanford, J Shaw, and Ezel Kural Shaw: *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey*.vol. 2. *Reform, Revolution, and Republic. The Rise of Modern Turkey, 1808-1975*. Cambridge 1977, 385.

¹⁷ CO 512/28 register of correspondence (1945/46), “Cyprus Moslem Marriage and Divorce [...] It has been decided not to enact it following considerable criticism from the public 15.5.45.- destroyed.“

¹⁸ CO 70/31 government gazettes 1951-53 supplement, Turkish Family (Marriage and Divorce) Law 1951, Supplement No. 2 to The Cyprus Gazette No. 3541 of 31 Jan. 1951 “A law to

Make Provisions for Marriage and Divorce and Matters Incidental Thereto Regarding The Turkish Moslem Community of Cyprus”, paras 7 (1)/(6) and 47, 29.1.1951.

¹⁹ Census 1960 = 1270 Turks.

²⁰ Kemal Çiçek, ‘Living together. Muslim-Christian Relations in Eighteen-Century Cyprus as Reflected by the Shari’a Court Records’, *Islam Christian Muslim Relations*, 4 (1993) 1, 36-64, 59.

²¹ SA1/768/1947 Government of Cyprus, Census of Population and Agriculture 1946. Report. Nikosia 1949. Chapter III, Religion: Mother-Tongue. Moslem Turks of Greek mother-tongue, S.9 u. 11. (Original: Census of Cyprus. Report. Part A. Population. 26.).

²² Richard A. Patrick, *Political Geography and the Cyprus Conflict, 1963-1971*. University of Waterloo, Ontario 1976, 13.

²³ Loizos, Intermarriage, op. cit., 6.

²⁴ Loizos, Intermarriage, op. cit., 6 passim; some villages deviated from this practice: In the Greek Cypriot village of Lysi the houses were –in contrast to the surrounding villages – contributed by the families of the groom; Kyriakos C. Markides, Eleni Nikita and Elengo Rangou, *Lysi, Social change in a Cypriot village*, Nicosia 1978, 104.

²⁵ Paul Sant Cassia, ‘Religion, politics and ethnicity in Cyprus during the Turkokratia (1571-1878)’, *Archives Européennes de Sociologie*, 27(1986)1, 3-28, 22.

²⁶ Speros Jr. Vryonis, *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from Eleventh to the Fifteenth Century*. Los Angeles 1971, 143.

²⁷ Paul Sant Cassia, Religion, politics and ethnicity in Cyprus, op. cit., 23.

²⁸ Loizos, Intermarriage, op. cit., 7.

²⁹ The author didn’t come across a single intermarriage that was conducted in Cyprus between 1963 and 1974.

³⁰ Yiannis Papadakis, *Perceptions of History and Collective Identity. A Study of Contemporary Greek Cypriot and Turkish Cypriot Nationalism*. unpublished manuscript, 157. See as well Yiannis Papadakis, *Echos from the Death Zone. Across the Cyprus Divide*, I.B. Tauris, London 2005.

³¹ Nicosia district (1960): 319 Turks, 220 Greeks, 1 other.

³² Suburb of Nikosia (1960): 3 593 Greeks, 316 Turks, 10 Maronites, 245 Armenians, 4 British, 7 others.

³³ Famagusta district (1960): 2 500 Greeks, 100 Turks.

³⁴ The number refers to the urban and sub-urban districts of Bosnia in the late 1980s; see Malcolm, *Bosnia*, 222.

³⁵ The shepherd Hasan Mustapha, Polis, in the documentary; Panikos Chryssantou and Niyazi Kızılyürek, *Tei Teihos mas*,

Değerlendirme...

21 Mayıs 1864 Çerkes (z) Sürgünü ve Kıbrıs'a Yansıması...

Muhittin ÖZSAĞLAM*

Aşağıdaki yazı Havadis Gazetesi'nin 15/6/2010 tarihli nüshasında yayımlanmış olup yazarın izni ile iktibas edilmiştir.

Halkbilimi

21 Mayıs 1864 artık sadece Çerkes halkı tarafından değil belli başlı ülkeler, uluslararası örgütler ve sivil toplum örgütleri tarafından da Çerkes sürgününün resmen başladığı tarih olarak kabul edilmektedir...

19. yüzyılda Britanya İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya İmparatorluğu (Rus Çarlığı) arasındaki rekabet, diğer bir deyişle "Büyük Oyun"... Rusya İmparatorluğu, Avrasya Havzası'na hakim olmak için kendisine direnç gösteren Kafkasların otoktan halkı Çerkesleri uzun bir mücadele sonucu ana yurtlarından sürmüştür... Özellikle kıyı boylarına yakın olan veya Krasnaya Polyana (Kızıl Yayla) civarındaki tüm Çerkes kabileleri acımasız bir şekilde ana yurtlarından sürülmüşlerdir (Rusya'nın "Jeo-politik kaygısı")... Sürülen Çerkeslerin büyük çoğunluğunun durağı ise Osmanlı İmparatorluğu toprakları olmuştur... Çerkeslerin Osmanlı İmparatorluğu tarafından kabul nedenleri, İngilizlerin bu sürgündeki rolü ve negatif etkisi gibi konulara sanırım başka bir yazıda değinebiliriz...

Dramatik bir şekilde gerçekleşen sürgün neticesinde Çerkesler, Osmanlı'nın Balkan topraklarından tutun da, Adapazarı, Balıkesir, Düzce, Kayseri, Kars, Antalya, Kıbrıs, Suriye, İsrail ve Ürdün'e kadar birçok yere Os-

manlı yönetimi tarafından iskan edilmişlerdir...

Çerkesler'in Kıbrıs'a iskanları da diğer bölgelere olduğu gibi yine dramatik bir şekilde gerçekleşmiştir... Kıbrıs'a gelen Çerkesler Kafkaslardan önce Samsun'a, Samsun'dan ise İstanbul'a gelmişlerdi... İstanbul'dan Kıbrıs'a ise Osmanlı bandıralı "Revan-i Ticaret", "Hıfz-ı Rahman" ve Eflak bandıralı Aufdromachi gemisiyle 2346 Çerkes sürgün yoluna devam etmişlerdi (Musa Şaşmaz 1998: 354)... Çerkesler yolda birçok hastalık ve bilinmez nedenlerden dolayı çıkan karmaşadan dolayı ölmüşlerdi... Yıllar öncesinde rahmetli dedemden ve büyük amcamdan dinlediklerim de şu anda yapılan akademik çalışmaları doğrular nitelikteydi... Dedemin ve büyük amcamın, dayılarının rahatsızlandığı ve bunun sonucunda da hayatını kaybettiğini ve bunun sonucunda da denize atıldığını anlatmış kendilerine anneleri (Afet nene)... Bu rahatsızlık büyük ihtimalle ya sıtma ya da tifüstü... Bu anlatımlara paralel daha birçok anlatım söz konusu bugün Kıbrıs'ta, sevgili Sibel Siber de geçen hafta bu çerçevede bir yazıyı kaleme almıştı... Evet Kıbrıs'a yolculuk sırasındaki kayıplar çok büyüktü...2346 Çerkes'ten sadece 1351 tanesi Kıbrıs'a varabilmişti... Musa Şaşmaz'ın yaptığı arşiv çalışmalarından da anlaşılacağı üzere, Samsun'da yola çıkan Çerkesler 2718 kişiydi, 202 tanesi Samsun-İstanbul arasında hayatını kaybederken, diğerleri ise ya İstanbul'da ya da İstanbul-Kıbrıs arasındaki yolculuk sırasında hayatlarını kaybetmişlerdi...(Şaşmaz 1998: 355). Larnaka sahiline 43, Limasol sahiline ise 100 tane yanmış halde Çerkes'in cesedi vur-

muştı...(Şaşmaz 1998:354). Böylesi bir durumun gemide çıkan yangından dolayı olduğunu söyleyebiliriz... Fakat bununla birlikte, dönemin Larnaka'daki Fransız Konsolosu'nun raporlarında ise bazı Çerkeslerin başlarının kesik veya vücutlarının derin yaralar almış şekilde oldukları da belirtilmektedir... Larnaka'daki Britanya Konsolosu Lang ise özellikle gemilerdeki aşırı kalabalığın ve uzun yolculuğun sonucunda sağlık problemlerinin ortaya çıktığını belirtirken neredeyse ayakta dahi duracak bir yerin olmadığına altını çiziyordu (Lang'ın 17 Ekim 1864 tarihli mektubu (raporu), aktaran Şaşmaz 1998: 356)...

Sonuçta hayatta kalan Çerkesler Kıbrıs adasına çıkmayı başarmışlar ama hayat adına yeni bir bilinmezliği de yola almaya başlamışlardı... Çerkes ailelerin ve bununla birlikte yetim kalan Çerkes çocuklarının yerleştirilmeleri söz konusuydu... Bir kısım Çerkes Limasol'a yakın olan Çerkes çiftliğine yerleştirilir (Büyük ihtimalle vakıf malı olan bu Çerkes çiftliği daha sonra Lanidis ailesi tarafından satın alınır). Bu çiftlikle ilgili en detaylı bilgileri bugüne kadar sanırım Mahmut Çerkes'den aldığımı söyleyebilirim... Rus televizyonuna da konuyla ilgili birlikte bir röportaj gerçekleştirdiğimiz Mahmut Çerkes sanırım Kıbrıs'a 1864 yılında gelenlerin torunları arasında Çerkesçe bazı kelimeleri bilen ve hayatta kalan tek kişi... Çerkes yetimler, Müslümanlar (Kıbrıslı Türkler) tarafından evlat edinirlerken, Kıbrıslı Hristiyanların (Rumların) buna tepki koydukları ve niye kendilerine de böyle bir yardım şansının tanınmadığına dair şikayetleri mevcuttu...(Rosser 2007:37) (Bazı kaynaklarda ise Kıbrıslı Hristiyanların (Rumların) o dönemde adaya gelenlerin büyük çoğunluğu Müslüman olan Çerkeslere karşı negatif bir yaklaşımının da olduğu belirtilmektedir...). Yetimlerin evlatlık verilmesi, bir kısım Çerkes ailesinin Çerkes çiftliğine yerleştirilmesinin dışında kalan Çerkes aileler ise Larnaka ve civarındaki köylere dağılmışlardı... Büyük ihtimalle diğer Osmanlı topraklarında olduğu gibi, bir Çerkes ailesinin rehabilitasyonu ekonomik açıdan zor durumda olan 4 Müslüman köylü ailesi arasında paylaşılmıştı... Böylesi bir durumda dahi Müslüman (Kıbrıslı Türk) ailelerinin ekonomik açıdan durumlarını daha da zorlaştırmıştı... (Rosser 2007: 37)

Daha önce Çerkeslerle ilgili yazdığım makalelerden sonra bazı eleştiriler aldım. Bu eleştiriler yapıcı bağlamdaydı. Bana gelen soruların ve eleştirilerin başında, şu vardı; Kıbrıs'a yerleşen Çerkeslere ne oldu? Kıbrıs'a gelen Çerkesler hala burada yani onların torunları... Fakat tüm dünyada diasporaların yaşadığı "asimilasyon" sürecini doğal olarak Kıbrıs'taki Çerkeslerin torunları da yaşamışlardır... Bugün dil bir tarafa, Çerkes kültürünü ve Kafkasya coğrafyasına ilişkin bilgiyi ve gelinen aşmayı yeni kuşaklar maalesef bilmemektedirler... Son dönemde Kafkaslardaki gelişmeler ve Abhazya'nın bağımsızlığının tanınması en azından Kıbrıs'ta Kafkasya'ya ve Çerkes tarihine olan ilgiyi artırmış gibi gözükmektedir... Kıbrıs'taki Çerkeslere ilişkin bir "Portre" projesi ve geçmişten günümüze kadar gelen anlatımların paylaşılacağı bir nevi sözlü tarih etkinliğini Amber Onar ile birlikte planlıyoruz, umarım böylesi bir çalışmayı yapmayı başarırız...

Bugün hükümet kabinemizde, parlamentomuzda, iş alanında, akademide ve sanatta adını duyurmuş birçok Çerkes kökenli insanımız vardır... Bu kişilerin kimler olduklarını da başka bir yazıya ya da bizim portre çalışmamıza bırakalım diyorum...

Dünya'da tüm halklar acı çekmiştir... Fakat yurtdandan sürülenlerin acıları acıların en ağırıdır sanırım... Çerkesler de yurtlarından sürülmüş bir şekilde Türkiye, Ürdün, ABD, Kanada, Almanya, Polonya, Romanya, Bosna Hersek, Kosova, Suriye, İsrail vb coğrafyalarda hayata tutunmaya çalışmaktadırlar...

Yararlanılan kaynaklar:

Musa Şaşmaz, "Immigration and Settlement of Circassian in the Ottoman Empire on British Documents 1857-1864", Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarih Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı: 9, 1998.

Sarah A.S. Isla Rosser, The First 'Circassian Exodus' to the Ottoman Empire (1858-1867), and the Ottoman Response, Based on the Accounts of Contemporary British Observers, M.A thesis, SOAS, University of London, 2007.

Araştırma...Araştırma...Araştırma...Araştırma...Araştırma...

The Stamna Dance of Cyprus

Dr. Andreas Papandreau*

(The Sousta Dance Group, Lefkossia, 1989).

Choreography is a part of Cypriot dancing. An implementation of choreography into Cypriot dancing is Stamna. Stamna means pitcher/ pot (for water).

Stamna, a choreography by Gregoris Asshotis (see Asshotis, 1962) is based on the basic movement figure of Cyprus Zeibekiko dance and took its name from the pot,

with which Cypriot women used to fetch water to the house, at a time when no piped water, for domestic use, was available. Going out of the house for water, young women (not married) had the chance to meet their man.

The Stamna choreography illustrates the meeting of two young people (a girl and a boy), who are in love,

---

92 Halkbilimi

---

but they are not expected/ supposed to meet each other or have any contact, before they get married (see Papan-dreou, 1988).

Gregory Constinou -Asshiotis the Inventor of Stamna Dance

Gregory Asshiotis, born in Asshia village in 1936, is the first person who presented choreography for the pitcher and, soon after, the dance entered the repertory of the Cypriot Dances, around 1959, having previously danced as usual Zeibekikos (music “Stavrakis, although there are contrary opinions on the type of music, see Chrysostomos Demetriou of Kedaes).

(Gregory Asshiotis, Limassol, 8 May 2010)
Setting for the Stamna Dance

The filling of the pot with water from a central village spring or fountain/ tap was a necessity for old time families in Cyprus, but also a time and place for romance, where tender encounters between a boy and a girl could take place.

The central woman dancer goes with her friends to fill. There, lurks surround the lads. The main male dancer surprises his girl, who drops the pitcher crashing tumbling to earth. The surprise, however, quickly is transformed into excitement and joy.

With sunken eyes and ruddy face the woman dancer move shy and afraid of the consequences, whereas the man dancer moves tenderly expressing and projecting his love feeling for the girl, who is finally reassured after accepting the man’s handkerchief.

The Stamna Song

Below, there are the lyrics of the song in Greek, Greek with latin characters, and an English translation:

Στείλε με Μάννα στο Νερό

- Στείλε με μανά στο νερό, να σου το φέρω δροσερό.
Κι αν δεν στο φέρω δροσερό, τη νιότη μου να μη χαρώ.
Στείλε με μανά, στείλε με κι αν δεν στο φέρω, δείρε με.
Στη βρύση στείλε με μανά, πέρκι τον δω άλλη ξανά.

- Έλα να πάμε πάπια μου, ως ‘που θωρούν τα μάτια μου.
Έλα να πάμε τζιει που λες, που χτίζουν τα πουλιά φωλιές.
Αν είσαι με το κκέφι σου τζιαι μ’ αγαπάς, αγαπώ σε
Μαν δεν θέλεις, να μ’ αγαπάς, εν τζιαι παρακαλώ σε.

- Εγώ ‘θελα το που καρκιάς, για να σε αγαπήσω,
Της μάνας μου, αγάπη μου, ψέμα θα της κουρτίσω.
Και θα της πω της μάννας μου, για να με συγχωρήσει,
Την στάμνα πως της έσπασα με λάθος πα’ στη βρύση.

- Μάνα μου παραπάτησα τζι’ όποιον θέλεις αρώτα
Τζι η στάμνα έπεσε χαμαί τζι εγίνηκεν κολόκα.
- Δεν είναι παραπάτημα, παρά του νιου αγκάλιασμα.
Παρά του νιου αγκάλιασμα, δεν είναι παραπάτημα.

The Greek version of the lyrics is presented, below, using

---

instead of the letters of the Greek alphabet, latin characters. But a young man's hug, it's not a stumbling step.

Stile me Mana sto Nero

- Stile me mana sto nero na sou to fero dhrosso
Ki an dhen sto fero dhosso ti nioti mou na mi haro.
Stile me mana stile me ki an dhen sto fero dhire me
Sti vrissi stile me mana perki ton dho alli xana.

- Ela na pame papia mou, os pou thorun ta matia mu
Ela na pame dzi pu les pu htizun ta pulia folies.
An isse me to kefi sou dzie m' ayapas, ayapo se
Man dhen thelis na m' ayapas en dzie parakalo se.

- Eyo thela to pu karkias ya na se ayapisso
Tis manas mou , ayapi mu, psema tha tis kourtsisso.
Ke tha tis po tis manas mou, yia na me syhorissi
Tin stamna pos tin espassa me lathos pa sti vryssi.

- Mana mou parapatissa dzi opion thelis arota
Dz i stamna epesse hame dzi eyiniken koloka.
- Dhen ine parapatima para tou niou aggaliasma
Para tou niou aggaliasma dhen ine parapatima.

Send me my Mother to fetch Water

(Translation in English)

- Send me my mother for water and I'll bring it fresh to you
And if I don't, I would not enjoy my youth.
Send me my mom, send me, and if I don't bring it punish me
Send me to the well, mom, so that I might see him again.

- Let's go my duck to as long as my eyes see
Come so that we can go there, where birds build nests
If you really like and you love me, I love you
If you don't I am not, really, begging you.

- I liked it from the bottom of my heart, to love you
For this, I am going to invent a lie for my mother.
And I am going to tell her, so that she forgives me,
That I broke the stamna, by mistake, at the spring.

- Mom, I stumbled, you can ask anybody you like,
And the stamna fell down and broke.
- This is not a stumbling step but a young man's hug

The Name of the Stamna Dance

The Stamna Dance took its name from the name of the instrument – pot/ pitcher/ stamna (in Greek) used by Cypriot women when they brought water to the house.

Music for the Stamna Dance

George Averoff certifies that the music for the Stamna Dance is a zeibekiko music which came to Cyprus from Greece (Interview, 21 Feb. 1983).

The unpublished manuscript of famous Cypriot violinist Antonakis Yiassemis (Kilani Limassol 1912 – Lefkossia 2006) is presented below. .

MOVEMENT IN THE STAMNA DANCE

As illustrated by the music, the Stamna Dance is written in the characteristic for Cyprus 9 / 8 measure. For purposes of movement the 9/8 measure is divided into nine times as in the Zeibekiko dance. Numbers 1— 9, which are used to describe the choreography, which follows, correspond to the rhythmic value of 1/8 each. When the symbol of 2X9 is indicated, for example, it means two measures 9 / 8 each are performed.

The dancer must pay particular attention to the rhythm of this dance, because, while the melodic phrase begins on the seventh to eighth of the 9/8 measure the first step starts on the first eighth of the 9/8 measure of the dance. Thus the dancer will wait for 3 / 8 time before starting to count 1-9.

Basic Movement Figure of Stamna Dance

The central movement of the Stamna Dance is the basic figure of Zeibekiko of Cyprus Dance analyzed below. Each number equals to an eighth note of a 9/8 measure. Most all dance is performed through this basic figure by both men and women dancers.

The following figure is used throughout the dance.

- 1.Right Foot (RF) forward.
  2. Left Foot (LF) follows the RF forward.
  - 3-4 Same as 1-2.
  5. RF hits the floor.
-

(Antonakis Yiassemidis, Kilani Limassol 1912 – Lefkossia 2006)

(Lucy Hadjichristofrou, Sousta Group, Lefkossia, 1989)

ΖΕΪΜΠΕΚΙΚΟΣ ΣΤΗ ΝΕΜΕ ΜΑΝΑΣΤΟΚΕΡΟ

Canto f

VOL 1 VOL

VOL 1 VOL

f.

VOL 1 VOL

ΖΕΪΜΠΕΚΙΚΟΣ 1) Στάβρακος φυγούρα από το βίγαρον εκμηδ'

Via

2a

2a

Antoniakis yorgemides 2001

---

96 Halkbilimi

- 6 Leap on RF while
- 7 LF circle front en lair.
- 8.LF touches and steps on the ground.
- 9 Leap on LF while RF circle front en lair

STAMNA DANCE DESIGN

(The design presented below is based on a choreography performed, for the first time in Paliometoho, Lefkossia, 25 December 1982, by the Paliometoho Dance Group).

The dancers are off or at the back of the stage. The girls, each having a pitcher (stamna) on the shoulder and holding it with the Right Hand (RH) and having the Left Hand (LH) on the left side of the waist, are placed on the one side of the stage. The men dancers are placed on the other side.

Women dancers enter the stage first. Soon after, men dancers, lead by the principal dancer, dynamically enter the stage.

WOMEN ENTRANCE

The women dancers enter the stage, the one following the other, using the basic forward step (figure) of Zeipekiko Dance, i.e.9/8 time, where each eighth corresponds to 1-9 time, having the pitcher on the shoulder. They use the basic forward figure of the Zeibekiko dance. They move as follows:

4X9. Circle on stage ending in straight line back stage. In case the stage is big 6X9 time may be used.

TO THE FRONT

2X9. All women dancers proceed straight ahead up to the edge of the front stage, using the basic figure of movement, presented earlier.

ROCKING

This movement is performed by just moving the body from the waist.

1. Bending of both legs with the pelvis tilted to left.
2. Up.
3. Bending of both legs with the pelvis tilted to the right.
4. Up.

5. Bending of both legs in front.
- 6-9. Slowly straight up.

BACK

While the girls are in line at the front, divide into two equivalent groups, and return back stage in straight line. The two, who are on the edge, proceed followed by the others. The time used is 2 or 3X9, depending on the size of the stage.

TURN

When they reach back stage may turn and line up in 1X9 time.

TO THE CENTER

With time 1X9, Basic Step/ Figure, women go to the center of the stage.

SEMICIRCLE

Using 2x9 time, with basic steps, each team circles in its half of the stage and finish in semicircle.

A WOMAN DANCER IN

A girl that gets the pitcher and goes on for water. 1X9. Towards the spring, which could be imagined. 1X9. Circle around or at the front of the spring.

2X9 Immediately she downloads the pitcher and fill it with water. She keeps the pitcher bent with both hands. She touches her knee and almost sits when filling up. Admittedly, the dancer follows the rhythm of music. In the last 3 eighths of the musical measure she places the pitcher on her shoulder.

2X9. Having now been filled, she leaves behind the semicircle of the girls and goes into her position.

TWO WOMEN IN

At the same time two other girls proceed to fill their stamna.

As previously explained for the one girl, at this time, two women move in likewise using 6X9 time.

PRINCIPAL WOMAN DANCER IN

The principal woman dancer gets her turn to fill her stamna with water, using 2X9 time. By the time she is ready to download the pitcher, her boy in love arrives and surprises her so that she drops the pitcher. She remains stationary for a while without knowing what to do or how to react.

THE PRINCIPAL MAN DANCER IN

Soon after the principal woman dancer gets in, the man waits for 1X9 time to act. While the lady circles in 1X9 time, he enters on stage, using the following steps

1. RF forward.
2. LF follows the RF forward.
- 3-4 Same as 1-2.
5. With both feet powerfully jumping in front of the girl extends his hands around the lady. She is startled and drops the pitcher, after she manages to complete step 5/8 of the measure and stops dancing. The man looks at her eyes.
- 6-7. Pause. The girl is in a state of embarrassment.
8. Reverse turn. Leaning on the RF raises his LF and turns backward.
9. LF steps down.

The main dancer, before coming in, he may choose to proceed from a different

place than the other men are. He may also get out of the stage and research the area, i.e. to find out if other people are passing by.

THE AWKWARD SITUATION OF THE WOMAN – THE MAN CHALLENGE

The man using 1X9 moves around the lady, who is fearful and embarrassed. Her embarrassment is transformed into movement attributed to some or all of the of the following movements (see Asshiotis, 1962, p. 43): She brings a finger or fingers of her RH and LH into her mouth. Her palm is directed towards her heart to show possible heart bit after the breaking of the pitcher. She is thoughtful as to the excuse she is going to present to her mother for breaking the pitcher.

Opposite to that of the lady is the conceptual content of the movements of the male protagonist. The surprise,

fear, embarrassment are replaced by courage, provocation, and obvious eroticism. The dance of the male continues using 2X9 time, always erotic, with sexy looks and moves.

Of course, the first refusal of the girl to the male's challenge for love is expected, which, quickly, with the persistence of the man, reverses into acceptance of the boy's feelings.

Love signs are exposed from both sides. The man presents the woman a red handkerchief, whereas the woman accepts to dance with the man by giving him her white handkerchief, which symbolizes love and purity.

THE COUPLE'S DANCE

Using 5X9 time the man dances with the woman as couple at the center of the stage. The girl and the man pass under the scarf. Once the two start dancing together other men come in using 2X9 time and go back to where the other girls are. In 1X9 time they make a simple figure in front of them like inviting the girls to dance with them, who, in response, accept the offer of the handker-

chief and accept to dance with them.

(Lucy Hadjichistorou and Kypros Kyprianou, Sousta Group, Lefkossia, 1989)

CIRCLE ON STAGE

Everyone is now paired circle and proceed in 4X9 time to the back of the stage. All the girls let their pitchers down, if the ground is stable, otherwise they keep them on the shoulder. At the end of the round, all end up

---

---

98 Halkbilimi

---

in a straight line back stage.

MEN IN

Using 1X9 time (the basic figure of Zeibekiko) men dancers proceed in as follows:

1-4. Basic forward.

5-9 RF 5 pops and clicks in front while the LF extends in front in the air.

1-9. Fast rotations.

SIMPLE SEAT

1-2. Seat. Hands hit each other at the front.

3. Up. Very little bounce on the Right Foot (RF)
Left Foot (LF) is in the air (en l'air).

Hands hit each other at the back of the body.

4. LF moves a little more to the left. RF steps down. Both hands clap in front.

5. Beginning of 360° turn. RF moves towards the turn without a bounce on the RF, the RH hits the RF.

6. RF continues the turn and it is still en l'air.

7. RF steps towards the turn.

8. RF steps at the completion of the turn.

9. Rebound on LF and lifting of RF.

HIT LF – RF

These movements are performed in place.

RF over LF, after the step is prepared by jumping on the LF. At the same time the LF gets up from behind.

LF steps down at the back, RF is pulled up in front and is read to track backwards.

3. RF steps behind LF.

LF steps ahead.

RF hits the floor.

Bounce over to RF. LF is raised.

RF steps down. LF continues to come down. AX hits to the side.

Downloading and stepping with the LF. Hit the left shoe with RH.

Bounce onto the LF to prepare for the next figure. Hit RF with RH to the side (jump and turn).

SEAT, HIT HANDS UNDER LEFT LEG

1-2. RH hit the ground

3. Two hands hit each other under the Left Leg.

4. Two hands knocking over Left Leg.

5. Leg scissors projecting Right Leg hit with RH.

6-9. 360 degree turn from left and close at the end.

MEN TO THE FRONT – MEN TO THE BACK

Men using 1X9 time go to back stage, while the women proceed to the center of the stage just a little in front of the men. Women pass from the right side of their corresponding man who are heading back stage facing the audience.

WOMEN TURNS

When the ladies come to the front they turn 360° from the left in 1X9 time and they repeat the same turn from the right using, again, 1X9 time.

SEMICIRCLE

In 2X9 time women come a little to the back behind the guys and go ahead to form a semicircle of man-woman – man – woman etc facing the spectators/ audience.

WOMEN FRONT – MEN BAK

Using 1X9 time, women proceed to the front forming a semicircle. Men come behind women, also, in semicircle formation..

FILLING OF THE OTHER WOMEN – MEN TURN

This time is offered to all girls to “fill” the pitcher to get water. This move is taking 1X9:

The pitcher is lowered

Filling of the pitcher.

The pitcher on shoulder.

Those girls who are going to fill their pitcher move forward, fill their pitcher and come back.

At this time men are turning left in 1X9 time.

TOWARDS THE COUPLES

1X9 Everyone goes back stage to form a convoy of pairs.

EXIT

Dancers circle on stage and in pairs. The man spreads the RH at the back of the girl, having stood beside her. The girl, without giving scarf, but keeping with her RF the pitcher and having her LF in the middle of her waist, takes a position beside her partner to show that both are really a pair. At this position all dancers circle the stage and exit.

CONCLUSIONS

The Stamna Dance took its name from the pitcher Cypriot women used to fetch water from the village spring. Gregory Constadinou Asshiotis is the person who first choreographed the dance around the year 1956, using Zeibekiko steps. The dance was introduced and accepted in the repertory of Cypriot dances around the year 1959.

REFERENCES

- Averof, George. *Interview*. Kaimakli, 21 February 1983.
- Asshotis, Gregory. *Cyprus Dances for men and women*, Lefkossia, 1962.
- Dimitriou, Thefilos, Patroclos Dimitriou, and Chrysostomos Dimitriou. *Interview*. Kedhares, Pafos, 14 June 1983.
- Papandreou, A.(1988). *Introduction to Cyprus Dance*. Lefkossia:Author [tel. 00357 -99415557].
- Yassemidhis, Antonakis. (2001, 2002). Cyprus dances. Unpublished manuscripts. Lefkossia: A. Papandreou.*
-

İki Havamızın Notalanma ve Çok Sesli Düzenlenme Süreçleri

Selçuk GARANTİ*

Merhaba,

Hasder'in bu sayısında sizlerle iki Kıbrıs Havasını paylaşmak istiyorum. Bunlar:

Ay Dovar Ayan Ayan ve Leymosun Atışması'dır.

AY DOVAR AYAN AYAN

Bu hava bir özlem havasıdır. Özellikle Kıbrıs dışına çalışmak için gidenlere duyulan özlemi anlatmaktadır. Kıbrıs'ta kıtlık ve yoksulluk olduğu zamanlarda yurt dışına çalışmaya gidenlerin çok olduğu, bunların kimi zaman da hiç geri gelemedikleri bilinmektedir. İşte o zaman özlem had safhaya yükselmiş olur. Örneğin, her iki dünya savaşı sırasında Kıbrıslılar paralı İngiliz askeri olarak ada dışında görev yapmışlardır. Ekmek parası için gemilerde tayfa olarak çalışıp yıllarca evine dönemeyen insanlarımız da olmuştur.

Birinci dörtlükteki "Duydum yarım geliyor." dizesi bazı manilerde "Duydum oğlum geliyor." şeklinde de karşımıza çıkar! Bu sözler, her zaman sevgiliye duyulan özlemi değil, kimi zaman da evlâda duyulan özlemi de vurgulamaktadır.

Ay Dovar Ayan Ayan'ı Hasder'in arşivinde buldum*. Havalamızla ilgili arşivde notalanmayı ve düzenlenmeyi bekleyen ham malzeme oldukça fazla! Yeter ki birileri çalışıp bir şeyler üretmek istesin. Üniversitelerimiz, araştırmacılarımız, halkbilimcilerimiz, halk müziği ile ilgilenenlerimiz... Hasder arşivi sizleri bekliyor!

1994 yılının Şubat ayında derlenen bu hava, Servet Mehmet Salih'ten alınmıştır. Derleyici ise Mehmet Bo-

rak'tır. Mehmet Borak'ın yanında halk bilimcilerimizden Mahmut İslâmoğlu da var. Servet Aba, manileri melodili olarak mırıldanır. Kayıt cihazı da bu mırıldanmayı kaydeder. Kayıt altına alınan bu hava böylece derlenmiş olur. Bu kayıt, Hasder'in arşivine girer ve 2008'in Kasım ayında benim dikkatimi çeker. İşte o mırıldanma, tarafımdan notaya alındı. Notaya aldığım bu mırıldanmayı bir köşeye atıp bırakmadım. Onu tek sesli olarak bir formata soktum. Böylece meraklılarının çalıp söyleyebileceği bir şekle girmiş oldu. Kısa bir süre sonra da bu havaya, Kıbrıs Havaları Derneğinin çalıp söyleyeceği bir format verdim. Böylece bu havamız unutulup gitmekten kurtulmuş, çalınıp söylendiği için artık can bulmuştur.

Ay Dovar Ayan Ayan isimli bu havamızın aşağıda önce tek sesli, ardından da Kıbrıs Havaları Derneği formatında çok sesli düzenlemesini bulacaksınız. Arzu edenler tek sesli olarak çalıp söyleyebileceği gibi, çok sesli düzenlemesini de kullanabilirler. Dileyenler yeni baştan kendilerine uygun bir düzenleme yapıp havalamızın yaygınlaşmasına katkıda bulunabilir.

Havalamızla çalışma yapacak olan duyarlı kişilere şimdiden kolay gelsin der, katkılarından dolayı da çok teşekkür ederim.

AY DOVAR AYAN AYAN

Kaynak: Servet Mehmet Salih
Derleyen: Mehmet Borak (7-13/02/1994)
Notaya Alan: Selçuk Garanti (06/11/2008)

♩ = 55

1. 2.

6

11 1. 2.

1) Ay do var a yan a yan Yol la ra düş

16 düm ya yan Duydum ya rim ge li yor Goş durdum ben da ya yan

21 1. 2.

Goş dur dum ben da ya yan da ya yan Su sa dım su is de rim

26 1. 2.

Su yo lu nu gös de riñ gös de riñ Mağsa dım su de ğil da

31 1. 2.

Ya ri gör meg is de rim Se ni gör meg is de rim is de rim

1) Ay dovar ayan ayan Yollara düşdüm yayan Duydum yarım geliyor Goşdurdum ben da yayan NAKARAT...	2) Aldım yolu gideyim Haber geldi döneyim Buracığa yanaşdım Çıg kapuya göreyim NAKARAT...	3) Basdım çıgdım furuna Bağdım mısır yoluna Eğer yarım gelirsa Çifde gurban yoluna NAKARAT...

NAKARAT

Susadım su isderim
Su yolunu gösderiñ
Mağsadım su de ğil da
Yari görmeg isderim
(Seni görmeg isderim)

AY DOVAR AYAN AYAN

Kaynak: Servet Mehmet Salih
 Derleyen: Mehmet Borak (7-13/02/1994)
 Notaya Alan: Selçuk Garanti (06/11/2008)
 Düzenleyen: Selçuk Garanti (08.10.2008)

$\text{♩} = 110$

I. Ses

II. Ses

III. Ses

5

1. 2.

10

15 1. 2. *tr*

Ay do var a yan a yan

19 *tr* *tr*

Yol la ra düş düm ya yan Duydum ya rim ge li yor

AY DOVAR AYAN AYAN

2

23

I Goş dur dum ben da yayan Goş dur dum ben da yayan da yayan

II

III

28

I Su sadım su is derim Su yo lu nu gös de riñ gös de riñSaz . .

II

III

33

I .) Mag sa dım su de yıl da Ya ri gör meg is de rim

II

III

37

I Se ni gör meg is de rim is de rim

II

III

1) Ay dovar ayan ayan
Yollara düşdüm yayan
Duydum yarım geliyor
Goşdurdum ben da yayan
NAKARAT...

2) Aldım yolu gideyim
Haber geldi döneyim
Buracığa yanaşdım
Çıg kapuya göreyim
NAKARAT...

3) Basdım çıgdım furuna
Bağdım mısır yoluna
Eğer yarım gelirsa
Çifde gurban yoluna
NAKARAT...

NAKARAT
Susadım su isderim
Su yolunu gösderiñ
Magsadım su değıl da
Yari görmeg isderim
Seni görmeg isderim

LEYMOSUN ATIŞMASI

Kaynak kişilerimizden Ahmet Becerikli tarafından birçok eğlencede okunarak yaygınlaştırıldığı bilinen bu hava, günümüzde de sevilerek okunmaktadır.

Leymosun Atışması'yla ilgili olarak Ahmet Becerikli'den önceye dayanan herhangi bir kaynağımız yoktur. Elimizde Ahmet Becerikli'nin de bu havayı seslendirdiği çok kısa bir video görüntüsü vardır. Bu videoda sadece birinci bölümün ilk sözlerinden bir bölüm yer almaktadır. Dolayısıyla havamızın tamamen unutulmadan kayıt altına alınması gerektiğini düşündük. Bu havanın sözlerini Kıbrıs Havaları Derneği kurucularından Refiye Sayıl, yine Kıbrıs Havaları Derneği üyelerimizden Mustafa Üzümcüoğlu'ndan derlemiştir; müziğini ise benim kulağımda olgunlaşan şekliyle notaya aldım. Belki de 1980'li yıllarla ilgili düğün videolarının birinde bu hava, söz ve müziğiyle birlikte karşımıza çıkabilir...

Tek sesli ve çok sesli düzenlemelerini aşağıda bulacaksınız.

LEYMOSUN DEDIĞLERİ

Leymosun Atışması

Kaynak (Söz): Mustafa Üzümcüoğlu
 Derleyen: Refiye Sayıl (19.12.2009)
 Kaynak (Müzik): Selçuk Garanti
 Notaya Alan: Selçuk Garanti (15.01.2010)

♩ = 84

Eey

7

11

1) Leymosun de dig le ri Cüm bez dir ye dig le ri
 2) Mâ u sa de dig le ri Gar ga dir ye dig le ri

"Getir be onu oraşdan"
 "Gaag, gaag, gaag"

13

Çoğ ho şu ma ği di yor

Dedig le ri Am man baş şım nan nay Ağ rı dı diş şım nan nay
 Çoğ iş miş şım nan nay Nan nay guz zum nan nay

(1)

Eeeyyy...
 Leymosun dedigleri
 Cümbezdır yedigleri
 Çoğ hoşuma gidiyor,
 "Getir be onu oraşdan" dedigleri.

NAKARAT

Amman başşım nan nay
 Ağrıdı dişşım nan nay
 Çoğ işmişim nan nay
 Nan nay guzzum nan nay

(2)

Eeeyyy...
 Mause dedigleri
 Gargadır yedigleri
 Çoğ hoşuma gidiyor,
 "Gaag, gaag, gaag" dedigleri.
 NAKARAT...

(3)

Eeeyyy...
 Girmedir dedigleri
 Ganimed yedigleri
 Çoğ hoşuma gidiyor,
 "Daa aşşaa gurtarmaz vallai" dedigleri.

(4)

Eeeyyy...
 Lefgoşa dedigleri
 Şekerdir yedigleri
 Çoğ hoşuma gidiyor,
 "Nerdesiñ ya be annem?" dedigleri.
 NAKARAT...

(5)

Eeeyyy...
 Bafidi dedigleri
 Üzümdür yedigleri
 Çoğ hoşuma gidiyor,
 "Anañ eti büreg? Eti da biti" dedigleri.
 NAKARAT...

(6)

Eeeyyy...
 İşgele dedigleri
 Babudsa yedigleri
 Çoğ hoşuma gidiyor,
 "Aa bu babudsalaaar..." dedigleri.
 NAKARAT...

LEYMOSUN DEDİGLERİ

(Leymosun Atışması)

Kaynak (Söz): Mustafa Üzümcüoğlu
 Derleyen: Refiye Sayıl (19.12.2009)
 Kaynak (Müzik): Selçuk Garanti
 Notaya Alan: Selçuk Garanti (15.01.2010)
 Düzenleyen: Selçuk Garanti

$\text{♩} = 55$

I.Ses
 II.Ses
 III.Ses

$\text{♩} = 84$

I
 II
 III

$\text{♩} = 84$

I
 II
 III

$\text{♩} = 84$

I
 II
 III

E e y 1) Leymosun de dig le ri

cümbezdır ye dig le ri çoğho şu ma gi di yor

2

LEYMOSUN DEDİGLERİ (Leymosun Atışması)

- 1)"Getir be onu oraşdan"
- 2)"Gaag gaag gaag dedigleri"
- 3)"Daa aşşaa gurtarmaz vallai"
- 4)"Nerdesiñ ya be annem?"
- 5)"Anañ eti büreg? Eti da biti"
- 6)"Aa bu babudsalaaar..."

23

24

(1)
Eeeyyy...
Leymosun dedigleri
Cümbezdür yedigleri
Çog hoşuma gidiyor,
"Getir be onu oraşdan" dedigleri.

NAKARAT

Amman başşım nan nay
Ağrıdı dışşım nan nay
Çog işmişşım nan nay
Nan nay guzzum nan nay

(2)

Eeeyyy...
Mausa dedigleri
Gargadır yedigleri
Çog hoşuma gidiyor,
"Gaag, gaag, gaag" dedigleri.
NAKARAT...

(3)

Eeeyyy...
Girnedir dedigleri
Ganimed yedigleri
Çog hoşuma gidiyor,
"Daa aşşaa gurtarmaz vallai" dedigleri.

(4)
Eeeyyy...
Lefgoşa dedigleri
Şekerdir yedigleri
Çog hoşuma gidiyor,
"Nerdesiñ ya be annem?" dedigleri.
NAKARAT...

(5)

Eeeyyy...
Bafidi dedigleri
Üzümdür yedigleri
Çog hoşuma gidiyor,
"Anañ eti büreg? Eti da biti" dedigleri.
NAKARAT...

(6)

Eeeyyy...
İsgele dedigleri
Babudsa yedigleri
Çog hoşuma gidiyor,
"Aa bu babudsalaaar..." dedigleri.
NAKARAT...

BRT Çocuklararası Resim Yarışması

Nilgün Tümerkan*

Çocuklar toplumların geleceğidir. Onlar yaşadıkları çevreye, doğaya ve kısaca dünyaya karşı ne kadar sorumlu olarak yetiştirilebilirlerse, yarınlar o kadar daha güzel olacaktır.

Çocuklar güzeldir, ve onlar güzel şeylere layıktır. BRT Kurumu bunun bilincindedir. Bu bilinçle çocuklara dönük faaliyetlerini artırmak ve çeşitlendirmek için uğraşlarını sürdürmektedir.

BRT kamu yayıncılığı yapan ve kamu yayıncılığı sorumluluğu taşıyan bir kurumdur.

Bu bilinçle toplumun geleceğini şekillendirecek çocukların yetişmelerine katkı koymak temel hedefiyle, 12 yıl önce çocuklararası resim yarışması düzenleme ve bunu geleneksel hale getirme kararı aldı.

Bu kararın altında yatan temel hedef çocukları birbirleri ile yarıştırmak değildi. Onlara BRT'nin adının da vereceği güvenle duygu ve düşüncelerini kağıda dökme olanağı vererek, yaratıcılıklarını geliştirmelerine ortam yaratmaktı.

12 yıl sonra geriye dönüp baktığımızda bu hedefe ulaşma konusunda önemli başarılar sağladığımızı söyleyebiliriz.

Adımızla güven verdik. Katılım her geçen yıl daha da arttı. 12'incisinde beş bini aşkın çocuğumuz çevre, sosyal ve kültürel konularla ilgili beyinlerindeki düşünceleri boş kartonların üzerine çizgiler halinde döktüler.

Renklerle bunu zenginleştirerek anlam kattılar .

Her biri değişik mesajlar taşıyan bu resimler, onların geleceğe dönük vizyonlarının gelişmesinde belki de küçük bir adımdı.

Unutmamak lazım ki küçük adımlar büyük başarıları getiren başlangıçlardır.

Bayrak Radyo Televizyon Kurumu olarak, Çocuklararası Resim Yarışmasını Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'nın da katkılarıyla gerçekleştiriyoruz.

İlk etkinliğimizi 1997 yılında düzenlemiştik.

Hedefimiz bir yarışma değildi.

Çocukların sosyal bir etkinlikte yer alarak kendilerine olan özgüvenlerini geliştirmelerini, duygu ve düşüncelerini yansıtma olanağı yaratmayı hedeflemiştik.

Ve gördük ki bunda başarılı olduk.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin her yanından, bütün çocuklara bu etkinliğe katılım olanağı sağladık.

Yeşilirmak'tan Karpaz'a kadar tüm çocuklarımız büyük bir heyecan ve coşkuyla etkinliğimizde yer aldı.

Etkinlikle ilgili televizyon programları da gerçekleştirmemiz ilgiyi daha da artırdı.

Çocuklararası resim yarışmasında çocuklara çizim konuları çocukların yaş grupları, güncel olaylar ve çevresel etkenler dikkate alınarak veriliyor.

Üç ayrı yaş grubuna toplam 9 konu vererek bu etkinliği gerçekleştiriyoruz.

Konuları seçerken eğitim uzmanlarından da görüş alıyoruz.

Böylece çocukların daha verimli bir çalışma yapabilmelerine olanak yaratıyoruz.

Etkinliğin sonunda ise tüm resimleri sergiliyoruz. Yani çocuklar yaptıkları eserleri sergide gelip görebiliyorlar. Ailelerine gösterebiliyorlar.

O anda yaşadıkları heyecanları, gözlerindeki pırıltıları görmeyi isterim.

Bu, onlar için çok önemli bir an oluyor.

Zaten yaptığımız etkinliğin bir amacı da onların kendilerine olan öz güvenlerini geliştirirken, onları mutlu etmektir.

Bunu da başarıyoruz.

Peki, değerlendirme aşamasında kim görev alıyor ve hangi kriterlerle değerlendirme yapılıyor?

Değerlendirmeyi resim öğretmenlerinden oluşturduğumuz bir juri gerçekleştiriyor.

Tek tek tüm resimlere bakılmak suretiyle, bir değerlendirme yapıyor jürimiz.

Resimlerde yaratıcılık aranıyor. Hareket aranıyor ve özgün olup olmadığına bakılıyor.

Klasikleşmiş çizgilere değil ama farklı değişik yaklaşımlara puan veriliyor.

Bazen resim öğretmenleri ya da okullar “Neden bizim çocuklarımız ödül alanlar arasında yer almadı?” gibi şikayetlerle bize geliyorlar.

Onlara nedenini anlatınca teşekkür edip gidiyorlar.

Nedeni, yukarıda bahsettiğim unsurlardır.

Yaratıcılık, özgünlük, farklılık ve çocuğun yaş grubuna göre iç dünyasını özgürce yansıtabilmesi, esas belirleyici unsurlar olarak ortaya çıkıyor.

Eğitimde ezbere dayalı sistemlerin yerine yaratıcılığı, araştırmacılığı, soru soran, sebep sonuç ilişkisini esas alıp analiz yapan gençler yetiştirmeye katkı yapacak araçlardan biri de resim çizebilmektir. Ve bunu yaratıcı ve özgün bir şekilde yapabilmektir.

Kendini çizgilerle ifade edebilmektir.

Zaten çocuklarda yaratıcılık küçük yaşlarda çizgilerle başlar.

Daha okuyup yazmadan, çocuklar kendilerini çizgilerle ifade ederler.

12 yıl boyunca biz çocuklardaki pırıltıları resimlerinde hep gördük.

Hedeflerimizden biri de daha çok çocuğa ödül vermek oldu her zaman.

Bunda da başarılı olduk. Üç ayrı kategoride ilk üçe girenlere ödüller vermenin yanısıra mansiyon, teşvik ve özel ödüllerle sayıyı hep çoğalttık.

Ve hep, kazananın tüm çocuklar olduğunu vurguladık.

Önümüzdeki yıllarda bu yarışmayı bireysel boyuttan çıkarıp daha değişik bir formata taşımayı düşünüyoruz.

Bireysel olmayacak ama grupların çalışacağı bir format olacak bu.

Bu çerçevede okullardaki öğretmenlerimizle de daha çok işbirliğine gidip yarışma öncesi çocuklarımızın kendi çalışma gruplarını öğretmenlerinin de desteği ve yardımıyla oluşturması istenecek.

Böylece çocukların böylesi sosyal bir etkinliğe katılıp kendi özgüvenlerini geliştirmelerine yardımcı olunurken, ayrıca paylaşım duygularının da gelişmesine katkı konacağı inancındayız.

Bir de ekip halinde çalışma alışkanlıklarını geliştirmeyi hedefleyeceğiz. yeni formatla.

Yeni dünya düzeni koşulları içerisinde ekip çalışması yapabilmek, başarı için en temel koşullardan biridir.

BRT olarak bunun bilincinde olduğumuz için ülkemiz çocuklarının bu konuda kendilerini geliştirme uğraşlarında onlara bir katkı yapmak istedik.

Bu düşüncemiz de bu nedenle oluştu.

Peki sorunlarımız yok mu?

Var elbette..

En büyük sorunumuz finansman..

Yarışmaya katılımı artırdıkça finansman desteğine daha fazla gereksinim duyuyoruz.

Bunun için de sponsor arayışlarımızı artırıyoruz.

Buradan belirtmekte bir sakınca görmüyorum, Deniz Plaza bize yıllardır bu konuda çok büyük katkı ve destek veriyor.

Yarışmanın başlangıç aşamasında bize destek olan ve özellikle son iki yıldır yarışmanın sponsorluğunu üstlenerek, çocuklarımızın eğitim ve kültür alanında gelişimlerine katkı koyma konusundaki duyarlılığını gösteren Deniz Plaza'ya da

buradan teşekkür etmek isterim.

Ama sponsor firmaların sayısını artırmak gerekiyor.

Daha çok firmanın bizlere destek vermesini istiyoruz.

Daha çok firmanın geleceğe yatırım yapmasını...

Bir de ailelerden beklentilerimiz var.

Bizim bu etkinliği düzenlemekteki amacımız çocuklarımızın gelişimlerine okul dışı bir faaliyet ortamı yaratarak katkı sağlamaktır.

Aileler de bu temel yaklaşımımızı çok iyi algılamalı ve bize bu konuda yardımcı olmalıdırlar.

Çocuklarını bir yarışa getirir gibi değil ama bir festivale götürür gibi etkinliğe getirip onları özgürce duygu ve düşüncelerini ifade etmeleri konusunda motive etmelidirler.

Onlardan beklentimiz budur.

Önemli olanın kazanmak, birinci gelmek değil, katılmak ve birşeyler üretmek olduğunu çocuklarına anlatırlar.

Birlikte çalışmanın ve başarmanın önemine işaret etsinler.

Yaşam içerisinde birşeyler yaratmak ve birlikte birşeyleri paylaşarak başarmak önemlidir.

Çocuklara bunu aşılabilirmeliyiz.

Bizim hedeflerimizden biri de budur.

Bir diğer hedefimiz de çocuklarımıza birarada olabilecekleri farklı bir sosyal ortam yaratmaktır.

Finansal sorunlarımızı aşabilmemiz durumunda bu etkinliği daha da çeşitlendirebileceğiz.

Etkinliğe bölgesel düzeyden ülke geneline taşıyacağımız bir boyut katabileceğiz.

Bunun için de az önce de belirttiğim gibi daha çok sponsöre ihtiyacımız vardır.

Firmalarımızın daha cömert ve katılımcı olmasını bekliyoruz.

Unutulmamalıdır ki yapılacak en önemli yatırım çocuklara yapılandır.

Çünkü bu, toplumların geleceğine yapılan bir yatırımdır.

Bu arada bizim etkinliğimiz sonrasında ortaya çıkan sonuçlara göre yurt dışında da bazı etkinliklere gidilmesine olanak yaratılması uluslararası deneyim kazanılmasının kapısını açacaktır.

Bu da finansal destek ve konuyla ilgili sivil toplum kuruluşlarının işbirlikleri ile mümkün olabilir.

Dış teması olan grupların katkı ve desteği bu noktada çok önemli ve gereklidir.

Böylece Kıbrıs Türk insanının kabuğunu kırma arayışlarına bir nebze de olsa katkı bu etkinliğin boyutlarının geliştirilmesiyle sağlanabilir.

Çocuklarımızın vizyonunu geliştirecek yeni bir pencere açılabilir.

Bunun için de işbirliği ve güçlerin birleştirilmesi ge-

reklidir.

Sonuç olarak bu tür etkinlikler çocuklarımızın zihinsel ve duygusal gelişimlerine önemli katkılar sağlamaktadır.

Bir kamu kurumu olmanın bize verdiği önemli avantajların bilinci ve yüklediği sorumlulukla bu etkinliği her geçen yıl geliştirerek gerçekleştiriyoruz.

Ama bu arada beklentiler de her geçen yıl yükseliyor.

Gelişen ve değişen toplumlarda beklentilerin yükselmesi normaldir.

Bunun da farkındayız.

Bunun için de bizler her geçen yıl artan katılımı ve beklentileri yanıtlamaya çalışırken bu yarışmada daha çok sponsör ve sivil toplum örgütü desteğine ihtiyaç olduğunu vurgulamak istiyorum.

Çocuklarımız hep daha iyilerine layıktır.

Biz bu bilinçle yolumuza devam edeceğiz.

Bu yolda daha çok yol arkadaşı görmek istiyoruz.

Bu sempozyumun bize değişen ve gelişen koşullar içerisinde bizim birikimlerimizi birleştirerek daha iyi şeyler yapmamıza olanak yaratacak bir zemin oluşturabileceğine inanıyorum.

Hepimizin, yaptığımız etkinliklerde farklı farklı deneyimleri vardır. Bunun sonucunda da birbirimizden öğreneceklerimiz vardır.

Bu etkinlik bize bu fırsatı verecektir.

Böylesi bir etkinliği düzenleyerek yaşanan deneyimleri kitlelere sunma olanağını bize veren HASDER yetkililerine teşekkür ederim.

---

16. Çocuk ve Masal Sempozyumu

Çocuklara Yönelik Etkinliklerde Vizyon ve Karşılaşılan Sorunlar

Ayşen ALİGÜLLÜ*

Gençlik Merkezi

Gençlik Merkezi 1986 yılında Lefkoşa’da kuruldu. Derneğimiz gönüllülük ilkesi ile çalışmaktadır. Derneğimizde çocuklara, gençlere ve yetişkinlere yönelik kültürel, sosyal, sanatsal ve sportif faaliyetler yapılmaktadır. Araştırmacı ve uygulayıcı yönleri ile faaliyetlerini sürdürmektedir. Çocuklara, gençlere ve yetişkinlere başta halk dansları, resim-elişi, seramik, satranç, tiyatro ve sportif alanlardaki çalışmaları yanında iki toplumlu faaliyetlere de katılmaktadır.

Derneğimiz gerek yurt içi, gerekse yurt dışı faaliyetlerde ülkemizi en iyi şekilde temsil etmektedir. Ayrıca Kıbrıs insanının kültürünü, sevecenliğini, sıcaklığını, konukseverliğini yansıtmaktadır.

Bu çalışmalarını sürdürürken, temel hedefimiz derneğimiz üyelerinin sosyal, kültürel alanda zenginleşerek, toplumsal yaşamda etkinliklerinin artırmaktır. Bunu sağlayabilmek için üyelerimize güvenli bir ortamda çalışma koşulları yaratarak nitelikli bir eğitim vermeye çalışmaktadır. Her türlü toplantı, seminer, konferans, sempozyum, panel, temsil, gezi, festival, fuar, konser, sergi yarışma ve benzeri etkinlikler bu düşüncelerle düzenlenmektedir.

İlkelerimiz

Bu çalışmalardan dernek yönetimi, derneğimize üye olan ve olmayan, destek veren herkes yararlanmaktadır. Hedef yakından uzağa prensibiyle daha geniş kitlelere ulaşarak onlara dernek çalışmalarını aktararak desteklerinin sürmesini sağlamaktır.

Dernek Yönetim Kurulu, çocuklarımızın ülkemizin

kültürünü geliştirecek konularda kaygılarını dikkate alan, onlarla ve aileleri ile birlikte karar üretecekleri süreçler yaratmayı öngörmektedir.

Derneğimiz gönüllülük esasları çerçevesinde olabildiğince profesyonel bir performans sergilediği kültür, sanat ve gençlik alanlarında çevremizden ve halkımızdan oldukça önemli derecede takdir almaktadır.

Kültür ve Sanat Alanındaki Hizmetler

Dernek velilerimize, halka, gençlere ve çocuklara yönelik olarak kültür ve sanat şenlikleri, festivaller düzenlenmesini sağlar.

Etkinlikler kapsamında çeşitli müzik topluluklarının konser ve gösterileri, film gösterimleri, sergiler ve yarışmalar düzenlenmekte, böylece halkımızın sanatsal ve kültürel yönden geliştirmenin yanısıra, kaynaşma sağlanmaya çalışılmaktadır.

Ayrıca Lefkoşa Belediyesi ile birlikte her yıl geleneksel olarak organize edilen festivalde de organize yer olarak kültürümüze katkı koymaktadır.

Çocuk tiyatrosu, halk dansları, diğer gösteri ve dinleti sanatları ile ilgili etkinlikler düzenlemektedir. Her yıl Lefkoşa ilkokullarına Çocuk Tiyatro Kulübümüz tarafından oyunlarımız sergilenmektedir.

Halk Dansları alanında her yıl Türkiye’ye 23 Nisan’da öğrenci göndermekte çocukların kaynaşmasına katkı koymaktadır. Ayrıca yıldız ve büyük ekiplerimiz ulusal ve uluslararası folklor festivallerine katılıp ülkemizin kültür ve sanatını en iyi şekilde sergilemektedir.

Adalı Gençlik, öncelikle liseli gençlerin kendi ken-

dilerine oluşturdukları kulübümüzdür. Bu çerçevede Ziligurti adli mizah dergisi, gençlik sorunları ile ilgili panel tartışmaları, gençlik gezileri ve müzik dinletileri gerçekleştirmektedir.

Ulusal ve uluslararası kültürel ve bilimsel toplantılar (panel, konferans, sempozyum, söyleşi vb.) düzenlemekte ve bu tip toplantılara katılmaktadır.

Kültür, sanat, edebiyat, siyaset, tarih, felsefe, sosyoloji gibi alanlarda önemli izler bırakmış kişiliklerle ilgili anma programları düzenlemektedir.

Programlar kapsamında sözkonusu kişiliklerle ilgili fotoğraflar, kitaplar ve müzik eserleri gibi yayınlar (kendisine ait ve hakkında yayımlanan) sergilenmekte, yapılan toplantılarla bu kişilerin yerel halk tarafından yeterince tanınmaları sağlanmaya çalışılmaktadır.

Ülkemizdeki diğer kültür merkezleri ile ortak çalışmalar ve eylemler yapar. Toplumda çeşitli konularda hassasiyeti artırmak amacıyla toplantılar hazırlamaktadır.

Bireylerin ve toplumların karşılaştığı sorunların önemli bir bölümü insan kaynaklıdır. Çevre kirliliğinden trafik kazalarına ve hastalıktan savaşlara kadar pek çok sorun, insanların bilinçli ya da bilinçsiz karar ve davranışları sonucu ortaya çıkmaktadır. İşte bu toplumu ilgilendiren konularda hassas davranıp uyarılar yapmakta, halkımızı bilinçlendirmektedir.

Ülkelerin kalkınmış olmaları kültür ve sanatla ölçülmektedir. TAYLOR'a göre kültür, bilgiyi, imanı, sanatı, ahlakı, örf ve adetleri, bireyin ait olduğu toplumun bir üyesi olması itibarıyla kazandığı alışkanlıkları ve bütün diğer yeteneklerini içeren bir bütündür.

Yine ünlü bir antropolog olan C. WISSER de kültürü şöyle tanımlamaktadır: "Kültür, bir halkın yaşama tarzıdır".

Kültür, bireyin kendi dışındaki evrene açılma yolu olarak insan hayatına bir anlam kazandırmasının yanında, toplumların da uygarlık yarışında yüксеlebilmelerini gerçekleştiren bir fonksiyona sahiptir.

Kültür ve sanat, insanlara insan olduklarını hissettirmek, hayatlarını zenginleştirmek ve yaşama sevinçlerini artırmak suretiyle çok önemli işlevler başarmaktadırlar.

Kültür:Toplumda geçerli olan ve gelenek halinde devam eden her türlü duygu, düşünce, dil, sanat ve yaşam unsurlarının tümüdür.

Sanat: Bir duygunun, bir tasarımın ya da güzelliğin

anlatımında kullanılan yöntemlerin tümüdür.

Kısaca kültür ve sanat, toplumun yaşamını çepeçevre saran iki önemli unsuru oluşturmaktadırlar.

Buradan yola çıkılarak Gençlik Merkezi uluslararası kültürel projeler ve gençlik çalışmalarında da yer almaktadır. Lefkoşamızın Sesini Akdenizin Sesleri projesinde duyurmayı sağlamış, DLP Kıbrıs projesi çerçevesinde de ülkemize davet ettiğimiz 17 ülkeden 60 etkin kişiye tartışma-öğrenme ortamı yaratılmıştır.

Derneğimizin amaçları

a- Estetik duyarlık kazandırmak ve görsel değerler hakkında bilgilendirmek,

b- Duygu ve düşüncelerini görsel dil aracılığı ile kitlelere iletilmesi gerekliliğini

vurgulamak,

c- Eğitim yoluyla öğrencinin zihinsel, algısal yeteneklerini de geliştirmek,

d- Yaratıcı bir düşünce yapısı kazandırmak,

e-Sürekli görsel çevresini sorgulayan, eleştiren, değer yargılarına sahip olması için değerlendirmeye yönelik davranış biçimlerini vermek,

f- Baktığını gören, algılayan, düşünen ve bir takım yargılarda bulunabilen, bunları çevresindekilerle paylaşmayı beceren, kişilik sahibi birer birey haline getirmektedir.

TOPLUMSAL NEDEN : Toplum bir bütündür. Sanat bu bütünlüğü korur ve bunu bozan aksaklıklara karşı çıkar. Bu nedenle de sanat, elit bir tabakaya hizmet etmekten kurtarılmalı ve toplumun tüm bireylerinin yararlanacağı biçime dönüştürülmelidir.

PSİKOLOJİK NEDEN : Bireyi tüm diğer canlılardan üstün kılan tasarım ve yaratma yeteneğidir. Birey ortaya koyduğu yapıtlarla mutlu olur ve yaşadığı ortamı kendi istediği biçime dönüştürmek ister. Oysa bireyde bulunan yaratma gereksinmesi kısıtlanırsa ruhsal yönden uyumsuz bir insan hakline döner.

ESTETİK NEDEN : Estetik, bireyde ayırt edici kuvvettir. Estetik daima güzeli bulmaya çalışır. Güzellik; bir bütünlük, ilginç bir biçim demektir. Bu, seçme olayını beraberinde getirir. Böylece bireyler çevrelerini güzel-

leştirmek isterler.

Bu ilkeleri dikkate alarak hedefe ulaşabilmek için gerçekleştirdiğimiz çocuk çalışmalarında pek çok sorunla karşılaşyoruz.

1. Aileler çocuklarını özel okulara göndermeye başlamıştır. Özel okullardaki eğitim programı tam güne yayıldığı için, çocukların serbest zaman etkinlikleri azalmaktadır. Devlet okullarında eğitim görenler de bu okullardaki tam gün eğitimle yarışabilmek için özel derse yönelmektedirler. Gelir düzeyi düşük ailelerin ise çocuklarını getirebilecekleri özel araçları olmadığı için onlar da dernek faaliyetlerine katılamamaktadırlar.

2. Çocuklarımıza kültürümüz konusunda yaptığımız eğitimler için yeterince kaynak olmaması ve olanlara da kolay ulaşılmaması dejenerasyona sebep olmaktadır. Derneklerin belli kaynakları ortak kullanmayı becerememeleri de kaynakların verimsiz kullanılmasına neden olmaktadır.

3. Gelişen bilgisayar oyunlarına olan ilgiden dolayı, özellikle çocukların kültür sanat etkinliklerine katılmaları azalmaktadır.

4. Yerel Yönetimlerin ve ilgili devlet kurumlarının yapmakta oldukları katkılar çok sınırlı olmaktadır. Bu da etkinliklerimizi daha fazla duyurmak, ürettiğimiz faaliyetleri tüm KKTC yerleşim yerlerinde sergilemekten bizleri alıkoymaktadır.

5. Derneğin altyapı yatırımlarının tamamlanmasında, bakım-onarım ve diğer sabit giderlerin karşılanmasında, kıyafetlerin alınmasında, yurtiçi ve yurtdışı festivallerine katılımlarda öğrencilerden alınan aidatlar yetersiz kalmaktadır. Ülkede var olan ekonomik sıkıntılar ve sponsorluk konusunda var olan yasalardaki yetersizlikler dolayısıyla özel teşebbüsler de sponsorluk yapamamaktadırlar.

6. Eskiden gönüllü çalışmalar çok daha fazla hayat bulurken, ekonomik sıkıntılar dolayısıyla herkesin para kazanmak için değişik işlere yönelmesi nedeniyle çocuklarımıza gönüllü eğitmen bulmada sıkıntılar yaşanmaktadır..

7. Halk dansları çalışmalarının en temel unsuru olan müzik konusunun profesyonel olarak karşılanması için de çaba sarfediyoruz. Ancak bu bizim koşullarımızın zorlanması anlamına gelmektedir.

8. Sınırlı çalışma saatleri nedeniyle faaliyetlerimiz

yaklaşık olarak aynı saatlere denk geliyor. Bu da tüm grupların çalışmalarının verimliliğini etkileyerek, binaımızın yetersiz olması sonucunu doğuruyor.

9. Yurtdışında yapılan sempozyum, atelye çalışması ve değişik konularda eğitimlere maddi kaynakların sınırları nedeniyle yeterince katılamıyoruz.

HASDER Çocuk Kulübü Misyonu ve Çocuklara Yönelik Etkinliklerde Karşılaşılan Sorunlar

Fatma Kükrer – Engin ANIL

Halkbiliminin değişik alanlarında çalışmalar yapan HASDER 1977 yılında kurulmuştur. O günlerin Maarif Dairesi'ne bağlı Halk dansları çalışmaları yapan Folklor Eğitim Merkezi'nden ayrılan bir gurup insanın kurduğu Halk Sanatları Derneği, Halk Dansları çalışmaları yanında koro çalışmaları ile de ünlenmişti.

1979 yılında dernekten önmeli bir miktarda gencin askere ve bir o kadarının da yurt dışına yüksek öğrenime gitmesi nedeniyle dernek faaliyetlerini dondurmuş, fakat kısa bir süre sonra yurt dışında eğitimlerini tamamlayıp yurtlarına dönen gençlerin ve yeni insanların katılımıyla yeniden aktif çalışma hayatına dönmüştü.

HASDER, o günden günümüze Halkbiliminin birçok değişik alanında araştırmalar, derlemeler yaparak, panel, konferans, sempozyum organizeleri gerçekleştirerek, Halkbilimi alanında periodik yayın olan "Halkbilimi Dergisi"ni yayımlayarak . sergi, halk dansları gösterileri, koro, orkestra çalışmaları gerçekleştirerek yaşamını ve gelişmesini sürdürmüştür. Bunların yanında kalıcı eser olarak otantik el sanatları ürünlerinin öğretilip üretildiği ve satıldığı Selimiye Meydanı'ndaki Halk Sanatları Enstitüsü, buna bağlı olarak Mağusa'da Halk Sanatları Enstitüsü Mağusa Şubesi, Arabahmet Bölgesindeki Folklor Arşiv ve Kütüphanesi, ve Büyükkonuk'taki Otantik Zeytin Yağı Değirmeni ve Evi" ile çalışmalarını sürdür-

mektedir.

HASDER her zaman için çalışmalarını 3 temel eksen üzerine oturtmaya çalışmıştır.

- 1- İçinden geldiğimiz kültürel yapımızı korumak ve geliştirmek
- 2- Yapacağımız etkinliklerin sürekli ve kalıcılığının olması
- 3- Etkinliklerimizin toplumsal bilinç ile yoğrulmuş, sosyal, bilimsel ve eğitimsel yanı olması.

Bu ilkeler HASDER'in tüm çalışmalarında kendini göstermektedir. Bu nedenle çocuk kulübü çalışmaları da bu eksenler üzerinden götürülmeye çalışılmaktadır. Günümüzde, İlköğretim düzeyinde Halk Dansları Çalışmaları, Çocuk Korosu, Resim Yapma Çalışmaları ve ana sınıf 5-7 yaş arası eğitim çalışmaları ile Çocuk Kulübümüz çalışmalarını sürdürmektedir.

Vakfımız hakkında verdiğimiz temel bilgilerden sonra şimdi de Çocuk Kulübümüzün tarihsel gelişimi ve gerçekleştirmekte olduğu etkinlikler üzerinde durmakta yarar vardır.

Vakfımızın çocuklarla gerçek anlamda buluşması 1986 yılında başlar. 1986 yılından önce çocuk denecek

yaştaki üyelerimiz dernek bünyesinde çalışmakta, katılan festivallerde genç HASDER'lilere ayak uydurmaya çalışmaktaydılar. Derneğimizde yer alan çocukları bir araya toplamak ve yeni çocuklarla beraber olabilmek için 1986 yılında HASDER Çocuk Kulübü kurulur. 1986-1990 yılları arasında kulüp pasif bir dönem geçirir. 1991 yılında yeniden toparlanarak kendi içinde özerk bir örgütlenme ile yeniden yapılanma sürecine girer.

Çocuk kulübümüz misyonunu belirler. Hedeflerimiz okul öncesi ve ilkökul düzeyindeki öğrencileri bir araya getirmek, onların sosyal, toplumsal gelişmelerine katkıda bulunmak. Çocukları kültürel değerlerimizden haberdar etmek, bu alanda çalışmalar yapmalarına ortamlar hazırlamak, onları kültürel değerlerine sahip çıkan, ülkesini tanıyan, burada yaşamaktan mutluluk duyan, çevreye karşı duyarlı, sorumlu bireyler olarak yetiştirmelerine katkıda bulunmaktır.

Çocuk kulübümüz 1991 yılından bugüne kadar çalışmalarını gönüllü ve özverili üye, üye velileri ve eğitimcileri ile birlikte yürütmeye devam etmektedir.

Hedeflerimiz doğrultusunda Çocuk Kulübümüzün çalışma koşulları belirlenmiştir.

Çalışma kollarımıza genel olarak bakarsak:

- 1) Halkdansları çalışmaları: bu alandaki çalışmalarımız, çocuklara Kıbrıslılık bilinci çerçevesinde, kendi yerel danslarını öğretme, yurt içinde veya yurt dışında sunmalarına olanak sağlamak diğer toplumların kültürlerinin farkına varmalarını ve saygı duymayı öğrenmelerine katkıda bulunmaktadır.
- 2) Koro Çalışmaları ile hedefimiz Kıbrıs Halk Müziğini çocuklara tanıtmak Kıbrıs Halk Müziği ve evrensel çocuk şarkılarını öğretmek, müzik zevklerinin gelişmesine yardımcı olmaktır.
- 3) Resim çalışmaları ile çocukların hayal gücü ve yaratıcılıklarının geliştirilerek sanata olan duyarlılıklarının artması, çocukların kendilerini resimlerle ifade edebilmeleri, resim sanatına önem vermeleri ve gelecekte sanat alanında uğraş veremeseler de onların iyi birer sanat tüketicisi olarak yetiştirmelerine katkı koymaktadır.

4) Tiyatro çalışmaları ile çocuklarımızın tiyatro eserlerini seviyelerine uygun bir şekilde canlandırıp sahnelemeleri, özgüven ve kendilerini ifade etme becerisi kazanmaları hedeflenmiştir.

5) Çevre gezileri ile kulüp üyelerimize yaşadıkları ülkeyi tanımalarına yardımcı olma yanında onlarda çevre bilinci oluşturmaya çalışmaktayız. Düzenlediğimiz çocuk baloları ile çocuk aileleri ile Vakıf üyelerini kaynaştırmaya çalışıyoruz

6) Çocuk Etkinlikleri Günü, yıl sonu müsamesesi gibi düşünülmüştür. Bu günde çocuklarımız yılboyu gerçekleştirdikleri bütün etkinliklerin ürünlerini sunma olanağı bulurken, HASDER yöneticileri de onlara eğlenebilecekleri standlar hazırlayarak keyifli bir gün geçirmelerini sağlamaya çalışmaktadırlar.

7) Kitap okuma saati ve Çocuk Gazetesi ile çocuklara kitap okuma sevgisi aşılamak, okudukları kitaplarla ilgili sohbet toplantıları düzenleyerek bu toplantılarda kendilerini ifade etmelerine, düşünen, düşündüklerini söyleyen, yazan çocuklar yetişmesine katkı koyma amaçlanmaktadır.

8) Çocuk Kampı ve Uluslararası Yurtdışı Festivalleri: HASDER uluslararası etkinliklere ilkeleri doğrultusunda her zaman açık olmuştur. Böyle etkinlikler her zaman çocukları heyecanlandırmış, ailelerden uzak arkadaşları ile birlikte geçirdikleri günleri "büyüdüm, kendime bakabiliyorum, hem de gösterimi de kusursuz bir şekilde sunuyorum" diye düşünmelerini sağlamış, onları çok mutlu etmiştir.

Çocuk Kulübü Üyelerinin Profili: Çocuk Kulübümüze üye çocuklar çalışma alanımızın Lefkoşa olması nedeniyle, Lefkoşa okul öncesi eğitim kurumlarından ve Lefkoşa ilkokullarından gelen çocuklardan oluşmaktadır. Bu çocuklar yeğen veya arkadaşları HASDER veya Halkdanslarımızı öğreten başka bir kurumda yer aldığı için onlara özenerek bize üye olmuşlar, bazı çocuklarımızın ailesi halkdanslarımızı izlemekten keyif almışlar ve çocuklarımızı danslarımızı öğrenmek üzere çocuk kulübümüze göndermişlerdir. Bazı çocuklar ise okullarında halkdansları gruplarına girememişler, danslarımızı öğrenmek için bize üye olmuşlardır. Bunun yanında HASDER'in çalışmalarını genel olarak tasvip edip

---

çocuklarını Vakfımıza getiren aile sayısı az değildir. Vakfımız çatısı altında bu çocuklar, yukarıda söylediğimiz çalışma kollarından birinde veya birkaçında çalışmaya başlarken, onlara halkdanslarımız, müziklerimiz öğretirken, kendilerine güvenmeleri, arkadaşları ve öğretmenleri ile düşüncelerini paylaşmaları için ortamlar yaratmaktayız. Yurtdışı festivalleri ve kampları onların öğrendiklerini uyguladıkları yerlerdir. Bu etkinlikler öncesinde çocuklarla toplantılar yapılır, sunacakları gösteriler, gidilecek yerde karşılaşılabilecekleri olası sorunlar ve güvenlikleri için yapmaları gerekenler onlarla bir tartışkin gibi konuşulur. Çocuklar bu konularla ilgili düşüncelerini dile getirip paylaşırlar. Çocuk kulübünün kostümleri ve kullanacakları aksesuarlar çocuklara teslim edilir. Çocukların bunları korumak için gösterdikleri çaba görülmeye değer. HASDER çatısı altına ürkek, çekingen giren bir çocuk süreç içerisinde fikirlerini söyleyebilen, konuşmaktan çekinmeyen, paylaşan birey olma yolunda adımlar atan çocuklar olurlar.

Çocuk kulübümüzün çalışma alanlarını dile getirirken Çocukve Masal Şölenini bilinçli olarak ayrı tuttuk.” Çocuk ve Masal Şölenleri” HASDER üyesi çocuklar yanında üyemiz olmayan çocuklarla gerçekleştirdiğimiz etkinlikler dizisidir. Şölenimize Kıbrıs’ın dört bir yanından ilkokul öğrencileri katılmaktadır. Bazı okullarımızdan okul yöneticilerinin ve öğretmenlerinin bu tür etkinliklere gösterdikleri ilgiden dolayı öğrenci katılımı yüksek olmakta bazı okullarımızdan çok az sayıda çocuk katılmakta ya da hiç katılmamaktadır. Bu etkinlik Masal Anlatma Yarışması ön eleme ve finali, Resim Yapma Etkinliği, Çocuk ve Masal Sempozyumu gibi etkinlikleri kapsamaktadır. Masal Yarışması düzenlemekteki amacımız; halkbilimciler olarak unutulmaya yüz tutmuş geleceğimizi çocuklarla yaşatmak, anlatılabilecek yayımlanmamış masalları ortaya çıkarmak,diğer bir boyut ise çocukların kitap okuma alışkanlığı kazanmasına katkıda bulunmak, onları masalların büyüdü dünyasına götürmek, iyiliğin dürüstlüğün ödüllendirildiği bu dünyada olumlu değer yargıları oluşturmalarına katkı koymaktır. Bunların yanında Türkçe’nin güzelliklerine varmalarını sağlamak ve hayal dünyalarının gelişmelerini sağlayan masallarımızla onları buluşturmaktır. Çocuklar masallarını sahnede ve kendileri için yabancı bir izleyici kitlesine anlattıkları için özgüvenlerini geliştir-

diklerine inanıyoruz.

Masal Yarışmalarına giren çocuklarımızdan beklentilerimiz; Masallarını ezberlememeleri, özümsemeleri, anlatırken mimik ve davranışları ile süslemeleri, kimseyi taklit etmeden kendi yetenek ve becerileriyle anlatmalarıdır. Yaklaşık 150 – 200 çocuğun katıldığı yarışmada genellikle kuru ezber yapan, unuttuğu bir kelimenin yerine eşdeğer bir kelime koyamayan çocuklara rastlıyoruz. Bazı çocuklarımız ise düz bir anlatım yapıyorlar. Bütün yarışmacı çocuklar ise özellikle ön elemelerde çok heyecanlandıklarını söylüyorlar. Ezber yapmayan, masalını özümseyen çocuklardan her ön eleme sonrası 30 tanesi finale kalıyor, bunlardan 10-12 si ise aradan fir-layarak en başarılı masalcılar olarak seçiliyorlar.

Resim Yapma Etkinliğimiz Çocuk Kulübümüz ve tüm Lefkoşa çocuklarına veya etkinliğin yapıldığı yerden geçen tüm çocuklara açık bir etkinlik. Üye çocuklarımızla Resim Yapma Etkinliğinden önce tartışarak, fikir eksersizi yaparak çizilecek konuyu belirliyoruz. Bazı yıl oyunlarımızı çizdiler. Başka zamanlarda “Trafik, Barış, Susuzluk, Çevre Kirliliği, Sevgi, Ailemiz” gibi konuları kendilerine sağlanan fırça ve boyalarla geniş bezler üzerine düşüncelerini aktardılar. Üyemiz çocuklar önceden bu konuları tartıştıkları için hemen tereddütsüz resimlerini çizmeye başlıyorlar. Dıştan sonradan katılan çocuklar ise çoğunlukla çatısı eğimli bir ev, yanına birkaç ağaç veya kendilerini çizip resimlerini tamamlıyorlar.

Genel olarak, çocuklara yönelik düzenlediğimiz etkinliklerde hiçbirşey güllük gülistanlık değil tabii ki. Çocuklarla yapılan etkinliklerde karşılaşılan sorunlar şunlardır.

- 1) Halk Sanatları Vakfı Çocuk Kulübü, ekiplerine eleman alırken, “sen yeteneklsin, sen yetenezsizsin” di-yebir ayırım yapmıyor. Hemen hemen her başvuruyu kabul ediyor. Süreç içerisinde çalışmalardan ayrılmış olan çocuk aslında büyük bir zaman kaybını, enerji, moral ve özveriyi beraberinde götürüyor. Hele de başka bir ekibe katılırsa bu daha büyük bir sorunu gündeme getiriyor. Çünkü katıldığı ekip sorumluları ona, arkadaşlarını da oraya getirmesi için baskı yapıyor. Bazen ekipten 4-5 kişinin birden ayrıldığı durumlar ortaya çıkıyor.

- 2) Çocuklarımıza her zaman için gerekli eğitimi verebilecek eğitimli eleman bulamıyoruz. Bunun için tüm çalışma kollarımızı her zaman için verimli ve aktif tutamıyoruz. Belirli etkinlikler belirli dönemlerde yetişmiş eleman bulunduğu takdirde hayat buluyor. Geçmiş 10-15 yıl öncemizin toplum yararına karşılık beklemeden çalışma ve birşeyler yapma isteği dolu gençleri artık yok denecek kadar azdır.
- 3) Çocuk kulübünde çalışmaların tek başına yeterli olmadığı ama aynı eğitimin devamının evde ve okulda da devam ettiğini, bu çalışmaların bir birini tamamladığını bilerek çalışmalarımızı o yönde geliştirmeliyiz.
- 4) Etkinlikler düzenlemede maddi sorunlar her zaman karşımıza çıkmaktadır. Çocuklara yönelik etkinliklerde onların giyeceği elbiseler, kullanacakları malzemeler, ulaşım, çalışma salonlarının giderleri dahil ayrıca büyük bir altyapı gerekmektedir. Bu tip etkinliklere bütçe yaratmak için çok gayret gerekirken, hatta bu nedenle bazı etkinlikler de iptal edilmektedir.
- 5) Son günlerde çocuklara yönelik etkinlikler düzenlemede sivil toplum örgütleri, okullar ve eğitim bakanlığı yanında özel animasyon şirketlerinin de etkinlikler düzenlediklerini görüyoruz. Söz konusu şirketler bu etkinlikleri düzenlerken işe profesyonelce sarılmakta, her türlü etkinliği çocukların ayağına götürmektedir. Bu anlamda sivil toplum örgütlerinin aksine çocukları interaktif olarak olaya katmamakta, onların sorumluluk almaları, kendilerini geliştirmeleri, arkadaşlarıyla paylaşma, dayanışma içerisinde birşeyler gerçekleştirme ortamını ortadan kaldırmaktadır. Bunun tıpkı annenin çocuğuna masal anlatması yerine, çocuğun kasetten masal dinlemesine benzetebiliriz. Bu tür etkinliklerin yaygınlaşmasıyla ilerde olumsuz neticelerle karşılaşacağımız düşünüyoruz.

18 yıldır beraber olduğumuz ülkemiz çocuklarından aldığımız dönütler bizi çok mutlu etmiyor. Eğitim startajlarımızı plânlarken her çocuğun yaratıcı olduğunu unutmamalıyız. Toplumumuz bilgi ile yüklenmiştir ama yaratıcı olmayan zekânın tek başına anlamı yoktur. Amacımız topluma sanatçı yetiştirmek değil, sanatla eğitmek

olmalıdır. Teorik bilgiler yaratıcı çalışmalar sırasında verilmelidir. Kuru bilgi vermekten kaçınılmalıdır. Sanatsal derslerin çocuklardaki zekâyı artırdığı gerçeği birçok bilimsel çalışmada ispatlanmıştır. Bunu göz önüne alarak sanat ders saatlerini artırmalı ve bu dersler için verimli ortamlar yaratmalıyız. Türkçe derslerinde sözlü anlatıma daha çok yer verilmeli, çocukların okuduklarını özümlemeleri, kendi cümleleri ile ifade edebilmelerine yönelik ders işleme teknikleri kullanılmalıdır. Çocuklarımızın özgüvenlerinin gelişmesi amacıyla onlara topluluklara hitap etmeleri için ortamlar ve olanaklar yaratılmalı, etkinlikler düzenlenmelidir. Okul öncesi eğitimden başlayarak çocuklarımızın yaratıcı kişisel yeteneklerinin farkında, özgüvenleri gelişmiş çocuklar olarak yetişmesini istiyorsak kültürel, sanatsal etkinliklerin toplumumuzun tüm katmanlarında yaygınlaşması, öğrencilerimizin etkinliklere katılımının özendirilmesi, kurumlar ve sivil toplum örgütlerinin eğitim kurumları ile işbirliği içerisinde çalışmalarına, etkinlikler düzenlemelerine olanak yaratılmalıdır. Sanatın az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için yaşamsal değeri olduğu unutulmamalı, çağdaş insan yetiştirmek için kültür / sanat bize yol göstermelidir. Bunları hayata geçirebilmek için KÜLTÜR ve SANATA daha çok kaynak ve zaman ayrılmalı, toplumumuzun bütün katmanları sanatla eğitilmenin önemini kavramalı, üzerine düşeni yapmalıdır.

Saygılarımızla...

Kıbrıs Ağzıyınan Masallar

Akile EKİZOĞLU*

ŞUBATIN HİKAYESİ

Ocak Ayının son gününde (yani eskiden otuz gün olduğu rivayet edilen Ocak'ın otuzunda) gocagarı çıkırıgıynan oğlacıklarını alır dama çıkar. "Mınnın mınnın-gart" (Hamide nine çıkırıgın çıkardığı sesleri taklit ediyor) pambık işler. Pambık işlerkan bir taraftan da "Hop oğlacıklarım hop, siz oynayın ben işleyim" der. Hava da o kadar ılığımış ki gocagarı şaşırmış: "Yennar girdi, çıkdı bir soğuşunu görmedik" der. (Hisarköy'den Emine Ruh bu konuşmanın şöyle geçtiğini söyler: Bişdana bişdan, gurtulduk gışdan.) Ocak Ayı gocagarının bu lafına çok sinirlenir, Şubat Ayına der: "Bana 1 gün ver da bu gocagarıyı fırına sokacayım!". Şubat da Ocak'a bir gün verir (Şubat'ın işte bu sebeple kısaldığı rivayet edilir). Ocak, öyle bir soğuk yapar öyle bir yamır verir; gocagarıyı da, oğlacıklarını da, çıkırıgını da oluklardan akıdır. Gocagarı soğukdan donar. "Aman anaam, yakın fırını da gireyim!" der. Gocagarı fırını yakar, içine girer gızsın (ısın-sın) diye. İşte o zamandan bellidir Ocak 31 gün çeker, Şubat da kısadır.

Kaynak Kişi: Hamide İbrahim
Doğum Tarihi: 1925
Doğum Yeri: Kalavaç
Derleyen: Akile Ekizoğlu

GARABÖCÜ

Garaböcü bir gün gezmeye çıkar. Tingidi tingidi giderkan yolda çubanı (çobanı) görür. Çuban sorar: "Nere giden garaböcü?"

Garaböcü_ Gararsın çiğerin. Ben garaböcü değilim.

Çoban-Ya nesin?

G.-Oklavıdan ok kadın, yumurtadan sivri kadın, saç uzun Fatma Kadın.

Ç.-Eee, nere giden?

G.-Gezmeye giderim.

Ç.-Beni da alır mın?

G.-Alırım ama gavga ettiğimiz zaman beni neyinan dövencen?

Çuban elindeki topuzu gösterir: "Aha bu deyneğinan dövencem" der. Garaböcü: "Yook, ben seni almam" der, yoluna devam eder. Tingidi tingidi giderkan yolda bir çiğçiye rastlar. Çiğçi sorar: "Nereye giden garaböcü?"

G.-Gararsın çiğerin. Ben garaböcü değilim.

Ç.-Ya nesin?

G.-Oklavıdan ok kadın, yumurtadan sivri kadın, saç uzun Fatma Kadın.

Ç.-Eee, nere giden?

G.-Gezmeye giderim.

Ç.-Beni da alır mın?

G.-Alırım ama gavga ettiğimiz zaman beni neyinan dövencen?

Çiğçi, elindeki çiğ deyneğini gösterir: "Aha bu çıbığinan dövencem" der. Garaböcü: "Yook, ben seni almam" der, gene yoluna devam eder. Tingidi tingidi giderkan yolda bir sıçan görür. Sıçan sorar: "Nere giden garaböcü?"

G.-Gararsın çiğerin. Ben garaböcü değilim.

S.-Ya nesin?

G.- Oklavıdan ok kadın, yumurtadan sivri kadın, saç uzun Fatma Kadın.

S.- Eee, nere giden?

G.-Gezmeye giderim.

S.-Beni da alır mın?

G.-Alırım ama gavga ettiğimiz zaman beni neyinan dövencen?

S.-Aha bu guyrucuğumunan dövecem.

G.-Eh, o zaman seni alırım. Hade evimize gidelim.

Garaböcüyan sışan yörüller yörüller, bir delik bulullar. İçine gireller. Garnıları aç ama evde yeyecek bişey yok. Sışan garaböcüye der: “Ben, değirmenden un çalmaya gidecem, sen da su bulmaya git da bitta yapıp yeylim. Ama suyu, eşeğin basdığı yerden alma, çukurdur içine düşen. Öküzün basdığı yerden al ki daha yüzündür, düşmeyesin.”

İkisi da evden çıkallar. Garaböcü su ararkan eşeğin basdığı yere biriğen suyu görür. Sışanın söylediklerini omursamaz, bu sudan almak ister. Ama su, sışanın dediği gibi derin, garaböcü suya düşer. Sışan da, değirmenden un çalar, eve getirir. Bir da bakar, garaböcü evde yok. Garaböcüyü aramaya gider. Arar, arar, sonunda garaböcüyü suda yüzerkan bulur. Sışan der: “Ver elini çekerek

(çekeyim) .

G.-Ben sana küserek (küstüm).

S.-Ver elini çekerek.

G.-Ben sana küserek.

Sışan, garaböcüye sinirlenir : “Eh, yamala yumala” der, garaböcüyü çamırın içine yoğurur.

Kaynak Kişi: Hamide İbrahim

Doğum Tarihi: 1925

Doğum Yeri: Kalavaç

Derleyen: Akile Ekizoğlu

PADIŞAHIN GIZI

Padişahın gızı bir gün, vezirinan ava çıkar. Avlanıran ansızın yamır başlar. O gadar çok yağar, o gadar çok yağar ki, dereler akmaya başlar. Gızınan vezir saraya dönmek için yola goyulullar. Dere kenarına gelince garşıya geçmek isdeller. Garşıya geçerkan dere, gızı alır. Vezir da gızı kurtaramaz, tek başına saraya geri döner. Padişah bakar gızı yok, gıza n’olduğunu sorar. Vezir olannarı annadır. Padişah da, asgerlerini gızı aramaya yollar.

Obir tarafdan, dere gızı sürükleye sürükleye bir ke-

nara atar. Birkaç gün soğra gızı, oraşdan geçen bir çuban bulur. Çuban gıza sorar: “Gızım, sen buralarda ne aran?”. Gız, olannarı bir bir çobana annadır. Çoban: “Madem ki evinin yolunu bulamadın, gidecek yerin da yok, gel seni benim evime götürüyüm” der, gızı alır, gendi evine götürür. Biraz zaman soğra, padişahın gızınan evlenir. Gızın, çubandan üç çocuğu olur. İsimlerini da; Neyidim, N’oldum, N’olacayım goyar.

Aradan hepeyi zaman geçer, padişahın asgerleri hala daha padişahın gızını arallar. Çuban bir gün asgerlerin buluşur, heman kim olduklarını annar. Asgerler çubana: “Hayvanların sütünden isderik.” deller. Çuban da: “Böyüce güzel bir yemek bişireyim, padişahımızınan beraber gelin. Hem yemek yersiniz hem da isdediğiniz gadar süt alırsınız” der.

Çuban, evine gider, bunnarı garısına annadır. Çubanınan garısı, güzel yemekler bişiriller, masayı bir güzel donadılar. Akşam olunca padişahınan asgerleri gelir. Padişah, gız çok değiştiği için gızı tanımaz. Masaya oturlullar, yeller, içeller, sohbet edeller. Yalımız, çocukların isimleri padişahın çok merağna tokunur. Bu acayip isimlere hiç akıl erdiremez ama bişey da sormaz. Vakıt gelince asgerleriyanan beraber gakar sarayına gider. Ertesi günü asgerlerle: “O çubanı bulun, bana getirin, gonusmak isderim gendiyan söyleyin” deye emir verir. Asgerler heman gider çubanı bulur. Padişahın emrini söyleller. Çuban da gonusmak için padişahı gendi evine davet eder. Asgerler saraya gider, padişaha annadılar.

Padişah, hazırlanır çubanın evine gider. Çubana, çocuklarının adının neçin böyle acayip olduğunu, bunnarın ne manaya geldiğini sorar. Çuban da bir bir annadır: “Ben bu gızı derenin kenarında buldum. Kimsin, neyin nesisin deye sordum. Bana padişahın gızı olduğunu, avdan dönerkan derenin gendini aldığına soğra da gaybolduğunu söyledi. Ben da gendini aldım, evime getirdim ve evlendim. Çocukların adını da gendi goydu.” Padişah, seneler soğra gızını bulduğu için çok sevinmiş. Gızını da çubanı da çocukları da almış sarayına götürmüş. Artık hepsi beraber yaşamışlar.

Kaynak Kişi: Hamide İbrahim

Doğum Tarihi: 1925

Doğum Yeri: Kalavaç

Derleyen: Akile Ekizoğlu

GARGACIK

Gargacık, bir gün fışgılığ ı eşelerkan ayağ na bir tiken batmış. Tiken i ayağ ından çıkar s ın diye gocagarıya gitmiş. Gocagarı, gargacığ ın ayağ ından tiken i çıkartmış. Gargacık: “Bu tiken sende galsın, ben soğ ra gelir alırım.” Demiş, gitmiş. Gocagarı tiken i almış, n’apacağ ını bilememiş. Mangalın içine atmış, yakmış.

Bir gün gargacık çıkagelmiş. Gocagarıdan tikenini isdemış. Gocagarı, gargacığ a “Tiken i mangalda yakdım” demış. Gargacık: “Ya tiken i ya mangalı, ya tiken i ya mangalı” diye dutdurmuş. Gocagarı, n’apsın, mangalı vermiş.

Gargacık, mangalı almış: “ Tiken i verdim mangalı aldım. Tiken i verdim mangalı aldım” diye şark ı söyleyerek yola goyulmuş. Gide gide bir çifliğ e varmış. Mangalı taşıyacak diye yorulmuş. Dutmuş mangalı çifliğ in sahibine vermiş: “Bu mangal sizde galsın da ben soğ ra gelir alırım” demış, gitmiş. Çiflik sahibi mangalı almış, öküzlerin ahırına götürmüş, içine da saman gomuş. Öküzlerden biri mangala bir boynuz vurmuş, gırmış gendini.

Bir gün gargacık çıkmış gelmiş. Çiflik sahibinden mangalını isdemış. Çiflik sahibi da demış: “Öküzün gırd ı mangalı”. Gargacık: “Ya mangalı, ya öküzü. Ya mangalı, ya öküzü” diye dutdurmuş. Çiflik sahibi da n’apsın, öküzü vermiş gargacığ a.

Gargacık almış öküzü: “Tiken i verdim, mangalı aldım. Mangalı verdim, öküzü aldım.” diye şark ı söyleyerek devam etmiş yoluna. Gide gide bir köye varmış. Bu köyde da yemeli içmeli bir düğ ün varmış. Gargacık, öküzü düğ ün sahibine vermiş: “Bu öküz sizde galsın, ben soğ ra gelir alırım” demış, gitmiş. Düğ ün sahibi, yemekde eti eksilmiş. N’apsın, gargacığ ın verdiğ i öküzü kesmiş, bişirip misafirlerle yedirmiş. Ansızın kargacık çıkagelmiş. Düğ ün sahibinden öküzünü isdemış. Düğ ün sahibi: “Eti eksildik, senin öküzü kesdik yedik” demış. Gargacık: “Ya öküzü, ya gelini. Ya öküzü, ya gelini” diye dutdurmuş. Adam n’apsın, gelini vermiş, mecbur.

Gargacık gelini almış: “Tiken i verdim, mangalı aldım. Mangalı verdim, öküzü aldım. Öküzü verdim, gelini aldım” diye şark ı söyleyerek yola goyulmuş. Yolda, goyunlarını otladan bir çobana raslamışlar. Çoban, düdük çalarmış goyunlarına. Gargacık hepeyi dinlemiş düdüg ü, çok beğ enmiş. Çobana sormuş: “Sana bu gelini versem

bana düdüg ü verir min?”. Çoban da “Veririm ya. Neçin vermeyim?” demış.

Gargacık, gelini çobana vermiş, yerine düdüg ü almış. Başlamış düdüg ü çalıp söylemeye: “Tiken i verdim, mangalı aldım. Mangalı verdim, öküzü aldım. Öküzü verdim, gelini aldım. Gelini verdim, düdüg ü aldım. Dütdürü dütdam, dütdürü dütdam”. Böyle şark ı söyleyerek, gitmiş padişahın gonağ ına gonmuş. Padişah gargacığ ı duymuş. Demış: “Nedir bu ses?”. Çıkmış bakmış, gargacık gond u gonağ ın üsdüne şark ı söyler. “Getirin bana tüfeğ mi da vurayım bu gargayı” demış. Padişaha tüfeğ ni getirmişler, o da vurmuş gargacığ ı. “ Yolun tüylerini, bişirin da yeyim gendini” demış.

Padişahın hizmetcisi almış gargayı, başlamış tüylerini yola. Gargacık demış: “Samur kürküm yolunduuuuu!” Gaynatmışlar suyu, atmışlar gargacığ ı içine bişsin diye. Gargacık demış: “Ne sıcak hamamlaaaaa!” Bişirmişler gargayı, gomuşlar bir güçük tabağ ın içine. Garga demış: “Ne farfuri tabacık!”. Götürmüşler gendini, padişahın önüne gomuşlar. Padişah başlamış yemeye gargayı. Garga demış: “Ne kesgin deyirmeeeee!” Padişah yutarkan, garga demış: “Ne dar yollar!”. Padişahın midesine gelmiş, demış: “Ne bol sokaklar!”. Padişahın barsklarından geçerken demış: “Ne uzun yollar!”. Nihayet, padişahın garnı sancılanmış, gitmiş tuvalete. Gargacık dışarı çıkarkan bir bakınmış, demış: “Ne beyaz g..tler!”. Uçmuş, başlamış söylemeye: “Padişahın g..tünü gööördüm! Padişahın g..tünü gööördüm!”

Ben da bıraktım da geldim!

Kaynak Kişi: Peyman Başer

Doğ um Tarihi: 1935

Doğ um Yeri: Lefkoşa

Derleyen: Akile Ekizoğ lu

İKİ GIZGARDAŞ

İki gızgardaş varmış; biri zengin obiri fukara. Fukara olan zengininin yanında işlermiş. Zengininin ıratları varmış, işledir, yedirir, içirirmiş. Ama fena galbliymiş. Fukara olan, her gün gider, gardaşının çocuklarına hamır yoğurur, yedirir, içirir, onnara bakarmış, evin işini yaparmış. Gardaşının evinde bir sokum ekmek yer, o da gendini yermiş. Çocukları evde aç. Gızgardaşı çocuklarına yemek yollamazmış.

Gadın evine gider, çocukları açlıktan vizilerilmiş. O da napsın, üsdündeki unnarı silkeler, hamır yoğurur, bitda yaparmış. O bir sokum bitdacığı çocuklarına bölüşdürür, yedirirmiş. Böyle böyle çocukları semizler, her birinin yanakları bu gadar olur (yanakların şişmanladığını eliyle göstererek). Ama gızgardaşının çocukları dertlidir (cılızdır).

Zengin, bir gün fakırın evine gelir. Gardaşının çocuklarını görür. “Neçin seninkiler şişman, benimkiler da dertlidir?” der. Gardaş annadır: “Her gün gelirim, üsdümdeki unnarı silkerim da hamır yoğururum. Bitda yapar yediririm gennere.”

Ertesi gün, kadın gene işine gider. Hamır yoğurur, yedirir gardaşının çocuklarını. Gardaş der: “Ha, böyün (bu gün) üsdünden unnarı silkeleyip öyle gidecen”. Kadın da silkeler, gider. Evde çocukları viziler, yemek isder. O da gider bir derenin kenarına, oturur, ağlar “çocuklarım açdır, napacayım” deye. Hızır görünür gendine, “Noldu gızım, neçin ağlan?” der gendine. O da annadır hızıra. Hızır, gadına bir deynek verir, “Bu deyneği evin için sok, isdediğin gadar yemeğin, elbisen olacak” der. Kadın gider evine, hızırın dediğini yapar. Bir hayle elbise, yeycek dolar evin içi.

Fena galbli gardaş, gızgardaşının durumunu görür, “Nasıl oldu bunnar?” der. Gızgardaşı da annadır. Bu sefer gider, o da ağlar derenin kenarında “Çocuklarım aç” deye. Hızır gelir, bir paket verir gendine. “Bunu evde aç” der. Kadın gider eve, açar paketi, gara muzza (kömür) çıkar içinden. O vakit annar gara galbli olduğnu.

Kaynak Kişi: Hamide İbrahim
Doğum Tarihi: 1925
Doğum Yeri: Kalavaç
Derleyen: Akile Ekizoğlu

ÜÇ ARKADAŞ

Üç arkadaşı varmış, işsiz gezeller. Bir gün biri demiş: “Bilirsiniz ben ne isderim? Padişahın gızını isderim”. Obirleri der: “Hus da padişah duyarsa bizi öldürür. Paramız yok, hiçbişeyimiz yok”. “Olsun. Ben gene da isderim” demiş. Bir tanesi demiş: “Ben bir kese altın isderim”. Bir tanesi da demiş: “Ben Allah’ımdan isderim.”

Bu gonuşmalar padişahın asgerlerinin gulağna geçer. Padişaha deller: “Senin gızını falanca oğlancıklar isder”. “Çağırın gendilerini gelsin” der padişah. Asgerler çağırır oğlancıkları. Oğlancıklar gorkudan elleri ayakları titireyerek padişahın sarayına gideller. Padişah: “Gelin oturun” der. “Asgerlerim bişey isdediğnizi duymuş. Ne isden oğlum sen?” der bir tanesine. “Ama bana doğruyu söyleyeceksiniz yoksa keserim sizi”. Bir tanesi: “Senin gızını isderim” der. Obiri: “Bir kese altın isderim” der. Üçüncüsü da : “Ben Allah’ımdan isderim” der. “Onnar isder da bişey sen neçin isdemen?” der padişah. Oğlancık gene: “Ben Allah’ımdan isderim” der. “Madem ki öyledir, sen gızımı al, sen altınları al, sen da yannarna arkadaş ol, gidin” der padişah.

Üç arkadaş, padişahın gızını da, altınları da alıp yola goyulullar. Yörüye yörüye hem yorulullar hem da susuzlukdan yanallar. Bir guyu bulullar, oraşdaki govaynan guyudan su çekeller. Suyu çekerkan, padişahın gızını alanın altınları alanın ayaklarına ip dolanır, ikisi da düşeller guyuya ölüller. Obir oğlancığın padişahın gızı galıllar. Oğlan ağlar döğünür arkadaşları gitdi diye. Gıza der: “Arkadaşım öldü, seni napacam ben? Gel annene babana geri götürüyüm seni.” der ve gızı da altınları da alır, saraya götürür.

Oğlan saraya gidinca padişaha der “Böyle böyle. Altınları da gızını da sana getirdim”. Padişah oğlancığın yapığını beğenir, der ki “Altınları da, gızımı da sana verdim”. Kırk gün kırk gece düğün yapallar, padişahın gızıyan oğlancık evlenir.

Kaynak Kişi: Hamide İbrahim
Doğum Tarihi: 1925
Doğum Yeri: Kalavaç
Derleyen: Akile Ekizoğlu

GOCAGARI

Gocagarı süpüre süpüre bir onnucuk bulur. “Nere vereyim, nere vereyim? Fısdığa versem gabığı çıkacak, fındığa versem gabığı çıkacak. En eyisi pasdelli alayım, bitda da yapayım, yeyim” demiş. Gocagarı gider pasdelli alır. Birazını yer, birazını da küpün içine gor. Kapıyı kilitletler, anahdarı da kedinin boynuna asar. “Gideyim çalı bulayım da bitda bişireyim” der. Giderkan çocukları görür, der gendilerne: “Be çocuklar, pasdelli küpün içine godum, kapıyı kilitledim, anahdarı da kedicğin boynuna asdım. Yok gider da yersiniz pasdelli hal!”.

Çocuklar gocagarıdan duyallar ya, gideller, anahdarı alıllar, kapıyı açallar, pasdelli yeller. Küpün içine da sı..allar.

Gocagarı gelir, bitdayı bişirir, gider alsın pasdelli da yesin. Uzadır elini küpün içine, eli boka bulaşır. Duvara sürer çıksın diye iğne batar eline. Yere oturur, gaz-zık batar gö..üne. Yukarı bakar, horoz ağzına sı..ar.

Kaynak Kişi: Hamide İbrahim

Doğum Tarihi: 1925

Doğum Yeri: Kalavaç

Derleyen: Akile Ekizoğlu

BARDAK HİKAYESİ

Bir gün, çocuğu annesi bakkala gönderir. “Git bir tane bardak al da gel.” der. Çocuk, bakkaldan alacağını unutmamak için “bir bardak, bir bardak,…” diye söylenerek yola koyulur, yol boyunca da söyler. Yolda giderken, bal kesen adamlara rastlar. Adamlar, çocuğun bu sözlerine çok sinirlenirler ve onu tutup bir güzel döverler. Çocuğa, “Öyle söylemeycen” derler.

Çocuk- Ne deycem?

Adamlar- Artsın, eksilmesin. Daşsın, dökülmesin deycen.

Çocuk bu sefer de bu sözleri söyleyerek yoluna devam eder. Yolda, çocuğunun başındaki bitleri temizleyen bir kadına rastlar. Kadın, çocuğun söylediklerini duyar ve çok sinirlenir. Kalkar, çocuğu bir güzel döver. Sonra da çocuğa, böyle söylememesi gerektiğini, “Hepsi ölsün, bir tane kalmasın” demesinin uygun düştüğünü söyler.

Çocuk, “Hepsi ölsün, bir tane kalmasın” diyerek yoluna devam eder. Yolda bir cenazeyle karşılaşır. Halk,

çocuğun söylediklerine çok sinirlenir ve ona bir güzel dayak çekerler. Sonra da, “Öldü, Allah rahmet eylesin diyeceksin” diyerek ona öğüt verirler.

Çocuk, bu sefer bu sözleri söyleyerek yoluna devam eder. Yolda, bir köpeğin leşini sürükleyen birkaç kişiye rastlar. Adamlar, çocuğun bu sözlerine sinirlenip onu bir güzel döverler. “Öyle değil; Öf ne kokar leş kokar diye-cen” derler ve çocuğu bırakırlar.

Çocuk: “Öf ne kokar, leş kokar. Öf ne kokar, leş kokar...” diyerek giderken hamamdan henüz çıkmış iki kıza rastlar. Kızlar, çocuğun bu sözlerine öfkelenerek onu dövmeye yeltenirler. Çocuk, dayak yemekten bıktığı için koşarak kızlardan kaçmaya başlar. O kaçar, kızlar kovalarken çocuk bir bakkal dükkanına sığınır. Dükkanda, bakkal ve bir bardağın üstünde oturan karısı vardır. Bakkal, dükkana koşarak giren çocuğa sorar: “ Ne isten oğlum?” Çocuk, yolda başka başka sözler söylemekten, alacağı şeyin adını unuttur. Bu arada gözü, bakkalın karısına takılır ve alacağı şeyin, kadının altında olduğunu farkeder. “Aha o gadının altındakından isterim” der. Adam, bu lafa çok sinirlenir, “Vay, utanmaz, arlanmaz. Bardak gadar boyununan gadının altındakından isden ha!” diyerek çocuğu dövmeye kalkışır. Bakkal, bardak deyince çocuk ne alacağını hatırlar, “Tamam, hatırladım. Ben bardak isderim” diyerek bakkala, kendisini yanlış anladığını söyler, bardağı alır ve evine gider.

Kaynak Kişi: Emine Ruh

Doğum Tarihi: 1954

D.Yeri: Lefkoşa

Derleyen: Akile Ekizoğlu

7 ARŞIN DIŞLI DEV

Bir adamın iki oğlu varmış. Bir oğlan daha isdermiş. Mübarek bir gece Allah'a yalvarmış. Çok geçmeden garısı hamile olmuş. Bir oğlu daha olmuş. Oğlanlar her gün davara gidellermiş. Geri geldiklerinde sayılamış. Bir gece saymışlar 100, ertesi sabah saymışlar 95. “Goyunnarı biri çalar. Demek ki bu hırsız evdedir.” Nöbet dutallar. 1. oğlan sahat 12-1 uyur göremez. Goyunnarı gene biri yer. 2. oğlan da aynı. Bu sefer 2. oğlan der: “Bir gaba su goylum, delelim gendini, asalım yukarı da uyumaylım.” Su damlar kafasına uyumaz. Görür ki dev gelir yesin goyunnarı. Vurur gendini. Gannarı dökü-

lür, çıkar taa hanaya, beleğin içine. Meğer gardaşları gece beleğin içinden çıkar, dev olur, goyunnarı yer. Anaları uyanır gelir bakar çocuğum noldu diye. İkinci oğlan der: “Bu çocuk değil devdir. Goyunnarı yer. Ben da vurdum gendini.” Anası inanmaz, evden govar gendini. Gücüne gider oğlanın. Çıkar başga bir köye gider. Anası gider hanaya bakar, gerçekden beleğin içinde gannar var.

İkinci oğlan o köyde evlenir vs. 40 yıl soğra gideyim köyü göreyim der. Atına biner, yolda giderkan arapları görür. Araplar gendine 3 hurma çekirdeği verir, bir gap da su. “Bunnarı giderkan sıraynan ek, sula” deler. “Bu yüzüğü da al, başın sıkışınca bunu çevir da gerisini merak etme.” Adam aynen yapar. Köye gelir, dev bütün köyü yemiş. Bir kedi galmış bir delikden obir deliğe sıçırar. Dev yakalayamamış yesin. Dev bunu (adamı) görünca “Hah! Bu beni bir gün idare eder” der. Gider bakar abisidir gelen. “Oo hoşgeldin, gel otur.” der. Evden çıkar bir ara, atı dutar bağlar, ayağın birini yer. “Gardaş, senin atın ayağı 4müydü 3müydü?”

_üçüdü

Gider obir ayağını da yer. Sorar:

_Gardaş, senin atın ayağı 3müydü 2miydi?...

Öyle öyle ayakları hep yer.

_Gardaş, sen atınan mı geldin yayan mı?

_Yayan.

_Al sen bu depleği. Bunu tin tin tin çalacan. Durursan işin biter.

Gider dişlerni bilemeye.

_Görün Allah için ne derde düşdük? deyerek çalar adam depleği. Dev da biler dişlerni. Adam bir sıçan görür. “Gel guyruğununan çal bu depleği” der. Geçer çalar sıçan. Adam da ayağının burnuna basarak geçer. Dev gelir bakar. Sıçan geçer deliğe girer. Bakar gardaş gaşdı. Düşer arkasına. Adam “Eğil ya ağacım” der. Hurma eğilir, alır adamı. “Gardaş sen beni hem vurdun hem gandırın” deyerek dev ağacı keser. Bu sefer obiri (diğer hurma) alır adamı. Üçüncüde yüzüğü çevirir adam. Bir aslan küküreyerek gelir ve devi yer. Adam da köy da gurtulullar devin elinden.

Kaynak Kişi: Derviş Özusta

Doğum Yeri: Kalavaç

Doğum Tarihi: 1927

Derleyen: Akile Ekizoğlu

Leymosun

Turhan Zihni*

Leymosun'da Türk Hastahanesi olarak kullanılan eski Halkevi binasının avlusunun genel görünümü. Avluda 9 Şubat 1964'de Leymosun'da şehit olan Türklerin kabirleri, Şehitler Abidesi, Atatürk Büstü ve sağ üst köşede Arnavut Camii görülmektedir. - (Altay Sayıl Arşivi)

Kıbrıs'ın Türkler tarafından fethinden buyana, geçmiş olan beş yüz yıllık Leymosun adı, neden şimdi Limasol oldu? Limassol İngilizce bir isimdir. Bu isimde bulunan iki "s" harfinden birini sildik ve Limasol yaptık. Beş yüz yıllık, Leymosun. Geçmiş zamanların tanınmış köşe yazarlarından kitap-kırtasiyecisi Mustafa Yavuz bir yazısında şöyle demişti "Kırk yıllık Ali, olur mu Yani? Evet, doğru söylemişti. Beş yüz yıllık Leymosun, olur mu Limasol?"

Bu konuyu, araştırmacı yazar ve Dr. Fazıl Küçük müzesi müdürü olan arkadaşım, sayın Altay Sayıl ile çok konuştuk, eski sömürge idaresi, Evkaf dairesi evraklarını Halkın Sesi Gazetesi'nin sayılarını inceledik her yazışmada Leymosun olarak yazıldığı görülmüştür. Bu bir kesin Karine'dir. Ne yapsanız, Leymosun, Leymosun'dur ve hiçbir zaman değişmez. Limasol olamaz.

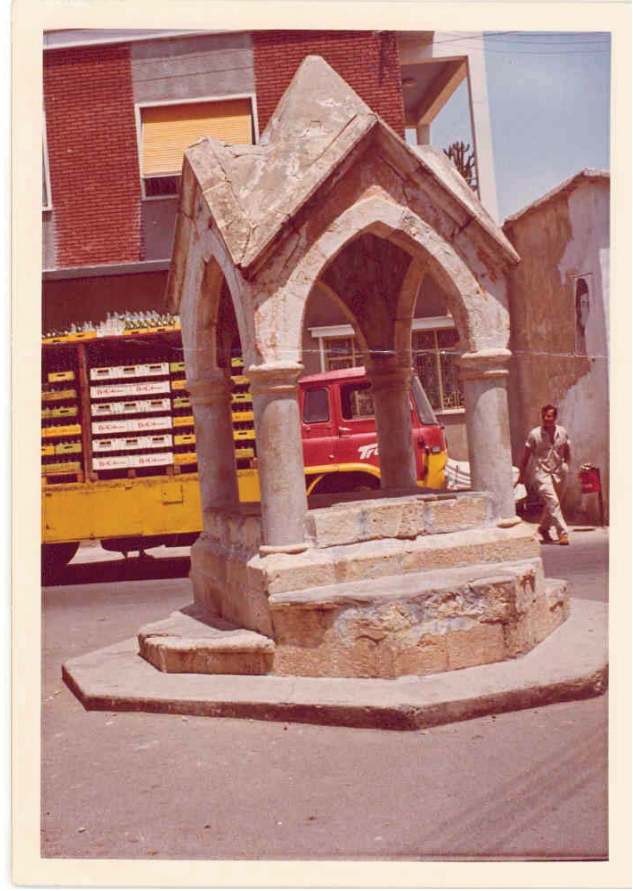
Ben Leymosun'luyum. Leymosun'da doğdum. Doğumumdan sonra ilk öğrendiğim kelimelerden biri de Leymosun'dur. İlkokula Leymosun'da başladım. Bütün karnelerimde Leymosun yazıyordu. Halkın dilinde daima Leymosun vardı, iş yerlerinde Leymosun yazıyordu.

9 Haziran, 1939 tarihinde Leymosun halkının kurduğu bankanın ismi de, "Birinci Leymosun Kooperatif İktisad Bankası Ltd" diye tescil edilmiştir. Leymosun'luların bu tarihi ve iftihar duyduğumuz banka da sonradan, 3-5 yıl önce nedenini bilmiyorum, Limasol oldu.

1930 yılında Lefkoşa'da Birlik matbaasında basılan ve Maarif Müfettişi İbrahim Hakkı, muallim, avukat Mustafa Mithat beylerin yazdığı "Mekteblere Mahsus Kıbrıs Coğrafyası ve Kıbrıs Tarihi" kitabında sayfa 14'de Leymosun Kazası yazmaktadır.

6 Temmuz, 1951 tarihinde, Birinci Leymosun Kooperatif Bankası Ltd'den alınmış hisse senetleri vardır. Bunlarda da, 'Leymosun' yazılıdır. Kâtip olarak Mustafa Berberoğlu, komite üyelerinden Dt. N. Denizer, muhtar Mehmet Reşat ve imzasını okuyamadığım bir üye.

Bize, Leymosun'u yaşatan "Geçmişten Yankılar" isimli kitabın yazarları olan Özay ve Selçuk Akif kardeşleri bu büyük başarılarından ötürü kutlarım. Limasol'lu değil Leymosun'lu olduklarını göstermişlerdir. Özay'ı 1945 yılında Leymosun'da öğretmenlik yaparken okutmuşum. Bana, bir hatıra olarak sakladığı karnelerini gönderdi. Örneğin 2-B sınıfı Leymosun Muhteht (karma) okulu 1943-44 ders yılı. 1947-48 yine Leymosun

Leymosun, Gazi Mahallesi'nde bulunan tarihi "Kubbeli Çeşme"nin görünümü.

Muhtelif okulu. Bir de ikinci dünya savaşında (1939-45) Kontrola Tabi tutulan eşyalar için ailelere verilen alım-hak verekesi gönderdi. Bu varakalar hükümet tarafından veriliyordu. Üzerinde şöyle yazıyor. "Leymosun Kontrol Edilmiş Şubesi" (adres Ayandon 63, mahalle Cami Cedit, kart no 6454) Sahibinin adresi. Çok iyi hatırlıyorum, dilimizden Leymosun düşmüyordu. Leymosun Doğan Spor Kulübü, Leymosun Türk Ocağı, Leymosun Türk Birliği v.s. Konuşmalarımızda, türkülerimizde hep Leymosun yankılanırdı.

Kâmran Aziz'in, Kıbrısım şarkısında
"Kıbrıs'ı ben bırakamam, gurbette Yaşayamam
İskele sahilinde, Leymosun içkisine
Kızların sevgisine vurgunum ben Kıbrıs'ım"

1960'lı yıllarda Lymosun'da Ankara Caddesi'nin genel görünümü. Geride Köprülü Camii minaresi görülmektedir. (Fotoğraf: Altay Sayıl)

Ya bizim Lymosun için söylediğimiz:

“Lymosun'da cümbezler,
Nerede verdiğin sözler.

Lymosun'un yolları,
Daracık sokakları.”

Ve “Ah Lymosun, Lymosun,
Sana aşk olsun.”

İşte böyle sevdalıyız biz Lymosun'a. Neden ismini, İngilizce söylüyoruz, anlamak ve anlatılması zor. Neden genç nesillere, çocuklarımıza atalarının yerini, doğdukları, geldikleri yerin ismini yanlış öğretiyoruz? Neden bazı kuruluşlara İngilizce ismini veriyoruz.

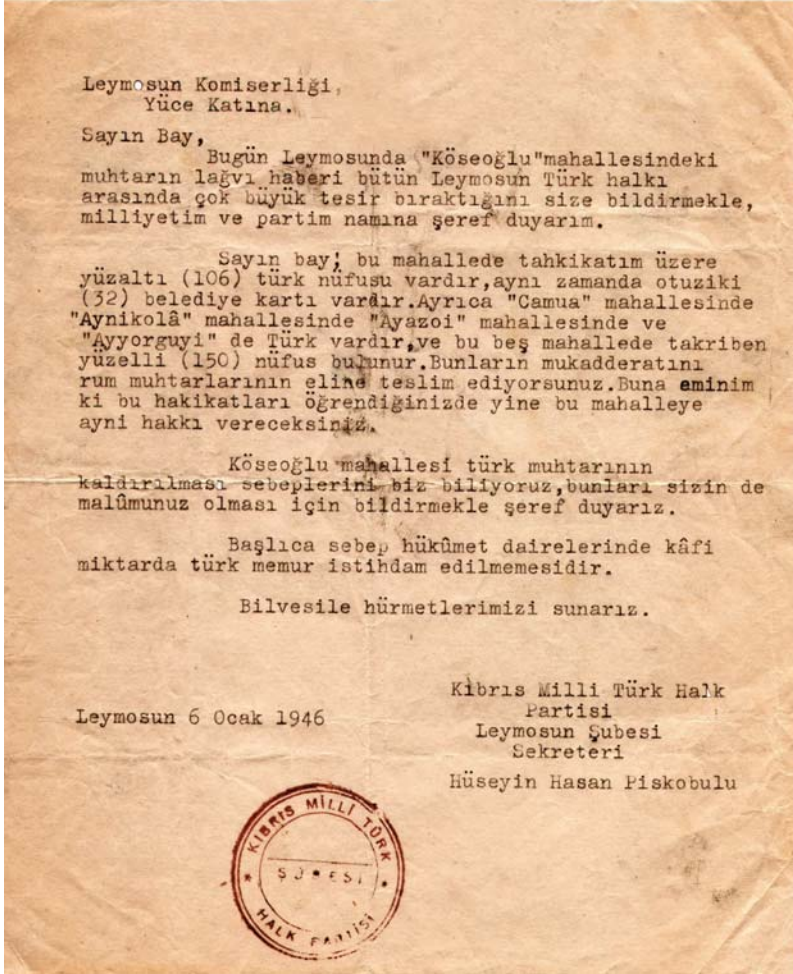
1974 Mutlu Barış Harekâtı'ndan sonra kuzeyde yerleştiğimiz birçok köylerimizin isimlerini değiştirirken, neden Türkçe olan Lymosun'u Limasol yaptık?

Kıbrıs'ın güneyine gidenler görebiliyor. Rumların

şehir, kasaba ve köy isimlerinin tümünü Rumca olarak değiştirdiler. Tüm yollarda bulunan yön tabelalarında isimler İngilizce harflerle Rumca, Örneğin Limassol yazmıyor Lemesos, Bafos v.s. Girne'ye neden Kayrenia, Lefkoşa'ya Nikosia demiyoruz? Çünkü Girne, Lefkoşa tam Türkçedir. Lymosun'da Türkçe'dir. Hatta araştırmacı yazar arkadaşımız Altay Sayıl'da bugüne kadar yazdığı yazılarda, Lymosun adını kullandığını görmekteyim. Buna bir ek olarak sunmaktayım.

Gönül arzu eder ki, bu Limasol kelimesinden vazgeçelim. Kendimize dönelim. Bu harekette de öncü olacak olan kuruluşlarımız, kurumlarımız vardır. Büyük hatıralarımız olan, doğup, büyüdüğümüz, denizinin fosforlu havasını teneffüs ettiğimiz, cümbezlerini, hunnaplarını (gıynap) yediğimiz, hala kokusunu hissettiğimiz kına çiçeklerinin, şehitlerimiz uğruna can verdiği, atalarımızın

6 Ocak 1946 tarihinde, Leymosun Kıbrıs Milli Türk Halk Partisi Şube Sekreteri Hüseyin Hasan Piskobulu'nun Leymosun Komiserliği'ne gönderdiği yazı. Leymosun adının defalarca kullanılan belgede Köseoğlu Mahallesi'nin Türk Muhtarlığı'nı konu almaktaydı. Bilgi için yayınlıyoruz.

mezarlarının bulunduğu bu diyarı, Leymosun'u hiç ama hiç unutmayalım, daima gönüllerimizde yaşatalım.

Öğretmenliğimde kullandığım ve bir hatıra olarak sakladığım Türkçe Kıbrıs Haritasında Leymosun Kazası yazıyor. Leymosun'un nice evlerinde, mahalle ve sokaklarında hatıralarımız bizle yaşıyor ve o geçmiş günleri hayal ederken dünyalara değer. Şairin dediği gibi.

"Şuh-u güzşede varki, nice nevcivanı değer,
Geçmiş zaman olu ki, hayali cihan değer."

Şuh= Neş'eli, eğlenceli, cilveli. Güzeş= Geçmiş olan, geçen. Nevcivan= Genç, delikanlı.

Bugün, bütün Kıbrıs Türkleri, kuzeyde, kendi cumhuriyetimizde hür, korkusuz, mutlu ve yarınlara ümitle bakan bir toplum olarak yaşıyoruz. Bizlere bu hayatı da

sağlayan armağan eden Anavatanımıza, Anavatanımızın kahraman Türk Silâhlı Kuvvetlerine, Kahraman Mücahitlerimize bu topraklar uğruna şehit olan askerlerimize borçluyuz Şükran duygularımız sonsuzdur.

Göç ettiğimiz yerleri unutmayalım. Sözlerime son verirken ben kendim Leymosun'lu olarak iftihar ediyorum. Limasol'lu değilim. Bütün Leymosun'lu kardeşlerime hasret dolu sevgi ve selâmlarımı gönderirken, ayrıca tüm Türk kardeşlerime okuyucularına hürmet saygılar sunarım. Birlik, beraberlik içerisinde hayatınız sağlıklı, mutlu, başarılarla dolu dolu olsun. Şen ve esen kalınız.

*Manilerle Köy Düğünlerimiz**

Erdoğan SARACOĞLU**

Giriş:

Türk Dünyası'nın en önemli kaynak eserleri arasında yer alan Kaşgarlı Mahmut'un Divanü Lügât-it-Türk adlı eseri kültür tarihimizin baş yapıtıdır. XI. Yüzyılda yaşayan Kaşgarlı Mahmut, eserini Araplara Türkçeyi öğretmek amacıyla yazdı. Onun bu eseri, Türk dil ve kültür tarihi açısından çok değerli bir ansiklopedik sözlüktür. Kaşgarlı Mahmut dilbilimcidir, halkbilimcidir, tarihçidir, coğrafyacısıdır, adbilimcidir hatta o bir kartograf (harita) uzmanıdır.

İşte Kaşgarlı Mamhut'u anacağımız bu uluslararası sempozyumda biz de onun halkbilim çalışmalarını örnek alarak "Manilerle Köy Düğünlerimiz" adlı bildiriye sunmayı uygun gördük.

"**Manilerle Köy Düğünlerimiz**" adlı bildirimizde bundan en az elli yıl öncesinin köy düğünleri üzerinde durarak, özellikle dünürçülükte ve düğün törenlerinde söylenen manilerden örnekler vermeye çalışacağız.

Bilindiği gibi insanoğlunun yaşamında bir dönüm noktası olan evlilik, toplumsal olguların en önemlisidir. Bu çalışmamızda derleme yaparken yaşayan kaynak kişilerin yanı sıra basılı kaynaklardan da yararlanma yoluna gittik. Özellikle yetmiş yaşın üzerinde olan kaynak kişiler: Kıbrıs ağzıyla: Pee... nerde eski düğünler? Biz eskiden yedi gün yedi gece düğün yapardık. Şimdi siz iki saatte bitirirsiniz. Öyle düğün olur? Davullar vurmayınca, tüfekler atılmayınca, yorganlar gaplanmayınca,

geline kına yakılmayınca, maniler söylenmeyince, testiler gırılmayınca, gelin alayı yola çıkmayınca, pehlivanlar görüşmeyince düğün olur?" diyorlar. Gerçekten 80 yıl öncesi, köy halkı tekdüze yaşantısından düğünlerde kurtulur, gönlünce eğlenir, yer, içer ve en önemlisi de dayanışma içersinde olurdu. Bugün Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sınırlar içerisinde yaşayan Kıbrıs Türkü'nün, 80 yıl önce adanın tüm bölgelerine yayılmış olduğunu, hatta bazı köylerde Rumlarla iç içe yaşadığını görürüz.

Bildirimizde Kıbrıs'ın belli bir Türk köyünün değil, düğünlerde görülen ufak tefek bölgesel farklılıklar-yer adları verilerek- belirtildikten sonra, genelde Kıbrıs Türkü'nün köy düğünleri anlatılacak ve düğün manilerinden örnekler verilecektir.

I.KIZ İSTEME (DÜNÜRCÜLÜK)

A) Görücülük

Eskiden evlilik çağına girmiş gençler görücülük usulüyle evlenirdi. Aracılar yardımıyla kız bulduktan sonra oğlan ailesinin büyükleri, kız evine görücülüğe giderdi. Kız, konuklara kahve ikram eder, aile büyükleri de kızı inceler, konuşturur ve tanımaya çalışırdı. Görücülükte evlenme konusu açılmazdı. Oğlan tarafı kızı beğenirse, tekrar aracılar yoluyla haber gönderir, dünürçülüğe geleceğini bildirirdi.

---

*Bu makale daha önce 2008 yılında YDÜ'de düzenlenen "Divan-ı Lugat-i Türk Sempozyumunda" sunulmuştur.

** Yakın Doğu Üniversitesi Öğretim Görevlisi

B) Dünürçülük

Dünürçülük günü (genellikle Cuma günleri) oğlan tarafı kız evine gelirdi. Genelde her yörede kısa bir sohbette sonra oğlan tarafından birisi: **“Allah’ın emri Peygamberin gavli ile oğlumuz .....’a gızınız .....’i isderig”** diye söze başlar ve dünürçülük manilerinden birini söylerdi. Derlediğimiz bu maniler arasında bizce en ilginç olanları şunlardır:

Havlınızda vardır padem
Size getirdig oğur gadem
Sizden bir cevahir isterig
Vereceñ yogsa ne deñ?
(Düzkaya, Mutluyaka, Hamitköy)

Havlınızda var bir padem
Bizde vardır bir âdem
Senden bir cevahir isderig
Vereceñ yogsa ne deñ?
(Ozanköy, Sütlüce)

Oğlan tarafının manilerine karşılık, kız tarafı kızı vermeye niyetli olsa bile, naza çeker, hemen olumlu cevap vermezdi. Yalnız: **“Büyüçlerimize da danışalım, onların figrini da alalım, kısmetisa olur”** diyerek, konukları dolaylı yoldan büyük dünürçülüğe davet ederdi. Eğer kız, kesinlikle verilmeyecekse olumsuz yanıt, şu manilerle dile getirilirdi:

Tencerede bişen otdur
Ben yemem garnım togdur
Siziñ söylediğñiz sözler
Bizim figrimizde yogdur.
(Nergisli, Büyükkonuk)

Tencerede ot
Biz yedig garnımız tog
Siziñ bu işde niyetiñiz çog
Ama bizim hiç niyetimiz yog
(Cihangir)

C) Büyük Dünürçülük ve Söz Kesme

Kız verilecekse büyük dünürçülük yapılırdı. Büyük dünürçülüğe katılanlar sayıca daha çok olurdu. Büyük dünürçülükte oğlan tarafı olumlu cevabı sabırsız-

lıkla beklediğini şu manilerden birini söyleyerek belirtirdi:

Uzun uzun gozlar (cevizler)
Yeter olsun sözler
İşde geldiğ bizler
Ne dersiniz sizler?
(Nergisli, Yiğitler)

Bir daş addım hurmaya
Başladı sallanmaya
Gelmedig oturmaya
Geldig haber almaya
(Sütlüce)

Kız tarafının olumlu cevabı ise şu mani ile verilirdi.

Tencerede bişen otdur
Şimdi yedig garnımız togdur
Alem mehel gördüyüsa
Bizim bir deyceğmiz yogdur.
(Lapta, Gönendere)

Oğlan tarafı olumlu cevabı alınca söz kesilirdi. Söz kesme sırasında ağırlık üzerinde tartışılır ve bir karara varılırdı. Bazı kız aileleri ağırlığa pek önem vermez, gelenek bozulması diye sembolik olarak bir miktar para alırlardı.

Söz kesildikten sonra da nikah günü ve düğün zamanı kararlaştırıldı. Birkaç gün sonra kız ve oğlan tarafının büyükleri ya birlikte ya da ayrı ayrı kente inerler, oğlan tarafı kıza, kız tarafı da oğlana hediyeler alırdı. Alınan hediyeler canfes (ipekli kumaş) bohçalarla gönderilirdi. Bazı yörelerde bu bohçaya **“dürü”** denmektedir.

II. NİKÂH**A) Nikâha Davet**

Nikaha davet **“haberci”** veya **“okuyucu”** (Anadolu’da da var) denilen kadınlarla yapılırdı. Para karşılığı tutulan bu kadınlar, köy evlerini tek tek dolaşır, ellerindeki gülümdanlıklardan çiçek suyu veya gül-suyu ikram ederek: **“bu hafta nikahımız var,**

---

buyurasınız ha ...” deyip köylüyü nikaha davet ederlerdi. Bu arada köy muhtarından gençlerin nikah kıymalarında herhangi bir sakınca olmadığını belirten “**iziname**” (çoğu yerlerde buna ziname denir) alınırdı.

B) Nikâh

Nikâh töreni, ailelerin kararlaştırdıkları bir günde (genellikle öğleden sonra) imamla, imamın yanında bulunan iki şahidin kız evine gelmesi ile başlardı. Kız, sağında ve solunda duran iki hanım arkadaşıyla (genellikle kızın yakın akrabaları olurdu) kapı veya perde arkasında dururdu. İmam kıza üç defa sorardı: “**Vekiliñ** olayım... oğlu... ile nikâhını giyayım mı?” Kız, utana sıkıla: “**Evet**” derdi. Bu kez imam, kızın yanındaki şahitlere sorardı: “**Cevap veren vallahi o dur?**” Şahitler de: “**Evet**” derlerdi. Böylece imam camiye gider, nikâhı kıyardı. İmam evlilere nikâh senedi verirdi. Bu senet, İngiliz hükümeti tarafından resmi evlilik cüzdanı olarak tanınırdı.

III. DÜĞÜN

A) Düğün Hazırlıkları

Düğünden on beş gün önce başlardı. Düğün, genellikle hasat döneminden sonra ürün kaldırılınca yapılırdı. Kız ailesi, sandıklar içerisinde saklanan kızın çeyizini son bir kez gözden geçirir, eksiği varsa tamamlamaya çalışırdı. Erkek tarafı ise bu dönemde kente iner, keman, tef ve darbukadan oluşan iki ince saz (ince çalgı da denir) heyetiyle davulcu ve zurnacıyı düğüne çağırır, onlara pey olarak bir miktar para verirdi. Birinci ince saz heyeti kadınlar tarafında çalan, kadın çalgıcılardan oluşurdu. İkinci ince saz heyetiyle davulcu ve zurnacı da köy meydanı ile erkeklerin toplandıkları yerlerde köylüleri eğlendirmeye çalışırdı.

Daha sonra bugüne değin yüzüne makyaj yapmamış gelini giydirip süsleyerek makyajını yapacak olan “**gelin oñarıcı**” ya gidilir. Bir miktar para ödenerek köye davet edilirdi. Bu arada köylüler düğün sahibinin yükünü hafifletmek için düğün evine buğday, sebze, meyve, tavuk, hellim, şeker, pirinç, tuz veya yağ gönderirlerdi. Böylece köyün tekdüze yaşamında bir canlılık, bir hareket ve en önemlisi güzel bir dayanışma örneği gözlemlenirdi.

B) Düğüne Davet

Genellikle bir hafta önce başlardı. Okuyucu veya hahbeci denen kadınlar, ellerinde sarı ve ince mumlarla köylüleri düğüne davet ederlerdi. Davet edilen her kişiye bir mum verilirdi. Çoğu yörelerde (Binatlı, Dizdar-köy, Poli, Lapta ...) seçkin kişiler alt tarafı yeşile boyanmış mumlarla düğüne davet edilir ve bunlar düğünün şeref konukları olurdu. Bağlarbaşı köyünde bazı zengin aileler düğüne nohutlu çörekle davet edilirdi. Nohutlu çörek alan aile, düğün evine muhakkak et gönderirdi. Daha sonraları mumla davetin yanında, gülümdanlıklarla çiçek suyu ve gülsuyu ikram edilerek davet edilen köyler de (Beşevler, Düzkaya, Erdemli ...) vardır.

Düğüne davet devam ederken, düğün sahipleri kendi aralarında anlaşarak düğünde gelin ve güveyiye kılavuzluk edecek olan “**yenge**” ile “**sağdıç**” ı seçerlerdi. Yenge, geline kılavuzluk eden yaşlı kadındır. Gerdeğe girecek geline uyarılarda bulunur, yol gösterir. Sağdıç ise, düğün sahiplerine maddi ve manevi yönden yardımcı olabilecek erkekler arasında seçilirdi. Sağdıç düğün başladığı andan itibaren düğünü yönetir, gidere de yardımcı olurlardı. Hatta bazı yörelerde düğün giderlerinin tümünü üstlenen sağdıçlar da vardı.

C) Düğün

Düğünler eskiden Pazartesi günü başlar, Cuma akşamı sona ererdi. Cuma’dan sonra gelin, mubareki sürerdi. Yaptığımız araştırmada düğünler çoğu yörelerimizde bir hafta sürerken, bazı köylerimizde de (Tepebaşı, Taşkent, Yeşilköy ...) Çarşamba günü başlayıp Cuma akşamı sona eriyordu.

1) Yorgan Kaplama

Pazartesi günü kadın çalgıcılar kız evine gelir, kızın çeyizi arasında önemli bir yer tutan yorganlar müzik eşliğinde kaplanırdı. Kız tarafının maddi gücüne göre, en az altı, en çok da on iki yorgan kaplanırdı. Yorganlar bazı köylerde (Çamlıca, Alaniçi, Nergizli, Aydın ...) başbütün kadınlar (başlarından tek nikah geçmiş kadınlar) bazı köylerde ise hiç evlenmemiş genç kızlar tarafından kaplanırdı. Daha sonra kaplanan yorgan üzerinde erkek çocuklarına takla attırılır. Böylece çiftin ilk çocuklarının erkek olacağına inanılırdı. Yorgan kaplama işi bit-

tikten sonra kadınlar ve genç kızlar yorganları omuzları üzerinde tutarak müzik eşliğinde oynarlardı.

2) Gelin Hamamı

Çarşamba günü köylerde, kentlerdeki gibi büyük hamamlar olmadığı için, kız evinin avlusunda sembolik hamamlar yapılırdı. Sembolik olarak düzenlenen bu törenlere “**hamam dönmesi**” denirdi.

Öğleye yakın kadınlar, gelin hamamı olarak düşünülen kız evinin avlusunda toplanmaya başladılar. Gelin oñarıcı tarafından bindallı veya canfesten yapılmış bir gelinlik giydirilerek süslenen gelin, avluya çıkarıldı. Avlunun ortasına, üstü kırmızı bir kumaşla örtülen bir testi konurdu. İnce saz Kozan Marşı’nı (karşılama havası olarak da isimlendirilir) çalmaya başladılar. Gelinin sağında ve solunda biri kendi ailesinden, diğeri de oğlan ailesinden olan ve ellerinde beyaz mumlar bulunan iki kız dururdu. Onların arkasında da köyün genç kızları yer alırdı. Sonra gelin ve kızlar Kozan Marşı eşliğinde uyumlu ve kısa adımlarla testinin etrafında yavaş yavaş dönmeye başlardılar. Testin etrafında yedi veya üç kez dönülürdü. Test etrafında dönülürken kadınlar gelinin başı üzerinden buğday ve para atarlardı. Yedinci tur bittikten sonra, gelinin yüzü kibleye döndürülür ve gelin yüksekçe bir yere oturtulurdu.

Kız evinde gelin hamamı yapılırken, güveyi de köy meydanında davul zurna eşliğinde traş edilirdi. Törene katılan köy erkekleri berberin tepsisini gümüşlerlerdi. Bu arada köy delikanlıları davul zurna eşliğinde oynardı.

3) Kına Gecesi

Çarşamba günü hava kararmaya başlayınca sağdıç, ortasında mum yanan kına tepsisi ile davul zurna eşliğinde köyü baştan başa dolaşır, köylüyü kınaya davet ederdi. Buna “**kına gezdirmesi**” denirdi. Kına gecesi erkekler köy meydanında toplanır, halka olup otururlardı. Kadınlar ise, kız evinde toplanırlardı.

Erkek konukların toplanmasından bir saat sonra, sağdıçlar, davul zurna eşliğinde kız evine giderler, kendini kapıda karşılayan yengeden, kına tepsisini alırlardı. Yoğrulmuş kınanın ortasında büyük bir mum yanardı. Kına tepsisi güveyinin önündeki masaya bırakılır, konuklara sele içerisinden kuruyemiş ikram edilirdi. Kuruyemiş

alan kınayı gümüşlerdi. Bu arada erkekler tarafında özellikle sirtto, zeybek ve mandala gibi oyunlar oynanırdı. Bu arada sağdıçlar, güveyinin sağ elinin baş veya serçe parmağına kına yakarlar ve kınalanan parmağı kırmızı bir mendille sararlardı. Daha sonra kına tepsisi sağdıçların refakatinde davul zurna eşliğinde yola çıkarılır ve gelin evine taşınırdı. Kız evinin kapısı önüne konan kına tepsisinin etrafında erkekler oyunlar oynardı. Bu arada içerideki kadınlar, dışarıdaki erkekler kendilerini görmesin diye dışarıya çıkmaz, kapı ve pencere aralıklarından gizlice erkeklerin oyunlarını seyrederdilerdi.

Daha sonra erkekler tekrar köy meydanındaki yerlerine dönerlerdi. Erkekler köy meydanında oyunlar oynar ve kına gecesinin en ilginç yanı olan mani yarışmaları düzenlerlerdi. Bilindiği gibi anonim halk edebiyatımızın sevilen ve yaygın bir nazım türü olan mani, Kıbrıs Türk Folkloru’nda önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle erkekler tarafından düzenlenen ve sabaha kadar süren eğlenceler arasında mani yarışmalarının özel bir yeri vardır. Genellikle yedi heceli ve dörtlükler halinde anında uydurulan manilerle yarışma, karşılıklı olarak bir söz düellosu halinde geçerdi. Atışma manilerinin çoğu sevda, yergi ve alaya alma konularındaydı. Yarışmanın en belirgin özelliği, sevdalılara duygularını yansıtmaya olanağı vermesiydi.

Şimdi atışma manilerinden örnekler sunuyoruz.

Deñizin dibi mildir
Bizi söyleden dildir
Bir sen söyle bir da ben
Görelim usda kimdir Bir sen söyle bir da ben
Şekerisañ bal da ben
Has bahcanın gülünden
Bir sen tütün bir da ben Bana deller ruzigâr
Herkes dengini arar
Gurdalama derdimi
Söyleyecem çok şey var Ay dovar eleg gibi
Savılır keleg gibi
Madem mani bilmezsiñ
Ne öreñ köpeg gibi Kemanemin telinden
Kimse bilmez halimden
Havada bulut olsañ

Gurtulamañ elimden Elmayı atan bilir
Şefdali satan bilir
Bekarlığın halından
Yalnız yatan bilir Deniz dalgasız olmaz
Kapu halkasız olmaz
Ben müfdüye danışdım
Gızlar gocasız olmaz Lefge'nin furmasına
Gül doldurdum tasına
Ben o gızı alacam
Söz verdim bubasına

Yarışma, iki taraftan birinin mani uyduramayacak duruma gelmesine kadar sürer, cevap bulamayan yarışmacı yenilgiyi kabul ederek arkadaşını kutlardı.

Kız evindeki kına gecesi eğlenceleri de erkeklerin getirdiği kına tepsisinin içeriye alınmasıyla devam ederdi. Kına tepsisi yenge kadın tarafından içeriye alınırken, ince saz karşılama havası çalardı. Kına tepsisi ortaya konunca, gelinin yüzü duvakla örtülür, koltuklarına girilerek içinde mumlar yanan kına tepsisinin önüne oturulurdu. Gelinin kınasını yenge kadın yakardı. İki avucunun içerisine genellikle kına ile ay yıldız ya da hurma dalı motifi işlenirdi. Sonra on parmağının uçları birer birer kınayı batırıldı. Bazı köylerde (Bağlarbaşı, Çanakale, Magri ...) gelinin sağ eli sol ayağına kına yakılırdı. Kına yakıldıktan sonra, kına tepsisi kadınlar arasında gezdirilir, kuruyemiş ikram edilir ve kadınlar tepsiyi gümüşlerlerdi. Toplanan para yengenin olurdu. Kına yakılırken de ince saz sürekli olarak çalar ve maniler söyleyerek bahşiş toplardı:

Kebabcılar şişi
Gelinin inci dişi
Kınañız mübareki
Hazırlayñ bahşişi
Bu arada kız ailesi, kızlarını öven maniler söylerdi:
Geline bag geline
Kına yağmış eline
Gelin gurban olayım
Seniñ dadlı diline

Gelin yerine oturunca ince çalgı eşliğinde çalgıcılar ve konuklar maniler söyler, oyunlar oynar, sabaha kadar eğlenirlerdi. Kızlar birbirlerini incitirlerdi:

Yük üsdünde halıyım
Halının kenarıyım
İncidmeyñiz beni
Ben Ali'nin malıyım Potinner gaverengi
Yar bulamadı dengi
Benim bir yarım vardır
Adı Osman Efendi
Bazen de kız anasına dönerek hep bir ağızdan şu maniyi söylerlerdi:

Gız anası gızsız galdı
Yemegleri duzsuz galdı
Gız anası gızsız galdı
Testileri susuz galdı

Kına gecesi, kızın baba evinde geçirdiği son gece olduğu için sabaha karşı duygulanır ve ağlardı. Eğer ağlamazsa, geleneğe uyularak yaşlı kadınlar gelini ağlatmak için laf atarlar, yine ağlamazsa gelini gizlice çimdikleyerek ağlatırlardı. Sabahleyin günün ilk ışıklarıyla sona eren kına gecesinden sonra, gelin yatmaya götürülürdü.

4) Kuşatma

Bu tören öğleden sonra Perşembe günü yapılır ve törene sadece kız ailesinin büyükleri katılırdı. Gelin içeriye girerken ince saz karşılama havasını çalardı. Gelin eğer törenin yapılacağı odada merdiven varsa, yenge kadın tarafından merdivenden indirilir, merdivenin ikinci veya üçüncü basamağında dururdu. Kız babası, kırmızı renkli tül kuşağı gelinin başından çevirip, üç kez kızın beline bağlar, çözerdi. Buna **“kuşağa girme”** denirdi. Kuşağın üç kez kızın beline bağlanıp çözülmesinin anlamını köylüler şu şekilde açıklamaktadırlar. Baba bu işlemi yaparken kızına şunu söylemek istiyordu: **“Ben seni nikah ettim ama daha vermedim. İdersañ hâlâ geri dönebilirsiñ”**. Baba üç kez kuşağı bağlayıp çözdükten sonra: **“Baña söylemegden çekinirsañ anaña söyle”** anlamında elindeki kuşağı karısına uzatıp kızına bir kez daha söz hakkı tanırdı. Gelin bu sırada duygulanır ve ağlardı. Baba, kızına mücevher (beşibirlik, bilezik ve yüzük) takar, kız da babasının elini öperdi. Kız annesi de kuşağı gelinin başından çevirerek, üç kez kızın beline bağlayıp çözerdi.

Kuşatmadan sonra kız evinde törene katılanlara kız

ailesi yemek verirdi. Bu arada oğlan evinde de diğer konuklar ağırlandı.

5. Dügün Alayı:

Cuma günü, gelin alayı yeni çiftin evine doğru davul zurna eşliğinde yola çıkardı. Alayın önünde mutlaka Türk bayrağı taşınırdı.

Alay, oğlan evine gelmeden önce muhakkak üç yerde dururdu. Durulan yerler genellikle harman yerleri olurdu. Harmanda gençler davul zurna eşliğinde oyunlar oynar, kendine güvenenler ise güreş tutardı. Oğlan evine yaklaşıldığı zaman, damat, gelin alayını aile yükleriyle beraber kapıda karşılardı. Gelinin anne ve babası damatlarının omzuna beyaz bir havlu (peşkir) koyardı. Damat daha sonra kalabalığın üzerine para savurur ve gelinin koluna girerek onu içeriye alır, önceden hazırlana yüksekçe gelin köşesine oturturdu.

Bazı köylerde (Aleminyo, Hamitköy, K. Kaymaklı...) gelin eve geldikten sonra “**yastık koşusu**” düzenlenirdi. Sağdıç, koşunun bitiş noktasında düğün öncesi gelin tarafından dikilen, işlemeli küçük bir yastık tutardı (Bu yastığa yüz yastığı da denirdi). Yastık dikilirken içine para da konurdu. Kışuda birinci gelen kişi, ödül olarak yastığı alır ve gelinin dünya ahret kardeşi olurdu.

6. Gerdek Gecesi:

Güveyi daha sonra köy kahvehanesine gider ve güneş batana kadar kahvehanede kalırdı. Sonra güveyi tüm köy erkekleriyle camiye gider, orada yatısı namazını kılardı.

Güveyi camiden getirilirken, gelinin yanında sadece yenge kadın kalırdı. Yenge kadın, geline gerdek gecesi nasıl davranacağı konusunda öğütler verirdi. Kapının önüne gelen güveyi içeriye girmeden önce, hocanın nikâh duasını okumasını beklerdi. Dua bittikten sonra, önce hocanın, sonra da büyüklerinin ellerini öper, sağdıçlarla kucaklaşırdı. Güveyi içeriye girerken arkasına yumruk atılırdı. Yumruk, kavgalar, kin ve dargınlıklar bitsin diye atılırdı. Güveyi sırtına yumruklara siper ederken: “**Vuracağsañız baña vuruñ, çocuglarım rahad etsin**” demek isterdi.

7. Paça Günü:

Cumartesi günü gerdek gecesinin sabahında gelin ile güveyinin kaldığı evin önünde davul zurna çalardı.

Saat dokuza doğru sağdıçlar güveyiyi dışarıya çağırır, bacakları arasında kurban keserlerdi. Kesilen kurbanın kanı güveyinin alnına sürülür, sonra güveyi kahvehaneye götürülürdü. Kahvehanede eğlence yapılırdı.

Evde ise yenge kadın, çalgıcılar ve akrabalar gelini kutlayarak oyunlar oynarlardı. Paça gününe, bekâr kızlar katılmazdı. Tören öğleye doğru sona ererdi.

8. Mübareki:

Düğünden sonra gelin bir hafta mübareki sürerdi. Mübarekiye sadece kadınlar katılırdı. Gelin mübareki süresince her gün bir başka renk elbise giyerdi. Geline evliliğinin hayırlı olmasını dilemeye gelen kadınlar, bu arada gelin evinde sergilenen çeyizi de görürlerdi. Gelin, ziyaretçilere şeker, lokum veya macun (özellikle ceviz macunu) ikram ederdi. Bazı yörelerde (Mansura...) gelin evine bayrak çekilir, bayrak, mübareki süresince asılı kalırdı. Gelin, mübareki bitene kadar evden dışarı çıkmazdı. Mübareki bittikten sonra gelin kocasıyla birlikte, önce anne ve babalarının, sonra da yakın akrabalarının ziyaretine gider; ellerini öperlerdi.

Böylece bugün eskilerin gönlünde ve dilinde yaşayan köy düğünü sona erer, yeni bir yuva kurulmuş olurdu.

Kaynak Eserler 1 Adalı, Kutlu: Dağaracık, Beşparmak Yayınları, 1963, Lefkoşa 2 İslamoğlu, Mahmut: Kıbrıs Türk Folkloru, Kendi Yayını, 1970, Lefkoşa 3 Saracoğlu, Erdoğan: Kıbrıs Ağzı, 4. Baskı, 2009, Lefkoşa 4 Saracoğlu, Erdoğan: Kıbrıs Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru, 2. Baskı, 1966, Lefkoşa 5 Taner, Yılmaz:

İslamoğlu, Mahmut: Kıbrıs Türkleri ve Oyun Hava-ları, 1979, Lefkoşa 6 Yorgancıoğlu, Oğuz: Kıbrıs Türk Folkloru, Kendi Yayını, 1980, Mağusa.

Kıbrıs'ta Okula Başlama Törenleri

Mahmut İSLÂMOĞLU *

Değerli okurlar bu yazımızda sizlere eski Kıbrıs'taki geleneksel okula başlama törenlerinden söz etmek istiyoruz. Günümüzde pek bilinmeyen ve de rağbet görmeyen bu tür etkinliklerin çocukların psikolojileri üzerinde son derece etkili olduğu kanısındayız. Bize göre böyle bir törenle okula başlayan bir çocuğun okuluna ve öğretmenlerine daha kolay ısınacağı aşikârdır.

Kıbrıs'ta Türk çocukları eskiden, günümüzden farklı yıllarda okula, başlatılırlardı.

Çocuk kız olsun, erkek olsun; dört yaşında, dört aylık ve dört günlük olduğu zaman mutlaka bir törenle okula başlatılırdı. Okula gidecek olan öğrenci, kız olduğu takdirde tellenir – pullanır, gelin edilir, başına grepten hotoz yapılır, hotozun ön kısmına iki sıra halinde elmas dizilirdi. Omuzunda sırma işlemeli çantası asılı olurdu. Bu münasebetle çocuğun ailesi akrabayı, eşi dostu davet ederdi. Onlara kahveler sigaralar ikram edildiği görülürdü. Davetliler toplandıktan sonra mevlit okutulur ve Hz. Muhammed'in ruhuna bağışlanırdı.

Çocuğun gideceği okula önceden bir tepsi lokum göndermek âdeti vardı. Mevlit dolayısıyla evdeki misafirlere de lokum dağıtıldığı görülürdü. Mevlit bitince hazır olanlarla birlikte yola çıkılırdı. Çocuğu önce misafir hanımların en yaşlısı kucağına alıp taşır, sonra sıra ile diğer hanımlar kızı elden ele aktarmak suretiyle okula kadar götürürlerdi. Okul kapısından besmeleyle girilir, öğretmen başörtülü olduğu halde öğrenciyi sınıfa alır ve kibleye karşı vazedilmiş rahlenin önüne, yer minderine oturturdu.

Yine besmele ile çocuğa eski alfabemizin elif (A)

harfinden cim (C) harfine kadar olan harfleri tekrarlatılırdı. Sonra dua edilir, âmin çekilir, önceden gönderilen lokumlar öğrencilere dağıtılıp tören sona erdi. Çocuk o gün okulda kalmayıp annesiyle evine döner, ertesi günden itibaren okula devam ederdi.

Erkek çocukların okula başlayacağı günde eve erkek akraba ve tanıdıklar davet edilirdi. Misafirler ağırlandı mevlit okutulduktan sonra yola çıkılırdı.

Erkek çocuklar kızlar gibi kucakta taşınmazdı. Çocuk, gayet güzel hazırlanmış olup, o devrin âdetlerine uyularak başına fes giydirildiği ve fesin üzerine, alın kısmına gelecek biçimde de kıymetli elmas takıldığı görülürdü. Bu elmasın kimi zaman eski yazımızla "Maşallah" şeklinde olduğu da dikkat çekerd. Benzeri fes ve elmasın sünnet törenlerinde de kullanılması gelenektir. Erkek çocuğunun yolda giderken, başının üst kısmında, iki erkeğin taşıdığı sedef kakmalı bir rahle olur, bunun üzerinde Kuran-ı Kerim bulunurdu.

Okula varınca kız çocuklarında olduğu gibi besmele ile kapıdan girilir, erkek öğrenciler ayağa kalkarak yeni arkadaşlarını karşılardı.¹ Hoca çocuğu alıp kızlarda olduğu gibi rahlenin önüne oturtur, harfleri besmeleyle tekrarlatır, sonra dua ederdi. Çocuklar hep bir ağızdan Âmin çeker, lokumlar dağıtılır ve tören sona erdi. Oğlan çocuğu da o gün evine döner, müteakip günlerde okula devama başlardı.

Çocuklar okul çağına geldikleri zaman şimdiki gibi ders yılı başını beklemezlerdi. Senenin sonu dahi olsa, günü gelince, yukarıda zikredilen törenle okula başlardı.

Bu gelenek, 60 yıl öncesine kadar yaygındı.

Kıbrıs'taki okula başlama yaşının dört yaş,dört ay,dört gün olarak gelenekselleşmesinin nedeninin eski Türk inanışlarına dayandığını göstermektedir. Türk-İslam inancına göre dünya ve yaşam dört esas unsurdan oluşmaktadır. Bunlar; ateş, hava, su ve topraktır. Bunlarsız hiçbir yaşam olmaz.

İslâm inançlarına göre dört büyük melek vardır. Bunlar, Cebrail, Azrail, Mikâil ve İsrail'dir.

İslâm'da esas olan dört ibadet şunlardır:Namaz, oruç, zekât ve hac.

Tabiata ilkbahar,yaz,sonbahar,kış olmak üzere dört esas mevsim bulunmaktadır. Dinimizde dört esas mezhep bulunmaktadır. Şunlardır: Hanefi, Şafii, Maliki, Hanbeli.

Değerli okurlar işte bu nedenlerden ötürüdür ki Kıbrıs Türk Müslüman halkı bu değerlere dayanarak çocuğuna dört yaşında, dört aylık, dört günlük olduğu zaman eğitim vermenin çağının geldiğine inanmaktaydı. Nitekim böyle eğitime erken başlayan Kıbrıslı Türk çocuklarının 14-15 yaşlarında ilkokul öğretmenini olarak atandıklarını bilenlerdeniz.

Sevgili okurlar ülkemizden verdiğimiz bu örneklerle ek olarak Türkiye'deki geleneksel okula başlama törenlerine de az da olsa değinmekte yarar vardır. Özellikle İstanbul gibi büyük kentlerde bu törenlerin "Bed-i Besmele" adını aldıkları ve kimi zaman daha parlak etkinliklerle kutlandıkları görülmekteydi. İstanbul'da okula başlayacak olan erkek çocuklarının güzelce giydirildikten sonra başına fesi konur Kur'an cüz kesesi ve elif bası beraberinde olmak üzere ata bindirilir ve çoğu zaman Eyüp Sultan ve Fatih Türbelerine götürüldükten sonra okula varıldığı görülmüdü. Varlıklı kent halkının bu vesileyle yakınlarına ve konu-komşularına ziyafet verdikleri de görülen olaylardandı.

Bu arada okul hocasına armağan verildiği gibi öğrencilerle de Kıbrıs'taki gibi şekerleme dağıtıldığı bilinmektedir.

Kıbrıs'ta ve Türkiye'de aynı geleneklerin yer alması son derece anlamlıdır. Kıbrıs'taki Müslüman Türk halkının Anadolu kökenli olduğunu kanıtlayan çeşitli delillerden bir tanesini oluşturmaktadır.

Saygılarımla

(1945 yılına ait okula başlama kıyafeti.

Özay Şevki'nin (solda) albümünden... Sağda, kız kardeşi Sevilay Şevki)

¹ Eski yıllarda tıpkı Türkiye'de olduğu gibi Kıbrıs'ta da kız ve erkek çocuklarının ayrı okullarda ve kız ve erkek öğretmenler tarafından eğitildiği görülmüdü.

Alpaslan Türkeş, (solda) okula başlama kıyafeti ile.

Eski yıllarda, okula başlama tören kıyafeti içerisinde görülen bu çocuk, merhume, Hatice Tahsin Hanım'dır.

Geleneksel Türk ve Rum Düğünlerinden Bazı Kesitler

Şevket ÖZNUR*

Episodes Of Traditional Turkish and Greek Cypriot Weddings: Authentic Music, Singing, Dancing And Feasting

The population of Cyprus is made up of two main communities, namely Greeks and Turks. However the island has been split into two since July 1974 when Turkey intervened militarily, using her right deriving from the London and Zurich treaties that gave birth to the Cyprus Republic, after Makarios was ousted from office following a coup staged by Sampson that was backed by the junta in Greece. The aim of the insurgents was to declare Enosis, union of Cyprus with Greece, after they mass-murdered the Turkish Cypriots whom they considered a serious obstacle on the road to Enosis. As of today Cyprus continues to be the only divided country in Europe and although talks have been going on for nearly forty years for a reunified country the status quo since 1974 indicates that the negotiations have all been in vain.

The Turks and the Greeks cohabited in a united island for more than four centuries that covered the period between 1571-1974 which corresponded with Ottoman

and British rule but in all those years they failed to create a common Cypriot identity and have always been distinguished by their different ethnicity, religion, language and culture. This distinction was emphasized in the 1960 constitution of the newly-founded Republic of Cyprus which did not identify its citizens as Cypriots but categorized them according to their religious beliefs, i.e. Moslem Turks and Christian Greeks. So deep was the cleavage between the two communities that the constitution even prohibited a married Cypriot woman to belong to an ethnicity other than that of her husband.

Despite of their separate identities intercommunal relations between the Turks and Greeks, especially in the first two hundred fifty years or so of the Ottoman rule, were somewhat amicable and both societies usually interacted freely and it is generally accepted that the exchanges across ethno-religious boundaries led to a mutual, if not equal, influence on each other's cultures

---

*YDÜ, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, öğretim elemanı.

and values that dictated their way of life.

This article proposes to enlighten the reader about one of the major aspects of the cultural life that was widely affected by the mutual exchanges between the two communities: the traditional Turkish and Greek Cypriot weddings and a number of customs and traditions connected with these celebrations which nowadays are almost ancient history, i.e. authentic music, traditional songs and dances and feasting. As we try to acquaint you with various features of yesteryear weddings, which were protracted events that lasted about a week, we will also endeavour to lay bare how seriously the Greek Cypriot way of life was influenced by the culture imported by the Moslem Turks who were repatriated from Asia Minor following the Ottoman conquest in 1571. We will, further, provide evidence that will constitute solid proof that certain customs and traditions claimed by the Greek Cypriots as being their own, in fact, originated from Turkey and became an integral part of their culture in the course of the three-centuries-long Ottoman rule.

Introduction

“Music” has both a positive and negative effect on the feelings of people. Without fail, it impacts everyone at an emotional level and, not surprisingly, it becomes an integral part of peoples’ lives the moment they are born. In the course of a routine day peoples’ feelings normally get affected by a great many external factors and music is one of the most effective ways of communicating those evoked emotions. Music sometimes elicits sadness or anger etc while at times it may induce feelings of happiness and elation. As, throughout history, music has been an instrument that evoked and expressed the emotions of human beings, in time, it also came to play a central part in their cultural identity.

Because of its power to change the emotional status of people under any circumstances music, singing and dancing was always an essential part of the weddings all over the world and not surprisingly it also dominated the week-long Turkish and Greek Cypriot weddings of the past too. Of course times have long changed and so did the weddings. Whereas authentic music and folk songs singularly dominated the old weddings, nowadays, mod-

ern music has become as important an element as the traditional music at present-day wedding ceremonies which, very rarely, last more than a few hours. Additionally the authentic dances of the past, although still popular, seem to be gradually losing their appeal to the new generations who often stay away from the floor when authentic folkloric dances, which should connect them to their roots, are performed.

In view of the increase in population nowadays far too many weddings take place in a season therefore it is important to book a band of good musicians well in advance of the date of the festivity. Fortunately for people our research has revealed that there are sufficient music groups in densely populated towns while there are also capable ensembles in a number of villages who can beat the barrel drum and play the shrill-pipe/wooden shawm, violin, tambourine with cymbals (def) and tambourine with cymbals on its rim (zilli daire).

The Turkish Cypriot weddings of the distant past were unusual events in the sense that men and women were entertained in segregated quarters and never came under the same roof. The women were entertained by a group that included a violin player, a darbuka player (goblet drum) and a player of tambourine with cymbals. The band was known as “ince saz/eendje ensemble” on account of the thin and feeble sounds of the instruments they played while men were entertained by a barrel drummer and a shrill piper. Both of these instruments had loud sounds which could be heard from miles away and their echo signalled that either a Turkish wedding or a celebration of some sort connected with Turks such as Bairam or a circumcision ceremony or a wrestling competition was in progress. As male musicians were barred from entering women’s quarters the host usually sought to employ the services of a blind fiddler who was permitted to access the room with females on account of his handicap. In case a blind violin player could not be found the host had to improvise and a male violin player with a perfect eyesight was seated behind a door and performed his task there. The Turkish Cypriots who lived in Nicosia or in the villages within its vicinity had no trouble in booking the services of these itinerant musicians as they usually spent most of their idle time at the Hımarcılar Han (Inn) located in the Asmaaltı Bazaar. The

---

Greek musicians also frequented and sometimes spend a few nights in similar places. After striking a deal with a customer they would usually mount their animals and ride them to the venue of the wedding which was mostly a desolate village in a rural area.

Years ago there were many renowned musicians who performed at weddings in Limassol and Nicosia districts. Those that come to mind immediately were Riza Bey and his ensemble from the Köseoğlu neighbourhood of Limassol; Mehmet, the son of quilt-maker Sadık, and his ensemble from Dereboyu quarter of Limassol; Andrikko, a Greek musician and his ensemble whose darbuka (goblet drum) and tambourine players were always Turkish; Mehmedaliler of Nicosia (Violin player: Mehmetali, goblet drum: Ahmet Altıparmak and tambourine: Ahmet Nadide) and Kurşuniler from Limassol. The performers known as Hannas and the barrel drummer from Evdim/Düzükaya who went by the nickname of Goççino and Ismail who was known as the “blind fiddler” were also famed musicians in their respective regions.

Derviş Hasip, a Turkish violin player, and Violaris Nikolaus, a Greek, who was taught to play the violin by Derviş Hasip as well as Violaris Hambis, a Greek violin player, were well-known in the villages of Paphos district while the best known Mesaorian musicians were Osman the barrel drummer and Mehmet the shrill-piper from the village of İnönü/Sinde.

Topuz (Mace) Emine who hailed from Nicosia and had a thundering voice; “Döblekçi Şifa” from Limassol; Müntifiye Hanım who wore a cotton embroidered headscarf and Emine Hasan from Çınarlı/Bladan were all master players of darbuka/goblet drum and regularly performed at weddings and henna nights etc.

It is interesting to note that while the Turkish musicians used a variety of instruments the violin was the solitary instrument at Greek weddings except when, on rare occasions, a lute-like instrument known as laouta accompanied it. The lute player was, without exception, male and was called “laoutari”.

Music, singing and dancing prevailed at every stage of the rituals that were performed prior to, during and after a Turkish and Greek wedding. Washing the wool, kneading the dough and baking the bread, making the mattress, dressing the bride and the groom etc. were a

few of the rites observed by the Greek Cypriots in the course of the celebrations and music, singing and dancing went on almost uninterrupted.

As an island which, throughout history, was occupied by different powers it is obvious that, along other things, the music, songs and dances of the Greek Cypriots too was influenced by that of the conquerors and understandably the longer the foreign domination lasted the more evident multiculturalism had become. It is absurd to claim that the Ottoman sovereignty that had lasted for 307 years (1571-1878) totally changed the character of the Greek Cypriot music but it is clear that the Greek Cypriots have a rich legacy of traditional music, songs and dances which are of Turkish origin. Although very often the Greek Cypriots claim that a number of songs and dances performed at weddings are originally Greek this is not true and we will discredit these false claims by making reference to their very own sources and prove that a great many of them are in fact authentic Turkish songs and dances; which dances are still performed in Asia Minor, the homeland of the settlers who were brought to Cyprus after the Ottoman conquest of the island in 1571.

Geleneksel Türk ve Rum Düğünlerinden Bazı Kesitler

ÖZET

Değerli okurlar bu makalemizde sizlere artık unutulmaya yüz tutmuş bir kısım eski değerlerimiz hakkında kısa da olsa bilgi vermeye çalışacağız. Bu bilgiler Kıbrıs Adasında mevcut olan iki esas toplumun diğer bir değişle Kıbrıslı Türklerin ve Kıbrıslı Rumların düğün geleneklerini, ve buna bağlı olarak özellikle müziği ve oyunlarını anlatırken bunların hem notlarını hem de sözlerini vermeye çalışacağız. Rumcadan aktaracağımız türkülerin Türkçe karşılıklarını da sizlere vermeye gayret etmiş bulunuyoruz.

Bu sınırlı yazı da sizlere verdiğimiz Rum türkülerinin çoğunun Türk kültürüne ait olduğu açıkça görülebilmektedir. Yüzyıllardan beri iç içe ve Osmanlı yönetimi altında birlikte yaşamının bir sonucu olarak Rumların, Türk kültüründen ne denli etkilendikleri bu yazımızdan da anlaşılmaktadır.

Düğün yemeği olarak her iki toplumda da sunulan harsenin, gelinlerin duvak olarak kullanılan yüz örtüsünün kırmızı oluşu, melodilerin vb değerlerin ortak oluşu görüşümüzün haklılığını ortaya koymaktadır.

Bu geleneklere birlikte bir göz atalım.

GİRİŞ

Gerek Türk, gerekse Rum düğünlerinde müziğin yeri asla küçümsenemezdi ve günümüzde de küçümsenmemektedir. Günümüzde düğünler iki, en çok üç saatlik dar bir zaman dilimine sığdırılmasına rağmen yine de otantik ve modern müziğin çalındığı ve gerek eski, gerekse yeni oyunlar oynandığı görülmektedir. Bu nedenle müzik icra edecek ekip veya kişilerin çok önceden tutulmaları kaçınılmazdır. Kıbrıs'ın hemen tüm bölgelerinde sanat icra eden müzisyenlerin mevcudiyeti yaptığımız araştırmalardan anlaşılmaktadır. Kentlerdeki çalgıcılara ek olarak köylerde de davul, zurna, keman, def, zilli daire çalan kişilerin varlığı ve bolluğu açıkça görülmektedir.

Eski Kıbrıs Türk düğünlerinde “İnce Saz” adı verilen ve genellikle kadınlar tarafında çalan keman, döblek(Darbuka) ve zilli daireye (Tef) ilâveten erkekler tarafında yeri, göğü inletircesine ses çıkaran davul-zurnanın uzak mesafelerden Türk düğününün yer aldığını duyurduğuna tanık olunurdu. Eski yıllardaki Türk düğünlerinde kadınlar tarafında ince saz ekibi içerisinde bulunan kemancının mutlaka gözleri görmeyen bir erkekten ibaret olması gerekirdi. Gözleri gören kemancı olduğu takdirde kadınlar arasında oturtulmaz, kapının arkasında bir yere oturtulur ve orada meslek icra ederdi.²Kıbrıslı Türklerde bayramlarda, sünnet törenlerinde ve de güreşlerde davul-zurnanın eksik olmadığını yaşlılar hâlâ dile getirmektedirler. Düğünü olan Kıbrıslı Türklerin (Lefkoşa ve yöresinde oturanlar) bu müzisyenleri çoğu zaman Asmaaltı adı verilen çarşıda (Himarçılar

Hanı'nda) bulup kiraladıkları bilinmektedir. Rum düğünlerine katılan Rum keman ve ud ustalarının da benzeri hanlarda konakladıkları ve hayvan sırtında düğünün yapılacağı köylere doğru yola çıktıkları görülürdü.

Türklerde eski yılların usta kemancıları arasında Limasolu'un Köseoğlu Mahallesi'nde Rıza Bey ve ekibi, Limasol'un Dereboyundan yorgancı Sadık ustanın oğlu Mehmet, bir Rum olan ve Türk düğünleri de icra eden Andrikko ve ekibi (Darbukacısı ve defçisi daima Türk kadınlardı) Lefkoşa'da son zamanlara kadar ünü ulaşan Mehmetaliler (Kemanda Mehmet Ali Tatlıyay, darbukada Ahmet Altıparmak ve defte Ahmet Nadide), eskiden Leymosun ve şimdilerde daha çok Güzeyurt yöresinde meslek icra eden "Kurşuniler", Bafköylerinde ünlü Kemaneci Derviş Hasip usta ve onun yetiştirmesi Vyolaris Nikolaus ve Kemaneci Hambi Viyoları. Mesarya yöresinin ünlü davul-zurna ustaları olan İnönülü (Sindeli) davulcu Osman ve zurnacı Mehmet ustalar, darbukada özellikle gür sesli Lefkoşalı Emine Hanım (Topuz Emine), Limasol'da darbukada Şifa Hanım (Döblekçi Şifa), yine tipik oyalı yemenisiyle esmer Müntüfiye Hanım tüm adada bilinen darbukatörler arasında ün yapmış olanlardır. Bu arada halen Güzeyurt'ta yaşam sürdüren Hannasları ve Düzkaya'da (Evdim) eski yıllarda ünlü olan "Goçcino" lakaplı Türk davulcu ve ekibi, Lefkoşalı kemaneci Kör İsmail'le düğünlere katılıp darbuka çalan Çınarlılı (Bladan) Emine Hasan'ı anmadan geçmemek lâzım..

Türk düğünlerindeki çeşitli enstrümanlara mukabil Kıbrıs Rum düğünlerinde çoğu zaman sadece kemanın yer aldığı bazen de "Lâudi" adı verilen bir tür ud'un mevcudiyeti görülürdü. Bu aleti çalan ustaya da (Ki her zaman erkekti) "Lâudarı" (Udcu) denirdi.

Müziğin, şarkı ve türkülerin her iki toplumda da düğünlerin her safhasında yer aldıkları görülmekteydi. Tabii bunlara ek olarak da bol bol oyun oynandığı görülürdü. Yüzyıllardan beri Türk kültürü etkisinde kalan gayri müslimlerin oyun havalalarının çoğunun da Türk kültür ürünleri olduğunu kendi yapıtlarından sizlere sunmaya çalışacağız.

Rum düğünlerinde yer alan yünlerin yıkanması olayından, ekmek ve çörek yoğurmaya, yatağın dikilişine, gelinin hazırlanmasına, damadın giydirilmesinden düğün mübarekisine v.s müzik, oyun ve

türkünün sürüp gittiği sizlere sunacağımız örneklerden de anlaşılacaktır.

RUM DÜĞÜNLERİNDE KEMANCININ ROLÜ

Düğün olayının her safhasında kemancının ve udcunun rolünün önemine değinmiştik. Özellikle gelin ve damat oyuna kaktıkları zaman onlara müzikle adeta öğütler verildiği görülmekteydi. Geleneksel Kıbrıs Türk düğünlerinde gelinle damadın oynaması diye bir olay bahis konusu değildi. Günümüzde Kıbrıslı Türklerde de gelinle damadın modern müzik eşliğinde dans ettikleri görülür. Son yıllarda Kıbrıs Türk düğünlerinde törenin sonlarına doğru genç kızların kırmızı bir örtü ile örtülü destiyi sıra ile oynadıktan sonra kırmaları da yeniden adet halini almıştır.

Bir kısım yaşlı kişilerin anlattıklarına göre çok eski yıllarda Rum gelin ve damat giydirilirken kemancının keman çaldığı lâkin o yıllarda kadınların türküy söylemedikleri görülürmüş.

Kimi yörelerde de keman sadece çiftler giydirilirken çalarmış. Kiliseye giderken yolda keman çalındığı görülmezmiş. Bazı Rum köylerinde damadı "Gumbarusu" (Sağdıç) giydirirken yine kemancının bulunmadığı söylenmektedir. Damat traş olurken kemancının bulunduğu ve keman çaldığı bilinir. Kıbrıslı Türklerde de damat traş olurken davul-zurna çaldığı görülmekteydi.

Çok eski yıllara gidildikçe Rum düğünlerinde de kadınlara ayrı, erkeklere ayrı kemancıların meslek icra ettiği bilinir. Kaynak kişilere göre Kıbrıslı Rum gelinlerin de Türklerde olduğu gibi yüksekçe bir yerde oturması eski adetlerdenmiş. Yalnız geline zarar vermeye çalışan kötü ruhlardan korunması için de özel dikkat gerekirmiş. Bu bakımdan gelinin yanında mutlaka bir kadının bulunması lâzımmış. Ona eşlik eden kadın da her zaman sağdıç olur ve onu hiç yalnız bırakmazmış.

Elde edinilen bilgilere göre Girne ve çevresinde Cumartesi günü yer alan yatağın dikilmesi olayının ardından gelin, köşesindeki yerini almış. Başına kırmızı baş örtüsü örtülüp "Gelin telleri" takılmış. İpekli bir elbise giydiği ve kürsüde başı eğik vaziyette oturduğu görülürmüş. Elleri önünde birleştirilmiş durumda olan gelinin saçlarının da iki veya üç örgülü olduğu anlatılanlar arasındadır. Ellerin üzerinde bir mendil bu-

lunan gelinin ayaklarının da yüksekçe bir kütüğe bastığı anlatılır. Elleri üzerine örtülen mendilin kimi zaman beyaz, kimi zaman da kırmızı olması dikkat çekerd.

Baf yöresindeki köylerde gelinin dizleri üzerine işlemeli bir örtü konduğu gözlemlenirdi. Gelin, köşesinde, daha başka bir deyişle kürsüde otururken aynen Türk gelinlerinde olduğu gibi hiçbir tarafa bakmaz, hiç konuşmaz ve başını da hiç kaldırmazmış. Burada bugün için biraz tuhaf olan bir davranışı da anlatmadan geçmeyelim diyoruz. Gelinin başını yukarıya kaldırmaması için çenesinin altına kaynanmış yumurta konduğu, önünde yanmakta olan bir mumun ışığına bakması tenbihlendiği kaynak kişilerin eskiye ait verdikleri bilgiler arasında yer almaktadır.

Bazı bilirkişilerin anlattıklarına göre gelinin başına konan örtünün kimi zaman yüzünü örttüğü de olurmuş. Hatta gelin tellerinin de yere kadar uzandığı verilen bilgiler arasındadır. Başa örtülen kırmızı örtülerin kenarlarının da altın veya gümüş rengindeki telle işlenmiş oldukları dikkati çekermiş.

Çok gerilere gidildiği zaman baş örtülerinin farklı renklerde olabilecekleri bilgisine rastlanmaktadır. Örneğin 19.yüzyılda Pirga köyünde baş örtüsüne “Çevre” dendiği ve renginin de “Bej” olduğu görülür.³ Çok eski yıllarda baş örtülerinin yüzü de örtecek biçimde yerleştirildiğini yukarıda belirtmiş bulunmaktayız. Lâkin 20. yüzyılın başlarına doğru yüzün artık örtülmeyip açık bırakıldığı ve örtünün gelinin omuzlarına sarkıtıldığı elde edinilen bilgiler arasında yer alır.

Bir kısım köylerde gelinin başına hem Cumartesi hem de Pazar günü kırmızı baş örtüsü örtme adettendi. Ancak Cumartesi günü örtülen örtünün daha kalınca olduğu söylenir. Bu arada kimi yörelerde alttan beyaz, üstten kırmızı örtü kullananlara da rastlamak olasıydı. Çoğu köylerde ise Cumartesi kırmızı, Pazar günü beyaz örtü kullanıldığı aktarılan bilgiler arasındadır. Cumartesi günü kalın mumların kurdeleleri de kırmızı renkte olurdu. Pazar günü kurdeleler ise beyazdı.

Gelinin kürsüde oturduğu günler ve zamanlarda da bölgelere göre farklılıklar göze çarpmaktaydı. Bir kısım kaynaklara göre gelin hem Cumartesi hem de Pazar günü köşesinde oturmaktaydı. Bazı bölgelerde gelinin sadece Pazar günü kürsüde oturduğu söylenir.

Bazılarına göre gelin, Pazar günü gerdek vaktine

kadar kürsüde oturmuş. Hatta bazı köylerde gelinin, günün belli saatlerinde kürsüde oturduğu anlatılmaktadır. Yani tam gün kürsüde oturmayıp giydirildikten sonra evlenme töreninin yer aldığı vakte kadar kürsüde bulunduğu görülürmüş. Gelin kürsüde otururken, bir yanında “Gumerası” (Sağdıç hanım), öbür yanında da “Gumbarosunun” (Erkek Sağdıçının) hanımı yer almaktaymış.

Gelin terlediği takdirde sağdıç olan hanım elinde tuttuğu küçük bir mendille gelinin terini silmekteymiş.

Rumlar arasında kürsüde oturmakla ilgili ilginç bir deyiş bulunmaktadır. Bu söyleyişin bir benzeri Kıbrıslı Türklerde de vardır.

Rumcası şöyle:

“An ksanagatso nifi
Ksero na gamaroso.”

Anlamı: “Bir daha gelin olursam

Nasıl kurumlanacağımı öğrendim(Bilirim).”

Türklerde:

“Bir daha gelin olursam
Başımı sallamasını öğrendim.”

Fesleğen Türküsü

*1 Ψιντρή βασιλίκια μου, και μαντζουράνα μου,
εσύ θα με χωρίσεις από τη μάνα μου.*

*2. Ψιντρή βασιλίκια μου, και καριοφίλλιν μου,
εσύ θα με χωρίσεις από τον κόρη ν μου.*

*3. Έλα να σε φιλήσω, και φίλα με και συ,
κι αν το ‘μολογήσω, μολόγα το και συ.*

*4. Έλα να σε φιλήσω, και γλήορα να πας,
να μεν σε δει κανένας, και πει πως μ’ αγαπάς.*

*5. Έλα στο παραθύρι, κόρη, το γνάλλενο,
να δω το πρόσωπο σου, το σμιδάλλενο.*

*6. Έλα στο παραθύρι, κρυφά της μάνας σου,
και κάμε πως ποτίζεις τη μαντζουράνα σου.*

---

7. Στη σκάλαν που ξεβαίνεις, να ζέβαινα και 'γιώ,
σκαλίν και σκαλοπάτιν, να σε γλυκοφιλώ.

8. Φορείς παπούτσια μαύρα κόρη και τρίζουνε,
και 'μέναν την καρκιάν μου τήνε ραγίζουνε.

9. Έχεις ελιά στα χείλη και γιω στο μάουλο,
έλα να σε φιλήσω πουλλίν πετάμενο.

10. Ψιντρή βασιλίκια μου, και αερούσα μου,
στη δίπλη των βυζιών σου νάταν η σούσα μου.

FesleğenTürküsü

Türkünün Türkçesi:

Fesleğenim, ufak tefeğim,
“Manzuranam”⁴ benim,
Beni anamdan
Ayıracak olan sensin.
*

Fesleğenim, ufak tefeğim,
Karanfilimsin benim,
Beni babamdan
Ayıracak olan sensin.
*

Gel seni bir öpeyim
Sen de beni öp,
Ve ben itiraf edersem
Sen de et.
*

Gel seni öpeyim ve
Hemen gidiver,
Seni biri görmesin,
Beni seven demesin.
*

Kız,camlı pencereye
Gel ki simit gibi olan
Yüzünü göreyim.
*

Anandan gizli
Pencereye gel
Ve “Manzurananı”
Sular gibi yap.

*

Çıktığın merdivenden
Ben de çıkaydım
Her basamak başında
Seni tatlı talı öpeydim.

*

Kız gıcırdayan
Siyah potin giyersin
Benim yüreciğimi
Param parça edersin.

*

Senin dudaklarında
Benim de yanağımda
Ben var

Gel uçan kuşum
Seni bir öpeyim

*

Fesleğenim ufak tefeğim
Cilvelim iki göğsünün arası
Salıncağım olsa.

Οκόνιαλης(Konyalı)

Ο χορός αυτός έχει εξωτερική προέλευση και το όνομα του φανερώνει καταγωγή από το Ικόνιον της Μ. Ασίας. Τόσον ο Κόνιαλης όσο και ο Ντέθελης χορεύονταν πολύ, τόσο στους γάμους όσο και στα πανηγύρια των χωριών. Ετραγουδιέτον και χορεύετο τόσο από τους Αρμένηδες, όσο και από τους Τούρκους της Κύπρου, υπήρχε μάλιστα και τραγούδι τόσο στα Αρμένικα όσο και στα Τούρκικα.

Παραλλαγή του «Κόνιαλη» είναι η «Βράκα», που είναι μια μεταγενέστερη διασκευή του χορού με κωμικά λόγια, με τα οποία σατίριζαν τους βρακάδες.

“Konyalı” adını taşıyan bu türkü ve oyunun adından da anlaşılacağı gibi Türk kültürüne ait olduğu aşikârdır. Zaten yazarı da yukarıda yaptığı açıklamada bu oyun havasının “Küçük Asya” kökenli ve Konya’ya ait olduğunu bizzat belirtmektedir ve “Konyalı” ile “Develi” oyunlarının hem düğünlerde hem de köylerdeki panayırlarda çokça oynandığını dile getirmektedir. Ayrıca Konyalı oyununun Kıbrıs’taki Ermeniler ve Türkler tarafından da çalınıp, oynandığını hatta hem

144 Halkbilimi

Türkçe’de hem Ermenice’de türkünün söylendiğini belirtmektedir. Konyalı türküsünün değişik bir biçimi olan “Vraka”(Dizlik) türküsü de bu melodiyle söylenmekte ve dizlik giyenlerle alay edilmektedir.

Aşağıda sizlere Konyalı türküsü ve oyun havasının bir varyantını oluşturan “Vraka” yani “Dizlik” türküsünü notalarıyla birlikte sunuyoruz.

Η Βράκα(Dizlik)

1. *Ε! Σάραντα πήχες δίμητον, εκάμασιν μιαν βράκαν,
κι ήρτεν ο κάβαλλος μακρύς κι εσάριζεν την στράταν.*

Ρεφραίν (επωδός)

*Την γέριμην την βράκαν, που κάμνει τρίκκι, τράκκα,
κι η βράκα σου στη λίμνη, ποιος εν να σου την πλύν-
νει,*

*ποιος θα σου την απλώσει, στον ήλιον να στεγνώσει,
ποιος εν να σ’άψει κάρβουνα, να σου την σιερώσει.*

2. *Ε! παρά να πάρεις άδρωπον και νάναι με την βρά-
καν,*

*Ε! καλλίτερα πανταλονάν, κι ας εν με την κομμάταν.
Ρεφραίν (επωδός)*

3. *Παρά να πάρεις άδρωπον και ναν με παντελόνια,
Ε! καλλίτερα πάρε βράκαν και ασ πουλεί βελόνια.*

Ρεφραίν (επωδός)

Dizlik türküsünün Türkçesi:

1.Eh, kırk arşın dimidodan⁵ bir dizlik yaptılar
Ağrı uzun geldi, yolu süpürmekteydi.
(Nakarat)Zavallı dizlik “trik, trak” yapmakta.
Dizliğini gölekte kim yıkayacak
Güneşe kim serecek, kim kurutacak
Kim kömür yakacak da onu ütülecek.

2.Eh dizlik giyen adam alacağına
Pantolon giyeni al varsın yamalı olsun.
(Nakarat)

3.Pantolonlu adam alacağına
Dizlikli adam al da varsın iğne satsın.
(Nakarat)

Konyalının Türkçedeki Sözleri

KONYALI

Haniya da benim elli dirhem pırasam
Uç mum yaksam Konyalımı arasam

Vay vay Konyalım yürü
Yürü yavrum yürü
Saçlarını sürü/şalvarını sürü
imdi de burdan geçti
Hovardanın biri

Haniya da benim elli dirhem kestanem
Konyalıdan başkasını istemem

Vay vay Konyalım yürü
Yürü yavrum yürü
Saçlarını sürü /şalvarını sürü
Şimdi de burdan geçti
Hovardanın biri

Haniya da benim elli dirhem irakım
içerim içerim gitmez merakım

Vay vay Konyalım yürü Y
ürü yavrum yürü
Saçlarını sürü /şalvarını sürü
Şimdi de burdan geçti
Hovardanın biri

Ήθελα το στη ζωή μου (Katife)

Το τραγούδι τούτο πρωτοπαρουσιάστηκε με το όνομα «Κατιφέ» και είναι ένα από τα τραγούδια που τραγουδιόντουσαν και από τους Έλληνες και από τους Τούρκους και με ελληνικούς στίχους και με τουρκικούς.

Ήθελα το στη ζωή μου(Katife)

1. *Ήθελα το στη ζωή μου, νάσουνα το ταίρι μου,*

να μου στρώνεις να κοιμούμαι, άσπρον περιστέριν μου.

2. *Κι ήθελα νάρτω το βράδυ, κι έπιασε ψιλή βροχή, τον Θεόν επαρακάλουν να την εύρω μοναχή.*

3. *Όπως τες ελιές τες μαύρες, έτσι εν τα 'μμάδκια της, κι έτσι μαύρ' εν η καρκιά μου, από τα γινάθκια της.*

4. *Αλλαμένη, ζαλλαμένη, έρκετον που το λουτρόν, κι είχεν μόνον συντροφικιάν της τον αρφόν της τον μι-κρόν.*

70. ΗΘΕΛΑ ΤΟ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ (Katifé)

Tempo Orientale M.M. ♩ = 60'

Η θε - λα το -
στη ζω - ή μου ή θε - λα - το - στη ζω - ή - μου,
να 'σου - να το ταί - ρι - μου,
να μου - στρώνεις να κοι - μού - μαι,
να μου - στρώ - νεις - να κοι - μού - μαι, άσπρον πε ρι
στέ - ρι - μου, αξί άσπρον πε ρι στέ - ρι - μου.

5. *Αλλαμένη, ζαλλαμένη, πήαινεν στην εκκλησιάν, κι είχεν μόνην συντροφικιάν της την αρφήν της την μι-τσιάν.*

Yukarıdaki notanın ve sözlerin başında parantez içinde yer alan sözcükten de anlaşılacağı gibi bu eser Türk müziğinde “Kadifeden Kesesi” başlığını taşıyan bir Türk kültür ürünüdür. Yazara göre bu türkünün de hem Kıbrıslı Türkler hem de Rumlar tarafından okunduğu belirtilmektedir.

Şiirin Türkçesi
Kadife

Hayatım boyunca hep eşim olmanı istedim,
Benim beyaz güvercinim yatağımı yapasın da
Yatıp uyuyayım dedim.

Gece gelmek istiyordum, inceden
Yağmur başladı,
Tanrıya yalvarıp durdum, onu
Yalnız bulaydım.

O güzelin gözleri siyah zeytini
Andırır,
İnadından da benim yüreğim
O denli karadır.

Değişik giyisilerle hamamdan
Geliyordu
Yolda ona sadece küçük kardeşi eşlik
Ediyordu.

Farklı elbiselerle kiliseye gidiyordu,
Yanında sadece küçük kız kardeşi
Vardı.

Αχ! Γιατρέ μου - Αμάν Ντόκτορ

Το τραγούδι αυτό όταν πρωτοεμφανίστηκε, τραγουδιότανε τόσο από Τούρκους όσο και από Έλληνες και με τούρκικα λόγια με την ονομασία «Αμάν Ντόκτορ». Στην μετάφραση στα ελληνικά έγινε «Αχ! Γιατρέ μου». Και σε μια μεταγενέστερη παραλλαγή παρουσιάστηκε με την παράφραση «Κόκκινη Τριανταφυλλιά μου».

Αχ! Γιατρέ μου – Aman Doktor

1. *Αχ γιατρέ μου, γιάτρεψε και μένα,
δώσ' μου κι άλλα γιατρικά,*

για να γιάνω την πληγή μου,
φως μου,
πούχω μεσ' στα σωθικά.

2. Εσού 'σαι σ γιατρός μου, σου το λέγω,
φως μου,
έλα εις το στρώμαν μου,
για να γιάνεις την πληγήν μου,
φως μου,
πούχω πα' στο σώμαν μου.

3. Κόκκινη τριανταφυλλιά μου, αμάν, αμάν,
έβκα αππέζω στο στενόν,
να μου δώσ' η μυρωδικιά σου,
φως μου,
να μου γιάνει τον καμόν.

4. Κόκκινη τριανταφυλλιά μου, αμάν, αμάν,
'πόψε νάχεις ανοιχτά,
νάρτω να σε συναντήσω,
φως μου,
κι η καρκιά μου εν βαστά.

“Aman Doktor” adlı bu türkünün yine Türk kültürüne ait olduğunu söylemeye bile gerek yoktur. Rum yazarın ifadesine göre bu türkü gerek Türklerce gerekse Rumlarca söylenmekteydi. Başlığının Rumcaya çevrilirken “Ah Yatremu” biçimine dönüştürüldüğü anlatılmaktadır. Daha sonraki zamanlarda isminin “Gokkini Driyandafilya mu” yani “Kırmızı Karanfilim” biçiminde söylendiği kaydedilmektedir.

Şiirin Türkçesi:

Aman Doktor

Ah doktorum, beni de tedavi et,
Bana daha başka ilâçlar da ver,
Kalbimin derinliklerinde olan yaramı
İyi edebilmem için, bana ilâç ver nurum.

Sana derim ki benim doktorum sensin,
Nurum, bunu böyle bilesin, yatağıma gel
Gel ki nurum vücudumdaki

Yaramı iyileştiresin.

Kırmızı gül fidanım aman,aman,
Sokağa çık, çık ki kokunu alabileyim
Alayım da nurum derdime derman olsun.

Kırmızı gül fidanım, aman, aman,
Bu gece kapımı kapatma, açık bırak,
Geleyim seninle buluşalım, nurum benim,
Kalbimin tahammülü kalmadı artık.

Türklerde Doktor Türküsü
Aman Doktor - Gülay
Aman doktor

Mendilimin yeşili aman aman, ben kaybettim eşimi

Al bu mendil sende sende kalsın , sil gözünün yaşını)
2

Aman doktor canım gülüm doktor, derdime bir çare
Çaresiz dertlere düştüm, doktor bana bir çare

Aman doktor canım cicim doktor, derdime bir çare
Çaresiz dertlere düştüm, doktor bana bir çare

Mendilim benek benek aman aman, ortası çarkı felek

Yazı beraber geçirdik, kışın ayırdı felek) 2

Aman doktor canım gülüm doktor, derdime bir çare
Çaresiz dertlere düştüm, doktor bana bir çare

Aman doktor canım cicim doktor, derdime bir çare
Çaresiz dertlere düştüm, doktor bana bir çare

Mendilimin Yeşili (Aman Doktor)

Mendilimin yeşili
Ben kaybettim eşimi
Al bu mendil sende dursun
Sil gözünün yaşını

Aman doktor canım gülüm doktor derdime bir çare
Çaresiz dertlere düştüm doktor bana bir çare

Mendilim benek benek
Ortası çarkıfelek
Yazı beraber geçirdik/idik/yazın beraber idik
Kışın ayırdı felek

Aman doktor canım gülüm doktor derdime bir çare
Çaresiz dertlere düştüm doktor bana bir çare

Mendilim turalıdır
Sevdiğim buralıdır
Geçme kapım önünden
Yüreğim yaralıdır

Aman doktor canım gülüm doktor derdime bir çare
Çaresiz dertlere düştüm doktor bana bir çare

Ana dersen ana yok
Baba dersen baba yok
Gurbet elde hasta düştüm
Bir yudum su veren yok

Aman doktor canım gülüm doktor derdime bir çare
Çaresiz dertlere düştüm doktor bana bir çare

Kıbrıs Rum düğünleri hakkında bilgi verdiğimiz bu kısa bilgiden sonra birazda Kıbrıslı Türklerdeki düğünlerden bahsedelim.

DÜĞÜN

Eski yıllarda düğün genellikle Pazartesi günü başlar ve bir hafta devam ederdi. Pazartesi günü gelinin çeyiz olarak götüreceği yorganlar çalgılar eşliğinde kaplanmaya başlardı. O günlerde nevesim adını verdiğimiz çarşaf türleri olmadığından yorganların mutlaka yorgan iğnesiyle elde kaplanmaları gerekiyordu. Gelinin yorganları kaplanacağı zaman önce “Başı bütün” yani başından tek nikâh geçmiş olan bir hanım bu işi başlatır sonra diğer hanımlar da yardıma gelirlerdi. Kıbrıslı Rumlarda da yorgan kaplama işinde aynı titizliğin

gösterildiği, hatta bu işi yapacak olan hanım sayısının da tek olması gerektiği araştırmalarımızdan anlaşılmaktadır.

Yorganların yüzlerinin de çoğu zaman saten adı verilen parlak kumaştan, ya da “İstanbul yemenisi” denen türden olduğu gözlemlenirdi. Yorgan sayısı yine ailenin mali durumuna bağlıydı. Vasat bir ailenin kızına beş, yedi yorgan verdiği görülürdü.

Yorgancılık zanaatının da Türklerde olduğunu belirtmekte yarar vardır. Ancak günümüzde bu ata zanaatı da maalesef son birkaç usta ile temsil edilmektedir.

Yorganlar kaplandıktan sonra sıra yatakların doldurulmasına gelirdi. Yatak doldurulunca üzerine beyaz bir çarşaf serilir, onun üzerine al bir örtü konur ve hazır olanlar yatak ve yorganları gümüşlerlerdi. Toplanan para çok olduğu takdirde gelinle çalgıcılar arasında bölüşülürdü. Az olduğu takdirde çalgıcılara bırakılırdı.

Yatağın üzerindeki paralar kaldırıldıktan sonra, ailenin ilk çocuğunun erkek olması dileğiyle bir erkek çocuk yatak üzerinde tekerlenirdi.⁶

Salı günü hiçbir iş yapılmaz sadece yenir içilirdi. “Salı gün başlanan iş sallanır, tamamlanmaz” düşüncesi hakimdi. Hatta Salı günü yola dahi çıkmayı iyi tutmayanlar vardı.

Çarşamba Günü

Çarşamba günü kent düğünlerinin çok hareketli günlerinden biriydi. Kızın eşyası Çarşamba günü kendi yeni evine naklediledursun, gelin hamamı da yine Çarşamba günü olurdu. Gecesi de son derece eğlenceli geçip sabaha kadar devam eden kına gecesi yer alırdı. Çarşamba günü ve gecesi Kıbrıs Türk kent düğünlerinin çok yoğun geçen hareketli zamanlarını oluştururdu. Kızın bütün eşyası çalgılar eşliğinde yeni yuvasına taşınırdı. Develerle taşınması mümkün olan ağır eşyalar develere yükletilir, kırılabilen cam eşyalar ve yorganlar sağdıçların omuzlarında ve başlarındaki buğday saplarından yapılmış selelerde(Sesda) taşınırdı. Ağır yüklerin taşındığı deve katarının önünde, alına al krep bağlanmış, telli pullu bir peşenk bulunurdu.

Mutfağa ait eşya çoğu zaman deve katarının arkasındaki devede taşınırdı. Gelinin eşyasının taşınması esnasında geçilen sokaklarda insanların tütsü vermesi de

---

eski adetlerimizdendi.

Bir yandan eşyalar taşınırken beri yandan da düğün evinde türlü yemekler, tatlılar hazırlanır ve orada bulunanlara mükellef bir öğle yemeği verilir.

GELİN HAMAMI

Eşyalar taşınıp yerleştirildikten sonra yemekler yenir, daha sonra da geleneksel gelin hamamı yer alırdı.

Gelin hamamına gidiş aynen nikâh hamamında olduğu gibiydi, yalnız nikâh hamamına sadece aileden davetli olan hanımlar katılırken düğün hamamına daha çok hanımın davetli olduğu görülürdü.

Gelin hamamına davetli olan hanımların ve çalgıcıların gelinden önce hamama gidip hamamın soyunma salonunda yerlerini almaları adeti vardı. Misafir hanımlar giysili olarak sedirlerde yerlerini aldıktan sonra gelin, hamam kapısından içeri girerek çalgılarla karşılanırdı.

Bir yandan karşılama havası çalarken, beri yandan: “Beyaz fese baş bağlamış gül pembe canım” sözlerinin yer aldığı türkülerle gelinin önce çarşafı, peçesi alınıp yüzüne beyaz duvak örtülürdü. Daha sonra gelini, hamamın girişinde, sağ yanda bulunan kafesi, (Şimdilerde yok) yüksek bir yere oturturlardı. Burada oturan geline yakın arkadaşlarından birisinin de mutlaka eşlik etmesi eski adetlerdendi.

Bu esnada peştemallara sarınmış, yarı çıplak tellâk kadınların hamam kısmından salona girdikleri ve müzik eşliğinde oynamaya başladıkları görülürdü. Önceden tutulmuş rakkaseler varsa onlar da oyun oynayarak hanımları eğlendirirlerdi.

Oyun oynayan rakkaselere ve tellâk kadınlara, omuzlarına arşınlı kumaşlar koymak suretiyle hediyeler verildiği görülürdü. Oyuncuları gümüşlemek⁷ de adetler arasındaydı.

Yüzüne yeniden duvak örtülen gelin bu kafesten alınarak sağdıç hanımların kolunda aşağıya indirilirdi. Gelini koltuklayan sağdıçların ellerinde çok uzun, beyaz kurdeleli, telli mumlar bulunurdu.

Bu arada davetli olan tüm hanımlara da mumlar dağıtılırdı. Tellâkların omuzlarında ters olarak vazedilen leğenlerde dörder mum yandığı görülürdü.

Çalgılar çalıp rakkase ve tellâklar oynayarak gelini,

hamamın soyunma salonunun ortasında bulunan havuzun etrafında yedi defa döndürürlerdi. Son dönüşte gelini hamamın yıkanma bölümlerine götürüp yıkarlardı.

Köylerimizde, hamamı bulunmayan yörelerde evlerin avlusunda veya harmanlarda yer alan “Hamam dönmesi” geleneği işte yukarıda anlattığımız hamamdaki bu dönme olayının sembolik bir devamından başka birşey değildir.

Gelin bir alâ yıkanıp motifli, simli sileceklere (Hamam havlusu) sarındıktan sonra, tekrar yüzüne duvak örtülüp salona geçirilirdi.

Kız, burada annesinin, kayınvaldesinin ve yaşlı hanımların ellerini öper ve kafes arkasındaki yerine alınarak giydirilirdi.

Bu arada kız ve oğlan akrabası hanımların çalgıcıları gümüşlemesi adettendi. Bu son derece eğlenceli hamam faslından sonra gelin ve aileden olan hanımlar süslü arabalarla evin yolunu tutarken, öteki davetliler de evlerine giderlerdi. Akşamleyin aileden olanlara ve çalgıcılara yemek verme adeti vardı.

Kına Gecesi

Eski yıllarda yer alan Kıbrıs Türk düğünlerinde köy olsun, kent olsun kına gecelerinin mutlaka yer aldığı ve düğünün en eğlenceli geçen etkinliklerini oluşturduğu görülürdü.

Günümüzde tek tük de olsa kimi ailelerin eskiye dönüş yaparcasına, çoğu zaman lüks otel salonlarında yeniden kına geceleri düzenlemeye çalıştıkları görülen olaylardandır.

Geçmiş yıllarda, Çarşamba akşamı kınaya gelen hanımları kapıda aileden iki hanım karşılar ve çarşaflarını alırdı. Gelen hanımları, çalgıcıların Mevlevi Peşrevi ile karşılamaları adettendi. Yaşlıların verdikleri bilgilere bakılacak olursa karşılama havası olarak çok eski yıllarda “Kozan Marşı” yerine bu “Mevlevi Peşrevi’nin” çalınması adeti mevcuttu.

Karşılama havası çalınırken bir kısım dizelerin de okunduğu tespitlerimiz arasındadır. Birkaç dize:

“Arap da çıkarmış dilini, dilini
Gorkarım ısıracak elimi, elimi
Elini de sarmış beline, beline

Oh maşallah....”

Lefkoşa’da, şimdilerde ömür bırakan sayın Şefika Hacı Ahmet’ten yıllar önce derlediğimiz bu dizelerin ayınlarına köylerde yaptığımız alan çalışmalarında da rastlamış bulunmaktayız.⁸

Eski yıllardaki kına gecelerinde saat ona kadar kınaya katılacak olan hanımlar toplanır, çalgılar çalar, oyunlar oynanır, eğlenceler devam ederdi. Saat on civarında büyük bir özenle giydirilip kuşatılan gelin konukların toplanmış oldukları salondaki yerine oturtulurdu.

Gelinin başında kıymetli mücevherlerle süslü taç bulunur, yüzüne yapıştırmalar konurdu. Gelin taçlarının elmaslarla süslenip hazırlanması eski bir Kıbrıs Türk geleneğiydi. Kıbrıslı Rumlarda böyle bir gelenek bulunmuyordu. Onların zeytin dalı veya yapma çiçeklerden oluşan gelin tacından daha önceki yazılarımızda bahsetmiştik.

ifetli elleriyle vücut bulurdu. Türlü bindallı örtülerle, ipekli kumaşlarla, mumlarla dekore edilen bu yerin yüksekçe yapılmasının da bir anlamı vardı. Geceye katılan herkesin gelini rahatça görebilmesine olanak sağlamak amacı güdüldü.

Gelin kürsüdeki yerini aldıktan sonra konuklara kahve, içenlere kahvenin yanında sigara sunulur ve gecenin onbirine dek çeşitli eğlencelerle vakit geçirilirdi.

Saat onbire doğru başka bir yerde yeyip içip eğlenmekte olan erkeklerin bulunduğu mekândan oğlanın kınası davul-zurna veya ince saz eşliğinde gelin evine getirilirdi. Erkek sağdıçların taşıdığı oğlanın kınasını, kapıda yenge kadın alarak içeriye götürürdü. Gelinin bulunduğu salona ulaştırılan oğlanın kınası hanımlar tarafından gümüşlendikten sonra iade edilirdi. Bu gümüşlemeden elde edilen para damadın sağdıçlarına ait olurdu.

Sağdıçların götürdükleri kınadan, önce damadın sağ

Kısacası bu gösterişli gelin taçları Adada sadece Türklere mahsus bir özellikti.

Kına gecesine dönecek olursak şunları görürüz. Salona alınan gelinin hemen her zaman yüksekçe bir yere oturtulduğu göze çarpar. Gelin kürsüsü adı verilen bu yüksekçe yer yine gelini hazırlayan usta kadınların mar-

serçe parmağı kınalanırdı. Kınalanan bu parmağa gelinin özenle işlemiş olduğu parmaklık giydirilirdi. Damadın kınalanmasından sonra sıra sağdıçlarına gelirdi.⁹ Kınalanmadan sonra erkekler, yine kadınlardan ayrı bir yerde müzik eşliğinde yer, içer, oyunlar oynar, türküler, şarkılar söyler eğlenceli vakit geçirmeyi sürdürürlerdi.

Kadınların toplanmış olduğu yerde saat ikiye doğru gelinin kınası müzik eşliğinde ortaya çıkarılırdı. Kına büyük bir sini içerisinde olup ortasında mum yanardı. Gelinin kınasını da hazır bulunan hanımların gümüşlemesi adeti vardı. Kızın kınasından toplanan para yenge kadının olurdu.

Kınanın işlenmesi son bulunca konuklara mumlar dağıtılırdı. Gelinin sağdıçları kızın başına yine beyaz duvak örterek koltuğuna girerlerdi. Ellerinde uzun, kurdeleli mumlar bulunurdu.

Mumlar yakılarak, hava iyi olduğu takdirde gelin, evin avlusunda gezdirilirdi. Bu esnada oyuncu ve çalgıcılar gelinin önünde çalıp oynarlardı. Oynayanların alınlarına para basılır ve kırmızı örtü ile örtülü bir çanak veya desti kırılırdı. Oyun esnasında bir şey kırmanın uğur getireceğine inanılırdı. Bunlar bitince gelinin yüzünü örten duvak kaldırılırdı.

Kıbrıslı Türklerde düğünlerdeki desti oynatma ve kırma geleneğinin eski yıllara dayandığı ve Türk dünyasının birçok yerinde çanak, tabak ya da desti kırmanın yaygın olduğu görülmektedir. Örneğin; Oğuz Boylarından olup Anadolu'ya yerleşen Karakalpak Türklerinde de gelinin ayakları altına tabak koyup kırdırıldığı görülmektedir. Buna benzer bir kırma olayı da Balkanlarda yerleşmiş bulunan Türk boylarında yer almaktadır. Örneğin; Bulgaristan'da gelin ile kaynana oynarken kaynananın eline desti veya çömlek verilir o da bunu yere atarak kırar. Kırılan bu cismin gelin ve ailesini kötü nazardan koruyacağı inancı vardır.

Desti veya çanak kırma işi tamamlandıktan sonra bir yandan çalgıcılara yemek verilirken, beri yandan da tüm hanımlara çörek, hellim(Kıbrıs peyniri) veya peynir ikram edildiği görülmekteydi. Bu arada gelinin de birşeyler yiyebildiği olurdu.

Tan ağarcıcaya dek çalgılar çalar, şarkılar, türküler söylenir, eğlenceler devam ederdi.

DEĞİRMENCİ

Bilhassa kına gecelerinde oynanan iki kişilik müzikal bir oyundu. Kadınlar evlerde kendi aralarında düzenledikleri eğlencelerde de bu oyuna yer vermiş bulunuyorlardı. Günümüzde tarihe kavuşmuştur.

Bu seyirlik oyunda oynayanların makyaja ve kıyafetlere de önem verdikleri görülürdü. Değirmene

gelen kız eski bez parçaları, sebze ve meyvelerle kendine kostüm ve süs eşyaları kullanmaktaydı.

Konu : Parası olmayan bir kız erkek olan (rol icabı) değirmenciye buğdayını getirir. Buğdayını öğütmesi için vücudunun çeşitli yerlerini ona vermek ister.

Oyun el ve kol hareketleri ile taklidi olarak oynanır. Son bölümden sonra, oynak bir oyun havasına geçilir ve karşılıklı göbek atılır.(Kına yakılmadan önce oynanır.) 60-70 sene önce Leymosun'da(Limasol) ve bir kısım başka yerlerde oynandığı bilinmektedir.

Kız : Aman değirmenci, canım değirmenci
Sırma gibi saçlar, o da seniñ olsun
Öğüt buğdayı

Değirmenci :
Olmaz hanımcıg...

Kız : Aman değirmenci.....
Galem gibi saçlar, o da...

Değirmenci : Olmaz hanımcıg.

Kız : Aman değirmenci, canım değirmenci
Sırma gibi saçlar, o da seniñ olsun
Öğüt buğdayı

Değirmenci :
Olmaz hanımcıg...

Kız : Aman değirmenci.....
Galem gibi saçlar, o da...

Değirmenci : Olmaz hanımcıg.

Kıbrıs'ta düğünlerde ve sair eğlencelerde bundan başka "Dingala", "Kız Sana Nişan Geliyor", "Develi" gibi başka seyirlik oyunların mevcudiyeti de bilinmektedir. Bu oyunların benzerlerine Anadolu'nun muhtelif yörelerinde de rastlamak olasıdır. ¹⁰

Ortalığın ağarmasıyla beraber gelinin yüzüne yeniden duvak konarak gelin sandalyeye oturtulurdu. Başı bütün hanımlardan iki hanım gelerek gelinin birisi sağ, öteki

---

değil ayaklarına da kına yakıldığı görülürdü. Elllerinden sonra ayaklarına kına yakılırken de aşağıdaki dizelere yer verilir. Bu dizelerde, çalgıcılar, bahşiş isteklerini dile getirmeyi de ihmal etmezlerdi.

KEBABCILARIN ŞİŞİ

Kına gecesinde kadınlar arasında, tipik Kıbrıs adımlarıyla oynanan

bir oyundur.Çalgıcılara bahşiş verilmesini hatırlatan bir müzik parçasıdır.

Kına yakıldıktan sonra çalınırdı.

Kebabcıların şişi
Gelinin inci dişi
Kınañız mübareki
Biz isderig başışı.
Uykum geldi esnerim
Bülbülü kafesde beslerim
Kınañız mübarek da
Ben bahşişi isderim.

Aman aman a gollar
Adamı derde gollar
Seniñ için a canım da
Beni zindana gollar.

Garşımızda durub da
Öyle yan yan bağmayiñ
Bu kına başışidir
Güçüg para admayiñ.
Nakarat

Açılan güller solmaz
Üsdüne bülbül gonmaz
Kınañız mübareki da
Bu iş bahşişsiz olmaz.
Nakarat

Kına havaları çalınıp söylendikten ve çalgıcılar bol bol gümüşlendikten sonra günün ilk ışıkları etrafa yayılırken gelin yatmaya götürülürdü. Böylece düğünün en hareketli günlerinden olan Çarşamba gün ve gecesi son bulmuş olurdu.

Perşembe günü öğleye doğru gelin hanım uyandırılıp iyice süslenir,tellenir, pullanır, alınına bukleler yapılarak elması tacı yeniden hazırlanırdı. Perşembe gün gelin, salonda toplanmış olan konukların huzuruna tepebaşı(Bindallı) gelinliğini giymiş olarak çıkardı.

Çalgıcılar salona giren gelini karşılama havasıyla karşılar, bu esnada kuşatma işi başlardı. Önce baba, elindeki kuşağı üç kez kızın beline bağlayıp çözdükten sonra, kızına mücevher takardı. Kız babasının elini öperken gözleri yaşarırdı. Babadan sonra kızın annesi kızını kuşatır ve sırasıyla diğer akrabaların da kuşatmaya katıldıkları görülürdü. Burada belirtmemiz gereken önemli bir nokta; Perşembe günü bu kuşatmaya oğlan ailesinin katılmayışdır.

Oğlanın anne-babası ve yakınları kızı Cuma günü kuşatırlardı. Bu günde “Çarşaf gösterme” olayı yer alırdı. Kızın bakire olup olmadığı göz önünde bulundurulur, oğlanın yakınları ona göre kuşatmaya iştirak ederlerdi. Kız zıfaf gecesinde bakire çıkmadığı takdirde düğün bozulur ve kuşatma da yer almazdı.

Perşembe günü yer alan kuşatma sona erince gelin,

N.H.'den alınmıştır.

KEBABCILARIN ŞİŞİ

1. Ke-bab-cı - la - rın şı - şı ge - li - nin in -

ci di - şı ki - na - mız mü - ba - re - ki - da ha - zır - la - yın
o - nud - ma - yın

bah - şı - şı A - man a - man a gol - lar a - da - mı der -

de gol - lar se - niñ i - çin a ca - nım - da be - ni zın - da - na gol - lar

atlastan, işlemeli kumaşlarla süslü arabaya binerek yeni evine doğru yola çıkardı. Tabii bu yolculukta yakınları da beraberinde bulunurdu.

Yeni evine varan gelini damat kapıda karşılar, içeriye alır ve önceden hazırlanan yere oturtur, sonra güvey oradan ayrılırdı.

Geceleyin, yatsı namazı kılındıktan sonra, önde imamlar, arkada damat, sağdıçları, arkadaşları ve halk olduğu halde, meş'aleler ve ilâhilerle oğlan eve gelirdi. Kapıda yeni yuvanın mutluluğu için dua edilir, amin çekilir ve damadı yumrukla içeriye koyduktan sonra halk dağılırdı.

Gelin, damadı ayakta karşılar, bu esnada oğlan Allah rızası için iki rekât namaz kılardı. Namazdan sonra evde hazır bulunan yenge kadın, kızını, oğlanın koluna verip odadan ayrılarak içerisinde yiyecek bulunan bir tepsiyi

kıymetli bir mücevher hediye etmesi de eski adetlerimiz arasındaydı. Eski yıllarda gerdeğe girecek olan damatlara kabak yemeği yedirildiği de verilen bilgiler arasındadır. Hem de tam yedi çeşit kabak yemeği hazırlandığı ve tatırıldığı anlatılır. Hazmı kolay bir yemek türü olduğu için rahavet çökmesini engelleyici özelliğinden dolayı yedirildiği söylenmektedir.

Gerdek gecesini kısa da olsa anlatırken gelini, orada hazır bulunan yenge kadının damadın koluna verdiğinden söz etmiştik. Bu "Koltuklama" ya da "Koltuğa alma" geleneği hemen tüm Türk dünyasında yaygın bir Türk geleneğidir.

Bu geleneğe Türkmenlerde, Özbeklerde, Kazaklarda ve Kırgızlarda düğünün son günü yani gelini alma günü rastlanmaktadır. Anadolu Türklerinde de yer alan bu gelenekteki çok az farklılık koltuğa alma işini yapan

Kaleburnu'lu Kemal Mustafa DEVECİ'den alınmıştır.

GELİN KARŞILAMA HAVASI

♩ = 70

BİTİŞ İÇİN

Özellikle açık havada Zurna ile çalınan bir havadır.

getirip çıkardı. O yıllarda damat, karısını ilk kez namazdan sonra görürdü. Bu arada tepside sunulan yemeği hanımıyla birlikte yerdı. Gelin ve damada zıfaf gecesinde sunulan bu yemek çoğu zaman pişmiş güvercin palazından oluşurdu. Bu yemekten damat, eliyle önce gelinin ağzına koyar, daha sonra da gelin damadın yemesine yardımcı olurdu. Güvercinler gibi muhabbetli olmaları temennisiyle bu yemeğin yedirildiği söylenmektedir.

Gerdek sabahında temiz çıkan geline damadın

kişilerdedir.

Kıbrıs'taki Türklerde bu geleneği yani koltuğa alma işini yenge kadın yaparken, Kırgızlarda koltuğa alma işini yengelerin ve bazı akraba hanımların üstlendiği görülür. Türkmenlerde gelin, özellikle sol tarafına alınır, damat da gelinin sağ koluna girerek onu yeni evlerine götürür.

Gelinin sağ tarafa alınmasının uğursuzluk getireceğine inanılmaktadır. Türkmenlerde, düğünün son gününde, geline, yakınları tarafından kırmızı kuşak ¹²

bağlandığı da bilinmektedir.

Cuma Günü

Eski yıllarda bugüne “Paça Günü”de denmekteydi. Ailenin hanımları ve davetliler yerlerini alırken gelin de hazırlanıp ortaya çıkarılırdı. Oğlan tarafı gelini “Paça Gününde” kuşatırdı.

Öğleyin, aile birlikte yemek yedi. Bugünün bir diğer özelliği de çarşaf gösterme adetinin Paça gününde yer almasıydı. Zıfaf gecesi gelin yatağına serilen çarşafı yenge kadın aile büyüklerine gösterir ve bolca bahşiş toplardı. Bekâret kanlı bu çarşafı Rumlardaki gibi herkese gösterme adeti Kıbrıslı Türklerde mevcut değildi. Bu çarşaf, gelinin şerefi olduğundan, ancak aileden yaşımı, başımı almış kişilere gösterilmekteydi. Paça günü sona erince kentlerimizdeki düğün de son bulmuş sayılırdı. Bundan sonra gelinin bir hafta mübareki sürmesi eski adetlerimizdendi. Mübareki günlerinde, gelinin, yine hazırlandığı ve her gün ayrı bir renkte olmak üzere çeşitli gelinlikler giyerek tebrik kabul ettiği görülürdü.

Mübarekinin son gününde gelinin siyah renk bir gelinlik giymesi de adetler arasında yer almaktaydı.

Gelen konuklara çeşitli şekerlemeler, şerbetler, lokumlar ikram edildiği görülürdü. Böylece yeni bir yuva kurulmuş olurdu. Eski dönemlerde aşırı zengin ailelerin evlâtlarına masallardaki gibi kırk gün, kırk gece düğün yaptıklarını saptamış bulunmaktayız.

Kıbrıs'ta düğün öncesi veya sonrasında sevgililerin birbirleri için söyledikleri manilerden birkaç örnek sunmayı uygun bulduk.

Örnek:

Hanay¹³ yabdim daş isder

İçine yoldaş isder

Seniñ gibi güzele

Benim gibi eş isder.

*

Dağda Keçliğim öter

İncidme tütün döker

İki gözüm sevdiğim

Ağzıñ bal, diliñ şeker.

*

Üzüm goydum sepede

Yar oturur tepede

Yeñyile bir yar sevdim

Şan olsun memlekete.

*

Elmayı atan bilir

Şefdali satan bilir

Bekârlığın halinden

Yalınız yatan bilir.

*

Çarşafım humayından

Öperim dudağıñdan

Sende göynüm olmasa

Geşmezdim sokağıñdan.

Sonuç

Sevgili okurlar sizlere girişte sergilemeye çalışacağımız ortak özellikleri vermiş olduğumuza inanıyoruz. Kıbrıs kültürünü araştırarak olan kişilerin her iki toplumun kültürünü de dikkate alarak iyi bir sonuca varabileceği kanısındayız. Tek yanlı bir araştırmanın bilimsel olamayacağı bir gerçektir.

Kaynakça

1-Adalı,Kutlu.Dağarcık.1969.

2-Γ. Αβερωφ, Ο Κυπριακος Γαμος Εθνογραφικη Μελετη,Λefkoşa(Nicosia)1986.

3-Τα Δημοτικα Τραγουδια Και Οι Λαικοι Χοροι Της Κυπρου, πολιτιστικο ιδρυμα τραπεζης λευκωσια 2001 κυπρου.

4-Berk,Kemal,Dede Korkut Hikâyeleri,Bordo Siyah Yayınevi,İstanbul 2005.

5-İslâmoğlu,Mahmut. Kıbrıs Türk Folkloru. 1969 Lefkoşa. Genişletilmiş II.Baskı 2004, Ankara.

6-İslâmoğlu,Mahmut,Taner,Yılmaz. Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları,1979,Lefkoşa.

7-Καλλιοπη Πρωτοπαπα, Εθιμα Του Παραδοσιακου Γαμου Στην Κυπρο Τομος Α ‘: Απο Τα Προξενια Ως Το Γαμο, Δημοσιευματατου Κεντρου Επιστημονικων Ερευνων XLV, Lefkosia,2005.

8-Εθιμα Του Παραδοσιακου Γαμου Στην Κυπρο Τομος Β’: Απο Το Γαμο Στον Αντιγαμο, Δημοσιευματατου Κεντρου Επιστημονικων Ερευνων XLV, Lefkosia,2005.

9-Papademetriou,Eleni,Μetakurgia Stin Kibro,Lefkosia,1995.

10-Η Εθνογραφική Συλλογή Του ΟΜΙΛΟΥ ΛΑΪΚΗΣ, ΕΥΦΡΟΣΥΝΗ ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΥ – ΗΓΟΥΜΕΝΙΔΟΥ, ΛΙΥΚΟΣΙΑ 2006.

Dipnotlar

¹ Yakın Doğu Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı(V)

² Mihali Vyolaris. Peristerona’da ikamet etmektedir. Ünlü Derviş ustanın yetiştirdiği ve birlikte meslek icra ettikleri meşhur bir Rum kemancıdır.

³ Pirga köyünde eski yıllarda din değiştirme olayının yer aldığı söylenmektedir.

⁴ Manzurana: Fesleğen gibi güzel kokulu bir bitki.

⁵ Kıbrıslı Rumların dizlikleri siyah renkte, çok bol ve uzun olurdu.

⁶ Erkek çocuğun özellikle veraset işlerinde önemli bir rolü vardı. Ailede erkek çocuk yoksa babanın ölümü halinde yarı miras elden çıkardı.

⁷ Gümüşlemek: Para vermek, bahşiş vermek anlamındadır.

⁸ Bu karşılama havası esnasında okunan dizelerin benzerinin Çanakkale(Kandu) köyünde de eskilerde bilinip, söylendiği saptanmıştır. Bu kaynak kişi halen Bostancı’da göçmen olarak yaşamakta olan Cemaliye Güzel’dir. Yaş 87, doğum yeri Kandu,Limasol.

⁹ Damadın kınasını hazır olan erkeklerin de gümüşlemesi adettendi.

¹⁰ Bak. And, Metin. Oyun ve Büğü, YKY, 2003.

¹¹ Sabah Fasılları kına gecesinde genellikle ince saz eşliğinde kadınlar arasında, gece yarısından sonra sabaha doğru kına yakımına kadar çalınıp okunan türkülerdi. Sabah fasılları hakkında daha çok bilgi için, Taner, Yılmaz, İslâmoğlu, Mahmut, Kıbrıs Türküleri ve Oyun Havaları, 1979, Lefkoşa.

¹² Kırmızı renk Türklerde bir düğün ve gerdek rengidir. Dede Korkut’ta evlenecek olan kız veya güveyinin giydiği bu kaftana, “Ergenlik kaftanı” adı da verilir. Aslında kızıl otağ, bir ergenlik, gerdek otağıdır. Bunun içindir ki, “Dede Korkut’ta zaman zaman otağ yerine, yalnızca “gerdek” sözü kullanılmıştır.

¹³ Hanay: İki katlı ev.

Kıbrıs'ta Kerpiç Yapı Marka Olmalı

Doç. Dr. Bilge IŞIK*

Kıbrıs'ta kerpiç yapı

Kıbrıs neolitik devirden bu yana değişik kültürlerle ev sahipliği yaptı. Mimarisi bir yandan Akdeniz iklimi, diğer yandan bölgenin depremselliği ile şekillendi. Tarih içinde Kıbrıs'ta orman varlığına rastlansa da yapılar taş ve özellikle Osmanlı konut yapıları kerpiç ile inşa edildi. Taş yapılar daha ömürlü olmakla beraber kerpiç yapılar iç mekan konforu yönünden tartışmasız daha üstündü. Günümüzde endüstriyel malzemeler piyasaya çıktığı için ve mimarlık -mühendislik eğitiminde kerpiç ve taş yapı yer almadığı için, Kıbrıs'ta tarihi mimari miras korunamamakta ve insan eliyle yıkılmakta (**Resim.1, 2**). Mimari miras toplumun hafızası ve kimliğidir. Malzeme

özelliğine bağlı olarak sağladığı iç mekan konforu ve enerji tasarrufuna katkısı nedeniyle kerpiç yapı "anlaşılmalı", "korunmalı" ve "gelecek nesillere aktarılmalıdır". Bu çalışmada kerpiç ile inşa edilen mimari mirasın restorasyonu ve yeni kerpiç yapı yapılabilirliği incelenecektir.

Marka olarak yapılanma

Dünyada "mimari" marka olarak değerlendirilir. Bazı ülkeler veya şehirler tarihi değerleri varsa onu öne çıkartırlar. Pizza kulesi insanlara İtalya'yı, Piramitler Mısırı, Eifel kulesi Paris'i ve Fransa'yı hatırlatır. Turizmin gelişmesi için markalaşma en öncelikli etkidir.

Resim.1, 2 Arab Ahmed (Lefkoşa) korunan ve terk edilen mimari miras

Resim.3, 4 Baros Maldive

Markalaşmada doğru kararlar olduğu kadar hatalar da yapılabilmektedir. Markalaşmak ve cazibe yaratmak üzere bazı konulu tatil siteleri turistin en yoğun geldiği bölgelerin mimarisini taklit ettiler. Kendi ülkelerinde “aslı” varken turist olarak gidilen ülkede insanlar kopyasını görmeyi neden istesinler.

Markalaşma ile yöresel doğal özellikler akılda kalıcı cazibe konuları olarak vurgulanabilir. Başarılı örneklerini Maldiv’lerin deniz üstü turizm mimarisinde (Resim.3,4), veya İsveç, Rusya gibi kuzey ülkelerinde “Buz Otel” mimarisinde (Resim.5,6) görülmekte. Diğer yandan Türkiye’de Ürgüp bölgesinde oyma-taş (mağara) oteller ziyaretçiler için merak uyandırmakta.

Kerpiç kültür mirası ve UKÜ çalışmaları

Resim.5 Rusya, Buz otel

Resim.6 Ürgüp'te Otel, Yunak evleri taş odalı

mirası kapsamında Rodos sur içi restorasyonu İtalyan mimar Renzo Piano tarafından projelendirildi (Resim.7, 8). Kıbrıs için ise tarihi kültür varlığının olan “kerpiç mimari miras”ın sürdürülmesi için araştırma projeleri, analiz teknikleri, teorik yaklaşım ve yöntemlerle ilgili eğitimler gereklidir. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesinde Yürütülen proje kapsamında “Kerpiç Yapıların Çağdaş İnşaat Teknikleri ile Restorasyonu ve Yeni Kerpiç Yapıların İnşaatı” konuları araştırılmakta. Bu çalışma ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) ve ISCEAH (International Scientific Committee on Earthen Architectural Heritage) aracılığı ile bütün Akdeniz çevresi kerpiç mimarisinin korunmasına ışık tutacaktır. [<http://isceah.icomos.org/>]

Kültürel özelliklerin markalaşması dünya kültür mirası olarak ta destek görmekte. UNESCO Dünya Kültür

Resim.7, 8 Rodos, restorasyonu (1985-2000)

Kerpiç yapının sağlığa katkısı

Kıbrıs'ta kerpiç mimarinin yaşatılması için önemli nedenlerden biri kültür mirası olması diğeri ise insan sağlığına katkısıdır. İnsanlar 36°C derece ile yaşayan biyolojik bünyeye sahiptir. Uyuma, oturma veya koşma haline göre artan hızda (debide) bütün yüzeyden sıcaklık ve nem atmalıdır. Sıcaklığın ve nemin vücuttan atılması yaşanan mekan şartlarına bağlıdır. Mekan çok sıcak ve nemliyse biyolojik sıcaklık ve nem yeteri hızda vücuttan uzaklaşamaz. Örnek olarak klima cihazının dış ünitesinin üstünün örtülmesini ve enerji alışverişi yapmasının engellenmesini gösterebiliriz. Vücuttan sıcaklık veya nem gereken hızda uzaklaşamaz ise rahatsızlık başlar. Rahatsızlık sonraki problemler için uyarıdır. Rahatsızlık giderilmezse hastalık başlar, etki ortadan kalkmaz ise ölümle sonuçlanır. Medyada yer alan haberlerden öğreniyoruz: bebeğini uyandırmamak için öğlen saatinde otomobilinin içinde bırakarak alışverişe giden anne, dönüşte bebeğinin öldüğünü görmektedir. İç mekanlarda konfor şartları: insanların sağlıklı yaşayabilecekleri sıcaklığı 18-23°C ve nemliliği %40 -50 olarak tanımlar. Daha üst veya alt değerlere katlanabilmek ömür yaşı, hastalık, vücut kilosu, alışkanlık gibi etkenler ile belirtilen değerlerden biraz farklı olabilir. Yaz güneşi altında siyah renkli otomobilin iç sıcaklığı 70°C ye yükselebilmektedir ve insan bu sıcaklığa dakika mertebesinde katlanabilir.

Yapılar **malzeme ve geometrik özelliklerine** göre (dış duvar, çatı, kapı, pencere gibi yüzeylerden) dış iklimten ısı alır veya verirler. Kıbrıs iklimine göre yaz atmosfer sıcaklığı 45-50°C yükselebilmekte; yapıların güneş alan yüzeyleri malzeme ve renk özelliğine bağlı olarak 60-70°C (açık renk boyalar veya cilalı siyah granit) olabilmektedir. Kış ikliminde atmosfer sıcaklığı ise genel olarak 5-7°C seviyesine inmekte, ender olarak ta "eksi" değerler görülmekte. İç mekanlarda beklenen 23°C sıcak değerine yakın olabilmesi için duvarların "**ısı geçiş katsayısı**" düşük veya "ısı geçiş direnci" yüksek olmalıdır. Kerpiç yapı malzemesinin ısı geçiş katsayısı diğer çağdaş malzemeler ile kıyaslandığında (delikli tuğla, betonarme, beton briket..) çok düşük (geçiş direnci yüksek) olduğu için iç mekanın ısı şartlarını korur. Yapı malzemesinden konfor sağlaması için **ısı geçiş katsayısı = λ** , **buhar difüzyon direnci = μ** , **enerji depolama katsayısı = c** , özellikleri yeterli olmalıdır. Çağdaş endüstriyel malzemeler, tek seferde bu üç özelliğin beklenen sayısal değerlerini göstermedikleri için, çağdaş yapılar iç mekan konforunu sağlayamazlar. Çağdaş yapılarda yeterli kalite: duvar veya döşemeye ısı yalıtımı, buhar direnci, enerji depolama katmanı ilave ederek sağlanır. Çağdaş yapılarda duvar ve döşemeler yeterli konforu sağlayamadıysa iklimlendirme için, merkezi ısıtma veya merkezi klima, odalar için split klima gibi teknik alt yapı kullanılır. İklimlendirme mekanizasyonu yapının eksikliğini giderirler, tıpkı doğal olarak bacağı, kolu olmayan insanların "protez" takması gibidir. Kıbrıs

Resim.9, Sandallar kemerli yapı, yan destek mekanlar;

sivil mimarisi tarih boyunca malzeme ve proje özelliği ile doğal olarak iklimlendirilmiştir.

Son 50 yıl içinde endüstriyel malzemeler ile yapı yaptıranlar (tuğla, betonarme, briket.. ile), yapılarının eskiden olduğu gibi konforlu olacağını düşünmüşler; içinde yaşamaya başladıktan sonra üşüdüklerini ve terlediklerini fark etmişler, ve “modernite” olarak klimaları kullanmaya başlamışlardır. Malzeme seçimi ve projelendirme olanakları ile **Doğal iklimlendirmeye** ulaşamayınca, kullanılan klimalar “protez”dir.

Resim.11, Lefkoşa sur içi yapısı: iki katlı, bahçeli,

Kıbrıs’ın Kerpiç yapısında mekan organizasyonu

Kıbrıs’ın kerpiç konut yapıları genel olarak 1.kırsal ve 2.kentsel yapılar olarak değişik özellikler gösterir. Kırsal

Resim.10 hamam binası

yapının ana mekanı kemer ile desteklenmiş iki dikdörtgenden birleşen kare plandır (Resim.9). Bu büyük

Resim.12 Giriş holünden bahçeye çıkış

mekanın dışında destek mekanları bitişik veya avlu kenarında yer alır (Resim.10) .

Resim.13, Lefkoşa sur içi yapıtı Resim.14, Holde oturma Resim. 15, Holde mermer merdiven

Resim.16, Akıncılar kerpiç yapı, taş subasman, Resim.17, 18 Hatlı, ara döşeme ve çatı

Bazı ihtiyaç durumunda iki mekan yan yana olacağına üst üste hanay olarak yerleşir. Mekan büyüklükleri mertek boyu ile şekillenmektedir. Genel bulunabilir mertek veya giriş boyutunun 3.5m civarında olduğu gözlenmektedir.

Kentsel yapılar genellikle iki katlı olup (Resim.11,12) sokaktan girilen hol karşı taraftan bahçeye açılır. Holde üst kata çıkan merdiven ve yan odalara açılan kapılar bulunur (Resim.13, 14, 15). Mutfak yapıya dıştan bitişik olsa da hamam ve tuvalet gibi ıslak hacimler bahçede görülmekte. Kent evinde genel yaşanan alan dış ve bahçe kapısı arası esintili hol veya dış kapının önüdür. Hol yan odalar ile iklim şartlarından korunduğu için, kışın daha sıcak, yazın daha serin olur.

Yapısal özellikler

Kerpiç yapının sudan zarar görebileceği düşünülmüş ve duvarlar zeminden pencere altına kadar taş ile örülmüş. Kıbrıs'ın taş ocaklarının zenginliği göz önünde bulundurulduğunda subasman hizasına kadar örülen (Resim.16) nitelikli taş duvarın çatıya kadar devam etmeyişi, kerpiç duvarın yarattığı iç mekan konforu ile açıklanmaktadır. Pencere üst hizasında ahşap hatlı zaman zaman pencere alt hizasında da görülmekte. Az eğimli çatıda ahşap kirişleme üstü saz, hasır, killi toprak ile örtülüp, genellikle alaturka kiremit ile kaplanmakta. Ara kat döşemesi de çatı gibi aynı katmanlar ile hazırlanıp üstü mermer ile örtülmekte. Ekonomik duruma bağlı olarak döşeme kaplamalarının killi toprak ile bitirildiği de görülmekte.

Resim.19, 20 Lefkoşa, Arabahmet: değişik teknikler ile kerpiç yapı

İki katlı şehir yapılarının giriş katı, beklenen hizmete göre kerpiç veya taş, üst katı ise kerpiç veya hımış (ahşap iskelet içi dolgu) olarak inşa edilmiş (**Resim.19, 20**). Hımış yapının dolgusu sarı taş olup, Meserya alçısı ile yerleştirilmiştir. Oda aralarındaki duvarın fazla yer tutmaması için bazı durumlarda iç duvarlarda ahşap iskelet ve dolgu olarak inşa edilmiş. Geniş pencereci cumbalar da hımış ile inşa edilmiş.

Restorasyon için kerpiç malzeme hazırlanması

Yapının türüne ve tarihi özelliğine bağlı olarak restorasyonlarda aslına uygun malzeme kullanılır. Kerpiç malzemenin eski kültüre uygun hazırlanması

emek yoğundur. Kil miktarı yüksek ocaktan toprak alınıp elendikten sonra kerpiç kesilecek yerde hazırlanan havuzda saman ve su ilave edildikten sonra ayakla karıştırılıp, en az bir gün dinlenmeye bırakılır. Kalıba elle yerleştirme işine “kerpiç kesme” adı verilir. Harç suyu döküm yapılan yerde zemin tarafından emilip mukavemt kazandıktan sonra tersyüz edilerek kurutulur. İnşaat yerine taşınarak toprak harçla duvar örülür.

Kuruma aşamasında kerpiç yağmur görmemeli ve çatlamaması için çok (**Resim.21,22,23**) güneş almamalıdır. Suya dayanıklılık kazanması için çamur harcına bazı eski kültürlerde polimerizasyon amaçlı organikler (kan, süt, idrar, hayvan tersi, bitki özü...)

Resim.21, 22, 23 geleneksel kerpiç üretimi: havuz, ayakla ezme, kerpiç kesme(Özbekoğlu)

Resim.24, 25, 26 Yemen-San'a; Nepal; İran-Yazd kalesi;

katılmıştır. Anızın dahi katılması halinde bir miktar polimerizasyon ve sonuç olarak koruma yaptığı anadoluda eski uygulamalarda görülmüştür. Ancak Kıbrıs kerpiç yapılarındaki aşınmaya göre, polimerizasyon malzemesi kullanılmadığı söylenebilir.

konutlar dört katlı yapıldı (Resim.25). Tarihte kaleler de kerpiç malzeme ile yapıldı (Resim.26). İranın büyük şehirlerindeki yapılar hariç insanlar çoğunlukla kerpiç yapıda yaşamaktalar (Resim.27). Afrika'nın Mali ülkesinde Djenne camii dünya kültür mirası arasında (Resim.28).

Resim.27, 28. İran-Yazd; Mali-Djenne camii

Dünyada geleneksel kerpiç yapılar

Dünya nüfusunun yarısı kerpiçte yaşamaktadır. Tahihin en eski yapı malzemesi kerpiç üretim tekniği birbirine benzesede dünyanın değişik yerlerinde çok farklı biçimlerde uygulanmaktadır. Yemende dünyanın ilk gökdelenleri kerpiç ile inşa edildi (Resim.24). Himalayaların üstünde Nepal'in köylerinde kerpiç

Çağdaş kerpiç projeler

Günümüzde özgün proje peşinde olan mimarlar kerpiç malzemesini tasarımlarında kullanmaktalar. Sydney yakınlarındaki hafrasonu evi (Resim.29, 30) iç mekan tasarımı ile de örnek olacak nitelikte. Avustralya'nın Victoria kentinde projelendirilen Museum of Art binası inşaatı da kerpiç örneği (Resim.31,

32). Toprak malzeme çimento ile stabilize edildikten sonra prefabrike elemanlar olarak üretilip çelik iskelet üzerine yerleştirilmiş. Duvar elemanlarının yapımında tokmaktama tekniği kullanılmış.

Kerpiç teknolojisinde gelişmeler

Kerpiç malzemenin çağdaş malzemelere göre üç zayıf

Resim.29, 30 Avustralya, Sydney yakınında kerpiç hafta sonu evi; dış görünüşü; banyo görünüşü

yönü vardır: 1.zaman içinde sudan zarar görmesi, 2.düşük basınç mukavemeti, 3.emek yoğun oluşu. 1980 den bu yana yürütülen çalışmalar [3]ile killi toprağın yapı malzemesi olarak kullanılması halinde sudan zarar

görmesi alçı stabilizasyonu ile önemsiz hale getirilmiştir.

Düşük basınç mukavemeti önceleri depremde yıkılmanın nedeni olarak görülmüş, ancak yapılan laboratuvar ve

Resim.31, 32 Avustralya, Victoria Museum of Art

alan çalışmaları ile, depremde yapının zarar görme nedeninin tasarım prensipleri olduğu ve önlemleri belirlenmiştir [2].

Günümüzde kerpicing yeniden kullanılmayışında en önemli tehdit: emek yoğun oluşudur. Kerpiç günümüzde bilinen inşaat teknolojileri ile üretilebilir hale gelirse, diğer endüstriyel malzemeler ile inşaat piyasasına girebilecek ve insanlar kerpicing 1.sağlıklı çevre, 2.sağlıklı evler, 3.sağlıklı insan fırsatından yararlanabilecektir.

Kıbrıs'ta kerpiç yapının diğer özelliği: tarihinde kullandığı kerpiç yapı malzemesini turizmde değerlendirerek, yeni konutlarda kullanarak ülke için cazibe ve marka yapabilesidir. Avrupada 1970'lerden bu yana yüksek eğitimde öğretilen "yapı biyolojisi" dersleri yani çevrenin biyolojik hayata etkisi konuları, 40 senelik mazisi ile "farkındalık" yaratmıştır. Bu gün Rio, Kyoto gibi bütün çevre protokolları bu bilinç ile hazırlanmakta ve imzalanmakta. Aynı toplumun entelektüel insanları tatil yapacakları zaman artık bilindik iklimli kitle otelleri yerine Avrupada eksikliğini duyduğu doğal çevre, doğal içmekan iklimlendirme şartlarını, bedeli ne olursa olsun, aramakta ve tercih etmekte. Artık Maldivler, Buz oteller, Taş oteller.. tercih edilen hedefler olmakta.

Kerpicing alçı ile güçlendirilmesi: Alker

Topraktan yapı malzemesi bünyesine su aldığı zaman toprak şişer, mukavemeti zayıflar. Suyun etkisi devam ederse kil bağı çözülür, yapı yıkılabilir. Az miktarda su duvar bünyesinde yerleşirse, sıcakta buharlaşarak, soğukta donarak genişip yüzeyde sürekli erozyona sebep olur. Su etkisi en çok zemine yakın duvarın alt ucunda, yağmurdan sürekli sıçrama suyunun olduğu yerde görülür. Bu problem Kıbrıs yapısında kerpiç duvarın yaklaşık 60cm taş duvar üstünden başlatılması ile çözülmüştür. Diğer bir su hasarı ise duvar kesitinde sıcaklık ile duvarın üst taraflarına tırmanan buharın, geçirimsiz bir katmanla karşılaştığı yerde görülür. Geleneksel yapılarda yükselen buharın geçmesini engelleyecek katman olmamakla beraber, yeni yapılarda duvar üstüne betonarme döşeme yapıldığında buhar

engellenmekte. yapının yukarı ucu saçak altında da olsa kesit içindeki buharın duvar yüzeyine çıkması halinde erozyon başlar.

Sudan başka hayvan darbesi veya yuva yapması, bitki kökleri, sıcak soğuk farkları, rüzgar, insan faaliyetleri veya kasıtlı davranışı ile kerpiç yapılar hasar görür.

Kerpiç yapının sıva ile korunması her zaman yeterli olmamıştır. Duvar bünyesindeki nem içe ve dışa hareket ederken, yüzeyde farklı buhar direncindeki kaplama fizik yasalarına göre ayrılıp dökülür. Sıva seçimi ve uygulaması bilinçli olmalıdır. Kıbrıs yapılarında kireç ile karışık meserya alçısı sıva olarak uygulanmıştır. Geleneksel alçı karışımları bu günkü endüstriyel alçıdan farklı olarak dış yüzeyde kullanılabilirdi. Kırsalda ise duvar dış yüzeylerinin zaman zaman örtüsüz bırakıldığı görülmüştür.

Yapı malzemesi olarak toprağın, uygulama şekillerine ve ait oldukları yörelerin imkanlarına göre farklı teknikler ile güçlendirilmesine **stabilizasyon** denilir. İlk alınabilecek tedbir, yeterli bağlayıcı olması için kil ilavesi yani 1.dane boyutlarının uygun oranda olmasını sağlamaktır. 2.Saman katılması kili bol olan geleneksel üretiminde kerpiç kesildikten sonra kuruma aşamasında yüzey çatlaklarını önlemek ve kesitin homojen kurumasını sağlamaktır. 3.Tarih içerisinde petrol ve asfaltın yer yüzünde görüldüğü ABD Kızılderili bölgelerinde, sudan korunmak için toprağa asfalt karıştırılmıştır. İlk dönemde asfalt olarak sızdırmazlığa katkısı olan asfalt zaman içerisinde organik karakteri ile toprakta polimerizasyona sebep olduğundan daha kalıcı dayanıklılık temin etmiştir. 4.Toprağın kilini bağlamak ve yapışkanlığını önlemek amacıyla kireç stabilizasyonu yol inşaatlarında bilinen tarih boyunca kullanılmış. 5. Günümüzde portland çimentosunun piyasaya çıkması ile % 4-10 oranında çimento toprağa katılmıştır. Çimento stabilizasyonu kerpicing bütün yapı fiziği (μ , λ , c) değerlerini değiştirdiğinden konut olarak kullanılması anlamını kaybeder. Çimento stabilizasyonu bahçe duvarlarında kullanılabilir. 6.ALKER adı verilen Alçı stabilizasyonu 1978 den bu yana uygulanmakta ve suya dayanıklılık, ısı korumunun iyileşmesi, işçilik süresinin azalması avantajlarını sağlar [3].

TEMEL ARAŞTIRMA, TÜBİTAK MAG 505 (1)

Kerpicin bağlayıcılık görevini yapan kilin kimyasal, fiziksel özelliği ve kullanılan malzemedeki tane büyüklüklerinin oranı önemlidir. Geleneksel kerpiç yapımında toprakta %30 civarında kil bağlayıcılık görevi yaparken, Alker yapımında kullanılan toprakta %8 ~ 10 kil bulunması yeterlidir. Bu özellikler sonucu kerpicin mukavemeti, suya dayanıklılığı ve işlenebilirliğine katkı sağlar.

Kil mineralleri yapılarına göre üç gruba ayrılırlar.

Kaolinit: $Al_4Si_4O_{10}(OH)_8$,

Montmorillonit: $Al_2Si_4O_{10}(OH)_2$

İllit: $K_y(Al_2Fe_2Mg_3)(Al_ySi_{4-y})O_{10}(OH)_2$

Montmorillonit türü kilin tane boyutu küçük olduğundan yüzey alanı büyüktür. Bu ise diğer kil türlerinden çok su emmesine ve kurduğunda daha büyük rötre yaparak kerpicin dağılmasına sebep olur. Kıbrıs'ta da görüldüğü gibi Sivas'tan Yemen'e kadar Mezopotamya'yı da içine alan havzada tarih içersinde alçı kerpiç yapılarla kullanılmıştır. İTÜ de 1980'de yürütülen TÜBİTAK araştırması ile [3], alçı stabilizasyonunun ($CaSO_4 \cdot 2H_2O$) su hasarlarını önlediği, rötreyi etkisiz hale getirdiği, vb (Tablo.1) faydaları laboratuvar deneyleri ile tesbit edilmiştir.

Tablo.1 alçı stabilizasyonun faydaları

- suya hassasiyet azalır
- mekanik özellik iyileşir
- ısı yalıtımı iyileşir
- büzülme azalır
- düzgün yüzey elde edilir
- kısa zamanda sertleşir
- inşaat süresi kısalmır

Alçılı kerpiç (Alker) hazırlanması, kalıba yerleştirilmesi

Geleneksel kerpicin bağlayıcısı kildir. Toprakta %30-40 mertebesinde kil bulunmalıdır. su ile yoğrulan killi toprak dinlendirildikten sonra kerpiç kesilir. Alçı-kireç stabilizasyonunda kilin yapışkanlığı giderildiği için makina ile karıştırılmaya uygun hale gelir. Toprak betoniye konulduktan sonra ağırlıkça % 20 su üstüne (alçının ani priz yapmasını önlemek üzere) önce kireç sonra alçı katılarak, karışım betoniye dökülür (Tablo.2). Üç dakika karıştıktan sonra el arabasına alınan harç, doğrudan duvar kalıbına yerleştirilir. yerleştirme için kompresör ucu çekiç kullanılabileceği gibi, küçük işlerde nalburdan alınacak 9kg balyoz ile de tokmaklama yapılabilir. Karışım tekniği ve yerleştirme geleneksel kerpiçten daha az işçilik ister (Tablo.4). Elde edilem duvar malzemesinin mekanik ve fiziksel özellikleri

malzemeler	% ağırlıkça	Pratik uygulama
toprak	100	2 dolu el arabası
alçı	10	4 kürek tepeleme
kireç	2	1 kürek silme
su	18-20	1 kova ile su

Tablo.2 de görülmektedir.

Birim ağırlık	1.6-1.7 kg/lt
büzülme	1.0-1.5%
Basınç mukavemeti	2.0-4.0 N/mm ²
Kesme mukavemeti	0.9-1.3 N/mm ²
Su emme	düşük
Uzun süreli yağmurlama	Değersiz erozyon
Isı geçiş katsayısı I	0.4-0.5 kcal/mhC
Isı depolama	1.0 kJ/kgK

Tablo.2 alçı stabilizasyonu (alker) oranları
Tablo.3 alker: mekanik ve fiziksel özellikler

Tablo.4 alker/ geleneksel kerpiç işçilik

Geleneksel kerpiç 30%kil	ALKER 10%kil
Malzeme dilendirme	X
Elek	x
dinlendirme	x
Kerpiç kesme	Karıştırma-Kalıba döküm
Duvar örme	X

Alan uygulamaları

Alçı stabilizasyonu laboratuvar deneyleri ile belgelendikten sonra toprağın seçimi, dozajın ayarlanması ve ustaların eğitimi için alan çalışmaları yapılmıştır. **Resim.33, 34, 35** ve **Resim.36, 37** Marmaris'te eko-turizm amaçlı yapılacak yerleşmenin ön çalışması.

Resim.33 kalıbın kurulması, Resim. 34 harcın hazırlanması, Resim. 35 kalıba tokmaktama

Resim.36 toprak hazırlanması Resim.37 uygulama sonrası eko-turizm amaçlı oda

Alker projeler

Temel araştırma dahil, alçı stabilizasyonu ile elde edilen yeni malzeme alker ile ikisi TÜBİTAK destekli olmak

nunda deneysel ısı geçiş değerleri hesaplanmıştır. Tek katlı yapı üç oda, mutfak ve banyodan meydana gelmek-

1980 TÜBİTAK MAG 550	Amaç:Kerpiç yapı malzemesinin alçı ile stabilize edilmesi,
1983 1. Deneme yapısı	Amaç: Alker'in inşaatta kullanılması
TÜBİTAK İNTAG TOKİ 662ı	1995 2. Deneme Yapısı
1997 3.Deneme yapısı	Amaç: Alkerin inşaat makinaları ile kullanılabilirliği
Altınoluk, TÜTNAR zeytinlik evi	Amaç: Projenin topluma kazandırılması
2000 4. Deneme yapısı,	
URFA,GAP İdaresi için lojman	Amaç: GAP Bölgesi İnsan Yerleşmelerine öneri

üzere beş proje yürütüldü ve dört pilot yapı inşa edildi, projelerin kısa amaçları:

1. DENEME YAPISI, İTÜ ANA OKULU 1983 (4)

Amaç: Alker'in inşaatta kullanılması

Sonuç: Yüksek nitelikli kerpiç yapı inşaatı, emek yoğun

ANAOKULU PROJESİNİN TANIMI

Alkerin inşaata uyarlanabilmesi yüksek lisans tezine konu olmuştur. Cemal TANRIVERDİ'nin hazırladığı (1983) "Alçılı Kerpiçin Üretim Olanaklarının

Resim.38.Deneme Yapısı (1985-1994 arasında İTÜ Anaokulu)

Araştırılması" konulu tezi Prof Ruhi KAFESÇİOĞLU yürütmüştür. Deneme yapısının planı İTÜ Ana Okulu olarak hizmet verecek şekilde düzenlenmiştir. Alker deneme yapısı Ana Okulu olarak 9 sene kullanılırken bir buçuk sene süre ile termal konfor şartları iç/dış ve sıcaklık/nem değişimleri ölçülmüştür. Bu ölçümlerin so-

tedir.

TEMEL: Alker Anaokulu Yapısının bütün duvarları taşıyıcı duvar olduğundan hepsinin altında temel bulunmaktadır. Zemin kat döşemesi doğal zeminden 30 cm yükseltiyle alker duvarın yağmur suyundan korunması sağlanmıştır.

DUVAR: Anaokulunun dış duvarları termal konforu sağlamak amacı ile 45 cm ve iç duvarları ise yeterli taşıyıcılıkta olduğu için 30 cm dir. Eğik döşemeyi de bağlayan duvar üstü betonarme hatlı dış yüzde alker ile örtülmüştür. Böylelikle dış sıva aynı tür malzeme üstüne uygulanmıştır. Diğer yandan betonarme hatılın ısı köprüsü etkisinin azalması sağlanmıştır.

Duvarlar blok halinde dökülen alker ile örülmüştür. Ahşap teskerede karıştırılan taze alker, blok yapımı için ahşap kalıba yüksekten çarpma ve şişleme tekniği ile yerleştirilmiştir. Alçının priz süresi içinde sertleşen bloklar kalıptan alınmış ve duvar örülecek yeterli sayı oluşuncaya kadar üretime devam edilmiştir.

HATIL VE DÖŞEME: Anaokulu yapısının zemine oturan döşemesi grobeton olup üstündeki katmanlar su yalıtımı, ısı yalıtımı, döşemeden ısıtma ve seramik kaplama düzeni içindedir. Duvarın üstünü bağlayan betonarme hatıl aynı zamanda betonarme eğik döşemeyi taşımaktadır. Eğik çatı için hazır betonarme kiriş ve asmolen bloklar kullanılmıştır.

PENCERE BOŞLUĞU: Alker deneme yapısı anaokulu olarak kullanılmak amacı ile projelendirildiği için parapetler 50cm yükseklikte bırakılmıştır. Pencere boşluğu hatıl altına kadar yükselmektedir. Doğramalar ahşap olup camları normal 4 mm tek tabakalıdır. Parapet üstü dışarıda dökme denizlik, içte mermer levha ile

korunmuştur.

ÇATI: Çatısı az eğimli betonarme döşeme olup üstü Herapor ve ondüle Eternit ile örtülmüştür. Büyük odanın dışına camekan yapılmıştır. **Resim.38.** Anaokulu olarak kullanılan (1985-1994) 1.Alker Deneme yapısını göstermektedir.

TESİSAT İŞLERİ: Alker yapının duvarları tamamlandıktan sonra gerekli olan tesisat için duvarda kanal açılıp sonra üstü sıvanarak örtülmüştür. Anaokulu döşemeden ısıtılmaktadır. Bunun için gereken ısıtma tesisatı boruları döşeme kaplamasının altına yerleştirilmiştir. Termosifon alker duvara bağlanmıştır. Alçılı kerpicing metal tesisat için korozif olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

DIŞ VE İÇ DUVAR KAPLAMALARI: Duvarların iç yüzleri oturlan odalarda alçılı hazır sıva, ıslak hacimlerde çimento harçlı seramik kaplama, dış duvarlarda ise kil ile karıştırılmış kireç-kum haçlı değişik türde sıvalar uygulanmıştır.

SONUÇLAR: İşçiliklerin ve sıva karışım sonuçlarının belirlenmesi amacı ile Resim 4.1.de görülen yapı inşa edilmiştir. 1.Deneme Yapısının inşa edilmesi ile ulaşılan sonuçlar özetle:

Priz süresinin kısa oluşu inşaat sırasında göz önüne alınmalıdır

Hazırlanan hamur prizden önce tüketilmelidir.

Priz süresini uzatmak amacı ile karışıma kireç katılmıştır Blok veya duvar dökümü sırasında rötre göz önünde bulundurulmalıdır

Sıva olarak toprak, alçı, kireç, kum karışımı uygun olmuştur.

Binanın kaba yapısı, Shell şirketinin enerji tasarrufunu destekleme fonundan desteklenmiştir. Bitirme aşamasında ise çatı örtüsü Eternit firmasından, çatı ısı izolasyonu Heraklit Firmasından, duvar ve döşeme seramik kaplamaları Toprak Seramikten, sağlık gereçleri Eczacıbaşı firmasından, doğramalar ve camlar Işık AŞ'den malzeme ve işçilik olarak sağlanmıştır. Bina 1985-94 seneleri arasında İTÜ Rektörlüğü'nün Anaokulu olarak hizmet vermiştir.

1. deneme yapısı üstünde 1986/87 seneleri arasında 18 ay süre ile iç ve dış mekanda ısı ve nem ölçümleri yapılmıştır. Bu deneyler sonunda alker duvarın malzemesinin ısı geçiş değerinin $l=0.4 \text{ W/mK}$ olduğu

hesaplanmış (8) ve yapının iç mekan konforu belgelenmiştir. Yapının dış yüzeyinde ise 1991 de başlatılan sıva araştırması 5 sene sürmüştür. "Kerpiç Duvarında Çağdaş Sıvalar" ı inceleyen bir araştırmaya 5 firma 15 malzeme ile katılmıştır. 1983'te inşa edilen 1. Deneme yapısı halen İTÜ Ayazağa Kampüsünün güvenlik kuvvetlerinin ofis binası olarak kullanılmaktadır.

II. DENEME YAPISI, TÜBİTAK İNTAG TOKİ 622 1995 (5)

HABİTAT II Yapısı

Amaç: Alkerin inşaat makinaları ile kullanılabilirliği
Sonuç: İnşaat süresinin kısalması, rasyonalizasyon

TANIM: Alkerin sağladığı iç mekan konforunun 1.deneme yapısında deneysel ve hesap yoluyla belirlenmesinden sonra malzemenin toplu konuta kazandırılması amacı ile TÜBİTAK'ın desteklediği, Toplu Konut İdaresinin (TOKİ) kaynak sağladığı bir araştırma Doç. Dr. Bilge IŞIK tarafından yürütülmüştür. "Alçı Katkılı Kerpicing Yapı Malzemesine Uygun Mekanize İnşaat Teknolojisinin ve Standartlarının Belirlenmesi" konulu

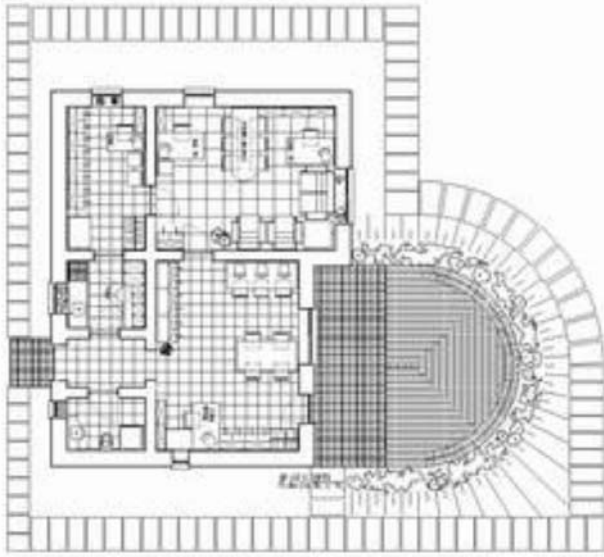

Resim.39. Deneme II Yapısının İnşaatı, 1996'da Uluslararası Habitat II, 2005 te kerpiç konferansı Delegelerini Ağrladı.

TÜBİTAK İNTAK TOKİ 622 nolu araştırmada (5) alkerin çağdaş inşaat araç ve teknikleri ile uygulanabilirliği üzerinde çalışılmıştır.

İnşaat aşamasında alker betoniye ile karıştırılmıştır. PERİ firmasının endüstriyel betonarme kalıbına yerleştirilen malzeme HILTI firmasının elektrikli el kırıcısı çekiç olarak ve Wacker'in benzinli kompaktörü harcın sıkıştırılması için kullanılmıştır. Döşmeden ısıtmayı Lale-Thyssen, seramik ve sağlık gereçlerini Eczacıbaşı, çatı örtüsünü Ondulin Arasya, seramikleri Seranit, Low-E camları Camtaş, gömme rezervuar Geberit, halı kaplaması Klassis, merkezi süpürme sistemi Vacu Maid, meşe doğramaları Işık AŞ sağlamıştır.

1994 sesinde başlayan ve 1995 senesinde tamamlanan 100m² lik araştırma yapısı 1996 HABİTAT II delegelerine 3 defa alan çalışması ile ev sahipliği yapmıştır. İkinci deneme yapısının görünüşü **Resim.39.** de projesi ise **Resim.40.** de görülmektedir. Alan çalışmasında HABİTAT II delegelerine a. konferans, b. sergi ve c. inşaat yerinde malzeme üretimi alçının kerpiç stabilizasyonunda kullanılması ve mekanizasyon yolu ile kerpiç üretim sürecinin nasıl kısaldığı ve rasyonelleştiği

Resim.40. İkinci Deneme Yapısı Planı.
(TOPRAK ArGe Araştırma Merkezi Olarak Planlanmıştır)

gösterilmiştir.

TEMEL: Zemin düzeltildikten sonra temel hafriyatı

yapılıp bütün taşıyıcı duvarların altına gelmek üzere 30cm genişliğinde betonarme temel dökülmüştür. Döşeme betonu dökülmeden önce dolgu vibratörlü silindir ile sıkıştırılmış, beton döküldükten sonra ise duvar ve döşeme kaplamaları suya karşı korunmak üzere izole edilmiştir.

DUVAR: Habitat II yapısının duvarı I. Deneme yapısından farklı olarak dökme metodu ile inşa edilmiştir. Alker malzemesi temel araştırma TÜBİTAK MAG 505 te tanımlandığı gibi toprağın ağırlığına oranla %2 kireç ve %10 alçı sırası ile %22 suya karıştırılmıştır. Alkerin karıştırılması için Resim 42.'de görüldüğü gibi düşey eksenli beton karıştırıcısı, mikser kullanılmıştır. Karışım betoniyerden el arabası ile alınıp duvar kalıbının içine boşaltılarak tokmaklanmıştır. **Resim.41,** Deneme II yapısının kalıplanarak yerinde dökümünü göstermektedir. Duvar kalıbı olarak PERİ Firmasının Hand-Set türü el ile taşınır boyuttaki betonarme kalıbı kullanılmıştır.

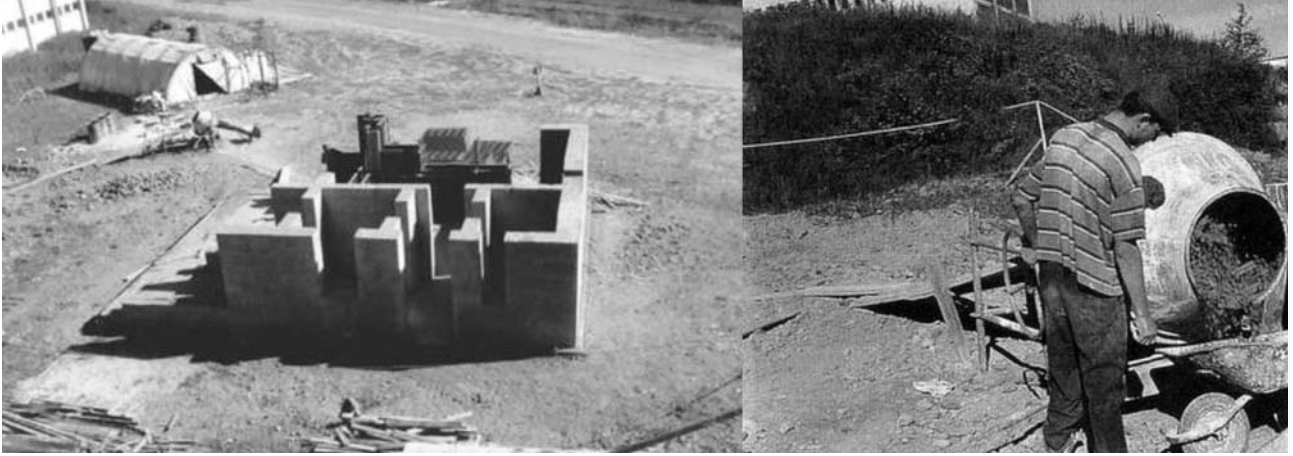
Tokmaklama işlemi için değişik ekipman kullanılmıştır. Hilti firmasının elektrikli darbe seti, Wacker Firmasının benzinli kanal kompaktörü ve 9 kg'lık inşaat balyozu süre ve rasyonellik açısından karşılaştırmalı olarak kullanılmıştır.

HATIL VE DÖŞEME: Tek katlı II.Alker Deneme Yapısının zemine oturan döşemesi ve tavan döşemesi betonarmedir. Tavan döşemesi dışta 45 cm içte 30 cm duvarların üstüne oturmaktadır.

PENCERE BOŞLUĞU: Habitat II yapısının pencereleri parapet üstünden başlayarak hatla kadar yükselmektedir. Parapetin üstü dışarda ve içerde mermer ile korunmuştur. Doğramalar için meşe kullanılmıştır. Doğramadaki camlar binada yapılacak termal konfor araştırmaları için döşeme, çatı ve duvardaki ısı direncine uygun Low-E türünde kullanılmıştır.

ÇATI: Deneme yapısının çatısı betonarme döşeme üstüne ahşap oturtma çatı kuralı ile yapılmıştır. Tavanın üstüne ısı yalıtımı ile örtülmüştür. Beşik çatının üstü İsolin (Ondulin Avrasya) üstüne kiremit çatı örtüsü olarak projelendirilmiştir. Duvarın yağmurdan korunması amacı ile her dört yönde saçak yapılmıştır.

TESİSAT İŞLERİ: Yapıdaki sıcak su, soğuk su, elektrik ve benzeri kablolu ve borulu tesisat duvara açılan

Resim.41. İkinci Deneme Yapısı Duvarları
Resim.42. Alker Malzemesinin Betoniyerde Karıştırılışı.

kanala yerleştirilip üstü sıvanarak örtülmüştür. İlk yapıda olduğu gibi II.Deneme yapısında da ısıtma döşemeye yerleştirilmiştir. Duvardaki su ve döşemedeki ısıtma tesisatında plastik boru kullanılmıştır.

DIŞ VE İÇ DUVAR KAPLAMALARI: Alçı ile stabilize edilen kerpiç duvarlarda alçılı sıva kullanılması ilk deneme yapısında iyi sonuç verdiği için ikinci yapıda da alçılı hazır sıva kullanılmıştır. Alçı sıvanın yapıda ısı ve nem dengesini sağlamaktadır. Islak hacimler denilen banyo ve mutfakta duvarlara çimento harcı ile seramik kaplanmıştır.

SONUÇLAR: II.Deneme yapısının inşaatı ile deneme yapısı I'e göre bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Aşağıda ulaşılan sonuçlar özet olarak görülmektedir:

İşlenebilirlik, beton mikserinin kullanılması (2-3 dakika)

Endüstriyel beton kalıbı kullanılması: sıva kullanımı azalır, kalıp montaj süresi azalır

Tokmaktama tekniği: el tokmağı, mekanik kompaktör kullanılması

Rötre: % 1,07

Günlük üretim 4 kişi 2,5m³

100 m² yapı, 45 m³ alker, 18 gün inşaat

II. deneme yapısı 1995'te tamamlandıktan bir sene sonra 1996 da İstanbul'da toplanan Uluslararası Habitat II Toplantısının delegelerini ağırladı. Alanda malzeme üretimi gösterisi ve tanıtım konferansı yapıldı.

III. DENEME YAPISI, ALTINOLUK YAZLIĞI (1997 (6))

Amaç: Projenin topluma kazandırılması

Sonuç: Altınoluk'ta çevre duyarlı yazlık, sağlıklı içmekan

TANIM: Altınoluk Türkiyenin oksijen bakımından en zengin bölgelerinden biridir. Bu çevrenin özelliği bölgede artan yazlıklar ile giderek bozulmaktadır. Altınoluk yazlığının sahipleri tercihlerini doğal çevrede sağlıklı yapı malzemesi kullanma yönünde yapmıştır (**Resim.43**Altınoluk III. Alker Deneme Yapısı ArGe projesini Doç. Dr. Bilge IŞIK yürütmüştür. 1996' da başlayan ve 1997' de tamamlanan deneme yapısının mimari projesi ve şantiye yönetimi de Bilge IŞIK tarafından yapılmıştır.

Altınoluk Yazlığı sekiz dönüm zeytinlik içine 240m² inşaat olarak yapıldı. İki entelektüel kullanıcı şehir yapısından daha sağlıklı ev yapmanın şartlarını sağladılar. Yazlıkta ebeveyn yatak odası ve ona bağlı banyosu, iki misafir yatak odası ve banyosu, oturma grubu bir tarafında çalışma odası, öbür tarafında yemek odası, terasa bağlı mutfak, dışardan ulaşılan depo ve ısıtma merkezi bulunmaktadır. **Resim.44** Altınoluk Tüt-nar Ailesi Yazlığının planını göstermektedir.

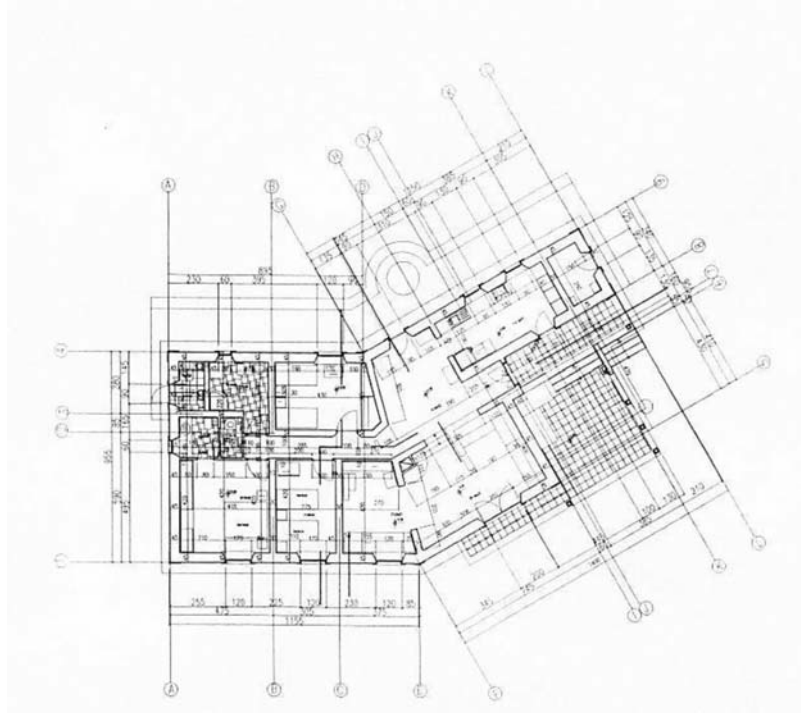
TEMEL: Eğimli zeytinlik arazisinde yapıyı oturtmak için yapılan hafriyatın toprağı ile duvarlar inşa edilmiştir.

Resim.43. Altınoluk'ta TÛTNAR Ailesi Zeytinlik Evinin Deniz Cephesi, 1997

Dış duvarlar termal konforu sağlamak üzere 45cm, iç duvarlar taşıyıcılığı yeterli olduğu için 30cm kalınlığında yapılmıştır. Yığma olarak inşa edilen Altınoluk alker yapısının temel-

Resim.44. Altınoluk'ta Tütнар Ailesi Zeytinlik Evi Planı, 1997

---

leri bütün taşıyıcı duvarların altında 30 cm genişliğinde betonarme olarak devam etmektedir. Arazi şartlarına uygun olarak genişletilmiş sömel yapılmıştır.

DUVAR: Alker duvar yığma yapı kurallarına uygun olarak kalıp içine dökülmüştür. Kalıp olarak 30cm'lik kalas kullanılmıştır. Kalasın yüksekliği alker ile doldurulup sıkıştırıldıktan sonra kalıp yanlardaki iskeleden destek olarak yukarı kaydırılmış ve bu işlem duvar yüksekliği kadar tekrarlanmıştır. 45 cm'lik dış duvar bir yandan taşıyıcı diğer yandan ısı geciktirici görevi yüklenmektedir (**Resim.44.**). Deprem ile oluşan yatay yüklerin duvarı çapraz olarak çatlatmaması için hasır çelik donatı aşağıdan yukarı her 60cm'de bir duvarın içersine yerleştirilmiştir.

Duvarlar dışarıdan Serpo'nun mineral bağlayıcı kaplaması ile korunmuştur. Islak hacim duvarlarına seramik kaplanmış, diğer odalara ise alçı sıva yapılmıştır. **HATIL VE DÖŞEME:** Taşıyıcı duvarın üstü 30/40 boyutunda betonarme hatıl ile bağlanmıştır. Hatıl 45 cm genişliğindeki dış duvarın dış yüzüne 1/2 tuğla örüldükten sonra 15 cm içerde başlamaktadır. Hatıl sadece banyo üstünde yapılan betonarme döşemenin de yükünü duvara aktarmaktadır. Tek katlı olan yapıda diğer mekanların üstünde ahşap çatı bulunmaktadır. Zemine oturan döşeme, grobeton üstüne su yalıtımı, ısı yalıtımı ve döşeme kaplaması sırası ile kurulmuştur. Yatak odalarında boy ahşap parke, salon ve ıslak hacimlerde seramik kaplama kullanılmıştır

PENCERE BOŞLUKLARI: Pencere boşluklarının köşelerden uzaklığı 100 cm'den fazladır. Pencere boşluğunun üstünden betonarme hatıl geçer. Doğrama 45cm olan dış duvarın yüzden 15 cm içerdedir. Pencere boşluğunun kaba yüksekliği 160cm dir. Dış denizlikte mermer kullanılmıştır. Pencerenin iki yanındaki duvar darbelerden korunmak amacı ile söve şeklinde sıvanmıştır.

ÇATI: Betonarme hatıl üstüne oturtma ahşap çatı kurulmuştur. Isı yalıtımına katkıda bulunmak üzere çatı örtüsü olarak kiremit uygulanmıştır. Çatıda Dow firmasının 4 cm kalınlığında styrofoam ısı yalıtım malzemesi kullanılmıştır. Çatı içerden alçı levha ile kaplanmıştır.

TESİSAT İŞLERİ: Alker yapıda tesisat diğer yapılarda

olduğu gibi duvar ve döşemede gereken bölgelere yerleştirilir. Duvar bittikten sonra tesisatın geçeceği yer boşaltılır ve su, elektrik gibi kablolu ve borulu sistemler sıva altına bırakılır.

Yapıya kalorifer tesisatı kurulmuş olmakla beraber ısıtma için salondaki soba yeterli gelmekte ve sistem çalıştırılmamaktadır. Alüminyum radyatörler pencere parapetlerinin önüne yerleştirilmiştir ve tesisat odasından beslenmektedir. Yapının dışından ulaşılan tesisat odasında ısıtma kombisi ve hemen dışarıda doğal gaz deposu mevcuttur. Kullanma suyunun ısıtılması için güneş enerjisi kollektörleri kullanılmaktadır. Güneş enerjisi kollektörleri iki banyonun üstüne dökülen teras döşemesinin üstüne yerleştirilmiştir.

Banyo üstündeki terasa kullanma suyu depoları da yerleştirilmiştir. Depoların istenmeyen sıcaklık ve soğukluktan korunması için reflekte polietilen köpük örtü ile kaplanmıştır. Bilindiği gibi enerji en büyük oranda ışınım yolu ile iletilmektedir. Reflekte yalıtım örtüleri ise %98 mertebesinde ışınımı yansıtarak ısıdan korurlar. Su depolarına bahçede inşa edilmiş olan kuyudan kullanma suyu pompalanmaktadır.

Yapının kullanılmış suyunun arıtılması için iki gözlü betonarme fosseptik yapılmıştır. Biyolojik arıtma sistemi ile çalışan fosseptikten çıkan su bahçede kullanılır nitektedir.

DIŞ VE İÇ DUVAR KAPLAMALARI: Altınoluk Yazlığının iç duvarları termal konfora katkısından dolayı hazır alçılı sıva ile kaplanmıştır. Banyo ve mutfak duvarları seramik kaplanmıştır. Dış duvarlarda pencere kenarları ve yapının dış köşeleri söve şeklinde çimento harçlı sıva ile güçlendirilmiştir.

Alker duvarın dış yüzü ise Serpo firmasını 1.Deneme yapısı üstünde yaptığı uygulamadan edindiği tecrübeye de dayanarak "mineral bağlayıcılı hazır kaplama"sı kullanılmıştır. Serpo firması bu yapı için özel renk üretmiştir.

SONUÇLAR: Altınoluk projesi piyasa şartlarında yapılan ilk alker yapıdır. Üretim ve kullanım aşamasında şimdiye kadar edinilen bilgiler ve sonradan toplanacak bilgiler için kaynak oluşturmaktadır. Ancak bu yapıdan sonra alkerin toplu konutta kullanılabileceği kanaati pekişmiştir. Yapının ısıtılması için kalorifer tesisatı döşenmiştir. Kış döneminde de zeytinlik evinde oturan

aile salonda yakılan soba ile ısınmakta ve kalorifer tesisatını kullanmamaktadır. Bu da yapının yaz ve kış iklim şartlarında konfor sağladığını göstermektedir.

IV. DENEME YAPISI, URFA'DA İTÜ-GAP PİLOT YAPI PROJESİ 1999 (7)

Resim.45. İTÜ GAP Alker Pilot Yapısı'nın Haziran 2000 Görünüşü

Amaç: GAP Bölgesi İnsan Yerleşmelerine Katkı
Sonuç: Bölgede Alkerin Uygulanabilirliği

AMACI: “GAP’a Yapı Sektöründen ArGe Desteği”

Resim.46 47. Birecik Barajı'ndan Etkilenen Nüfusun Yeniden Yerleşimi Aşamasında Briket ile Kendi Evini Yapanlar.

konulu toplantı düzenlenmiş ve Yapı Malzemesi Sanayicileri Güneydoğu Anadolu Bölgesine yapı teknolojisi aktarmak üzere İTÜ-GAP Pilot Yapı projesini destekleyeceklerini bildirmişlerdir. “İTÜ-GAP Alker Pilot Yapı ArGe Projesi”nin sözleşmesinin bir taraftan

İTÜ Rektörlüğü diğer taraftan GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı paraflamıştır. Pilot Yapının mimari planı, bağış yapan malzeme firmaları ile görüşmeler, inşaatın koordinasyonu Proje yürütücüsü Doç. Dr. Bilge IŞIK tarafından yapılmıştır. GAP İdaresi Bölge Müdürlüğü inşaatın gerçekleşmesi için bağış dışında bütün giderleri karşılamıştır. **Resim.45.** Pilot Yapının Haziran 2000 durumunu göstermektedir.

Resim.45. İTÜ GAP Alker Pilot Yapısı'nın Haziran 2000 Görünüşü

GAP Bölgesinde kentsel ve kırsal alanda çok sayıda konut ihtiyacı bulunmaktadır. GAP Bölgesindeki çok sayıda konut talebi **a.** bir yandan sulama ile artan iş imkanlarından, diğer yandan, **b.** baraj sudan etkilenen yerleşmelerin zorunlu yer değiştirmesinden, ayrıca **c.** “Köye Göç Projesi” gibi bölgenin özel durumundan kaynaklanmaktadır.

Konut projelendirilirken çevrenin iklim şartları da göz önünde bulundurulmalıdır. İTÜ GAP Pilot Yapı projesi Bölge insanı için **a.** iklim şartlarına uygun, **b.** sağlıklı, **c.** sürdürülebilir, **d.** değişik ekonomik imkanlarda **e.** bireysel ve toplu konut üretimine uygun inşaat teknikleri ile konut üretimine katkıda bulunmak amacı ile URFA'da

inşa edilmiştir. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Bölge Müdürlüğü Kampüsünde inşa edilen yapı zeminde iki daire ve birinci katta iki daire olmak üzere dört dairedir ve halen lojman olarak kullanılmaktadır.

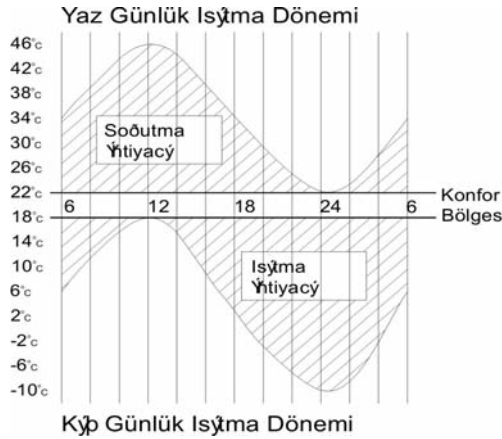
GAP Bölgesinde 2000 baharında Birecik Barajı su tut-

174 Halkbilimi

maya başladı. Birecik Baraj havzasında birçok köy ve binlerce konut baraj suyundan etkilenmektedir. Evlerini boşaltmak durumunda olan nüfusun bir bölümü kendi imkanları ile evlerini yapma çabası içindedirler.

Resim.47. Bölgede briket ile kendi evlerini yapı kurallarına uyamayacak kadar hızlı yapanlar görülmektedir. Briket termal davranış açısından yetersiz bir malzemedir. Bölgede sıcaklık farkları (**Resim.48.**) gündüz ve gece için yazın 50°C - 25°C arasında, kışın ise

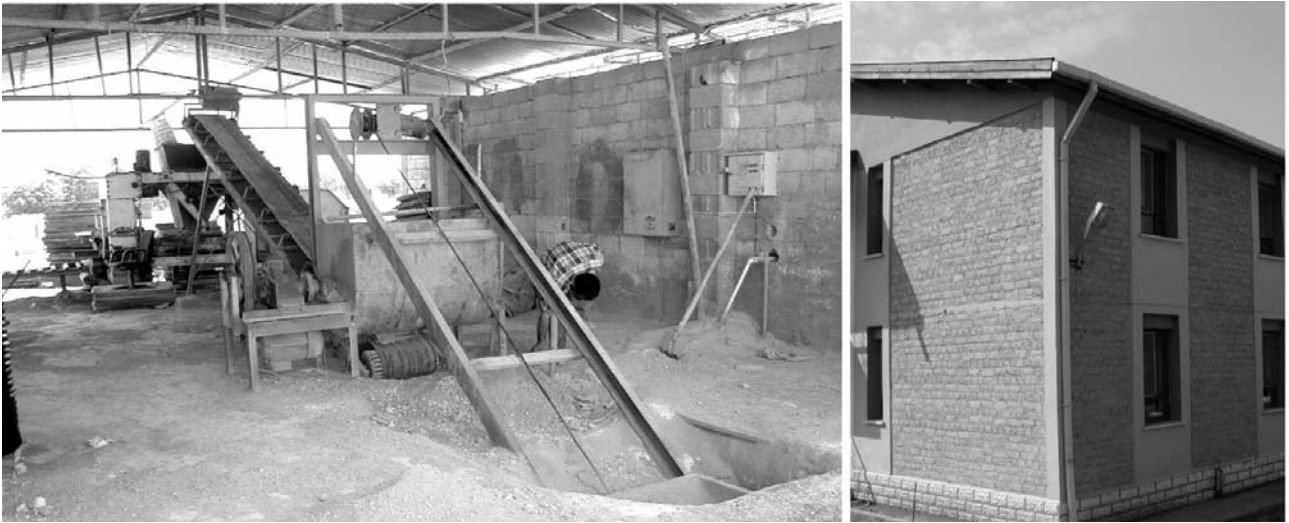
Resim.48. GAP Bölgesinde Yaz ve Kış Mevsimlerinde Bir Günlük Sıcaklık Değişimleri

18°C - (-10°) arasında değişmektedir.

TEMEL: Yiğma olarak inşa edilen pilot yapının temelleri bütün taşıyıcı duvarların altında 30 cm genişliğinde betonarme olarak devam etmiştir. Arazi şartlarına uygun olarak genişletilmiş sömel yapılmıştır.

DUVAR: Alker duvarın yiğma yapı kurallarına uygun örülebilmesi gereklidir (**Resim.46.**). Blok boyutu 10/15/30 cm olarak seçilmiştir. Böylelikle meydana gelen 45 cm duvar kalınlığı bir yandan taşıyıcı duvar, diğer yandan ısı geciktirici duvarı oluşturmaktadır. Blokların çok sayıda üretilmesi için bölgede çalışmakta olan beton blok üretim tesisleri gözden geçirilmiştir. Beton parke üretim tesisinin (**Resim.46.**) kerpiç blok dökümüne elverişli olacağı görülmüştür. Makine için hazırlanan yeni kalıp ile bir seferde 15 blok preslenmesi sağlanmıştır. Pilot yapının inşaatı için gerekli olan 60.000 adet blok **Resim.49'**de de görülen makinede hızlı bir şekilde üretilmiştir.

HATIL VE DÖŞEME: Taşıyıcı duvarın üstü 30/40 boyutunda betonarme hatıl ile bağlanmıştır. Hatıl 45 cm genişliğindeki dış duvarın dış yüzüne 1/2 tuğla örüldükten sonra 15 cm içerde başlamaktadır. Hatıl betonarme döşemenin de yükünü duvara aktarmaktadır. Pilot yapı iki katlıdır. Zemine oturan ilk döşemeden sonra 265 cm ara ile iki betonarme döşeme yerinde hazırlanan kalıba dökülmüştür. Beher kattaki iki konuta ait betonarme

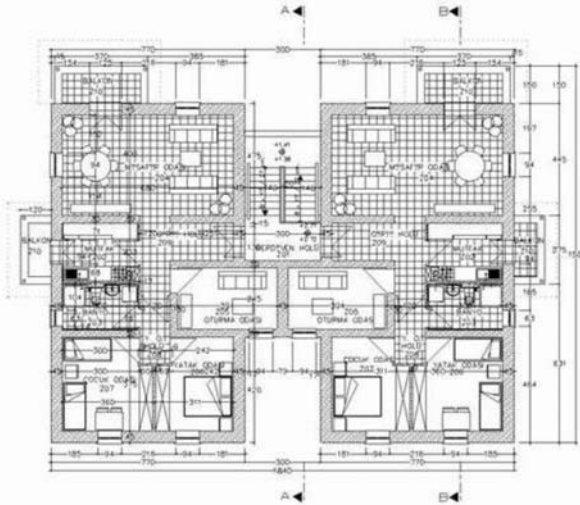

Resim.49-50. URFA'da Pilot Yapı İnşaatı İçin Alker Blok İmalatı, Ekim 1999

döşeme, yaklaşık 50 m² toplam taşıyıcı duvar üzerine oturmaktadır. Salon ve mutfak önünde döşemeden 150cm lik konsol ile balkon bulunmaktadır. Yığma olarak inşa edilen pilot yapının temelleri bütün taşıyıcı duvarların altında 30cm genişliğinde betonarme olarak devam etmiştir. Arazi şartlarına uygun olarak genişletilmiş sömel yapılmıştır.

PENCERE BOŞLUĞU: Blok boyutuna uygun olarak ortaya çıkan 60-100 cm arasındaki pencere genişliği yığma yapı taşıyıcılık prensiplerine de uygundur. Pencere boşluklarının köşelerden uzaklığı 100 cm'den fazladır. Duvar boşluğunun üst tarafından betonarme döşemeyi de taşıyan betonarme hatıl geçer. Dış duvar kalınlığı 45 cm olup doğrama dış yüzden 15 cm

Resim.51. Urfa' da İTÜ-GAP Alker ArGe Pilot Yapı Projesi, 1. kat Planı

içerdedir. Pencere boşluğunun kaba yüksekliği 160cm dir.

Dış denizlikte mermer kullanılmıştır. Pencerenin iki yanındaki duvar takviye edilmek amacı ile söve şeklinde sıvanmıştır. Pencerenin üstündeki hatılın dış yüzü DOW'un ısı izolasyonu ile örtülmüştür. Kat hatılları döşeme üst hizasında cepheye kadar çıkar ve üst kat duvarını taşır.Yapılar eğer doğru projelendirilirse böyle bir iklimde 25^ove 18^oC olan rahat yaşanır sıcaklık

sınırları hem yaz hem de kış döneminde pasif iklimlendirme ile sağlanır. İlave enerji kaynağı katılmaması, yani enerji tüketiminin aza indirilmesi hem bireyler hem de ülke için hayatidir. Yapılması gereken duvara vuran güneş enerjisinin duvardan geçişini ve mekana ulaşmasını geciktirmektir. Akşam olup güneş battığı zaman dış hava duvardan daha serin olacağından duvardaki enerji içeri ulaşmadan tekrar dışarıya akmaya başlayacaktır. Bunun gerçekleşebilmesi için ısı akışını yavaşlatan malzeme ve kalın duvar seçmek gerekir.

ÇATISI: Betonarme döşeme üstüne oturtma ahşap çatı kurulmuştur. Isı yalıtımına katkıda bulunmak üzere çatı örtüsü olarak kiremit uygulanmıştır. Çatının genel ısı yalıtımı olarak enerji radyasyonunu yansıtıcı polietilen örtü kullanılmıştır. Betonarme döşeme üstüne ise Dow firmasının 4 cm kalınlığında ısı yalıtım malzemesi döşenmiştir.

TESİSAT İŞLERİ: Pilot yapı tesisat açısından günümüzde inşa edilen diğer yapılardan farklılık göstermez. Lojman olarak kullanılan iki katlı Pilot Yapıda konut için gerekli her türlü tesisat bulunmaktadır. Kalorifer ile ısıtma sistemi uygulanmıştır ve radyatörler pencerelerin altına yerleştirilmiştir. Sıtma enerjisi Bölge Müdürlüğünün müşterek ısıtma sisteminden gelmektedir. Kalorifer sisteminde galvanizli çelik boru kullanılmıştır. Pis su sisteminde sert plastik boru banyoda düşey olarak duvar yüzünden gidip dışına tuğla örülmüştür. Sıcak ve soğuk suda ise plastik boru duvarların içine yerleştirilip üstü sıvanmıştır. Elektrik ve diğer kablolu tesisat betonarme döşemede beton dökülmeden yerleştirilmiş, duvarlarda ise sıvadan önce yerleştirilip üstü sıvanmıştır.

DIŞ VE İÇ DUVAR KAPLAMALARI: Pilot yapının duvarlarının yüzeyinden su sürekli olarak akmamalıdır. Bu kural aslında diğer yapı sistemi veya malzemesi için de geçerlidir. Suyun mekanik aşındırmasının önlenmesi için duvarın üstü saçak ile örtülmüştür. Çatısı teras olan ve saçığı bulunmayan yapılarda parapet üstünün tekniğe uygun örtülmesi gerekir.

Zeminden sıçrayan sudan yapının korunması amacı ile yapı doğal zeminde yukarda yapılmıştır (**Resim.51.**). Subasman mesafesi denilen bu bölgenin beton olması yeterlidir. Burada bölgesel beğeniye uygun olarak doğal

taş ile kaplanmıştır.

Binanın dış cephesi, alker blokları gizlemeyecek şekilde Serpo'nun mineral esaslı ince koruyucusu ile kaplanmıştır. Duvarlarda dış köşeler, pencere kenarları, balkon duvarları gibi ağır şartlar ile karşılaşan bölgeler çimento ve kireç harçlı sıva ile kaplanmıştır. Dış yüzlerde koyu olmayan yani güneş enerjisini çok emmeyen canlı ve açık renkler kullanılmasına özen gösterilmiştir. Duvarların iç yüzü ısı yalıtımına katkıda bulunan, ısı ve nem alışverişine izin veren yani nefes alan hazır alçı sıva ile kaplanmıştır. İç boyalar da duvarın ve sıvanın nefes almasını engellemeyen bir boya ile boyanmıştır. Banyo ve mutfak duvarlarına çimento harcı ile Eczacıbaşı'nın seramikleri kaplanmıştır.

SONUÇLAR: Pilot yapı Haziran 2000 de tamamlanıp kullanılmaya başlamıştır. Buraya kadar olan çalışma ile Bölgede Alker yapıyı inşa etmek için malzeme, iş gücü ve mekanizasyonun olduğu görülmüştür

Taşıyıcılık açısından kerpicingin basınç emniyet gerilmesi standartlarda 20 kg/cm² olarak belirtilmektedir (1). Pilot yapı malzemesinin Birecik Barajı Laboratuvarında yapılan deneylerine göre, basınç gerilmesi için 36kg/cm² civarında değerler elde edilmiştir. Pilot yapının bir katı toplam 50m² (yaklaşık) taşıyıcı duvardan meydana gelip, standardın belirlediği değere göre kabaca 1000 ton yük, Pilot yapı malzemesine göre (36 kg/cm²) ise 1800 ton yük taşıyabilmektedir.

GAP Bölgesinde en çok kullanılan duvar malzemeleri beton briket ve izolasyonsuz tuğladır. Bu malzemeler insan sağlığına uygun termal konforu sağlayamaz. Yazın Bölge İnsanı evlerinin içinde aşırı sıcaktan rahatsız oldukları için, damda uyumayı tercih etmektedir. Her yaz pek çok insan damdan düşerek sakat olmakta veya ölmektedir.

İnsanlar doğal çevrenin çok değişken olan şartlarından önce rahatsız, sonra da hasta olurlar. Yapay çevre insanları korumak ve sağlıklı ortam yaratmak için yapılır. Ancak doğru malzeme seçimi ve proje özelliği yapay çevreyi sağlıklı kılar.

Bundan sonraki araştırmanın hedefi yapının koruyuculuk açısından davranışlarının belirlenmesidir. İç mekan, dış mekan ısı ve nem değişimleri ölçülerek alker malzemesinin Bölge şartlarına uygunluğu izlenip, yapının koruyuculuğu açısından önlemler belirlen-

melidir.

KONU İLE İLGİLİ KIBRIS ÇALIŞMALARI **Kıbrıs'ta Alçılı Kerpiç yapı malzemesinin (Alker)** **Shot-crete tekniği ile üretimi**

Konu: Bu çalışmada Kıbrıs için shot-crete makinesi ile kerpiç üretimi için şartları sağlanıp, uygun kerpiç kalitesini elde etmek amacıyla fiziksel ve mekanik özellikler laboratuvar deneyleri sonucu modellenecek ve İnşaat sektörünün kullanımına uygun hale getirilecektir.

Projenin faaliyetleri:

1. shot-crete makinesini temini ve işletimi
2. shot-crete makinesi ile üretim testleri
3. Uygun toprağın belirlenmesi
4. Uygun karışımın belirlenmesi
5. üretim üzerinde mekanik ve fiziksel deneylerin yürütülmesi
6. Elde edilen bulguların derlenmesi, tartışılması, yayın haline getirilmesi
7. Bayındırlık Bakanlığı, Meslek Odaları ve
8. inşaat sektörü gibi kurumlar ile bilgi paylaşılması
9. Ulusal ve uluslar arası yayın kaynağı oluşturulması

Tarihsel yapılara bakıldığı zaman kerpicingin etkin bir şekilde kullanıldığı ve sağladığı yararlar ortadadır. Kerpicingin tekrardan kullanılmaya başlanması hem çevreye yararlar sağlayacak hem de insan sağlığını tehdit etmeyen malzemeler kullanılmış olunacaktır. Bunun yanında ülkemizde önemli bir çoklukta bulunan kerpiç yapıların restorasyonu açısından yapaylıktan kaçınmak için kerpiç kullanılması gerekmektedir.

Kapsamı:

- 1.Kıbrıs'ta Alçılı Kerpiç yapı malzemesinin (Alker) Shot-crete tekniği ile üretimi
- 2."gelenekten geleceğe kerpiç mimari MARKASI" yaratılması.
- 3.Kerpiç mirasının korunması
- 4.tarih içinde kullanılan kerpicingin KKTCde yeniden etkin bir şekilde kullanılarak inşaat sektörüne kazandırılması
- 5.kullanma döneminde enerji tasarrufu ile ekonomiye katkı

Resim.52 ANKARA Afet işleri sarsma tablası deneyi 2009

Resim. 53 shot crete KERPIÇ

---

178 Halkbilimi

6.kerpiç yapıların restore edilebilmesi için özellikleri uygun malzeme üretmesi.

SONUÇ OLARAK

7. Projenin temel hedefi KKTC için sürdürülebilir bir çevre bilinci ile eko turizm VE sağlıklı konut konularını gündeme getirerek uygulama şartlarını hazırlamak

SONUÇ OLARAK

Projenin temel hedefi KKTC için sürdürülebilir bir çevre bilinci ile eko turizm VE sağlıklı konut konularını gündeme getirerek uygulama şartlarını hazırlamak

Referanslar

1. Anon.“Regeln zum Bauen mit Lehm” Schweizerischer Ingenieur- und Architekten Verein (SIA), D 0111, Zürich 1994
  2. Işık B.,“GAP Bölgesinde Yeni Gözeli Örneğinde Konut Duvarında Tuğla Yerine Alçılı Kerpiç (Alker) Kullanılmasının Yıllık Enerji Kullanımına ve Hava Kirliliğine Etkisi” GAP Çevre 2000, kongresi, HARRAN
  3. Kafesçioğlu r., Toydemir N., Gürdal e., Özür B., “Yapı Malzemesi Olarak Kerpicingin alçı ile Stabilizasyonu” TÜBİTAK MAG 505, İstanbul, 1980
  4. Tanrıverdi C., “Alçılı Kerpicingin Üretim Olanaklarının Araştırılması”, Yüksek Lisans Tezi, Yürütücü R. Kafesçioğlu İTÜ, 1984
  5. Işık B.,Akın A., Kuş H., Çetiner İ., Göçer C., Arioğlu N., “Alçı Karkılı Kerpiç Yapı Malzemesine Uygun Mekanize İnşaat Teknolojisinin ve Standartlarının Belirlenmesi” TÜBİTAK İNTAG TOKİ 622, İstanbul, 1995
  6. Işık B., “Alker ile Altınoluk'ta yazlık yapılması” Proje, Yürütme 1997
  7. Işık B., “İTÜ GAP Alker Pilot Yapı ArGe Projesi” URFA, 1999-2000 ArGe Projesi ve Uygulama Yürütücüsü, Mimari Proje
  8. Işık B., Özdemir P., Boduroğlu H., “Earthquakes Aspects of Gypsum Stabilised Earth (Alker) Construction for Housing in the Southeast (GAP) Area of Turkey” Disaster Prevention Management, Workshop, Ankara 11 Mart 1999
-

Kıbrıs Mutfağına Genel Bir Bakış

Zekai ALTAN*

M.Ö. 7000 yılından günümüze kadar geçen tarihi süreç içerisinde birçok ulusun egemenliği altına giren Kıbrıs'ta sürekli değişimler yaşanmıştır. Bu değişimler doğal olarak Kıbrıs'ta bir ada mutfağının da doğmasına neden olmuştur.

Kıbrıs'ın coğrafi yapısı da ada mutfağının biçimlenmesini sağlayan etkenlerden biridir. Etkileşimler sonucu ise Kıbrıs'ta Anadolu ve Ortadoğu ülkelerinin mutfakları arasında benzerlikler de görülebilmektedir.

Belki teolojik ve dil açısından ortak bir yan olduğu söylenese bile yine dikkat ederseniz konuşma uslubundaki vugular, giyim kuşam, davranış, olaylara bakış ve özellikle yeme içme adetlerinde bir benzerlikten söz edilebilir mi. Tam aksine aynı kültüre sahibiz. Acaba Kuzey Kıbrıs'ta uçan bir amberibulya kuşunu yakalayan bir Kıbrıslı Türk bunu turşuya koyduğunda Kıbrıs Türk

Mutfağı amberibulya turşusu mu olur. Veya Sınırı geçen kuşu yakalayan Kıbrıslı Rum'un aynı yöntemle sirkeye koyduğu amberibulya kuşu Kıbrıs Rum mutfağı mı olur diye de sormam gerekir. Evet zaman zaman yaşatılmak istenen kavram karmaşası ile ayrımcılığı destekleyen bu davranışların çözümü ve cevabı ortak çalışmalarımızda ortaya koyacağımız yöntembilimsel (bilimsel araştırma

mantığı) araştırmalar sonucu sağlanacaktır. Bugün Kıbrıs mutfağını kültürel açıdan değerlendirecek olursak kültür, genel anlamda insanın ve her türlü insansal olgunun temel yeteneğini, kültür tarihinin oluşumunu sağlayan, kendiliğinden gelişimini temsil eden bir kavramdır. Bu nedenle Kıbrıs mutfağını bu yeteneğin özgün bir düşünce çerçevesinde inceleyip anlamak gerekir. Yapacağımız araştırmalarda önyargısız ve objektif olmak kuralı yatmaktadır. Araştırmalar sonrası elde edilecek veri ve

bilgileri özenle karşılaştırmadan kesin bir yargıya otursak önemli yanlışlara ve subjektif yönlendirmelere yol açmış olacağız. Kaldı ki olayı her ne şekilde değerlendirirseniz ben mutfağıma “Otantik “Ada” Kıbrıs Mutfağı” diyorum. Çünkü mutfağımız ile ilgili en iyi tanımı Fransız Şair Yazar Theophile Gautier’in Dolmabahçe Sarayı için “Ne grektir, ne Latin, ne Gotik-tir ne de Rönesans, ne Araptır ne de Türk”deyişi ile benzer bir tanımlamayı yapmayı uygun buluyorum. “Otantik “Ada” Kıbrıs Mutfağı” ile Fransız Şair-Yazar Theophile Gautier’in Dolmabahçe Sarayı için yapmış olduğu tanımı benzer kılmanın başlıca nedenleri şunlardır.

Kıbrıs’ta asırlar, çağlar boyunca çok değişik uluslar hakimiyet kurmuştur. Kıbrıs tarihinin ilk çağlarından günümüze kadar adamız ile ilişkisi olan tüm ulus, kavim ve topluluklar günümüz mutfağında etkili izler bırakmışlardır,

Kıbrıs’ın Akdenizin ortasında bir kara parçası oluşu ise onu her zaman bir uğrak yeri özelliği tyaşmasına neden olmuştur. Bu nedenle yukarıda da bahsettiğim gibi birçok uygarlığın izlerine rastlamaktan daha doğal ne olabilir,

Kıbrıs mutfağının biçimlenmesini sağlayan diğer öğeler de ekolojik ve zoolojik koşullardır,

Tarihi süreç içerisinde adamıza geliş-gidişler sonucu birtakım kültürel bitkilerin ve hayvansal ürünlerin taşınmasına neden olmuştur. Örneğin Neolitik Devirde(M.Ö 7000) domuz ve keçi hayvanların adaya getirilirken Tunç çağında da sığırın getirildiğini öğreniyoruz. (M.Ö. 2300-1900) yine Neolitik Devirde arpa, buğday ve baklagillerin de adaya girdiğini söyleye-

biliriz.

Ekonomik, siyasal, sosyal ve teknolojik gelişmeler toplumsal değişimler ile toplumlar arasındaki sıkı ilişkilerin kurulması sonucu meydana gelen kültür değiş tokuşu da Kıbrıs mutfağının günümüz koşullarına göre biçimlenmesine neden olmuştur. Diğer bir deyişle zaman zaman köklü değişimleri (olumlu-olumsuz) içerisinde olmamız Ada mutfağının kendi öz değerleri içerisinde yitip gitmesine neden olmaktadır.

Ada Mutfağı

Tüm bu etkenlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan Kıbrıs mutfağının tanımı Fransız şair-yazar Theophile

Gauter’in Dolmabahçe Sarayı için “Ne Grek’tir ne Latin, ne Gotik’tir ne Rönesans, ne Arapt’ır ne de Türk” tanımlaması ile uyum sağlamaktadır. Çünkü, geleneksel ve otantik olan Kıbrıs mutfağı asırlar ve çağlar boyunca adada hüküm sürmüş, gelmiş geçmiş birçok uygarlıkların bıraktıklarının bir sonucu olarak kesin bir çizgiye oturtulamaz ve Gauiter’in tanımlamasına benzer bir durum oluşturur.

Kıbrıs’a özgü yapısı içerisinde ortaya çıkan Ada Mutfağı, Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar tarafından kullanılmaktadır.

Her iki toplum tarafından bilinen ve kullanılan Kıbrıs Mutfağı’nda benzerlikler olduğu kadar farklılıklar da bulunmaktadır. Bu farklılıklar da doğal olarak her iki toplumun dini inanışlarının farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

Bugün Kıbrıs Mutfağı’nda bulunan çorbalar,

mezeler, yemekler, salatalar, tatlılar ve meyveler tadılmaya değer lezzet ve niteliktedirler.

ÇORBALAR

Tarhana (Tarana) Çorbası: (Tarana: Bulgur veya yarma, süt ve yoğurt karışımı ile elde edilen çorba malzemesi) içerisine tarhana, hellim ve yoğurt katılarak yapılmaktadır.

Paça çorbası: Koyun kellesinin kaynatıldıktan sonra içerisine limon, sirke, sarımsak ve tuz ilave edilerek yapılır.

Humus çorbası: Küp biçiminde kesilmiş ekmekler üzerine dökülen sıcak humus karışımına tereyağı, kırmızı biber, maydanoz ve kaynatılmış nohut ile süslenerek servis edilmektedir.

Tavuk çorbası: Kaynatılmış tavuk suyunun içerisine liflerinden ayrılmış tavuk eti atılıp üzerine limon ve tuz ilave edilerek yapılan bir çorbadır.

Yumurta çorbası: Çırpılmış yumurtanın kaynatılan pirinç içerisine atılması ile yapılmaktadır.

YEMEKLER

Şeftali kebabı: Terb (banna) içerisine, kıyma, doğranmış soğan, maydanoz ve baharat konarak parmak biçiminde sarılıp mangal üzerinde kızartılarak yapılan kebab.

Musakka: Kolokas, kıyma, maydanoz ve salça ile pişirilen Kıbrıs'a özgü bir yemektir. Musakkanın patateslisi ve mevsim sebzeleri ile türlü de yapılmaktadır. (Kolokas: Patates gibi yumru köklü bir bitki türüdür. Kökleri değişik biçimlerde olup ayıklanarak yemek yapımında kullanılmaktadır.)

Yalancı dolma: Kurutulmuş veya taze üzüm yaprakları içerisine pirinç, doğranmış soğan, kızarmış domates sarılarak pişirilmektedir. Yalancı dolma, kabak çiçeği, sarma ve gömeç yaprağı ile de yapılmaktadır.

Et dolması: Yalancı dolma gibi yapılmakta olup içeri-

Agrelli turşusu

Ahtopot turşusu.

Barbun gavrulmuş

182 Halkbilimi

sine yalnızca kıyma ilave edilmektedir.

Molehiya: Molehiya, keneviri andıran sarı çiçekli, tohumları sisam büyüklüğünde ve kurumuş haliyle siyah renkli olan bir tür bitkidir. Uzunca tırtıklı yaprakları saplarından ayıklanarak taze veya kurutulduktan sonra yemeği yapılmaktadır. Yemeği ise; Molehiya yaprakları (kuru veya taze) kemikli et (veya tavuk), kıyılmış soğan, sarmısak ve domates salçası ile yapılmaktadır.

Bamya: Bamya, ebegümeçigillerden bir bitki olup hem tazesi hem de kurutulmuşu pişirilmektedir. Yemeği ise; Bamya, kemikli et, yağ ve doğranmış soğan ile yapılmaktadır.

Hırsız Kebabı (Fırın Kebabı): Parçalar halinde kesilmiş yağlı kuzu etleri fırın içerisinde pişirilmektedir.

Şiş Kebabı: Çok küçük parçalar biçiminde kesilmiş etler şiş üzerine dizilip kömürde pişirilmektedir. Etler arasına küçük parçalar halinde kuyruk yağı, bazen de domates ve biber de dizilerek kebabı yapılır.

Pide: Ekmek içerisine kebab (şiş, şeftali v.s), domates, soğan, salatalık ve maydanoz karışımı salata konarak yenmektedir. Kıbrıs'a özgü olan pide, mayalanmamış düz ve ince ekmek olup bir kenarı yırtılarak içerisine kebablar konmaktadır.

Köfte: Patates, kıyma, soğan, maydanoz ve karabiber ile yapılmaktadır.

Bumbar: İnce barsak içerisine kıyma, pirinç, domates rendesi ve maydanoz karışımı konarak yapılmaktadır.

Mantı: İçine kıyma, maydanoz, rendelenmiş hellim karışımı konarak küçük bohçalar biçiminde dürülmüş hamur parçaları ile hazırlanmaktadır.

Hellim Böreği: Börek hamuru, hellim rendesi, kuru nane ve soğan ile hazırlanmaktadır.

Kolokas: Yumru köklü, geniş yapraklı, patates gibi yumru ama değişik biçimlerdeki kökleri ayıklanarak

Bıldırcın yumurtası turşusu.

Bumbar

Mangalda cikla kebabı

Enginar, taze pakla

Gabbar turşusu

Gavurga

yemek yapmada kullanılan bir bitki. Kıbrıs'ta evlerde yaygın olarak yapılan yemeklerden biri de kolokas musakkasıdır. Kolokas musakkası, kıyma ve ince kıyılmış soğan ve maydanoz, domates macunu ile yapılan yemek.

Bullez: Kolokas yumrusunun dışarıya atık uzun, ince kısımlarıdır. Bullezin, bütün halde silkeleme yöntemi ile yağda kızartılarak yemeği yapılmaktadır.

KIBRIS MEZELERİ

Köfter-Sucuk-Paluze: Genellikle zivaniya içkisi ile yenilirler. Kıbrıs halk dilinde “ zivaniya içkisi ile içilir de “ denilmektedir. Tatlı yiyecek olmalarından dolayı sert içkilerle meze olarak yenirler. Çok önceleri Kıbrıs'lılar kendi ürettiklerini tüketen bir toplum idiler. Üzümünden ürettiği zivaniyanın yanında yine köfter, sucuk veya kuru incirini meze yapar. Özellikle yaz mevsiminde sokak kapısının önüne kurduğu masasının başında bodirisi ile yudumladığı zivaniyasını köfter, sucuk veya kuru inciri ile bastırırdı. Bir üzerinde giydiği atleti ile. Yitip giden bir alışkanlık ancak unutulmayan tatlardan köfter sucuk ve paluze. Halen aranıyor ve özellikle Galatya (Mehmetcik) köyünde yaygın olarak yapılmakta olup ciddi bir gelir kaynağıdır. Köfter üzüm betmezinden yapılır. Üzüm betmezinin son aşamaya getirilmeden önce soğuyup süzdürülme aşamasında üzerine buğday unu serpilir. Dibinin tutmaması için de devamlı olarak tahta kaşık ile karıştırılır. Mahallebi kıvamına gelince biraz alınıp bir kap içerisine konur. Tabaktan baş parmakla kaldırılmaya çalışılır. Karışımın bu haline PALUZE denir. Bir gün sonra da KÖFTER olur. Kaynatıldıktan sonra soğumaya bırakılan betmezin içerisine ipliğe dizilmiş bedemler batırılıp asılıp soğutulduğu zaman da SUCUK olur.

Bıldırcın Tuşusu: Bıldırcınlar tüyleri soyulur ve iç organları çıkarılır. Az miktarda kaynatıldıktan sonra cam kavanoz içerisindeki sirkeye atılır.

Bıldırcın Yumurtası Turşusu: Yumurtalar haşlanıp soğutulmaya bırakıldıktan sonra kabukları soyulur. Kabukları soyulan yumurtalar cam kavanoza konur ve

üzerine de sirke dökülerek turşu kurur. Kıbrıs'ta turşu yapmaya "turşu kurma" denilmektedir.

Tavuk Yumurtası Turşusu: Bildircin yumurtası turşusu gibi yapılır.

Amberibulya (Pulya-Bağ Kuşu) Turşusu: Bu kuşlar tıbıkla yakalanır. İç organları çıkarılmaz. Bu kuşların turşuya konabilmesi için yaralı olmamaları gerekir. Aksi takdirde turşu bozulur. Kuşlar temizlendikten sonra çok az kaynatılır. Kuruması için bir süre bekletilir. Ondan sonra sirkeye atılır. Bu kuşlar iç organları ile birlikte yenildiğinden dolayı Kıbrıs'ta kavga edenle veya şakalaşanlar "seni amberibulya gibi olduğun gibi yerim" deyimini sıkça kullanmaktadırlar. 1533 yılında Kıbrıs'ı ziyaret eden J. Lorke, Limasolda Amberibulya turşusu yapıldığını ve Venediğe ihraç edildiğini yazmaktadır.

Salyangoz (Garavolli) Turşusu: "Müslüman mahallesinde salyangoz satılmaz" denilse de Kıbrıslı Türkler garavolliyi veya salyangozu bolca yemekteler. Özellikle Karpaz Yarımadasındaki köylerde koç olarak bilinen iri büyük olan garavolliler (salyangozlar) tutulup yendiği gibi ticareti de yaygın olarak yapılmaktadır. Küçük olanları yenmemektedir. Hatta garavollileri yakalayıp evlerinin bahçesinde kümes yaparak besleyip zamanı veya mevsimi gelince de meze yapıp yiyenlerden söz edebiliriz. Garavollilerin yaklaşık sekiz dokuz çeşiti yapılırken turşusu da özel yapıp yapıp yenmektedir. Salyangozlar 2-3 gün bir sepet içerisinde aç bırakılarak temizlenmeleri sağlanır. Ondan sonra kaynatılarak kabuklarından tek tek çıkartılırlar. Kabuklarından çıkartılan salyangozlar cam kavanozlar içerisindeki sirkeye atılır ve turşu hazırlanır.

Ahtabot Turşusu: Yakalanan ahtabotların mürekkebi, ağız ve iç organları çıkartılır. Ahtabot bir taş veya kaya üzerine en az kırk defa vurularak ve taş – kaya üzerinde oğuşturularak ağartılır. Bu işlemden sonra çıkan köpüklerin artık çıkmadığı ve yumuşak etlerin sertleştiği görülür. Daha sonra suda iyice haşlandıktan sonra suyunu süzüp kurutulur ve kuşbaşı kesilerek kavanoza yerleştirilir. İçerisine sarımsak atılır. Üzerine de aldığı

Gaynanmış tavuk

Harnup kebabı

Hummus

Karışık kebab

Soğan kebabı

Cikla kebab

kadar sirke ve bunun da üzerine hava almaması için zeytin yağı dökülür. Zaman içerisinde bir tabaka oluşturan tuşunun bu tabakasına da turşunun anası denir.

Sipya (Sipga) Turşusu: (Mürekkkep balığı) Ahyabotun daha küçüğü olan sipya da ahtabot gibi aynı yöntemle turşuya konur.

Cikla Turşusu: Boz renkte, gagası sivri, böcek ve kararıp yere düşen zeytinleri çokça yiyen bir cins göçmenkuş. Turşusu da diğer kuşlar gibi kurulur.

Gabbar Turşusu: Gabbar doğada ve özellikle taşların arasında yetişen bir bitkidir. Bu bitkinin filiz uçları kesilir. İyice yıkanır ve suya veya tuzlu suya konur. Suyunu hergün değiştirmek süreti ile bir hafta suda bırakılır. Ondan sonra kuruması için bir yere yayılır. Kurduktan sonra sirkeli cam kavanoza konur. Yeneceği zaman istenilen miktarda kavanozdan alınıp üzerine de zeytin yağı ve limon (ekşi) sıkılarak yenir. Gabbar ağacının üzerindeki hıyarı ve topak şeklindeki meyvesi de gutruyi veya gutruvi olarak bilinmekte olup turşusu da kurulmaktadır.

Çitlembit Turşusu. Doğadaki tabii olarak yetişen çitlembit bitkisinin taze filizleri toplanarak iyice yıkanır. Kurutulduktan sonra sirkeye atılarak turşusu yapılır.

Mantar Turşusu. Doğada yetişen her türlü mantarın turşusu yapılır. En yaygın olanı ise kırmızı mantardır. Özellikle çam ve ladenlerin altında yetişen mantarlar toplanır. Ayıklanarak yıkanır. Tepsermesi yani kuruması için bir süre bekletilir. Daha sonra bütün olarak veya iri iri parçalar halinde kesilerek kavanozlara konur. Üzerlerine sirke dökülerek turşusu hazırlanır.

Girdama Turşusu. Deniz kenarlarında yetişen bir bitkidir. Bitki toplanır. Sonra su ile iyice yıkanıp tuzundan arındırılıp tepsermesi için bir yere yayılır. İyice tepserdikten (kurduktan) sonra cam kavanoz içerisine konur ve üzerine de sirke dökülüp kavanoz kapatılır. Sonra da turşu olur.

Çakızdez (Ezilmiş Yeşil Zeytin): Turşu yapımında

olgunlaşmak üzere olan kararmamış yeşil zeytinler kullanılır. Zeytinler iyice yıkandıktan sonra temiz bir taş (veya sert yer) üzerinde çekirdekleri kırılmadan bir taşla ezilir. Ezilen çakızdezler suya konur. Suyu her gün değiştirilerek suda bir hafta süreyle bekletilir. Bu süre içerisinde çakızdezlerin acılığı gitmiş olur. Sürenin sonunda turşuda kullanılacak suyun içerisine bir yumurtayı kaldırarak kadar kalın tuz konur ve eriyinceye kadar karıştırılır. Sonra da çakızdezler bir kavanoz içerisine veya bidona konur ve üzerine de tuzlu su dökülür. Çakızdezlerin su yüzüne çıkmamasını önlemek için üzerlerine temiz bir taş konur ve kavanozun ağzı iyice kapatılır. Bazı bölgelerde çakızdezlerin hava ile temasını önlemek ve çakızdezlerin uzun ömürlü olmasını sağlamak için turşunun üzerine zeytin yağı dökülür. Kıbrıs'ta yeşil zeytinlerin en irileri Golimbadez olarak bilinmektedir. Bunlar da ya çakızdez gibi ezilerek veya ortaları 3-4 yerinden bıçağın ucu ile yarılarak aynı yöntemle turşuya konur. Kıbrıs'ta turşu kurmada yaygın olarak sirke kullanılmasına rağmen çakızdez ile golşmbades turşularında tuzlu su kullanılmaktadır.

Bikla : Çeşitli sebzelerin kuşbaşı olarak doğranıp pişirilirken içerisine kari, mustard, sirke, un ve tuz ilave edilir. Hazırlandıktan sonra cam kavanozlarda muhafaza edilir. İçki masalarının en gözde mezesidir. Özellikle Kıbrıs sandviç kültüründe yaygın olarak sandviç içerisine konulup yenir. Biklasız sandiviçin pek de tatı olmaz diye düşünülmektedir.

Saura Mezesi: Küçük barbun balıklardan yapılır. Özellikle Limasol bölgesine ait bir mezedir. Balıklar temizlendikten sonra una belenerek çok az yağda kızartılır ve kafes biçiminde aşağıdan yukarıya doğru dizilir. Kızdırılmış yağ içerisine balığın belendiği undan bir kaşık alınıp yağa konur. Bu karışıma lazmarı otu, sirke ve ezilmiş sarımsak da ilave edilerek karıştırılır ve birlikte kaynamaya bırakılır. İyice kaynadıktan sonra balıkların üzerine dökülür ve balıkların üzeri örtülür. Bekleme süresi ne kadar uzun olursa lezzeti de o kadar artar.

Tahn Salatası: Halk dilinde “eşşek tepsin, ekşi sıksın veya eşşk s...in” olarak bilinmektedir. Çok güzel bir içki

Pidede Kebap

Samarella

Sulu kebab

Tavuk kebabi

Yaprak dolma

Yumurtalı ağrelli

mezesidir. Türkiyede Antalya yöresinde de farklı bir isimle bilinmektedir. Tahın, sarmısak, tuz, limon (ekşi), ile yapılmaktadır. Tahın salatasına peksemet katılmak sureti ile tahın kokusunu almakta ve adına tahınlı peksemet denilmektedir. Ayrıca tahın salatasına haşlanmış ve ufalanmış balık da karıştırılarak yapılmaktadır.

Ahtabot Pastırması (Samarella): Kıbrıs mutfağının çok eski ve unutulmuş deniz ürünü mezelerinden biridir. Şimdilerde pek yapıldığını görmek mümkün değildir. Çok önceden yapılan bu meze ahtabottan yapılmaktadır. Büyük ahtabotların iyice dövülüp temizlenmesinden sonra kollarının arasına kamış konularak gerildikten sonra güneşte iyice kurutulup küçük parçalar halinde kesilip kavanozlarda muhafaza edilmekteydi. Kuru olarak veya kömürde ızgarası yapılarak meze olarak yenilirdi.

Yoğurtlu Pancar Salatısı: Haşlanmış pancarların yanına yoğurt ve üzerlerine sıkılması için turunç konulup yenilen bir meze türü.

Garavolli (Salyangoz) Sirke ve Yağ ile: Garavollişer haşlandıktan sonra ayrı kaplarda sirke ve yağa veya aynı kapta sirke ile yağın karışımına kürdan ile kabuğundan çıkartılan garavolliler batırılarak yenir.

Hellimli Keklik: Temizlenmiş olan keklığın karnına hellim konulup iyice kapatıldıktan sonra kömürde ızgarası yapıp meze olarak yenmekteydi.

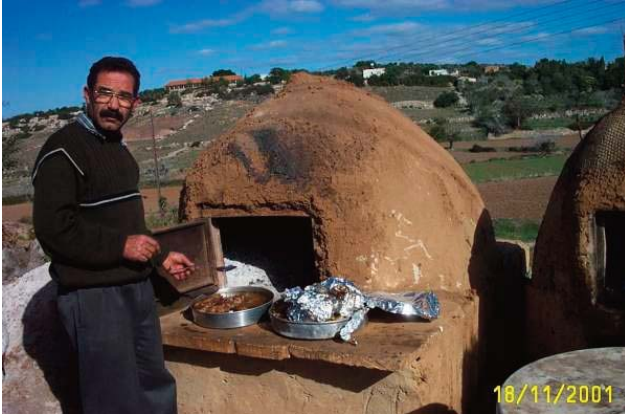
But Pastırması: Kıbrıs'lı Türkelr arasında Kayseri Pastırması olarak da söylenip bilinmektedir. Kayseri pastırması olarak bilinen pastırma eskiden Limsolda Ermeniler tarafından yapıp satılmaktaydı. Günümüzde but pastırmasını yapanlar arasında Akbıçak olarak bilinen kasap Salih dayı bulunmaktadır. But pastırması, dana etinin bel veya pizolası tarafından baharatlanıp güneşte kurtulduktan sonra yapılmaktadır.

Kokoreç: Çok önceleri Kıbrıs'ta yaygın olarak yapılmaktaydı. Kuzunun barsak (sütlük) ve ciğerinden yapılmaktadır. Şiş üzerine hazırlanan kokoreç döner gibi kesilmektedir. Ülkemizde daha çok kasaplık mesleği ile

uğraşanların kokoreçlerini gittikleri meyhanelerde kendilerinin yaptığını da öğrenmiş olduk.

FIRIN KEBABI (HIRSIZ-KLEFTİGO)

Çok öncelerden beridir Kıbrıs'lı Türklerin "Hırsız" Kıbrıs'lı rumların da "Kleftigo" dedikleri otantik ve geleneksel bir kebabı. Fırın yemeği, fırın kebabı. Fırın kebabları harnıp (hırsız-kleftigo), sulu, küp ve özellikle

Fırın kebabı

Baf'ta yapılan değnek (kuyu) kebabı olarak yapılmakta. Ve Kıbrıs mutfağının spesiyalleridir. Özellikleri de topraktan yapılmış odun fırınlar ile sıvanmış küplerdir. İyi bir fırın kebabı için iyi bir fırın ve iyi bir et başta gelir.

Küp kebabı

1927 yılında Soli'de hırsız-kleftigo yapan bir Kıbrıslı

Ve de ustası. İyi bir fırın kebabı oğlak etinden olur. Özellikle çok değer verdiğim aile dostum ve bazen de benim danışmanım olan kasap-çoban Hasan Bekayı beyin bana söyledikleri ise; Karpaz'da veya dağlık bölgelerde beslenen hayvanların eti her zaman lezzetli olur. Çünkü bu hayvanlar doğada çok farklı lezzette ot, ağaç ve çayır yediklerinden doğanın tüm kokusu ve lezzeti etlerine geçer diyor. Fırın kebabı olarak pişirilecek hayvanın bir iki yaşında olmalı. On aylık da olabilir. İyi yanan bir fırında dört yaşında yağlı ve besli bir tekke bile pişer. Zeytin ve harup odunu ile yakılan fırınlarda pişen kebabların lezzeti daha da güzeldir. Bunlara koku vermek amacı ile tülümbe ve şinya da ilave edilirse lezzeti

de değişir. Mesarya veya daha çok Goşışı'de harnıp ve şinya dalları üzerinde pişirilen hırsız (kleftigo) kebabına fırın kebabı denilse de Karpaz'da bu harnıp kebabı olarak bilinmekte. Ve etler de parça olarak kullanılır. Odunlar iyice yanıp üzerlerindeki alev de bitip köz haline gelince odunlar bir kenara çekilir ve fırın içerisine harnıp veya şinyalar serilir. İyi bir fırının yanma süresi yaklaşık iki saattir. şinya veya harnıp üzerlerine parça etler atıldıktan sonra fırının ağzı iyice kapatılır. Kapağı da samanlı çamur ile sıvanır. Sıvanan kapak zaman zaman kontrol edilir. Isı kaybının olmaması için. Hava kaçırın yerler tekrar sıvanır. Yaklaşık iki saat sonra kebablar yenmeye hazır olur. Hırsız kebabı olarak bilinen bu kebablar adını da hayvan hırsızları tarafından çalınan etlerin ovalarda pişirilme yönteminden almakta. Çok önceleri uzun yıllar önce de bilinmekte olan ve bugün de Kıbrıs mutfağında gerek Kıbrıslı Türkler gerekse Kıbrıslı rumlar tarafından geleneksel olan bu fırın kebabının tarihçesi de oldukça eski. Önceleri insanların ekonomik durumlarının çok bozuk olması nedeni ile çalınan hayvanların pişirilmesinde uygulanan bu yöntemi hayvan hırsızları da yapmakta idi. Ovadan çalınan hayvanları kestikten sonra boyunlarına geçiren hırsızlar hayvanın yüzme işlemini yürüyerek yapıyorlardı. Bir taraftan yürüyüp diğer taraftan da yüzme işlemi devam etmekte idi. Ova içerisinde küçük tümsek veya ohdo olarak bilinen yerlere açılan çukur içerisine yakılan ateşten sonra harnıp veya şinya dalları üzerine parçalanmış etler konulup onun da üzeri yine dallarla örtüldükten sonra dalların da üzerine hayvanın derisi konulup çukur fırın örtülüyordu. Örtülen çukurun da üzerine ağaç dalları serilerek çukurun veya fırının kamufle olması sağlanıyordu. Belli bir süre sonra pişen etlerin fırını açılıp fırın kebabları alınıp yenirdi. Hatta şunu da belirteyim. Baf bölgesinde İngiliz Sömürge döneminde yapılan hayvan hırsızlarının yakalanması için polisler soruşturma yaparken şüphlendikleri şahısların çocuklarını bulup onlara "dün akşam ne yemek yediniz" sorusunu sorarak ip uçlarını bulmaya çalışıyorlardı. Kahraman restoran işletmecisi Fuat beyin anlattığına göre de 1969'lu yıllarda güneyde kalan Goşışı (Üç şehitler veya şimdiki adı Düzova) köyünde ovada aldığı bir kokuyu takip ederek ulaştığı noktada yerden otlar arasından çıkan dumanların olduğunu ve yeri kazdığında önce kamufle amaçlı otların

altında toprak ve çukur sonra taş ve taşın altında yüzülen hayvan derisi, harnıp dalları, parçalanmış etler ile harnıp dallarını buldu. Bu da yapılan bir hayvan hırsızlığında ovada pişirilen bir hayvanın olduğunu gösteriyor. 1800'lü 1900'lü yıllarda da adayı ziyaret eden birçok yabancının hırsız veya kleftigo ile ilgili yayın yaptıklarını söyleyebiliriz. Eva Rystedt'in editörlüğünü yaptığı ve 1922 yılını anlatıp 1994 yılında yayınlanan The Sweedish Cyprus Expedition The Living Past adlı eserin içerisinde dizliği ve başında sarığı ile hırsız-kleftigo kebabını Soli'de ovada yapan bir Kıbrıslı'nın fotoğrafı görülmektedir (sa. 38). Bugün hırsız veya kleftigo olarak bilinen fırın kebabına ohdo kebabı diyenler de vardır. Hırsız-kleftigo kuru olarak pişirildiği gibi sulu fırın kebabı olarak pişirilen ayrı bir fırın kebabı daha vardır. Sini içerisine az miktardaki suyun içerisine de parça olarak hazırlanmış etler ile iri parçalar biçiminde doğranmış patates, defne yaprağı, soğan ve yuvarlak olarak doğranmış domates konulduktan sonra sini ağzı foil kağıt ile iyice kapatılır. Etler ve patatesler aynı sini içerisinde hazırlandığı gibi ayrı olarak da hazırlananlar vardır. Fırına salınan kebablar yaklaşık iki saat sonra açıldıktan sonra yanında yoğurt, soğan-ekşi (limon) ve ekmek ile servis edilir. Küp kebabı ise küpten yapılmış fırın içerisine foil kağıta sarılmış et ve patates parçaları birlikte sarılarak pişirilir. Kıbrıs mutfağının spesiyalleri olan bu kebablar oldukça sade bir set mönü olmasına rağmen oldukça lezzetli ve doyurucudur.

Eski Bayramlar

GÜLAY KOMİLİ*

Gomide Bayram

Halk arasında genellikle bilinen ismi Remezan Bayramı olarak bilinen Şeker Bayramı köy hayatının sosyalleşmesi ve ailelerin bir birini görmek için çok önemli bir sebep oluşturdu.

Gomi Kebir 1974 öncesi Türk-Rum karma yaşadıkları bir köydü. Karma yaşamalarına rağmen Müslüman Türkler müslümanlığın örf ve adetlerini , Hıristiyan olan Rumlar ise kendi örf ve adetlerine sahip çıkıp harfiyen uyarlardı.

Tüm hayatı köyde iş ile geçen, köylü insanlar bu yoğun yorucu işleri arasında Remezan Bayramında oruç tutmayı hiç ihmal etmezlerdi.Oruç ayı boyunca tutulan oruç sabahleyin kalkılan sahur ile başlardı. Sahurda simikya (un çorbası), tarhana çorbası, börek, patates kavrulmuş ve makarna gibi yiyecekler yenirdi.Tüm günü ovada iş yaparak geçirdikleri için karnılarını tok tutacak yiyecekleri seçiyorlardı.Sabahleyin çok erken saatlerde kalkan evin kadını yemekleri hazırlayıp masayı kurar ve ev halkını uyandırır. Hep birlikte yenilen sahur yemeğinin ardından, ovaya gidecek olanlar işinin başına gider evde kalacak olar ise evin çocukları ile birlikte evde kalırdı.

Akşam eve yorgun gelindiğinde , eğer evde biri varsa iftar için yemek hazırlardı eğer evde biri yok ise ovadan yorgun gelen ev kadını kendince birşeyler hazırlardı. Köy camisinden hocanın ezan okumasını bekleyen çocuklar, ezan okunduktan sonra ev halkına ve mahalleliye ezan okundu diye haber verirdi. Bu olay çocuklar arasında çok eğlenceli ve bir işi başarmanın gururu ile

ezan sesini hiç kaçırmazlardı. İftar sofrasında mevsin sebzelelerinden hazırlanan yemekler, mevsim meyveleri ve çorba bulunurdu. Yapılan çorbalar arasında bulgur çorbası, mercimek çorbası, havetta çorbası, sütlaç, erişte yer alırdı. İftar siyah zeytin veya hurma ile açılır. Tüm aile fertlerinin beraberce yazın tavla üzerinde kışın ise ocak başında hasır üzerinde yenilen yemek çok huzurlu geçirdi.

TERAVİ

Gomide oruç tutan kadınlarda erkek gibi teravi namazına giderlerdi. Köy camisi iki odadan oluşuyordu. Kadınların ayrı erkeklerin ayrı. Köyün en meşhur ve akılda kalan hocaları (imamları) arasında Kutup Osman Hoca , müezzin olarak Ahmet Sennaro ve Remzi Mehmet hatırlananların başında gelir. Kutup Osman Hoca köye Alanyadan gelip köyün önde gelen ailelerinden birinin kızı ile evlenip köye yerleşir. Halk arasında nefesi kuvvetli ve yıldız falına bakması ile halen hatıralarda yer almaktadır.

BAYRAM ÖNCESİ YAPILANLAR

Bayram öncesi ilk yapılan işlerin başında Bayram Temizliği gelir. . Tüm ev baştan aşağı temizlenir, Köklü temizlik diye bilinen bayram temizliği halen çok önemlidir.

Arifeden bir gün önce kafes ve peksemet yapılırdı.Yoksulluğun olduğu dönemlerde, ne türlü türlü tatlılar nede çikolatalar vardı. Her evde mutlaka bulunan un, zeytinyağı ve şekerle yapılan hamur sısama belene-

rek taş fırınlarda pişirilirdi. Bayramlarda, bayramlaşmaya gelen misafirlere ağırlanan bir tür bayram şekeri idi. Bunun yanında çinnolu bitta yapılırdı. Peksemet işi oyalantı bir iş olduğu için mahalledeki kadınlar bir birlerine yardım ederlerdi.

İşbirliği ile yapılan peksemet, komşuların topluca bir araya gelebilmelerine de vesile olurdu.

ARİFE

Arife bayramın bir gün öncesi olduğu için son işlerin bitirilme telaşı içinde geçerdi. Arife günü yapılan işlerden bir tanesi de sısamlı çörek yapmaktır. Bayramları yapılan sısamlı çörek ekmek niyetine yenirdi. Arife günü yapılan bir başka hamur işi ise bayramda gelecek olan ağır misafirleri ağırlamak için yapılan kaymaklı katmer idi. Arife günü işlerin bitimi ile birlikte çocuklar teker teker kazan içinde yıkanılırdı. Halk arasında söylenen bir söze göre Arife günü suyu okunmuş olup arife suyu ile yıkanmak sebep sayılırdı. Arife gecelerinin bir diğer telaşı ise dini olarak sebep sayılan kına koymak idi. Genelde çocukların ve kadınların her iki eline konan kına avuç içine konup bir çabut ile sarılıp sabaha kadar sarılı kalırdı. Sabahleyin kalkınca yıkanırđı. Arife günü akşam üzeri güneş battıktan sonra evin hanımı ölmüş akrabaları için bohur yakıp dua okurdu. Yakılan bohur evin dıştan duvar kenarına konurdu.

BAYRAM GÜNÜ

Bayram sabahı erkenden kalkılır, evin erkeği camiye gider, evin hanımı ise son işlerini yapıp yemek pişirirdi. Bayramlarda pişirilen yemekler arasında molohiya, kolokas, fırında tavuklu patates tava, çiğer kavurma fırın kebabı ve yahnili el makarnası hatırlananlar arsında yer alır. Yemekleri pişiren ev hanımı, bayramdan bayrama çocuklarına diktirdiği elbiselerini ve yine bayramdan bayrama alınan ayakkabılarını yiydirirdi. Evin hanımı yine fedakar Türk kadınının gösterdiği fedakarlıkları sergileyip kendisi için elbise ayakkabı almayı evde bulduğu en yeni elbisesini giyerdi. Camiden çıkan evin erkeği eve geldiğinde bayram başlamış olurdu. İlk önce evin küçükleri büyüklerin ellerini öpüp bayramlık olarak verilen bir kuruş, peksemet veya yemişı alıp mahallede, aile büyüklerinden başlayarak tüm köylüyü

bayramlardı. Ev halkı kendinden büyükleri var ise onları bayramlamaya gider sonra evine geri dönüp gelen misafirlerle bayramlaşılırdı. Bayramda çocuklara giydirilen elbiseler ve ayakkabılar temizlenip bir sonraki bayrama kadar saklanırdı.

BAYRAM MİSAFİRLERİNİN AĞIRLANMASI

Bayramlaşmaya gelen misafirin ağırlığına göre (önemine göre) ağır misafire daha önceden yapılan ve saklanan macun, yoksa yapılan katmer, peksemet ve yemiş ikram edilirdi. Yabanlık diye bilinen ve önemli misafirlerin ağırlandığı kap kacaklarda ayrı ve özeldi.

KINA

Kına konması, müslümanlar için sebep olarak kabul edilir. Kına ağacı kışın yapraklarını döken, yazın yaprak ve çiçek açan, yaprağını kesip kurutarak kullanılan bir boya türüdür. Kına ağacı ülkemizde kolaylıkla yetişebilen bir türdür. Köye önceleri Şerif Kadın diye bilinen bir kadın tarafından bohur ile beraber kına getirip ev ev gezip satığı halen hatırlanmaktadır. Emin hanım diye bilinen kadının köyde kına ağacı yetiştirip yapraklarından kurutup fırınladıktan sonra bir çapuk içinde taşla ezip kına çıkardığı ve sattığı bilinmektedir.

ÇAMAŞIR YIKAMAK

Bayramların en önemli ve zahmetli işlerinin başında çamaşır yıkama gelir. Çamaşır makinelerinin olmadığı devirlerde, çamaşır yıkamak çok zahmetli olmasına rağmen zevki bir işdi. Halen hatıralarda zevkle anlatılıp, yıkanan çamaşırın ne kadar temiz olduğu anlatılır.

Çamaşırılar küllü suyu ile tokuş ve köfün yapılarak yıkanırđı.

KÜLLÜ SUYU HAZIRLAMAK

Ekmek pişirilen fırından alınan kül elekte elenip kömürlerinden ayrılıp duru temiz kül elde edilir. Çıkan kül su ile birlikte bir kazan içinde kaynatılır. Kaynatılan küllü suyu soğutulup, küp içine konur. Küllü suyunun daha keskin olması için bir gün bekletilir. Keskinleşen küllü suyu ile çamaşır yıkandığı gibi, saç yıkamada da

kullanılır ve saçın çok yumuşak olmasına ve saç beslemesine sebep olur. Küllü suyu en fazla şinya odununun küllünden yapılırdı.

KÖFÜN YAPMAK

Yıkınacak olan kirli çamaşırlar, bir köpün içine en alttan koyu renkli çamaşır üstten açık renkli en üste ise beyaz çamaşır konur.Köfün içine yarıdan yukarı geçince ye kadar çamaşır dizilir. En üste beyaz bir bez konup onun üzerin de kül konur.Kazanda ısıtılan sıcak su bu küllün üstüne yavaş yavaş dökülüp tüm çamaşırların ıslanması sağlanır. Islanan çamaşır yumuşaması için bir gece bekletilir. Ertesi gün yine kazanda ısıtılan su taş tekne içine konup köfün içindeki çamaşır yavaş yavaş alınıp zeytin yağlı sabun ile yıkanıp durulanır. Kirli olan çamaşırlar tahtadan yapılan tokuşlar ile teknenin özel olarak yapılan yerinde tokuşlar ile vurularak temizlenir.

ZEYTİNYAĞLI SABUN

İhtiyacı olan tüm malzemeyi kendisi yapan Kıbrıs halkı, temizlik malzemesi olarak kullanılan sabunuda kendisi yapıyordu. Her türlü atık maddeyi tekrar kullanılabilir bir hale getirip doğal ürünler kullanılıyordu. Zeytinyağının altına çöken maddesi halk arasında bilinen ismi ile burdukko sabun yapımında kullanılıyordu. Köy kooperatiflerinin özel izin ile getirip halk arasında soda olarak bilinen sodyum burdukko ile karıştırılıp özel kazanlar içinde kaynatılırdı. Kaynatılan kazanlar özel olup alttan çeşmeli idi. Sodyum ile burdukko belirli bir sıcaklıkta kaynadıktan sonra su çıkarırdı, çıman bu su kazanda bulunan çeşmenin açılması ile boşaltılırdı. Krema kıvamına gelen sabun tahtadan yapılan kalıp içine veya masaların çekmecelerine dökülüp soğumaya bırakılır. Soğuyan sabun iki gün sonra istenilen büyüklükte kesilip gölge güneş görmeyen rütübetsis bir yerde kurutulur.Kendi sabununu kendisi yapan köy halkı gibi yapmayanlar da vardı. Köyde bu işi meslek edinen kişiler, köyü ve hatta bölgeyi gezip burdukko toplardı. Toplanan burdukko karşılığında yapılan sabunlardan verilirdi. 1974 öncesi köyde sabunculuk işini Rum sabuncu yapıyordu. 1974 sonrası bölgede sabunculuk işini Mehmetçikli Türk bir kişi yapıyordu.Günümüzde ise zeytinyağlı sabunu Büyükkonukta iki kişi amatörce, Çayırovada ise fabrikasyon olarak yapıyor.

ÇAMAŞIR ÜTÜLEMEK

Küllü suyu ve zeytinyağlı sabun ile yıkanan çamaşırlar yumuşak olurdu.Yıkan çamaşırlardan yabanlık (gezmede, düğünde veya çok önemli bir yerde giyilen) olarak giyilecek olanlar çamaşırlar kömür ütüsü ile ütülenir. Ütüsü olmayan fakir insanlar ise giyecekleri elbiselerini yatağın altına koyup düzleştirmeye çalışırlardı.

GÜZEL TÜTEN ÇAMAŞIRLAR

Yıkınmış ütülenmiş çamaşırlar dolaba konur, güzel kokmaları için ise kolabın bir kenarına gülnasır, laz mari veya kına çiçeği asılırdı. Koku çıkaran bu bitkilerin kokuları çamaşırların üzerine sinerdi.Lazmari ve kına çiçeğinin leke çıkarırlar diye çamaşır aralarına değilde dolap içinde çamaşırlardan uzak bir yere konurdu.

Kaynaklar:

- Hanife Komili
- Sadiye Komili
- Zalihe Ulusoy

Venice-Cyprus Joined By A Fork

Martin Gani*

A few years ago, I was in Venice having dinner with a Venetian friend and her family. I accidentally dropped my fork on the floor. The father called out to his wife pottering in the kitchen, “Can you bring another ‘piron’?” It suddenly hit me that he had just uttered the very same word used by Turkish Cypriots to indicate the same eating utensil. Even more interestingly, ‘piron’ is a word used exclusively in Venetian dialect, the modern Italian word for fork is ‘forchetta,’ just as interestingly ‘piron’ is exclusively used in Turkish Cypriot dialect, the modern Turkish word for fork is ‘çatal.’

Inspired by this ‘discovery,’ I did some research trying to locate other terms which may have entered the Turkish Cypriot dialect from Venice or Italian. My research, not an extensive one, produced some surprises, I spotted over two dozen such words that have survived to this day. As any history book will tell, Venetians ruled Cyprus between 1489 and 1571. The famous Venetian walls still surrounding Nicosia easily testify to this. Other Italians, the Genoese, stationed around Famagosta between 1374 –1464, but little did I know that some 440 years after the Venetians had left, Venetian and/or Italian words still lingered in the mouths of Turkish Cypriots.

When you say ‘pasadembo,’ indicating a marrow seed, you’re really using the Italian word, ‘passatempo’ which doesn’t mean marrow seed but ‘pastime.’ Savouring the seeds, whiling away the time sitting in the shade can easily be likened to a pastime of course. At a wed-

ding you’re given the traditional almond pastry, ‘basdis,’ this comes from the Italian word, ‘pasticcio,’ meaning a pastry. If you eat a ‘piskot,’ (biscuit) ‘renga’ (herring) or the pickle, ‘gabbar’ (capers) again you’re using the Italian words, ‘biscotto,’ ‘aringa,’ and ‘capperi’ respectively. When you take the bread from the ‘paneri’ (breadbin/tray) you’re imitating Italians who use a ‘paniere’ for the same thing.

It’s not all food either, if you’re working around the house you may need a ‘gatsavida’ (screwdriver) or a ‘pensa,’ (pliers) and to get into your property or garden, you may have to open a ‘gancelli’ (gate) which are ‘cacciavite’ ‘pinza’ and ‘cancello’(plural : cancelli) in Italy, denoting the same things. While doing these jobs around the house you’re probably wearing comfortable ‘bandofla,’ clearly of Italian derivation from ‘pantofole.’ If you’re trimming the plants in the garden, you may well be donning a ‘gapbella’ (hat) or ‘cappello’ as the Italians would say. You may also be tying an ‘ispaho’ (string) around some of the plants to keep the place tidy, ‘ispaho’ is known as ‘spago’ in Italy. If it’s cold, you might put on a ‘sakgo,’ this comes from ‘sacco’ but this Italian word today stands for, sack, as in sack of potatoes, no need to get offence, down the centuries it obviously got corrupted not that Turkish Cypriots went/go around wearing sacks.

After watching TV and maybe telling the kids to wipe off their ‘gakgulli’ (snot), stop playing ‘pirili’ (marbles),

*Martin Gani is the pen-name of Metin Gani, a Turkish Cypriot freelance journalist based in Italy. He has so far published over 280 articles on language, culture, travel and the arts, in dozens of magazines around the world.

---

194 Halkbilimi

---

it's finally bedtime. Some people do a bit of 'gargara' (gargarism) and head for the 'garyola' (bed), probably wearing 'laçga' (loose) 'fanella' (flannel) pyjamas. Even when they put their 'golo' (backside) on the bed before getting in the bed, Italian words have abounded : 'caccoli' 'birilli,' (meaning: bowling pins) 'gargarismo' cariola (meaning: wheel barrow!), 'largo,' 'flanella,' and 'culo,' a vulgar word in modern Italian that should be avoided during civilised conversation.

Fascinatingly, the above examples are only found in the Turkish Cypriot dialect, modern Turkish have other terms for them which carry no Italian influence (see below). This, however, doesn't mean modern Turkish has

no Italian imports. According to TDK, (Türk Dil Kurumu), the venerable Turkish language institute, Turkish contains some 620 words deriving from Italian such as the extremely common terms : banka (bank), bomba (bomb), moda (fashion), posta (post) protesto (protest) and piano. A word of advice to those Turkish Cypriots who consider their local dialect inferior or coarse thinking that modern Turkish is more refined, more sophisticated. Words like 'piron' and 'pasadembo' represent a historical connection with the past, their extinction leads to a loss of cultural wealth, and more importantly, to a loss of identity.

Turkish Cypriot dialect	Modern Turkish	Italian + (pronunciation)
Basdiş	Acı badem kurabiyesi	Pasticcio (pastiççio)
Bandofla	Terlik	Pantofole
Fanella	Fanila	Flanella
Gabbar	Kapar	Capperi (kapperi)
Gakgulli	Sümük	Caccoli (kakkoli)
Gancelli	Bahçe kapısı	Cancelli (kañçelli)
Gatsavida	Tornavida	Cacciavite (kaççivite)
Gapbella	Bere	Cappello (kappello)
Golo	Kıç	Culo (kulo)
Gargara	Agızda çalkalamak	Gargarismo (gargarizmo)
Garyola	Yatak	Cariola (Kariyola)
Ispaho	İnce ip	Spago
Laşga	Gevşek	Largo
Paner	Tepsi (hasırdan yapılmış)	Paniere (paniyere)
Piron	Catal	Piron
Piskot	Biskuvi	Biscotto (biskotto)
Pirili	Misket	Birilli
Pasadembo	Kabak Çekirdeği	Passatempo
Pensa	Kerpeten	Pinza (pintsa)
Renga	Kokulu herring balığı	Aringa
Sakgo	Mont/Ceket	Sacco (sakko)

Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...Haberler...

HASDER'den Haberler

Ali Nebih*

HASDER 7. ÇOCUK ŞENLİĞİ 7-9 MAYIS TARİHLERİNDE BÜYÜK BİR KATILIMLA GERÇEKLEŞTİ.

HASDER Çocuk Kulübü tarafından merhum yöneticiler İlker Özova ve Özkan Gürler anısına organize edilen "7. Çocuk Şenliği" 7-9 Mayıs 2010 tarihleri arasında çocuk kulübü üyesi 130 çocuk, yıldız ve genç halk dansları ekiplerinin katılımı ile gerçekleşti.

7 Mayıs Cuma, Saat: 17.00'de, Selimiye Meydanı'nda yer alan olan "Resim Yapma Etkinliği" ile başlayan şenlikte çocuklar, yere serilmiş bezler üzerine resimlerini çizdiler. Halk Sanatları Enstitüsünü ziyaretle başlayan etkinlikte katılımcı çocuklara el sanatlarımız tanıtıldı. Dokuma tezgahı, ipek koza işleri, ahşap oymacılık, sele sepet örücülüğü ve nakış işleme teknikleri ile ilk kez tanışan çocuklar çalışmalarını büyük bir ilgi ile izledikten sonra gördüklerini resimlerine yansıttılar.

Şenlik, 8 Mayıs Cumartesi ve 9 Mayıs Pazar günleri HASDER Merkezi'nde gerçekleştirilen "Sahne Gösterileri" ile son buldu. Sahne gösterilerinde, HASDER Çocuk Kulübü bünyesinde faaliyet gösteren çocuk halk dansları ekipleri çocuk korusu ile yıldızlar ve gençler guruplarının yanı sıra Lefkoşa Vakıf Anaokulu step gurubu sahne aldı. Yüzlerce çocuğun performansları ile gerçekleştirilen şenliğe katılan izleyiciler halk şarkılarımızla coşup danslarımızla eğlendi. Gecenin finalinde HASDER gençler gurubu tarafından merhum Özkan Gürler anısına gerçekleştirilen elek oyunu herkese duygulu anlar yaşatarak dakikalarca alkışlandı.

18. Çocuklar Arası Masal Anlatma Yarışması Merhum Mustafa Güvenir Anısına Gerçekleştirildi

13 Mart 2010 tarihinde Gülver Ticaret sponsörlüğünde merhum Mustafa Güvenir anısına düzenlenen Masal Anlatma Yarışmasına çocuklarımız büyük ilgi gösterdi. Kuzey Kıbrıs'ın çeşitli okullarından ikiyüzyetmiş çocuk YDÜ Atatürk Kongre Merkezinde yapılan ön elemelere katıldı. Ön Elemeler sonucunda ilkokul 1. ve 2. sınıflardan onbeş ve ilkokul 3,4 ve 5. sınıflardan onbeş olmak üzere toplam otuz öğrenci finalde yarışmaya hak kazandı.

Etkinliğin başlangıcında HASDER Çocuk Ve Masal Şöleni Komitesi adına konuşan Fatma Kükrek Halkbilim alanında uğraş veren HASDER'in kültürümüzün önemli öğelerinden olan masallarımızı araştırmak, derlemek, yayınlamak ve yaşatmanın görevleri olduğunu belirtti. Gelecekte iyi okuyucu olmanın temellerinin masal kitapları okuyarak atılacağını bu yarışmayla çocuklara kitap okuma sevgisi kazandırmayı hedeflediklerini söyledi.

Kürker konuşmasında çocukların masallarla dillerinin güzelliklerinin farkına vardıklarını hayal dünyalarını, yaratıcılıklarını geliştirdiklerini söyledi. HASDER'in bu yarışmayla çocuklara topluluk önünde masal anlatma olanağı sunduğunu, çocukların kendilerini ifade etme becerisi kazanmalarına ve özgüvenlerinin gelişmesine katkı koyduklarına inandıklarını belirtti.

YDÜ Atatürk Kongre Merkezi B Salonu dolduran kalabalık izleyici kitlesi önünde çocuklar masallarını anlattılar. Fatma Kürker (Öğretmen) Şengül Üstüner (Emekli BRT Haber Koordinatörü) Deniz Çakır, Doğan Erçağ, Asu Demircioğlu'dan (Tiyatro Sanatçıları) oluşan jüri tarafından yapılan değerlendirme sonucunda,

1. Kategoride (ilkokul 1 ve 2 sınıflar)
1. Ayşe Ata
2. Şevki Yanar
3. Cener Yağmur Belen

4. Ali Tuğaç
5. Melih Aydınlatan
6. Ceyda Köklüoğlu
7. Simge Erk
8. Kemal Ata Türkoğlu
9. Dilan Barut
10. Zerin Akgür
11. Ahmet Akacan Akay
12. Serfinaz İşkey
13. Özge Erdoğan
14. Ayça Müge Gönül
15. Buket Yalçıcı

2. Kategoride (3,4 ve 5. sınıflar)

1. Mısra Aysel Körçegez
  2. İzlem Gülmez
  3. Altan Osmanlı
  4. Sevcan Yavşan
-

5. Gizem Saçar
6. Berkant Kargı
7. Elif Naz Şen
8. Batu Özgün
9. Ezgi Emiroğulları
10. Cibil Avcı
11. Ecem Yılmaz
12. Meryem Emir
13. Zekiye Mendeli
14. Meral Yağmur Kavaz
15. Esra Beyit

20 Mart tarihinde YDÜ Atatürk Kongre Merkezinde gerçekleştirilecek finalde yarışmaya hak kazanan masalcılar oldular.

Yakın Doğu Üniversitesi, İnşaat Mühendisliği Fakültesi Lacivert Salonda yer alan final etkinliğinde, iki kategoride masallarını en başarılı anlatan çocuklar belirlendi.

1. Kategoride (ilkokul 1 ve 2 sınıflar) en başarılı olan çocuklar

Melih AYDINLATAN
Ayşe ATA
Simge ERK
Zerrin AKGÜR
Şevki YANAR
Kemal Ata TÜRKOĞLU

2. Kategoride (3,4 ve 5. sınıflar) en başarılı olan çocuklar

İzlem GÜLMEZ
Batu ÖZGÜN
Gizem SAÇAR
Altan OSMANLI
Sevcan YAVŞAN

HASDER Çocuk Korosunun dinletisiyle başlayan Masal Anlatma Yarışması Finali, çocukların masallarını anlatmalarının ardından başarılı seçilen çocuklara ödülleri verilmesiyle sona erdi. Çocuklara ödülleri HASDER yetkilileri, jüri üyeleri, Merhum Mustafa

Güvenir'in ailesi, İlköğretim Dairesi Müdürü ve Orta Eğitim Dairesi Müdürü tarafından verildi. HASDER yetkilileri, 18. Çocuk ve Masal Şöleni'nin gerçekleştirilmesine katkıda bulunan sponsor Gülver Ticaret'e ve Yakın Doğu Üniversitesi'ne katkılarından dolayı teşekkürlerini iletiler.

AB Yüksek Temas Gurubu Ziyareti.

Avrupa Parlamentosu Kıbrıslı Türklerle Yüksek Seviye Temas Gurubu Karpaz bölgesine 12.6.2010 tarihinde gerçekleştirdiği gözlem gezisinde Büyükkonuk köyünü de ziyaret ederek bölgede AB katkıları ile yürütülmekte olan projeler hakkında STÖ temsilcileri ile görüşmeler yaptı.

Büyükkonuk Yağ Değirmeninde gerçekleştirilen top-

lantıda HASDER, Eko Turizm Derneği ve Okul yetkilileri, Temas Gurubuna yürütülmekte olan projeler hakkında bilgi verdi.

HASDER başkanı Ali Nebih yapmış olduğu konuşmada "Yıllarca dünyadan kopuk bir şekilde yaşayan Kıbrıslı Türkler olarak sizlerle birlikte olmak sizleri ağırlamak ve sizlerle görüşlerimizi paylaşmak bizim için büyük bir önem arz etmektedir" diyerek başladığı konuşmasında "Birbirimizi tanımak ve sorunlarımızı paylaşmak için böylesi ziyaretlerin önemli bir fırsat olduğunu belirtti.

Nebih "Özellikle Brüksel'le direk temas olanağı olmayan bizler için böylesi ziyaretlerin daha da önemli olduğunu vurguladı. Temsil edilmediğimiz bir ortamda sorunlarımızı ve beklentilerimizi paylaşma olanağı bulamadıklarını belirterek böylesi temas olanaklarının ar-

tarak sürdürülmesi ve biz Kıbrıslı Türklerin sorunlarının da AB parlamentosunda dile getirilmesi en büyük dileğimizdir ”dedi.

Konuşmasını AB'nin eşit vatandaşları olmak ve diğer AB vatandaşları ile aynı ekonomik demokratik ve sosyal şartları paylaşmak en büyük arzumuzdur diye sürdüren Nebih bu amaçla “gerek teknik açıdan gerekse mali açıdan AB'nin desteğine ihtiyacımız olduğunu

Hibe programları ile başlayan desteğin sürdürülmesi gerektiğini vurguladı.

Avrupa Parlamentosu Kıbrıslı Türklerle Yüksek Seviye Temas Gurubu Koordinatörü Libor Roucek de yapmış olduğu konuşmada “ Kültürel mirasın ve çevrenin korunması eğitim olanaklarının iyileştirilmesi için yapılan çalışmaları takdirle karşıladıklarını” AB'nin temel ilkelere birinin de kültürel çeşitliliğin korunması ve

birlikte paylaşılması olduğunu vurgulayarak destek ve temasın sürdürüleceğini belirtti.

HASDER’li Çocuklar Bursa Nilüfer Belediyesi’nin düzenlediği Uluslararası Halk Dansları Şenliği’ne Katıldı

18-24 Nisan tarihleri arasında yer alan şenliğe katılan 21 çocuk, 5 yönetici ve eğitmenen oluşan HASDER ekibi, Bursa'nın Nilüfer ilçesinde sunmuş olduğu gösterilerle Bursalı kardeşlerinin gönlünde taht kurdu. Bursa Atatürk Stadındaki 23 Nisan törenlerine de katılan HASDER Çocuk ekibi yoğun sevgi gösterisi ile karşılandı. Kına koreografisinin sergilendiği gösterilerde kültürümüze ait birçok özellik diğer ülke çocukları ile paylaşıldı.

Şenliğe yerel ekipler ve HASDER'in yanı sıra Bul-

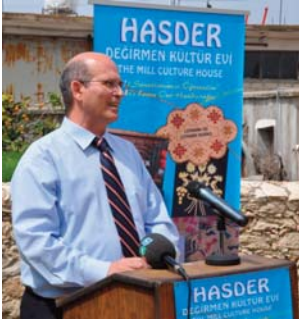

garistan, Romanya ve Macaristan'dan ekipler katıldı. Şenlik süresince gerçekleştirilen 4 gösteri yanında çeşitli gezilere de katılan çocuklar birbirlerini tanıma fırsatı buldu.

Büyükkonuk Değirmen Kültür Evi Projesi, düzenlenen resepsiyonla tanıtıldı.

(6 Mayıs 2010)

Büyükkonuk'ta yaklaşık 3 yıl önce SAVE'in katkıları ile restore edilen tarihi yağ değirmeni, unutulmaya yüz tutmuş el sanatlarına ev sahipliği yapacak. Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programı finansmanı ile Halk Sanatları Vakfı (HASDER) ile Büyükkonuk Belediyesi işbirliğinde, tarihi yağ değirmeninde, bölge halkına yönelik 1.5 yıl süreyle el sanatları kursları düzenlenecek.

Proje kapsamında 5'er aylık periyotlar çerçevesinde 5 eğitmen tarafından toplam 45 kişiye örgüçülük, dokumacılık, ahşap oymacılığı, ipek kozası ve Lefkara işi kursları verilecek.

HASDER Başkanı Ali Nebih resepsiyonda yaptığı konuşmasında, vakıf olarak

Büyükkonuk Belediyesi'yle ilişkilerinin 3 yıl önce yağ değirmeninin restorasyonu ile birlikte başladığını belirterek, restorasyonla eski otantik yapısına kavuşturulan değirmenin Kültür Evi Projesi'ne ev sahipliği yapacak olmasından büyük mutluluk duyduklarını ifade etti.

Yüzyıllarca zeytini işleyerek özünden insanlık için çok büyük önemi olan zeytinyağını üreten bu değirmenin bundan sonra bölge ve ülke halkı için kültürel değerlerin yeniden yoğunlaştırılarak canlandırıldığı ve yaygınlaştırıldığı bir mekân haline geleceğini söyledi.

HASDER olarak 33 yıllık geçmişin ve kesintisiz çalışmanın sonucunda büyük bir bilgi birikimine sahip olduklarını, sponsorlar bulduklarında böylesi güzel projelerin ortaya çıktığını belirtti ve projenin gerçekleştirilmesindeki katkıları nedeniyle AB Komisyonu ve Büyükkonuk Belediyesi'ne teşekkür etti.

AB Kıbrıs Türk Toplumuna Destek İçin Çalışma Grubu Başkanı Alessandra Viezzer de güzel bir projenin açılışında bulunmaktan mutluluk duyduğunu belirterek, ortaya koydukları proje nedeniyle Büyükkonuk Belediyesi ile HASDER'i kutladı. Projenin finansmanının, AB'nin Kıbrıslı Türklere yönelik ayırdığı 259 milyon Euro'luk mali yardım paketinden karşılandığını söyleyen Viezzer, AB'nin kırsal kesimde yaşayanların yaşam koşullarının iyileştirilmesi yönünde projeler yürüttüğünü söyledi. Viezzer, projenin, kırsal kesimde yaşayan insanlara iş olanakları yaratması ve el sanatlarının gelecek kuşaklara taşınması açısından önemli olduğunu altını çizdi.

Büyükkonuk Belediye Başkanı Sezai Sezen de, Büyükkonuk'ta bir ilki gerçekleştirdiklerini belirterek, en büyük hedeflerinden birinin el sanatlarını gelecek kuşaklara taşımak ve bölge insanına ekonomik katkı sağlamak olduğunu kaydetti. HASDER'in teklifini getirdiği Kültür Evi Projesi'nin hedefleriyle de örtüştüğünü ifade eden Sezen, "Bizim için muhteşem bir proje. Umarım bölge halkına ciddi katkı sağlar" dedi.

EARTHDANCE NICOSIA'da DANS VE MÜZİK BARIŞ İÇİN BULUŞTU

Rekor sayıda grubun katıldığı ve UNDP-ACT sponsorluğunda HASDER ve Soma Akriton tarafından organize edilen "Earthdance Nicosia" etkinliğinde şarkı ve danslar barış için buluştu, 18 Eylül akşamı Selimiye Meydanında binlerce yürek barış için attı. Bu yıl Amerika'dan, Yeni Zelanda'ya, Kanada'dan Afganistan'a kadar 50 Ülke ve 200'den fazla merkezde aynı gün ve aynı saatte gerçekleştirilen Earthdance'da yüzbinler dünya ba-

rışı için birleşti.

Selimiye Meydanının tarihi kültürel dokusu içerisinde yer alan etkinliğe güney ve kuzeyden katılan 19 müzik ve dans gurubu kesintisiz sekiz saat süren dans ve müzik şenliğinde binlerce izleyiciye unutamayacakları bir gece yaşattı.

Sırasıyla Yıldıran Taşçı ve Adamos, Barış İçin Dans İki Toplumlu Dans Gurubu, Alice İn Flames, İki Toplumlu Koro, Grup MAT, Dancebase Art Studio, Embodied – Natalie Heller, Kıbrıs Havaları Derneği, HASDER, Lefkoşa Tango Kulübü, Salsa Beats, Cranberries, Latino Ola, Show Dance Team Of Cyprus, Authentica, Lefkoşa Belediye Orkestrası, Carpediem, ve Grup Adrenal'in sahne aldığı gecenin sunuculuğunu Özge Yorulmaz ve Refet Şeker yaptı. Gece saat ikide 200 merkezde aynı anda gerçekleştirilen "Barış Duası" ile sürdü. İnsanlığın tüm renkleri, ırklar ile global bir aile olduğu vurgulanan duada, tüm milletler, toplumlar ve bireyler için barış dilekleri dile getirildi.

HASDER başkanı Ali Nebih, bu yıl 50 ülke ve 200 merkezde gerçekleştirilen bu büyük uluslararası organizasyonun Kıbrıs ayağını Lefkoşa'da böylesi büyük bir

katılım ve başarı ile sonuçlandırmaktan mutluluk duyduğunu belirtti. Yıllardır barış özlemi ile yaşayan Kıbrıslıların gerek kendileri gerekse dünya barışı için böylesi bir organizasyonda bir araya gelmelerinin ayrı bir önem taşıdığını vurgulayan Nebih katılan tüm guruplara ve sponsor olan UNDP'ye teşekkür etti.

HASDER ÇOCUK YAZ KAMPI

HASDER Çocuk Yaz Kampı 18-20 Haziran 2010 tarihleri arasında, O.D.T.Ü. Kuzey Kıbrıs Kampüsü, Kalkanlı'da yapıldı. HASDER Çocuk Kulübü üyesi ve Yıldızlar grubu elemanlarından 67 çocuk ve 10 eğitmenin katıldığı kampta neşeli günler geçiren çocuklar bir yılın yorgunluğunu atıp yaz tatiline güzel bir başlangıç yaptı.

Kamp süresince ODTÜ KK Kampüsünün muhteşem havuz ve spor tesislerinden doyasıya yararlanan çocuklar düzenlenen çeşitli aktivitelerde yer aldı. Organize edilen çeşitli atölye çalışmalarında arkadaşları ile görüş ve düşüncelerini paylaşan çocuklar geceleri düzenlenen partilerde müzik ve dans yeteneklerini sergiledi.

Kampüs içerisindeki Astronomi Müzesi'ni de gezme

imkanı bulan çocuklar bilim ve teknolojinin gelişimini ilgi ile izlediler.

Vakıf başkanı Ali Nebih yapmış olduğu açıklamada modern ve çağdaş konaklama ve aktivite olanaklarına sahip ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü yetkililerine göstermiş oldukları misafirperverlik için teşekkür etti. Ülkemizde böylesine alt yapı olanaklarına sahip kuruluşların imkanlarını sivil toplum kuruluşları ve ülke gençliğinin kullanımına açmasının çok önemli olduğunu belirten Nebih Gençlik Dairesi Müdürlüğü ile de benzer işbirliğini arzu ettiklerini vurguladı. Lapta ve Kantara Gençlik Kamplarından derneklere üye gençlerin de yararlanabilmesi için gerekli program düzenlemelerinin yapılmasını arzu ettiklerini belirten Nebih velilere de göstermiş oldukları güven ve destekten dolayı teşekkür etti.

HASDER 7.EKO-GÜN Festivaline halk dansları ve el işleri ile renk kattı.

Büyükkonuk, geleneksel olarak her yıl düzenlenen Eko-Gün dolayısıyla 17 Ekim Pazar günü yine cıvıl cı-

vıldı. Büyükkonuk Belediyesi ve Eko Turizm Derneği tarafından bu yıl 7'incisi düzenlenen günde, Kıbrıs kültürüne öz lezzetler ve el işleri standatlarda yerini alırken, birçok etkinlik düzenlendi.

Büyükkonuk köy meydanında düzenlenen etkinlik saat 10.30'da açılış töreni ile başladı. Eko Gün'de, yiyecek içecek, el sanatlarının satışı yapılırken, Eko Turizm İşletmeleri standları, sergiler, gösteriler, kültürel etkinlikler ve çocuk aktiviteleri de yapıldı.

Kıbrıs mutfağına ait yüzlerce lezzet standlarda yerini alırken, hellim yapımı, harnup pekmezi yapımı, el marnası pişirilmesi, erişte yapımı ve kesilmesi, sele örülmesi, süpürge yapımı, hasır sandalye imalatı, kerpiç yapımı ve gösterimi gibi aktivitelerin yapıldığı etkinliğe halk büyük ilgi gösterdi. Eko-Gün'ü bu yıl çok sayıda Kıbrıslı Rum ve yabancı turistin izlediği gözlemlenirken, özellikle yabancı turistlerin geleneksel el işlerine oldukça ilgi göstermesi dikkat çekti.

HASDER tarafından Büyükkonuk köyünde AB finansmanı ile sürdürülmekte olan Değirmen Kültür Evi projesi en çok ilgi çeken standlardan biri oldu. Ahşap oyuncaklık, sesta yapımı, geleneksel iskemle imalatı, ipek

kozası işleri ve köy ekmeği yapımı yöntemlerinin sergilendiği HASDER standında eğitim gören kursiyerlerin becerilerini sergilemesi standa ayrı bir renk kattı. Kursiyerlerin kısa sürede kazandığı beceri takdirle karşılandı.

Gün boyu süren etkinliklerde HASDER Halk Dansları Gösterileri, Bisiklet Turları, Müzik Dinletisi ve tiyatro gösterisi de yapıldı. HASDER tarafından

sergilenen geleneksel kına gecesi ilgi ile izlendi. İrfan Dindar'ın şiir dinletisi ve Murat Gögebakan ile Örgü Volkan konserlerinin ardından etkinlik sona erdi.

HASDER Macaristan'da 30. FOLKLORNAPOK Festival'ine katıldı

Macaristan'ın kuruluş şenlikleri kapsamında her yıl 15-21 Ağustos tarihlerinde gerçekleştirilen festivale HASDER'in yanısıra İngiltere, İsrail, Estonya, Bask, Belçika, Sırbistan, Slovakya, Romanya, İsveç ve İtalya'dan 12 ekip katıldı. Macaristan'ın Kuruluş Günü Kutlamaları kapsamında gerçekleştirilen festivale Macar halkı büyük ilgi gösterdi. Gala günü yer alan kortej gösterisini yaklaşık 3,000 kişi izledi. Bir kortej gösterisine halkın bu kadar yoğun ilgi göstermesi tüm katılımcıların dikkatini çekti.

Sarvar belediye başkanı Denes Timor yaptığı açılış konuşmasında 30 yıl önce başlatmış buldukları festivalin görmüş olduğu yoğun ilgi ve sağladığı kaliteli eğlence ile şehirlerinin diğer ülke kültürleri müzikleri ve dansları ile her yıl yeniden canlandığını belirtti ; tüm katılımcılara bu güzel ortamı yaşattıkları için teşekkür etti.

HASDER'in sergilemiş olduğu 15, 25 ve 45 dakikalık sahne gösterileri büyük bir beğeni ile izlendi ve dakikalarca alkışlandı. 12 değişik ülkenin folk kültürü ile yeniden canlanan Sarvar, Zalalövö, Körmend şehirlerinde bir hafta boyunca en çok ilgi gören ekiplerden biri HASDER oldu. İlk kez bir Kıbrıs Türk halk dansları ekibi izleyen bölge halkı oyunlarımıza büyük ilgi gösterdi. Kendisi de festival organize eden İtalyan ekibi HASDER'i gelecek yıl için İtalya'ya davet etti.

Kafile başkanı Ali Nebih böylesi güzel bir organizasyon içerisinde yer alıp Kıbrıs Türkünün müziğini, dansını, kültürünü binlerce insana tanıtmaktan mutluluk duyduğunu belirtti. Belediye Asbaşkanı Kondora İstvan ile de tanışma fırsatı bulan Nebih, dans hocası olan asbaşkanla Kıbrıs Türk Kültürü ve dansları hakkında sohbet etti.

HASDER HALK DANSLARI EKİBİ MAKEDONYA'DA ULUSLARARASI OHRİD WAVES FESTİVALİNE KATILDI

Makedonya'nın Ohrid Şehrinde 20-26 temmuz tarihlerinde düzenlenen Ohrid Waves Festivaline katılan HASDER Halk Dansları topluluğu büyük ilgi gördü.

HASDER'li gençler festivalde halk danslarımızı en iyi şekilde sergileyerek yerli halk ve konuk ekipler tarafından ilgi ile izlendi. Festivale HASDER'in yanı sıra, Polonya, Bulgaristan, Bosna Hersek, Sırbistan, Rusya, Yakutistan, Türkiye ve Litvanya'dan toplam 17 ekip katıldı. Festival süresince Ohrid ve Struga'da gösteriler sunan HASDER kafilesi Ohrid gölü ve çevresindeki tarihi kültürel yapılar ile başkent Üsküp'ü de gezme imkânı buldu. Farklı ülke ve kültürlerden toplam 650 kişiyi biraraya getiren festivalde birbirini tanıma imkanı bulan gençler güzel anılar ve edinilmiş yeni arkadaşlıklarla ül-

kelerine döndüler.

1979 yılında UNESCO tarafında Dünya Kültür Mirası listesine dahil edilerek koruma altına alınan Ohrid gölü Avrupanın en derin ve eski gölü olarak biliniyor. Komşu ülkelerden binlerce kişinin her gün ziyaret ettiği Ohrid ve çevresi turizm açısından büyük bir potansiyel taşımaktadır. Bu potansiyeli değerlendiren Makedonlar yaz aylarında bölgede düzenlemiş oldukları onlarca festival ile tanıtımlarını yapmakta ve bölgeye onbinlerce insan getirerek turist sayısını artırmaktadırlar. Tüm dünyada önemli bir üye sayısına sahip Halk Dansları Topluluklarının insan potansiyelini iyi değerlendiren

organizatörler bu yolla ülkenin turizm gelirlerini artırmakta ve insanlara halk danslarının ve değişik kültürlerin güzelliklerini yaşatmaktadırlar. Festivallerin ülke tanıtımı ve turizm açısından ne kadar önemli bir araç olduğunu bir kez daha yaşayarak öğrenme fırsatı bulduk. Ülkemizde de bu tür festival organizasyonları ile bu potansiyelden yararlanmak için çalışmalar yapılmalıdır. Geldiğimiz noktada yalnızca kum, güneş, göl gibi doğal güzellikler turizm için yeterli olmamakta insanlar yenilikler aramaktadırlar. Bu ihtiyaçlara cevap veren ülkeler turizm gelirlerini artırırken bizim gibi ülkeler de her gün yeni mazeretler öne sürerek ülkemize turist gelmesini bekleyeceğiz.

HAYDİ ÖĞRENELİM, ÜRETELİM, EĞLENELİM!!!

HASDER tarafından hazırlanan ve Avrupa Birliği Komisyonu tarafından finanse edilen “Haydi Öğrenelim, Üretelim Eğlenelim,” isimli Şubat 2009 tarihinde başladı. Lefkoşa suriçi ve çevresinde ikamet eden dar gelirli 40 ev hanımına meslek edindirmek hedefiyle gerçekleştirilen proje kapsamında, ücretsiz el işleri kursları düzenlendi. Proje kapsamında kurs gören başarılı kadınlara 9 aylık eğitim sürecinin sonunda sertifika verilecek.

HASDER
HALK SANATLARI ENSTİTÜSÜ

**"EL İŞLERİMİZİ ÖĞRENEREK
PARA KAZANMAYA
NE DERSİNİZ?"**

**HAYDİ
ÖĞRENELİM,
ÜRETELİM,
KAZANALIM**

**Siz de ücretsiz
gerçekleştirilecek
kurslarımıza
katılmak istemez misiniz?**

Adres: HASDER Halk Sanatları Enstitüsü
Selimiye Meydanı No: 1 Lefkoşa
Tel: 0392 228 9020 Fax: 0392 228 7798

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.
"Bu yayım Avrupa Birliği'nin mali katkısıyla hazırlanmıştır. Bu yayımın içeriğinden yalnızca
HASDER sorumludur ve bu yayım hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin resmi görüşüne yansıtılmamıştır."

Ahşap Oymacılığı, İpek Kozası İşleri, Lefkara- Lapta İşleri, Sele-Sepet Örucülüğü ve Geleneksel Dokuma alanlarında eğitim gören 40 kadın yeteneklerini geliştirerek ev ekonomilerine katkı sağlama şansı yakalayacaklar. Üretici olarak yetişen ve usta olarak gelişen kursiyerlere HASDER tarafından ürettikleri ürünleri piyasa fiyatları ile pazarlama garantisi verildi.

Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk Sivil Toplum Örgütlerinden Liderlere Açık Destek

Görüşme sürecinin ikinci turuna girilirken, iki toplumu temsilen birbirinden farklı Sivil Toplum Örgütleri olarak Liderlere destek verdiğimizizi kamuoyuna duyuruyoruz.

Her iki toplumdan 50'nin üzerinde Sivil Toplum Örgütü, görüşme sürecine kök seviyede olumlu katkı ko-

yabilecek fikir alışverişlerinde bulunmak ve bu fikirleri tartışmak amacı ile bir araya gelerek ortak bir hareket başlattık. Daha önceleri de iki toplumun Liderleri ve Uluslararası aktörler tarafından belirtildiği üzere, sürdürülebilir bir barışa ulaşmak için herkesin kabul edebileceği bir uzlaşmaya gitmenin şimdi zamanı olduğu görüşüdeyiz.

Toplumun bir çok farklı kesmini temsilen, biz Sivil Toplum Örgütleri, masa başında Birleşik Federal Kıbrıs için ciddi çabalar sarfeden Saygıdeğer Liderlerimizin cesaretlerini/girişimlerini desteklediğimizi belirtmek ve bu sürece olan inancımızın altını çizmek istiyoruz..

Süreç içerisinde bazı sıkıntıların yaşanmasının anlaşılabilir olduğu ve yaşanan ve yaşanabilecek bu zorlukların görüşme sürecinin toplumlar tarafından daha iyi anlaşılmasına katkı koyduğu görüşüdeyiz. Bu noktada bizler iletişim kanalları açarak, karşılıklı güven inşaa ederek ve iki toplum arasında barışın önemini vurgulayarak, Liderlerin çabalarını güçlendirme yönündeki kararlılığımızı göstereceğiz.

Devam etmekte olan görüşme sürecini sorgulayan bakış açıları ve genel endişeleri göz önünde bulundurarak, Liderlerimizden süreç hakkındaki gelişmeleri net bir şekilde toplumlara aktarmalarını rica ederiz. Toplumun gelişmeler hakkında düzenli bir şekilde bilgilendirilmesinin ve bunun paralelinde toplumun, varılan son nokta hakkında bilgi sahibi olup, bu bilgiler hakkında tartışabilmelerinin ve gelecek için fırsatları değerlendirmelerinin gereksinim ve önemini vurgularız. Böylelikle toplum olarak görüşme sürecine olumlu ve yapıcı yak-

laşma fırsatına sahip olup, bu tarihi sürecin kaderini kötü yönde etkilememiş olacağız. Bu doğrultuda toplumun devam etmekte olan görüşme süreci hakkında daha fazla bilgi talep etmesini doğal karşılamakla beraber, böylelikle akıl karışıklığı, belirsizlik ve haksız/bilinçsiz eleştirileri de engellemiş olacağız.

Sivil Toplum bir önder rolü üstlenerek görüşme sürecine katkı koymayı ve karar alma mekanizmalarına ke-netlenmeyi hedeflemektedir. Böylelikle Sivil Toplum Örgütleri çift-toplumlu ve çift-bölgeli bir Federal Kıbrıs'a gidilirken, sürece ileriye doğru bir ivme kazandıracaktır.

“4.LEFKOŞA GENÇLİK GÜNLERİ” Lefkoşa'ya renk kattı.

HASDER Halk Sanatları Vakfı Gençlik Kulübü'nün, Soma Akriton'la işbirliği içerisinde organize ettiği ve UNDP-ACT sponsörlüğünde gerçekleştirilen IV. Lef-

koşa gençler dört gece boyunca doyusuya eğlendi.

10 Ağustos Salı akşamı Latin Gecesi ile başlayan etkinliğe katılan gruplar ve gençler " DJ Salsero" nun güzel müzikleri ile coştular. Face to Face , Latino Ola, Lefkoşa Tango Kulübü Salsa Beats ve Salsa Beats Students' Show Team'in sunmuş olduğu birbirinden güzel danslarla coşan gençler güzel bir Latin Gecesi yaşadılar.

11 Ağustos Çarşamba akşamı gerçekleştirilen Kıbrıs Gecesine, Kıbrıs Havaları Derneği'nin müzikleri ve Soma Akriton'lu kızların dansları renk katarken. Gece boyunca sahne alan HASDER halk dansları ekipleri kültürümüzün çeşitli yönlerini gençlerimize tanıttı. Hellim kebabı ikramı yapılan gecede kahve falı bakıldı, birlikte şarkılar söylendi.

12-13 Ağustos tarihlerinde HASDER Kaymaklı Lo-

koşa Gençlik Günleri, HASDER K.Kaymaklı lokalinde gerçekleştirilen sahne üstü gösterileri ile sona erdi. Büyük bir coşku ve katılımı ile gerçekleşen etkinliğe katı-

kalinde yer alan sahne üstü etkinliklerde birçok genç müzik grubu yer aldı . Doğa Cankoy ve Erkan Erzu-

rumlu, Eternity, Fikri Karayel,

Genç Vizyon Müzik Grubu, Rast, Grup MAT, Rebellious, Rublag, Carpedien, Reflex gurupları gençleri güzel müzikleri ile coşturdu.

Kıbrıslı Gençlik Platformu, Adalı Gençlik, Genç Folk-Der, Genç Vizyon ve HASDER Gençlik Kulübü üyeleri açmış oldukları standlarda, gençlere çalışmalarını tanıttı. Genç fotoğrafçıların eserlerinden oluşan "Karma Fotoğraf Sergisi" beğeni ile izlendi.

Kızları spora ve futbola teşvik etmek amacıyla düzenlenen "Gızlar Sahaya Çıkarsa" Halı saha futbol turnuvası Levent Koleji Halı Sahasında gerçekleştirildi. Turnuvada 4 bayan takımı mücadele etti. Hakem Osman Özpaşa'nın yönettiği, eğlenceli bir ortamda oldukça çekişmeli geçen müsabakalar sonucu 6 puanla Piskotlar takımı şampiyon olurken, Garacoccolar ikinci, Genç Vizyon üçüncü ve Soma Akriton dördüncü oldu. DJ Baturun müzikleri eşliğinde süren turnuvaya güneyden katılan ve Kıbrıslı Rum gençlerden oluşan Soma Akriton takımı Fair Play ödülüne layık görüldü. Turnuvada Garacoccolar takımından Ecem Tamsoy 5 golle gol krali-

çesi oldu.

Festivalin ikinci gününde yer alan ve ulaşım aracı olarak bisiklet kullanmayı teşvik etmek ve Lefkoşa'nın tarihi mekanlarını gençlere tanıtmak amacıyla bu yıl ikincisi düzenlenen "Vesbitnan Surlarıçı Turu" bisiklet yarışına büyük ilgi ve katılım vardı. Parkuru tamamlayan katılımcılar arasında sıralama şu şekilde oluştu.

Lisanssız Kategori:

1. Salahi Döşemeci-Faysal Sadıkoğlu, FOGEM
2. Deniz Nebih-Mehmet Nebih, HASDER
3. İsmet Yılmaz-Nusret Sırdar, HASDER
4. Kemal Buba-Hatice Dörtlemmez, PEKSEMET
5. Kemal Sivri-Osman Özpaşa, HASDER

Takım Sıralaması:

1. HASDER
2. FOGEM
3. PEKSEMET

Lisanslı Kategori:

1. Hakan Çolakoğlu-Halil Ozankaya, BİSİKLET EVİ-Tornado

2. Ercem Akçan-Hüseyin Ballı, AKÇAN TEAM
3. Ali Bostancı-Sertuğ Topal, BİSİKLET EVİ-Masters
4. Mehmet Demir-Salih Kahraman, ROCKSTAR
5. Şükrü Günsoy-Görkem Yulaç, BİSİKLET EVİ-Gençler

Takım Sıralaması:

1. BİSİKLET EVİ
2. AKÇAN TEAM
3. ROCKSTAR

Yarışlarda ödül alan gençlere madalya ve kupaları 13 Ağustos akşamı HASDER başkanı Ali Nebih ve Gençlik Kulübü başkanı Ferhun Faruk tarafından verildi. Nebih ödül töreninde yapmış olduğu konuşmada sponsor olan UNDP ACT ve etkinliğe katılan, katkı koyan tüm kişi ve kuruluşlara teşekkür etti. Birleşmiş Milletlerin bu yılı gençlik yılı olarak ilan etmesinin ardından bu yıl gençlere yönelik faaliyetlerini artırarak sürdüreceklerini belirten Nebih gençlere güzel bir yıl diledi.

2-12 Temmuz 2009 tarihleri arasında Yunanistan'da, Folklor Kampı Living Together projesini gerçekleştirdi.

HASDER , 2-12 Temmuz 2009 tarihleri arasında Yunanistan'da, Folklor Kampı Living Together projesini gerçekleştirdi. Avrupa Birliği fonları tarafından desteklenen proje kapsamında kampa katılan Kıbrıslı Türk ve Yunan 70 genç dokuz gün boyunca birbirini tanıma ve anlama fırsatı buldu.

HASDER ve Greek Dance Archives tarafından organize edilen ve Avrupa Birliği Fonları tarafından finanse edilen kamp projesi Selanik bölgesinde termal havuzları ve kiraz bahçeleriyle ünlü Loutraki - Pella kasabasında gerçekleştirdi. Dokuz günlük kampa HASDER'den 40, Yunanistan'ın KEXOT of Tripolis Derneğinden 8 ve "APOLLO" Kültür Derneğinden de 23 dansçı katıldı.

Gerçekleştirilen halk dansları gösterisine yerel ekiplerden Promachoi Derneği de katılarak etkinliğe renk kattı. Kıbrıs Türk halk danslarını ve ekibin performansını çok beğenen organizatörler gelecek yıl için ekibimizi Yunanistan'da düzenlenen çeşitli festivallere davet etti.

İlk kez Kıbrıslı Türklerle tanışma fırsatı bulan Yunanlı gençler ve bölge halkı, proje sayesinde Kıbrıslı Türklerle ilgili önyargılarından kurtulduklarını ve Kıbrıs Türk kültürü'nü tanıma fırsatı bulduklarını belirttiler. Halk dansları ve müziği yanında Şeftali kebabı, Kıbrıs köftesi, kızarmış hellim ile de tanışan Yunanlılar Kıbrıs mutfağını da çok beğendi. Kampa katılan Kıbrıslı Türk gençler de Yunan halk dansları, halk müziği, Yunan mutfağı ve Yunanistandaki kültürel faaliyetler hakkında bilgi sahibi oldu.

Avrupa Parlamentosu Milletvekili Ioannis Gklavakis, Aridea, Belediye Başkanı Petros Zervis, ve Asbaşkan Foni Botsfari birçok kez kampı ziyaret ederek iyi niyet ve destek belirtti. HASDER'li yöneticilerle görüşmelerde bulundu. Glavakis gençlere yönelik yapmış olduğu konuşmada gerçekleştirilen bu etkinliğin iki ülke arasındaki ilişkilere olumlu bir katkı yapması temennisinde bulundu. HASDER başkanı Ali Nebih de yapmış olduğu konuşmada "coğrafya ve tarihsel ilişkiler açısından bir-

birine çok yakın olan bu iki toplumun (Kıbrıslı Türklerle – Yunanlıların) birbirine çok uzak durduğunu, birbirini hiç tanımadığını ve bir ilk olan bu etkinlik ve benzeri projelerle bu ilişkilerin geliştirilerek kültür aracılığıyla insanlığa ve bölge barışına hizmet etmenin temel amaçları olduğunu vurguladı. "Unutmayalım ki her büyük yolculuk küçük adımlarla başlar" diyerek sözlerini sürdüren Nebih bugün barış, humanizm ve sevgi yolunda atılan bu küçük adımların ülkelerimiz arasında bir barış köprüsü oluşturması temennisinde bulundu.

Etkinlik kapsamında HASDER'li gençler Selanik'te Atatürk'ün doğduğu evi de ziyaret ederek bir ilke daha imza attı. Selanik'teki Türkiye konsolosluk yetkilileri Kuzey Kıbrıs'tan ilk kez böylesi kalabalık bir gençlik gurubunu Atamızın evinde ağırlamaktan mutluluk duyduklarını belirtti. Atatürk'ün doğduğu evi gezen, kişisel eşyalarını ve kıyafetlerini gören gençler unutamayacakları bir nostalji ve saygın bir anı ile Pembe Ev'den ayrıldı.

Dokuz gün boyunca düzenlenen çeşitli atölye çalışmaları, spor aktiviteleri ve halk dansları gösterileri ile yorulan gençler termal suların sıcaklığında yorgunluk atıp güzel anılar ve yeni arkadaşlıklarla adaya döndüler.